

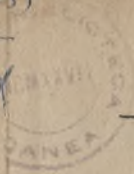
389 389

1/20m 149' 80%

1104

ΓΙΑΝΝΗ Δ, ΜΟΥΡΕΛΟΥ

ΤΟΜΟΣ 2

ΠΟΛΕΜΙΚΑ
ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "ΑΓΚΥΡΑΣ,"

44-ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ-44

ΑΘΗΝΑΙ

43187
 24-11-76
 ΚΟΠΗ ΓΥΝΑΙΚΕΣ
 289

ΓΙΑΝΝΗ Δ. ΜΟΥΡΕΛΛΟΥ

Ημὴ ἐνεργητὴ ἐπιπέδῳ
 ἀνδρῶν, Μίσητος Βιβλιοθήκη, ἐπι-
 χυρίαι.

Τὴν Μουρελλοῦ

ΠΟΛΕΜΙΚΑ

ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

ΤΟΜΟΣ 9.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
 ΑΡΙΘΜΟΣ
 - 865 -
 ΧΑΝΙΑ
 ΜΑΛΜΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΤΗΚΗ
 Μ. ΜΟΥΡΕΛΛΟΥ
 ΧΑΝΙΑ

© XIX-17-XXIX-

88P359

M04

⊙ ⊙ ⊙ ⊙ ⊙ ⊙ ⊙ ⊙ ⊙ ⊙

ΚΟΝΤΑ ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ

ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Αὔριο πρωί-πρωί, τὰ ξημερώματα, θ' ἀρχινοῦσεν ἡ «γενικὴ ἐπίθεση». Ἀπὸ βραδύς οἱ λόχοι διατάχθηκαν νά ναι σ' ὄλα ἔτοιμοι· τοὺς ὄρισαν τὴν ὥρα κ' ὄλο τὸ στρατόπεδο σὰν τὴν χαρούμενη μελισσοφωλιὰ βομβοῦσε παράξενα. Οἱ στρατιῶτες ἦταν σὰν τρελλοὶ ἀπ' τὴ χαρὰ τους καὶ γιὰ τὸ κάθε τι γελοῦσαν. Εἶχαν βαρεθῆ—μὲ τὸ δίκη τους—νά κάθονται στὰ χιόνια καὶ νὰ ξελαγιάξουν ἀκούνητοι, καταδικασμένοι σὲ μιὰ τυραννικὴ ἀνησυχία. Τὴ διαταγὴ αὐτὴ τὴν περίμεναν μῆνες τώρα. Σὰν ἐβράδιασε, πῆραν βιαστικὰ τὸ συσσίτιό τους κ' ἐμπῆκαν μὲς στὰ τσαντήρια τους γιὰ νὰ κοιμηθοῦν. Θὰ τοὺς ξυπνοῦσαν ἀξημέρωτα κ' ἔπρεπε νά ναι ξεκουρασμένοι.

Ὁ Κώστας Γεράκης τραβήχτηκε κ' αὐτὸς μὲ τοὺς συντρόφους του στὸ μικρὸ του ἀντίσκηνο, ἔστρωσε λίγα ξερόχορτα—ἀπὸ φρέσες ἦταν γεμάτος ὁ κόσμος ἐκεῖ πέρα—ποῦχε μαζεμέν' ἀπ' τὸ μεσημέρι μ' ἓνα φίλο του κ' ἐξαπλώθηκε κουκουλιόνοντας τὴν κουβέτρα του πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι του γιὰ νὰ ζεσταθῆ. Ἦταν διαβολεμένο κροῦσ' ἐξεπάγιαζαν τὰ ποδιάρια τους κ' ἐμάργωναν τὰ χέρια τους καὶ γινόνατε σὰν κούτσουρα, ξένα σι' ἄλλο κορμί· μὰ ὡς τόσος ἦταν μιὰ βραδυνὰ καθαρώτατη, σὰν μαγιατίκι.

—Στ' ὄνομά σου, Θεέ μου. Πάει κ' αὐτὴ ἡ μέρα! Ἐξήσαμε ὡς αὔριο βράδυ πάλι, βλέπουμε. Ὁ Θεὸς ξέρει.

—Τι μουρμουρίζεις, μωρὲ Κώστα; τὸν ἀρώτησ' ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς δυὸ συντρόφους του, σὰν τὸν ἄκουσε νὰ παραμιλᾷ κάτω ἀπ' τὴν κουβέτρα του.

—Μιλῶ μὲ τὴ μοῖρά μου!

—Καὶ τί σοῦ λέει;

—Μοῦ λέει, πῶς..... αὔριο θά κάνω πλιάτσικο πρώτης!

—Στά ξεροπούρναρα!.....Σ' αὐτό τὸ διαβολότοπο, κακομοίρη; σιγά μὴ σοῦ φύγουν ἀπ' τὰ χέρια οἱ λίρες ποῦ θά δῆς στὸν ὕπνο σου. Σφίγγε της.

—Μ' αὐτὸς δὲ μίλησε πειά. Ἄφηνε τὸν ἑαυτό του στὶς δικές του σκέψεις. Δὲν ἤθελε ποτέ του—τῶγε συνήθεια—νὰ λέη στοὺς ἄλλους τί σκεπτεται καὶ τί σκεδιάζει.

—Ἄν περιμένῃς νὰ πλουτίσῃς ἀπ' τὸ πλιάτσικο, κακὴ κι' ἀκαρπα χωράφια θ' ἀγοράσῃς, τοῦ ξανάπεν ὁ ἄλλος, κι' ὡς τόσο ἔστρωσε τὴν κουβέρτα του στὸ ἓνα πλάι.

Ὁ τρίτος ἦταν καθισμένος χάμω στὴν ἄκρη τοῦ τσαντηριοῦ, εἶχε ἀγκαλιασμένα τὰ γόνατά του ἀκουμπώντας τὸ κεφάλι του σ' αὐτὰ κι' ἐκοίταζε ξεροθὰ ἔξω ἀπ' τὸ τριγωνικὸ ἀνοιγμα τοῦ ἀντισκηνοῦ. Φαινότανε σὰ νὰ μὴν αἰστανότανε τὴν παρουσία τῶν δυὸ ἄλλων καὶ σὰ νὰ μὴν ἀκουε τὸ τί ἔλεγον. Ξεμοναχισμένος τέλεια στὸν ἑαυτό του, συλλογιζότανε πολλὰ πράγματα ποῦ ἤθελε τὴν προσοχὴ του ὀλοκληρωτικὰ στραμμένη μέσα του. Δὲν ἀκουε μὰ μὴτ' ἤθελε ν' ἀκούσῃ τί ἔλεγον οἱ ἄλλοι. Τὶ τὸν ἐνοιαζ' αὐτόν; Ὁ ἓνας ἀπ' αὐτοὺς—ὁ Κώστας—ἦταν παιδί ποῦ δὲν εἶχε νὰ σκεφτῆ παρὰ μόνο γιὰ τὸ ξερό του κομὶ κι' ὁ ἄλλος—ὁ Γιάννης—ἔναξ βλάκας ποῦ ἔκανε τὸν ἔξυπνο.

Πάντα θαροῦσε πῶς ἐπαινε στὸ φιλό τους ἄλλους, τὴν ὄρα ποῦ τὸν κοροῖδεσαν καὶ σὰν χαζὸς ποῦ ἦταν, δὲν μπορούσε νὰ τὸ νοιώσῃ.

—Ἐγὼ σοῦ λέω, τὸ λοιπὸν, εἶπε σὰν νὰ ἔακολουθοῦσε μισοκομμένη κουβέρτα, πῶς αὔριο θά μᾶς τσακίσουν οἱ Τοῦρκοι. Τὰ ξέρουν ὅλα καὶ μᾶς περιμένουν.

Κι' ὕστερα ἀπὸ μικρὴ σιγὴ σὰν ἔγειρε στὴν κουβέρτα πάνω.

—Αὐτὸς ὁ ἐναθεματισμένος ποῦ μετατόχιζε πρὸς θὰ τοὺς τὰ ἔπεν ὅλα. Θέ το δῆτε, ρε παιδί, Ὁ θεὸς νὰ μὲ βγάλῃ πρῆτη! Καὶ σκεπάστηξε κι' αὐτὸς πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι σὰν τὸν Κώστα.

—Ἡ ἰδέα σου εἶν' αὐτή, γιὰ κείνο εἶναι κοστή, τοῦ φάναξε

τουρτουρίζοντας ὁ Κώστας κάτω ἀπ' τὴν κουβέρτα του, ὄχι γιατί αἰσθανότανε τὴν ἀνάγκη νὰ τ' ἀπαντήσῃ, παρὰ γιατί ἤθελε κάτι νὰ τοῦ πῆ γιὰ τὸ τοῦ δώσῃ φόρα στὴ φλυαρία του. Πάντα του τὴ φλυαρία τοῦ Γιάννη τὴν εἶχε νανούρισμα. Αὐτὸς ξεσκέπασε τὸν κεφάλι του θυμωμένα.

—“Ὅλο τὰ ἴδια! Ποτὲ δὲ συμφωνᾷς μαζί μου. Ἔτσι ἦσατε σεῖς οἱ γραμματισμένοι. Ὅτι κ' ἂν ποῦν οἱ ἄλλοι δὲν τὸ παραδεχόσαστε. Νὰ πεθάνωμε μεῖς οἱ ἀγράμματοι; Μὰ τ' ὅτι ξέρομε μεῖς, ἐσεῖς μ' ὅλα τὰ γράμματά σας δὲν θὰ μπορέσετε νὰ τὸ μάθετε πῶτε σας. Δὲν ξέρετε σεῖς τὸν κακὸ κόσμον μὰ μεῖς.....

—Γενί σου, μωρὸ Γιάννη! πῶς τὰ κατάφερες καὶ τὰ εἶπες τόσα πολλὰ μαζεμένα χωρὶς νὰ πάρῃς ἀναπνοή; τοῦ ξανάπεν ὁ Κώστας γελῶντας μ' ἓνα γέλιο, ποῦ τὸ τουρτουροῦ τὸ ἔκανε παιδὶ χτυπητό, θέλοντας νὰ τὸν πειράξῃ καὶ γιατί τ' ἄρρεσε σὰ θυμωμένον ὁ σύντροφός τους ὁ βλάκας—Γιάννης, ὅπως τὸν ἔλεγαν ὅλοι τους.

—Τὸν ἀκοῦς; τί κάθεσαι, σὺ, κύριε Παναγιῆ, σὰ γαμβρὸς πρωτόπειρος καὶ δὲ μῶλῃ;

Ὁ Παναγιῆς ἐστράφηκε ὑπομονετικᾶ καὶ τὸν ἐκοίταξε μέσα στὸ μισοσκόταδο, ἐσήκωσε τοὺς ὤμους του καὶ δὲν εἶπε λέξη. «Ἄς τοὺς νὰ μιλᾶνε» εἶπε μέσα του κ' ἐστράφηκε πάλι κοιτάζοντας ἔξω χωρὶς νὰ βλέπῃ τίποτε ὀρισμένο. Τὸ μάτι του ἦταν καρφομένο στὸν «πάσσαλο» ποῦ συγκροτοῦσε ἀπ' τὸ ἔξω μέρος μ' ἓνα μαῦρον σκοινὶ τὸ ἀντίσκηνό τους, μὰ δὲν ἔβλεπε μήτε πάσσαλον μήτε σκοινί. Τί νὰ πῆ; Καθένας τέτοιος ὥρες ἔχει τίς σκέψεις του. Ἀπ' αὐτὸς ποῦζεν ἀφήσει τὴ γυναῖκά του καὶ τὰ δυὸ παιδιὰ του ἀπροσπάτητα καὶ χωρὶς κανένα βοηθό, στὸ ἔλεος τοῦ θεοῦ; Αὐριο θὰ γινότανε γενικὴ εἰσίδεση. Ὁ κάμπος θὰ πλημμύριζεν ἀπὸ αἶμα καὶ σάρκες. Ποιὸς ξέροι, ἂν ἐσκοτονώτανε. Τί θὰ γινότανε ἡ γυναῖκά του μὲ τὰ δυὸ μικρὰ παιδιὰ του; Ἄχ! τὰ παιδιὰ του! Ἀναστέναζε τόσο βαθεῖα, ποῦ αἰστάνθηκε τὸ στήθος του νὰ πονέσῃ. Ἐγύρισε δίπλα, χωρὶς νὰ σκέπτεται τί κάνει,

πήρε την κουβέρτα του κι' έσκεπάστηκε σιμώνοντας κοντά στον Κώστα, για να σφιχτούν και να ζεσταθούν, όπως έκαναν κάθε βράδυ. Αναστέναξε πάλι κι' ήσυχασε κάτω απ' το σκέπασμά του.

«Να, σε τί ωρες χρειάζεται το ρούμι.» σκέφτηκε. "Αν είχε τόσα σιτ' παγοῦρί του, θά τ' άδειαζεν όλο και θά μεθοῦσε' έτσι μόνο θά κατώφθωνε να κοιμηθῆ ὡς τὸ πρωί, χωρίς να συλλογιστῆ τίποτε από κείνα ποῦ τὸν ἔκαναν να ποῖη και να νοιώθῃ τὴν ψυχὴ του να σφίγγεται και να λιγώνει.

Σε πολλές μάχες εἶχε τύχει, μὰ ποτὲ δὲν ἔδειλασε και ποτὲ δὲ συλλογίστηκε τὸ θάνατο, ἴσως γιατί οἱ προτύτερες μάχες ἦταν ξαφνικὲς και δὲν ἐπρόόρτανε να λογαριάσῃ τὸ τί μποροῦσε να τοῦ συμβῆ.

Ὁ Παναγιῆς ἦσαν ἀπ' τοὺς πειὸ φιλότιμους στρατιῶτες τοῦ λόχου του κι' ἀπ' τὰ πειὸ καλὰ καλλιγράφι. Ποτὲ δὲν ἔδειλασε στὴ μάχη τὸν ἔπιανε σὰν ἕνα μεθῦσι. Ἐροικνότανε μπρὸς και πάντα του βοισκότανε μὲ τοὺς πρώτους μαζί σε κάθε ἐπίθεση. Στὴν ἀρχή, σὰν ἐπρωτότυχε σε μάχη, θαροῦσε πῶς ἤθελε να φοβηθῆ και πῶς θά τὸν ἔπιανε ἕνα δυνατὸ χτυποκάροδι' έτσι ποῦ τοῦχε πῆ ὁ γέρω-πατέρας του, σὰν ἔφρευγεν ἀπ' τὸ σπῆτι του και τοῦ ἴδινε τῆς τελευταῖες συμβουλές του. Μὰ τίποτε ἀπ' ὅσα τοῦχε πομμένα δὲν ἔνοιωσε. Οὔτε φόβο, οὔτε ἀναποδογύρισμα στὴ καρδιά του, οὔτε ξενευρισμὸ παρῶζενο. "Ἰσα-ἴσα στὴν πρώτη ἔφοδο, τόσο πολὺ ἦταν ἐνθουσιασμένος ποῦ πήγαινε πρώτος μαζί μὲ τὸν ὑπολοχαγὸ του, φωνάζοντας λόγια, ποῦ κι' αὐτὸς δὲν τὰ θυμῶτανε τώρα πειά! Ἐφτά δλόκληρες ὥρες πολεμοῦσαν κείνη τὴ μέρα ἀκατάπαντα. Ἐσκοτώθηκαν γύρω του μιὰ δεκαριά και λαβῶθηκαν πάνω ἀπ' τοὺς τριάντα, μὰ αὐτὸς τὴ δουλειά του. Δὲν ἐλογάριάζε τίποτε. Δὲ σκεπτότανε τίποτε. Τοῦ φαινότανε πῶς οὔτ' ἄκουε, οὔτ' ἔβλεπε, οὔτ' αἰστανότανε. "Ὅ,τι ἔκανε τὸ 'κανε σὰ μηχανή, ποῦ ἔξερεν ἀπὸ πρώτα τὴ δουλειά ποῦ θά 'κανε." Ἦταν σὰν ἀφηρημένος, σὰν ξεχασμένος μέσα στοὺς χτύπους και στὴ γλοβή. Δὲν ἔβλεπε κανένα ἄλλο παρὰ μόνο τὸν ἑαυτὸ του' τοὺς ἄλ-

λους τούς θωροῦσε θαμπούς, μισοφωτισμένους, μὰ ποτὲ δὲ μπόρεσε νὰ καταλάβῃ τ' ὅ,τι ἔκαναν καί τ' ὅ,τι ἔλεγαν. Ὅλη ἡ κίνησις καὶ ὅλη ἡ ζωὴ τῆς μάχης εἶχε περιορισθῆ σὲ μιὰ ἀχτίνα πολὺ μικρῆ, ὅση ἦταν ἡ ἐνωσιότης του καὶ περὶ ξεκαθαριστὰ ἀκόμη ὅ,τι τόπο ἔπιανε αὐτὸς μὲ τὸν Κώστα. Ὅσο δυνατότερον ἡ μάχη, τόσο καὶ ἡ ἀχτίνα αὐτὴ ἐμικραίνε, ποῦ στὸ τέλος δὲν αἰστανότανε παρὰ μόνον τὸν ἑαυτό του. Κάθε προχώρησις πετιότανε πάνω μὲ καινούργια ὀρμὴ καὶ καινούργιο θάρρος. Ἐτρεχε σὰν μεθυσμένος καὶ ἀγριεμένος, χωρὶς νὰ καταλαβαίνει τί ἔκανε καὶ γιατί ἔτρεχε. Θωροῦσε πῶς αὐτὸς μὲ λίγους ἄλλους πολεμοῦσαν ὀλομόναχοι, γιατί δὲν εἶχε τὸν καιρὸ νὰ κοιτάξῃ γύρω του καὶ λίγο περὶ μακρὰ τί γινότανε. Ὅλη ἡ γραμμὴ τοῦ φαινότανε πῶς ἦταν τὰ λίγα μέτρα ποῦ αὐτὸς μὲ τὴ διμοιρία του κρατοῦσε καὶ πολλὰς φορὰς θωροῦσε πῶς μόνος αὐτὸς ἐσημάδεβε, μόνος αὐτὸς πυροβολοῦσε καὶ μόνος προχωροῦσε ἀπ' ὅλους τούς ἄλλους. Ἀγριεμένος καὶ μεθυσμένος, ὅπως ἦταν, ἔπερτε σὲ μιὰ αὐτοαπομὸνωσι, ποῦ δὲν τὸν ἄφηνε νὰ διακρίνῃ τί γινότανε παρὰ πέρα. Στὴ δευτέρῃ μάχῃ εἶχε προχωρήσει μόνος του χωρὶς καλὰ-καλὰ νὰ τὸ καταλάβῃ καὶ ἐρρίχθηκε πάνω σ' ἓναν Τούρκου· αὐτὸς—ὁ ἀναθεματισμένος—τὸν σημάδεβε καὶ τοῦ ἔριχνε ἀδιάκοπα. Τὸν ἔπιασε, τοῦ πήρε τὸ τουφέκι καὶ τὸν ἔφερε στὸ λοχαγὸ του. Εἶχε ξακουστὴ πειὰ γιὰ παλληκάρι, ποῦ δὲν ἐλογάζριζε τὸ θάνατο. Τὸ μαρτυροῦσαν ὅχι μονάχα οἱ ἀξιωματικοὶ του παρὰ καὶ ὅλοι οἱ στρατιῶτες καὶ τοῦ μίλοῦσαν πάντα μ' ἓνα σεβασμὸ, ποῦ δὲν τὸν ἔδειχναν σ' ἄλλου νεανένα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς ὁ Παναγιῆς ἦταν λογιμὸς ἄνθρωπος «ποῦ μὲ τὸ τσιγκέλι τοῦ ἔπαινε τὸ λόγο ἀπ' τὰ χεῖλη του» γι' αὐτὸ περὶ εὐκολο ἀπόκτησε τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν ἐχτίμησι τῶν ἄλλων. Τὸν μόνον ποῦ ἔκανε παρὰ ἦταν ὁ Κώστας ὁ σύντροφός του, ποῦ τὸν ἐχτιμοῦσε ἀπὸ κάθε ἄλλον στὸ λόχο, γιατί τὸ σοφὸ μυαλό του, ἅμα δὲν κοροῖδεβε τοὺς ἄλλους καὶ ξεχωριστὰ τὸ Βλάχα-Γιάννη, πάντα κάτι σοφὸ θὰ ἔλεγε. Οἱ δύο τοὺς ἦταν οἱ μόνον γραμματισμένοι στὸ λόχο τους καὶ κίεθα-

νότανε τὴν ἀνάγκη νὰ ἐπικαινωνοῦνε καὶ νὰ βρίσκουνται πάντα ὁ ἕνας κοντιὰ στὸν ἄλλο. Σὰ δὲ μιλοῦσαν, κοιτάζαν γύρω καὶ συμφωνοῦσαν πάντα σὲ κείνα ποῦ τοὺς ἔκαναν ἐντύπωση. Πολλὲς φορὲς μιλοῦσαν μόνο μὲ τὰ μάτια. Ὁ ἕνας κοιτάζε τὸν ἄλλο καὶ μὲ μάτια ἀναπλήρωνε ὀλοκλήρη κουβέντα. Ἄπ' τὴν πρώτη μάχη ἐκεῖνος ποῦ τοῦ ἔκανε μεγαλύτερη ἐντύπωση ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους ἦταν ὁ Κώστας, γιατί κί' αὐτὸς πάντα μπρὸς βρισκότανε καὶ γιατί δὲν τὸν ἄφηνε βῆμα νὰ τοῦ φύγη παρὰ τὸν ἀκλουθοῦσε σὺν πιστὸς σύντροφος. Εἶχαν καὶ τὸ Γιάννη μαζί τους ἀπ' τὴν ἀνάγκη νάχουνε κάποιον ὑποταχτικὸ καὶ γιατί ὁ Κώσταν ἤθελε νὰ κοροϊδέβῃ—ἔτσι ἦταν ὁ χαρακτήρας του—κάποιον καὶ νὰ ξεπαῖ, σὺν τοῦ ὀχότανε ἢ ὄρεξη νὰ μιλήσῃ, γιὰ νὰ μὴν ταράξῃ τὴ σωπὴ τοῦ Παναγιῆ, ποῦ δὲν ἔβγανε κανένας ἀπ' τὰ χεῖλη του δυὸ κουβέντες στὴν ἀράδα ὅλη τὴν ἡμέρα.

Μὰ τώρα ὁ Παναγιῆς τυραννοῦσε τὸ μυαλό του γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ γιατί σήμερα ταράχτηκε κί' ἐστενοχωρήθηκε, σὺν τοὺς εἶπαν πῶς αἰρεῖ τὸ προῖ θὰ γινότανε ἡ γενικὴ ἐπίθεση καὶ γιατί δέχθηκε —εἰ ὁμολογοῦσε μὲ εὐλιχρίνεια μέσα του—γιὰ τὴν ἀδριανὴ μάχη σὺν νάταν πρωτόπειρος κί' ἄβγαλτος στὴ φωτιά. Ἐστενοχωρήθηκε γιὰ τίς κακὲς σκέψεις ποῦ τοῦ ὄρθαν κί' ἐπροσπάθησε νὰ τίς διώξῃ, μὰ δὲ μπόρεσε, γιατί ὅλο καὶ στὸ νοῦ του στριφογυροῦσε πῶς σὺν σκοτωνότανε τὶ θὰ γινότανε τὰ παιδιά του κί' ἡ γυναῖκά του; Δὲν εἶχε κανένα συγγενὴ παρὰ τὸν πατέρα του, ποῦ ἦταν κί' αὐτὸς φτωχὸς καὶ σακάτης κί' ἀνίκανος νὰ θρέψῃ καὶ τὸν ἑαυτὸ του ἀκόμα. Ἡ γυναῖκά του ἦταν πεντάφορανη. Τὴν εἶχε παντρεφτῆ ἀπ' ἀγάπη προτοῦ πάρη τὸ δίπλωμά του, ποῦ τώρα κί' ἕνα χρόνο τὸ πῆρε κί' ἐτοιμαζότανε ν' ἀσχίσῃ κί' αὐτὸς κάποια δουλειά καὶ νὰ ζήσῃ ὕστερα ἀπ' τὴ στέρηση καὶ τὰ μαρτύρια ποῦ δοκίμασε σ' ὅλη τὴ ζωὴ του, ἀπ' τὴ στιγμή ποῦ παθὲν ὁ πατέρας του στὴν ὑπηρεσία κί' εἶχε πάρει μὲ μικρὴ σύνταξη, ποῦ ἴσα-ἴσα μὲ δυσκολία τὸν ἀρκοῦσε νὰ ζήσῃ. Οἱ ἐφημερίδες ἔγραφαν κείνες τίς ἡμέρες πῶς ἦ βουλή!—ἡ Βουλὴ! χαμο-

γέλασε πικρά—θά ψήφισε νόμο, για να παίνοουν σύνταξη οι γυναίκες· κείνον που σκοτώθηκαν στον πόλεμο· μα δε θαρούσαι; Και να τό βλέπε δε θά τό πίστεβε. Οι σκοτωμένοι γλήγορα ξεχνούνται. Ποιός θά θυμότανε ύστερα από λίγο καιρό κείνους που πέθαναν, για να μεγαλώσουν την Ελλάδα; «Τά ξερούμε δά! Ρωμαίικο!» θά τούξ θυμούνται λίγες ώρες, όσο θά βαστάξουν τά γλέντια που θά κάνουν, σάν υπογραφή ή ειρήνη. Ύστερα; δέν θαρούσαι; Έχουν τόσα προήματα να κοιτάζουν για τούξ ζωντανούς που μιλούν, που θά ξεχάσουν, θέλοντας και μη, κείνους που δέν θά μπορούν να φωνάξουν απ' τά μνήματά τους, που δέ θάναι δά μήτε κι' αυτιά κοντά στην πρωτεύουσα παρὰ θάναι κατασπαρμένα στις χαράδες και στά βουνά. «Τι θά γίνουν τά παιδιά μου; Τι θ' απογενή ή γυναϊκά μου; Μα γιατί να πεθάνω; Γιατί; Για ποιούς; Για τό Κράτος; Για τό Βασίληά; Για τούξ ψευτοπαιζήπιδες; Και ποιά στοργή έδειξαν για μένα ποτέ τους; Έ; Ποιά ιδέα ξεστούω; Να μεγαλώσω τό Κράτος, για να πιπλίζη περισσότερο τή ψυχή μου, τή ζωή μου, τή ζωή των παιδιών μου; Στο διάβολο όλα κι' όλοι! εγώ πάω να χαθώ για τό τίποτα. Στο διάβολο!» Αυτό τον έμάθανε και τού παραλουύσε όλο τό θάρρος του. Έσηκώθηκε κι' εκάθησε στα ρουχά του. Οι συντρόφοι του είχαν κοιμηθῆ τώρα και τόση ώρα κι' αυτός δέν τόχε καταλάβει. Έρουχάλιζεν ό ένας μέσα απ' τή κουβέρτα που ήταν κουκουλωμένος κι' ό άλλος παραμιλούσε πλανταχτά, σάν νάταν πλακωμένα τό κεφάλι του κάτω από πέτρες.

Έπιασε τό κεφάλι του μέσ στις χούφτες του κι' ακούμπησε στα γόνατά του μ' ένα βαθύ ανάστεναγμό. Μιά σκέψη μόνο θεληματικά την άφηγεν άξεκαθάριστη μέσ' στο μυαλό του, γιατί και στη παιδ' μικρή προσπάθει ανατριχιάζε, τον έβασάνιζε και τον έκανε να σφίγγη τά δόντια του και να τινάσση τό κεφάλι του μ' άπόγνωση. Προσπαθούσε να την διώξη και να συλλογισθῆ τίποτ' άλλο πειδ' χαρούμενο, μ' αυτή στοφογούριζε στο κεφάλι του και τον κεντούσε μέσ στην ψυχή του με μιá σκληρή έπιμονή.

«Τι δὰ γίνῃ ἡ γυναῖκά μου;» Ἦταν νέα καὶ ὄμορφη. Σὰν πέθαιεν αὐτὸς, ἐκείνη ποῦ τόσο ἀγάπησε καὶ ποῦ ἦταν αἰτία νὰ δοκιμάσῃ τόσες πίκρες στὴ ζωὴ του, θὰ πετιώτανε στοὺς δρόμους φτωχὴ καὶ ἀπροστάτευτη καὶ καθένας, ἴσως καὶ ἀπὸ κείνους ποῦ καθόντανε αὐτὴ τὴν στιγμὴ στὰ ζεστὰ σπίτια τους, θὰ μπορούσε νὰ τῆς φωνάξῃ «ψίτ! τί χαριτωμένη ποῦ 'σαι μαυροφόρα!»

Ἄχ! νὰ μπορούσε κείνη τὴ στιγμὴ ν' ἀναστηθῆ καὶ νὰ ξεπεταχθῆ μπρὸς του, νὰ τοῦ χυθῆ καὶ νὰ τοῦ σκίσῃ μὲ τὰ δόντια τὸ πρόσωπό του καὶ τὶς σάρκες του καὶ νὰ τοῦ βγάλῃ τὰ μάτια μὲ τὰ νύχια φωνάζοντάς του δυνατὰ τόσο, ποῦ ν' ἀκουστῆ ἀπ' ὅλο τὸν κόσμο: «μωρὲ ἄτιμε! αὐτὴ εἶναι ἡ γυναῖκα κείνου ποῦ ἔχρσε τὸ αἷμά του γιὰ σένα.» Μὰ γιατί νὰ τὰ βάνῃ δι' αὐτὰ μὲς στὸ μυαλό του; Ἐχαιμογέλασε βιασμένα γιὰ τὶς ἀνάποδες καὶ ἀπροσδόκητες σκέψεις του, ποῦ κιντύνευαν νὰ τὸν παραστήσουν στὰ ἴδια τὰ μάτια του σὰν παιδί. Γιατί νὰ τὸν βασανίζουν τόσα πράγματα ἀδικαιολόγητα, τὴ στιγμὴ ποῦ τώρα καὶ τόσους μῆνες πολεμοῦσε πάντα στὴν πρώτη γραμμὴ, χωρὶς ποτε νὰ λογαριάσῃ τὸ θάνατο, ἂν καὶ τὸν εἶχε διὴ τόσες καὶ τόσες φορὲς μπρὸς στὰ μάτια του, μὲ τὴν περὶ ἄγρια καὶ τὴν περὶ φρονιτῆ μορφὴ του; Τί τίχα ἂν γινότανε αὔριο ἢ γενικὴ ἐπίθεση; Ἰσαῖσα θὰ δινότανε τέλος σὲ μιὰ ἀπελπιστικὴ κατάσταση, παρ' τοὺς κρατοῦσε τώρα καὶ τέσσερις μῆνες ἀκούνητους ὄλους ἐκεῖ, μπρὸς ἀπ' τὸν ἐχθρό. Ὅπως πέρασαν τόσοι μῆνες καὶ δὲν ἔπαθε τίποτε, οὔτε συνάχι μὲς στὰ χιόνια καὶ στὰ κρύσταλλα, ἔτσι καὶ αὔριο. Θὰ βράδυναζε, καὶ αὐτὸς θαύματα στὴν ἀντικρινὴ πολιτεία μὲ τὸν Κώστα τὸν φίλο του. Ἐκεῖ θὰ ζεσταινότανε καὶ θὰ ξεκουραζότανε ἀπ' τὰ βασάνια καὶ τὰ μαρτύρια. Ἦ σελήρὸς ποῦ ἦταν αὐτὸς ὁ ἀγῶνας ποῦ μοιαζε σὰν πολιορκία!

Ἦταν πειὰ βαθειὰ νύχτα καὶ ὁ Παναγιῆς κουρασμένος ἀπ' τὶς στενόχωρες σκέψεις του, μὰ καὶ ἠσυχασμένος μὲ τοὺς τελευταίους συλλογισμοὺς του, ἔγειρε δίπλα, ἐσίμωσε κοντὰ στὸν Κώστα, ποῦ ἦταν ζεστός κάτω ἀπ' τὴν κουβέρτα, σκεπαστήρην ὅσο μπορούσε

πειὸ καλὰ κ' ἀποκοιμήθηκε προσέχοντας μ' ἐντεταμένη προσοχὴ στὴ ρυθμικότητα τοῦ ρουχαλιτοῦ τοῦ Κώστα, γιατί φοβότανε ν' ἀφήσῃ τὸν ἑαυτό του νὰ τὸν πάρουν πάλι οἱ σκέψεις του, ποῦ σιγά-σιγά θὰ τὸν ἔφερναν πίσω στοὺς φόβους του γιὰ τὴν τύχη τῶν παιδιῶν του καὶ τῆς γυναίκας του. Ἦθελε ν' ἀφήσῃ τὸν ἑαυτό του στὴν τύχη, ὅπως ἔκανε πάντα του καὶ τὸ κατώρθωσε. Σὲ λίγο κοιμότανε ἕνα ὕπνο βαθύτατο.

Ἦταν νύχτα ἀκόμη. Ἐξύπνησαν ὅλοι. Ἐκαμαν διανομὴ στὸ φρῶμι καὶ στὸ χρέας γιὰ φύλαγμα καὶ ἔφαγαν σούπα ζεστή. Ἀμα τέλειψαν τὸ σουσιτίο τους μαζεύτηξαν ὅλοι τους ἔτοιμοι στὴ ρίξα ἐνὸς λόφου. Ὁ λοχαγὸς τους συγκινημένος λίγο τοὺς εἶπε μὲ σοβαρὴ φωνὴ ποῦ τοὺς ἔκανε ὅλους νὰ σωπάσουν καὶ ν' ἀνατριχιάσουν, πὼς «τόρα πειὰ πέρασαν τὰ βιάσανα. Σήμερα θὰ κάμουμε ἀπ' ὅλες τίς μεριὰς γενικὴ ἐπίθεση. Τὸ βράδυ θάμαστε μέσα στὴν πόλι, γιατί ὄλιος ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς πάνω ἀπὸ πενήντα χιλιάδες ποῦ εἶναι, θὰ χυθῆ μπρὸς καὶ τότε μονάχα θὰ σταματήσῃ σὰν θάμπη μέσα. Σὲ σὰς ἔχω τὴν πειὸ μεγάλη πεποίθησι, πὼς θὰ κάμειτε καὶ πάλι τὸ χρέος σας, γιατί εἶστε παλληκάρια καὶ τὸ δεῖξετε τόσες καὶ τόσες φορές. Τὸ λὲν δὲ ὄλοι στὸ Σύνταγμα πὼς ὁ λόχος μας εἶναι ὁ πειὸ διαλεχτὸς κ' ἀντρωμένος. Θέλω νὰ τὸ ξαναποῦν καὶ πάλι τὸ βράδυ, σὰν θὰ μποῦμε μέσα στὴν πόλι. Στ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, παιδιά! Κάμειτε ὄλοι τὸ σταυρό σας, γιὰ νὰ μᾶς βοηθᾷ ἡ χάρις του». Ὅλοι ἔκαμαν τὸ σταυρό τους, μουρμουρίζοντας «στὸ ὄνομά σου Θεέ μου!» καὶ συγκινημένοι βαθειὰ μὲ τὴν ἀνατριχήλα, ποῦ γεννᾷ τέτοιες ὥρες τὸ σήνωμα ὡς στὸ Θεό, ξεκίνησαν δίπλα ἀπὸ ἕνα μονοπάτι πηγαινόντας νὰ βροῦν πειὸ μπρὸς τοὺς ἄλλους λόχους ποῦ ἔχαν ξεκινήσει προηγήτερα.

—Τ' εἶν' τὸ σκοτάδι αὐτό, μωρὸ Παναγί; Δὲν βλέπει κανένας τὸ δάχτυλό του; εἶπεν ὁ Κώστας, ποῦ βρισκότανε πάντα δίπλα στὸ φίλο του.

—Θά φέξη γρήγορα. Νά! κοίτα δεξιά πού σκιάζει ὁ οὐρανός· εἶπεν ὁ ἄλλος κοιτάζοντας στὸν οὐρανὸ πάνω ἀπ' τὰ ψηλά βουνά πού ἦταν γύρω. Ἐστράφηκε κι' ὁ Κώστας, ἐκοίταξε κι' ὕστερα κλίνοντας λίγο τὸ κεφάλι του κάτω, προχώρησε προσέχοντας μὴν τύχη καὶ σιγοντσίη σ' αὐτὲς τὲς «διαβολεμένες πέτρες» πού ἔσκιζαν σὰν μαχαίρια.

Ὁ λόχος προχωροῦσε δεξιά. Ἀπὸ κάθε μονοπάτι πού βρισκότανε στὲς ἀδύσκοτες χαράδρες, ἐρχότανε κι' ἀπὸ ἕνα· λόχος πηγαινόντας στὸ ἴδιο μέρος. Μακρὲς σειρὲς ἀπὸ στρατιῶτες σὰν ἄρχισε τὸ χίμαγμα τῆς μέρας φαινόντανε νὰ μαυρίζουν στὰ βουνά σὰν μοιμήγια κι' εἶχαν ὅλες τὴν ἴδια διεύθυνση σὰν βέγγες ρόδας κάρρου πού σμίγουν στὸ ἴδιο μέρος στὴ μέση. Ἄρχισε νὰ διαφωτίζη πειὰ καὶ νὰ φαίνονται ὅλα γύρω. Τὸ μέρος πού σμίγαν ὅλοι οἱ λόχοι τοῦ Συντάγματος ἦταν ἕνα βαθουλό χαμιτουλάκι μέσα στὰ βουνά καὶ χαμιτὰ ἑκατοστὴ μέτρα χαμηλότερα ἀπὸ τὲς προφυλακὲς. Ὁ Συνταγματάρχης διάταξε νὰ ἐπιτεθοῦν στὴν ὠρισμένην ὥρα οἱ ὄχι τὸ λόχοι καὶ νὰ μείνη ἐφθραξία τὸ ἕνα Τάγμα.

Πρῶτος στὴν ἐφοδο ἀριστερὰ πρὸς τὸ μέρος τον φρούριου ἔτυχεν ὁ λόχος τοῦ Παναγῆ. Γρήγορα τὸ ἔμαθαν οἱ στρατιῶτες κι' ἄλλοι μὲ χαρὰ κι' ἄλλοι χωρὶς νὰ μιλοῦν δέχτηκαν τὴν εἶδησιν αὐτή.

—Ἐμεῖς θά ἴμαστε πειὸ κοντὰ στὸ φρούριον, εἶπεν ὁ Κώστας χαρούμενος· ἔτσι διάταξαν τώρα τὸ λοχαγὸ μας.

—Ναί, ἐμεῖς θάμιαστε· τ' ἀκουσα τώρα πού τόλεγαν, εἶπε κι' ὁ Παναγῆς κι' ἔστρεψε τὰ μάτια του πρὸς τὸ μέρος πού ἦταν τὸ σκληρὸ φρούριον μὰ πού δὲν ἐφαινότανε, γιατί τὸ ἔκρυβεν ἡ κορφὴ τοῦ λόφου.

Περιμέναν τὸ πυροβολικὸ ν' ἀρχίσῃ. Θά ἔδινε τὸ σύνθημα γιὰ τὴ γενική ἐπίθεση. Ἐδῆς θά προχωροῦσαν ὅλοι οἱ λόχοι καθένας στὸν «τομέα» του. Τὰ μικρὰ σκευάσματα στὴν ἀνατολὴ ἐρόδιζαν καὶ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου πού σὲ λίγο θά φαινότανε, ἔβαψε μὲ

τὸ θῶς χροιά του ὄλες τις ἀντικρονὲς μακρινὲς κορφῆς τῶν βουνῶν.

—Βιπάμμ! ἀκούσθηκεν ἡ πρώτη Ἑλληνικὴ κανονιά κι' ἡ ὀβίδα πέρασε πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τῶν στρατιωτῶν, νιαουρίζοντας οἶν μικρὸ παιδί. Βιπάμμ! ἡ δευτέρη καὶ γλήγορα Βιπάμμ! ἡ τρίτη. Σὲ λίγα λεπτά βαρὺς χτύπος κι' ἓνα σκίσιμο τοῦ ἀέρα, ποῦ ἴμοιαζε οἶν νὰ περνοῦσε κανένα κάρσο πάνω στὸν οὐρανό, ἔδειξε πῶς καὶ τὸ βαρὺ πεδινὸ ἄρχισε τὴ δουλειά του.

—Ἀέρα! ἐφώναζαν ὅλοι οἱ στρατιῶτες κι' ἐσειστήκεν ἡ χαρὰ ποῦ εἶχαν μαζεφτῆ. Ἀέρα! ξαναφώναζαν στὴ δευτέρη κανονιά κι' ἐχύθησαν μπρὸς μὲ φωνὲς ποῦ ἄναν τὸ χῶμα νὰ σιέται. Οἱ Τούρκοι ξιαφνιασμένοι ἐπετάχτηκαν στίς γραμμὲς τους γιὰ νὰ κρατηθοῦν. Κάμποσα τάγματα Τούρκικα διατάχτησαν νὰ ἐπιτεθοῦν γιὰ νὰ προλάβουν τὴν ἐπίθεση, ποῦ φάνηκεν εὐτὺς ἀπ' τὴν ἀρχή, πῶς θάταν γενικὴ.

Ἐπὶ τὴν Ἑλληνικὴν Στρατὸς ἀπ' ὄλες τις μερίδες παρὰσέροντας τοὺς λόγους τῶν προσφυλακῶν του προχωροῦσε μὲ φωνὲς καὶ ζητωκραυγὲς ποῦ χαλοῦσαν τὸν κόσμον. Κεῖνη τὴ στιγμὴ φάνηκεν ὁ ἥλιος ἀπ' τὴν κορφὴ τοῦ ἀντικρονοῦ ψηλοῦ βουνοῦ.

—Ὁ ἥλιος! ὁ ἥλιος! φώναζε κάποιος ἐκεῖ ποῦ ἔρχε κι' ὅλοι οἱ στρατιῶτες ἄρχισαν νὰ φωνάζουν «ὁ ἥλιος! ὁ ἥλιος!» ἀπὸ τὴν ἀνάγκη ποῦχαν νὰ φωνάζουν κίτι. Μὰ σὲ λίγο ἔξεχασαν τὸν ἥλιον στὴ λέξη ποῦ δόξασαν οἱ πολιορκητὲς τοῦ Καστροῦ τ' Ἀλῆ Πασᾶ. «Ἀέρα!»

Μ' αὐτὴ τὴ λέξη ἐπροτοχαιρέτησαν οἱ στρατιῶτες τὴ μεγάλη ἐπίθεση! Ἀέρα! ἐφώναζαν στὸ πρῶτον βόλι τῆς γενικῆς ἐφόδου ποῦ περιμέναν ἀνυπόμονα τόσους μῆνες πάνω στὰ χιόνια, κι' Ἀέρα! ἀντιλάλησαν τὰ βουνὰ κι' οἱ χαρὰδες στὰ πρῶτα βήματά τους, στὴν πρώτη ὄρη τους.

—Ἐμπρὸς παιδιὰ! Ἐβίμαστε οἱ δαλεχτοὶ! φώναζεν ὁ λοχαγός. Νῆ. Ὡς τὸ δόξαται!

Ὁ Παναγιῆς ποῦ πήγαινε κοντά του, ἐμουρομούρισε μέσα του ἀσυναίσθητα κι' ἀφηρημένα «Οἱ διαλεχτοί, οἱ διαλεχτοί». Ἦταν ἀλήθεια πῶς πάντα ὁ λόγος τους τό 'δειξε σέ κάθε μάχη, μὰ εἶχε πληρώσει ἀκριβῶς τὴν καλληκαριά του. Πάνω ἀπὸ τοιάντα εἶχαν σκοτωθῆ κι' οἱ λαβωμένοι ἦσαν παραπάνω ἀπὸ διπλοῖ.

— Ἐμπρὸς παιδιά, κουράγιο! λίγο ἀκόμα καὶ τοὺς πιάσαμε χειροπαστούς! Νά, κοιτάτε τους! ἄρχισαν νὰ φεύγουν σὰν πρόβατα. Τοὺς ρήμαξε τὸ κανόνι. Τοὺς τσάκισε πάλι τ' ὀρειβατικό, τοὺς ἔλεγε ξελαχανιασμένος τρέχοντας ὁ λοχαγὸς τους.

— Ζήτω τ' ὀρειβατικό! ἐφώναξαν κείνοι ποῦ βροῦθησαν κοντά του κι' ἄκουσαν τὰ λόγια του κι' ὅλοι ξαναφώναξαν μαζί «Ζήτω τ' ὀρειβατικό» κι' ἀληθινὰ κείνη τὴν ὥρα τοὺς εἶχε βοῆ «στό στόχο» καὶ τοὺς εἶχε τσάκισαι. Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν σκορπίσει σὰν πρόβατα κι' ἄρχισαν νὰ τρέχουν πίσω μὲ φωνές ποῦ ἀκουόντανε ἀπὸ μακριά. Οἱ κανονιὲς τοὺς ἀκολουθοῦσαν καὶ τοὺς σύντριβαν κάθε λεπτό στὴν ὑποχώρησή τους τὴν ἀταχτη καὶ βιαστική. Ἔπεφτε δὴ μιά κανονιά καὶ σκοτώνε μιά δεκαριά κι' ὅλοι ἔτρεχαν δεξιά-ξερβά ζητώντας καταφύγιο σ' ἓνα ἀπειπισμένο σφίξιμο καὶ γινόντανε ἀνθρωπομαῖζες ἀπὸ διακόσους ὡς τρακόσους ἄντρες γιὰ νὰ σκορπισθοῦν σὲ λίγο μέσα σ' ἓνα μικρὸ κάμπο καὶ νὰ ξαναμαζευτοῦν σὰν τοὺς ἔριγγε τὸ κανόνι γλιγόρα ἄλλη κανονιά ξερβά κι' ἄλλη ταυτόχρονα δεξιά καὶ καινούργιοι νεκροὶ ἀμέτρητοι ἔστρωναν τὸν κάμπο, ποῦ εἶχαν σκορπιστῆ φεύγοντας τὸ μαῦρο θάνατο. Σὰν κοπάδια ἀγριεμένα ποῦ τάχε κυκλώσει φωτιά, ἔτρεχαν πάλι σ' ἄλλο μέρος, μὰ τὸ ἓνα κοπάδι συναντοῦσε τ' ἄλλο, ποῦ ῥχόντανε ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά καὶ σμίγανε ὅλοι μαζί σὲ μᾶζες ἀταχτες καὶ ξεφρενιασμένες ἀπ' τὸ φόβο καὶ τὴν ταραχή, κι' ἐφώναζαν σὰν τρελλοὶ μέσα στοῦ γενικὸ σκοτωμό. Μὰ ὡς τόσο ἄλλες πυκνὲς κανονιὲς ἔπεφταν στὴ μέση τους καὶ τοὺς χώριζαν γιὰ νὰ φανοῦν πόσοι ἦσαν σκοτωμένοι καὶ πόσοι ζωντανοὶ καὶ πόσοι θ' ἄπεφταν καὶ πόσοι μποροῦσαν ἀκόμη νὰ τρέξουν καὶ στοῦ φευγὸ αὐτό, ποῦ γέμιζε τὴν ψυ-

χή τους τρόμο κι' απόγνωση, έπεφταν πάνω στα κορμιά των άλλων. Ο θάνατος σκορπούσε τὸ αἷμα σὰν ποτάμι κι' ὁ θάνατος ἦταν τὸ κανόνι, πού τ' ὠδηγοῦσε τὸ γλήγορο μάτι τοῦ «παρατηρητῆ» καὶ πού οἱ στρατιῶτες τὸ ἔβλεπαν θορυβητικὸ καὶ τοῦ φώναζαν «ζήτω» κάθε στιγμή, γιατί αὐτὸς ἦταν ὁ πειὸ καντὶνὸς σὺντροφός τους, ὁ γλήγορος κι' ὁ εὐκίνητος, πού πάντα τοὺς ἀκολουθοῦσεν ἀπ' τὸν κάμπο ὡς τὴν κορφή τοῦ βουνοῦ.

Ὁ κάμπος εἶχε γεμίσει κορμιά σπασμένα καὶ ξεσκισμένα κι' οἱ στρατιῶτες στὸ θέαμα αὐτὸ ἀλάλαζαν ἀπὸ χαρὸς καὶ τὰ ξεφρονήματά τους ἐτραντάσαν τὸν ἀέρα καὶ τὶς χαράδρες πού περνοῦσαν. Ἐτρεχαν νὰ προφτάξουν τὰ συντρίμματα τῶν Τούρκων κι' ἤθελαν νὰ τοὺς κυνηγήσουν ὡς μες τὴν ποίτιεία καὶ καθέννας τοὺς φανταζότανε, πῶς αὐτὸς θὰ πρωτόμπαινε στὴν πόλη πού τόσο τοὺς βασάνισε.

Καθέννας ἀπ' τοὺς στρατιῶτες, μέσα στὸ θρίαμβο αὐτὸ τῆς νίκης, τὸ μεθυστικὸ καὶ τρελλό, δὲν ἔνοιωθε τὴν κούραση καὶ καθέννας δὲν ἐσταμάτησε γιὰ ν' ἀνασάνῃ στὸ ξελαχάνισμα, πού ἔκανε τὸ στῆθος του ν' ἀνεβοκατεβαίνει καὶ νὰ πονῇ.

Ἐτρεχαν ὅλοι καὶ τὰ ποδιάρια τους βαρεῖα ἀπ' τὴν κούραση κάθε φορὰ, σὲ νέες φωνές καὶ σὲ νέες κανονιές ἔπερναν νέα δύναμη κι' ἔτρεχαν. Ἐτρεχαν, ἔτρεχαν πηδώντας κάθε μικρὸ ἐμπόδιο καὶ παρ' ἄβγαιναν ποιὸς νὰ προφτάξῃ «στὸν κάμπο τοῦ θανάτου», πού ἦταν σπαρμένα τὰ κορμιά τῶν Τούρκων κι' εἶχαν μαυρίσει τὸ χῶμα. Διακόσια μέτρα ἀπὸμα κι' ὁ λόχος τοῦ Παναγιῆ θὰ ἔφτανε πρῶτος καὶ θὰ προχωροῦσε χωρὶς νὰ σταματήσει, γιὰ νὰ προφτάξῃ τοὺς σκορπισμένους Τούρκους καὶ νὰ τοὺς ἀποτελειώσῃ. Τὴν ὥρα πού ἔβλεπαν νὰ περάσουν στὸ τελευταῖο μικρὸ ὑψωματάκι γιὰ νὰ μποῦν στὴ κοιλάδα, ἔξεπρόβαλαν μαζεμένοι καμμιὰ πενηνταριά Τούρκοι, μὲ τεταωμένα ψηλά τὰ χέρια τους φώναζαν ὅλοι τους μαζί «τεσιλίμ! τεσιλίμ!»

Ἐστάθηκαν ξελαχανιασμένοι στὸ θέαμα αὐτὸ κι' ἀσυναίσθητα σμίγοντας ὁ ἕνας στὸν ἄλλο, ἔβλεπαν ἕνα τοῖχο ἀνθρώπινο

πίσω ἀπ' τὸ λοχαγὸ τους καὶ τοὺς ἀξιωματικούς τους. Οἱ Τούρκοι κρατοῦσαν πάντα τὰ χεῖρα τους ψηλά φωνάζοντας μὲ βραχνῆς φωνῆς ἀπ' τὸ φόβο καὶ τὴν ἀμφιβολία τοῦ τί θὰ γινότανε, «τεσιλίμ! τεσιλίμ!»

—Κανένας μὴν κουνηθῆ ἀπ' τὴ θέση του. Προσέξτε νὰ μὴ γίξῃ κανένας τουφεκιά, γιατί τὸν σκοτώσα. Εἶναι ἀχμάλωτοι μας καὶ δὲν ἔχομε τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς ξεματώσωμε μήτε μὰ μύτη. Προσέξαιτε καλά, εἶπεν ὁ λοχαγὸς τους γυρίζοντας στὸ λόχα γὰ νὰ τὸν ἀκούσουν ὅλοι.

—Μάλιστα, κύριε λοχαγέ, τὸ ξέρομε, εἶπε κάποιος ξεφωνητά. Ὅσο κι' ἔφταναν καὶ κείνοι ποῦ ἦταν καθυστερημένοι ἀπ' τοὺς ἄλλους κι' ἀπὸ περιέργεια σμιγμένη μὲ μιὰ ἀνέκφραστη χαρά, προσπαθοῦσαν σπρώχνοντας τοὺς ἄλλους, πατώντας στὶς μύτες τῶν ποδαριῶν τους καὶ σηκώνοντας τὰ κεφάλια τους ψηλά, νὰ δοῦν κείνους ποῦ φώναζαν «τεσιλίμ! τεσιλίμ!» κι' ἔμοιαζαν σὺν τοὺς γερανοὺς, ποῦ φωνάζουν ψηλά, περνώντας χαμένοι στὰ σύνερα. Ὁ λοχαγὸς διάταξε κάποιον ἀξιωματικὸ του νὰ προχωρήσῃ μ' ἓνα στρατιώτη πρὸ ἔξω τούρκικα καὶ νὰ τοὺς πῆ νᾶσχονται λίγοι-λίγοι μὰ προκομμένα, γιατί αὐτὴ ἡ δουλειὰ δὲν ἔπρεπε νὰ τοὺς καθυστερήσῃ, παρὰ λίγο λεπτά. Ἰσα-ἴσα ποῦ κι' οἱ ἄντρες θὰ ξεκουραζόντανε λίγο καὶ θ' ἀνάσαιναν γὰ νᾶναι ἔτοιμοι γὰ τὸ κυνήγι. Ὡς τόσο ὁ λοχαγὸς ὥρισε ἓνα λόγια μὲ δέκα στρατιώτες νὰ τοὺς παραδώσῃ πίσω, κι' ἐπροσπάθησε νὰ ταχτοποιήσῃ λίγο τὸ λόγον του στὶς τέσσαρες διμοιρίες του. Σὲ λίγο οἱ ἀχμάλωτοι πειὰ εἶχαν παραδοθῆ μὲ πρόσωπα χυμένα ἀπ' τὸν τρόμο καὶ μὲ φοβισμένα μάτια, ποῦ εἶχαν ξεπεταχθῆ ἀπ' τὶς κόγχες τους.

Ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ λόχου πῆρε τοὺς δυὸ Τούρκους ἀξιωματικούς ποῦ βρέθηκαν ἐκεῖ καὶ τοὺς πῆγε στὸ λοχαγὸ του. Αὐτοὶ ἐχαϊρέτησαν κανονικὰ κι' ἔβγαλαν τὰ πιστόλια τους παραδίδοντάς τα μὲ σεβασμὸ καὶ μὲ κάποια λύπη ποῦ τοὺς ζάρονε τὸ πρό-

—Πές τους, εἶπεν ὁ λοχαγὸς στὸ στρατιώτη ποῦ ἔφερε τὰ Τούρκικα, πῶς ὁ λοχίας—κι' ἔδειξε τὸ λοχία ποῦ εἶχεν ὠρισμένο—θὰ τοὺς πάη νὰ τοὺς παραδώσῃ πίσω κεῖ ποῦ πρέπει. Νὰ μὴ φοβοῦνται, γιατί νὰ σὲ χέρια εὐγενικῶν ἐχθρῶν. Ὅλοι οἱ στρατιῶτες εἶχαν συγκινηθῆ στὰ λόγια αὐτά. Ὁ ἕνας ἀπ' τοὺς δυὸ Τούρκους ἔκλαψε καὶ τὰ δάκρυά του ἔπεσαν στὸ μικρὸ μουστάκι του. Προσπάθησε νὰ κρυβῆ, μὰ ὅλοι τὸν εἶδαν κι' ὁ λοχαγὸς σιμώνοντας κοντὰ του τοῦ ἔσφιξε τὸ χέρι.

—Αὐτὴ εἶναι ἡ μοῖρα τοῦ πολέμου, εἶπε γυρίζοντας στὸ διερμηνέα του. Πές το.

Αὐτὸς τὸ ἔπε, κι' ὁ Τούρκος ἐκούνησε συγκινημένα τὸ κεφάλι του. Ἐπειτα οἱ δέκα στρατιῶτες μὲ τίς λόγχες πάνω στὰ τουφεκιά, ἔκαναν δυὸ σειρὰς καὶ τοὺς ἔβαλαν μετρώντάς τους ὅλους στὴ μέση. Ὁ λοχίας πήγαινε πίσω μὲ τοὺς δυὸ τούρκους ἀξιοματικούς.

—Ἐμεῖς τὴ δουλειά μας τώρα. Ἐμπρός, παιδιά. Καλὴ ἀρχὴ κάμαμε, εἶπεν ὁ λοχαγὸς ξεκινώντας.

—Ἦταν κρῖμα ποῦ χάσαμε τόσο καιρὸ, εἶπεν ὁ Κώστας, μὰ κι' αὐτὴ ἦταν δουλειὰ ἀπαραίτητη. Δὲν μπορούσαμε νὰ τοὺς ἀφήσωμε πίσω μας.

—Βέβαια, ἦταν ἀνάγκη κι' αὐτό, ἐμουχμούρισεν ὁ Παναγιῆς. Ἄρχισαν πάλι νὰ τρέχουν, γιὰ νὰ φτάσουν τοὺς Τούρκους ποῦ εἶχαν περὶ χαθῆ στὴν ἄκρη τοῦ κάμπου καὶ θάχαν περάσει πίσω ἀπ' τὸν ἄλλο λόφο. Ἄλλως τε τὸ ἔδειχναν κι' οἱ κανονεὶς ποῦ τοὺς κυνηγοῦσαν διακρίνοντάς τους ἀπὸ ψηλά.

Μὰ ὡς τόσο οἱ Τούρκοι σαστισμένοι στὴν πρώτη ἔφοδο, σιγά-σιγά ἠρέμησαν κι' ἄρχισαν νὰ ὑποστηρίζουν μὲ τὸ πυροβολικὸ τους κείνους ποῦ φευγαν. Ἐρριχναν δῶ κι' ἐκεῖ ὀβίδες, γιὰ νὰ σταματήσουν τοὺς λόχους μ' αὐτοὶ ἔτρεχαν ἀπ' ὅλες τίς μεριεὶς πρὸς τὸ μεγάλο κάμπο, ποῦ ξαπλώνεται μπρὸς

ἀπ' τὴν Πόλη. Οἱ κανονιῆς τοὺς ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ 'κει ἔδειχναν τὴν ταραχὴ τοὺς.

Ἐκεῖ ποῦτρεχεν ὁ λόχος περνώντας μετὰ δυσκολία μέσα ἀπ' τὰ χαλωστρωμένα κορμιά τῶν Τούρκων, ποῦ εἶχαν γεμίσει τὴν κοιλάδα, ἔσπασε μιὰ βολιδοφόρα πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τοὺς καὶ λάβωσε δυὸ τρεῖς. Σὲ λίγο, ἄλλη κανονιά ἔσπασε πειὸ μπρός, κοντὰ στὰ πόδια τοῦ λοχαγοῦ, μὰ δὲν ἐχτύπησε κανένα. Οἱ στρατιῶτες ταραχτήκαν καὶ μιὰ στιγμή σταμάτησαν σκορπισμένοι.

—Γλήγορα γλήγορα' παιδιά, μὴ σταματᾶτε. Οἱ διμοιρίες μαζεμένες νὰ ἀραιώσουν, μὰ σεῖς νὰ κολλᾶτε ὁ ἕνας στὸν ἄλλο κοντὰ καὶ γλήγορα ποδάρια. Ἄν σταματήσωμε μᾶς τσάκισαν. Ὅλοι πίσω ἀπ' τοὺς διμοιριῆς σας. Μὴ φοβηθῆτε.

Ὅλοι ἔτρεχαν πίσω ἀπ' τοὺς διμοιριῆς τοὺς καὶ σὲ τέσσαρες πυκνὲς μάζες, ἄρχισεν ὁ λόχος νὰ τρέχη ὅσο μπορούσαν τὰ ποδάρια τοὺς. Οἱ ὀβίδες σποῦσαν πάνω, ψηλά, γύρω, μπρός, πίσω καὶ στὴ μέση στὶς διμοιρίες, μὰ κανέναν τοὺς δὲν πάθαινε τίποτα. Ἔτρεχαν μετὰ τὴ μεγαλύτερη γληγοράδα κι' ἐπροχωροῦσαν μ' ἐλιγμούς πάντα μπρός, γιὰ νὰ περάσουν τὸν κάμπο ποῦ ἦταν σπαρμένος ἀπὸ Τούρκους νεκροὺς κι' ἐτοιμοθάνατους λαβωμένους. Εἶχαν πειὰ περάσει τὴν κοιλάδα αὐτὴ κι' ἄρχισαν νὰ ἀνεβαίνουν στὸ στερνὸ ὕψωμα. Ἡ διμοιρία τοῦ Παναγιῆ εἶχε λοξέψει κι' ἐπαραπόμεινε. Ἐπρεπε νὰ περιμένῃ λίγο, γιὰτὶ δὲν ἦταν παρὰ μόνο ἓνα μονοπάτι κι' οἱ ρίζες τοῦ λόφου ἦταν γεμάτες βράχια καὶ δὲν θὰ μπορούσαν νὰ περάσουν ὅλοι μαζεμένοι.

Ἐκεῖ ποῦ περνοῦσαν σιγά-σιγά, μιὰ στιγμή ἔπεσαν δυὸ κανονιῆς μαζί, ἐχτύπησαν στὶς πέτρες κι' ἐσκορπίστηκαν χίλια κομμάτια γύρω. Ἐσκότωσαν τέσσαρες καὶ λάβωσαν πολλοὺς. Στους λαβωμένους μέσα ἦταν κι' ὁ Παναγιῆς. Ἐνα κομμάτι σίδερο τὸν εἶχε χτυπήσει στὸ ζερβὶ χέρι καὶ τοῦ' σπασε τὸ κόκαλο κάτω ἀπὸ τὴν κλείδωση, ἓνα ἄλλο στὸ ζερβὶ μερὶ του καὶ μιὰ πέτρα στὸ κεφάλι.

Ἐβάφτηκε μετὰ αἷμα κι' ἔπεσε χάμω μ' ἓνα βαρὺ «ἄχ!» Ὁ Κώ-

ετας ἔτρεξε κοντά του ξεσκονίζοντας κ' αὐτὸς τὰ ροῦχά του ποῦ εἶχαν λουστει ἅπ' τὶς πέτρες καὶ τὰ χώματα. Εἶδε καταματωμένο τὸ φίλο του κ' ἐθάραψε πῶς σκοτώθηκε. Ἐγονάτισε μπρὸς του κ' ἔβιασε τὸ κεφάλι του στὰ χέρια του μέσα.

— Παναγιῆ! Παναγιῆ! χτύπησες πολὺ; τὸν ἀρώτησε μὲ μιὰ συγκίνηση, ποῦ δὲν μποροῦσε νὰ τὴν κρύψει.

— Ναί! χάθηκα! ἴσακίστηκε τὸ ξεροβί μου χέρι, πληγώθηκα καὶ στὸ πόδι κάτω, εἶπε μ' ἀσθενικὴ φωνή.

— Κουράγιο, Παναγιῆ! Μὴ φοβάσαι! δὲν εἶναι τίποτε! θὰ σοῦ δέσω ἐγὼ τὴ λαβωματιά σου κ' ὕστερα θὰ γυρίσω νὰ σὲ πάρω.

— Μὴ μ' ἀφήσης, Κώστα. Ἐχάθηκα!

Γλήγορα τράβηξε τοὺς ἐπιδέσμοις του μέσα ἐπ' τὶς τσέπες του, τοῦ ἔσκισε τὸ μανίκι του καὶ τὸ πανταλόνι του κ' ἔδεσε τὶς λαβωματιές του μὲ προσοχή. Ὁ Παναγιῆς φώναζεν ἅπ' τοὺς πόνους, μὰ ὁ Κώστας ἐκοίταζε νὰ κάμῃ τὴ δουλειά του σωστή. Τοῦ ἔβαλεν ἓνα ἄλλο ἐπίδεσμο στὸ κεφάλι καὶ τοῦ τύλιξε τὸ ποδάρι μὲ μιὰ καθαρὴ πετσέτα, σφιχτά.

— Τώρα θὰ σὲ πάω 'κεῖ παρὰ πέρα, πίσω ἀπὸ κείνο τὸ βράχο, νὰ ἡσυχάσης ὡς που νὰ γυρίσω γιὰ νὰ σὲ πάρω, γιατί τώρα δὲν μπορῶ νὰ μείνω πίσω ἅπ' τὸ λόγο. Ξέρεις τί μποροῦν νὰ ποῦν! Δὲν θάναί παράξενο νὰ ποῦν πῶς ἐδείλιασε καὶ παραπόμεινα μὲ τὴ δική σου πρόφαση. "Α! γειά σου! τοῦπε στὸ τέλος χαϊδεύοντάς τον ἄμα 'χε τελέψει τὸ δέσιμο.

Ὁ Παναγιῆς χωρὶς νὰ πῇ λέξη τὸν ἄκουε μὲ θολωμένα μάτια κοιτάζοντάς τον κάτω ἅπ' τὸν κοκκινισμένο ἐπίδεσμο. Τὸ κεφάλι του ἦταν βαρὺ ἅπ' τὸ χτύπημα καὶ τὸ ξεροβί του χέρι ὀλομούδιαστο ἅπ' τὸν πόνο. Παραπονέθηκε γιὰ κείνο ποῦ τοῦπεν ὁ Κώστας, μὰ δὲν ἠθέλε νὰ τοῦ πῇ τίποτε. Δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν ἀφήσῃ χωρὶς βοήθεια! χωρὶς βοήθεια μέσα σὲ τότους Τούρκους νεκροὺς σὲ μιὰ ἐρημιά, ποῦ δὲν ἀπόμεινε κανένας ζωντανός. Εἶναι ἡ ἀλήθεια πῶς πίσω θὰ ἔρχόντανε ἄλλοι νοσοκόμοι, γιατί οἱ δικοὶ τοὺς εἶχαν φύγει μὲ τοὺς πρώτους λαβωμένους, μὰ κ' ἂν δὲν

έρχονταν; Τι θά γινότανε αυτός; Του 'πεν ο Κώστας πώς θά γυρίση; μὰ πόση ώρα θά περνοῦσε; Μονάχος αὐτὸς στὴν ἐρημιὰ καὶ γύρω-γύρω τόσες χιλιάδες νεκροί. Ἀνατρίχιασε, μὰ δὲν εἶπε λέξη. Ὡς τόσο ὁ Κώστας τὸν εἶχε σηκώσει μὲ προσοχὴ καὶ τὸν πῆγε πίσω ἀπ' τὸ βράχο ποῦχε διαλέξει ἀπ' τὴν πρώτη στιγμῆ.

—Ποῦ εἶναι τὸ καπέλλο σου; τί γίνηκε;

—Δὲν ξέρω, εἶπεν ὁσθενικὰ ὁ Παναγῆς.

—Κάπου θά 'πесе. Ἄς πάη στὸ καλὸ, δὲν πειράζει. Θά σοῦ φέρω τὸ τουφέκι σου καὶ τὸ γυλιό σου κοντά, γιὰ νὰ τὰ πάρουμε ὕστερα.

Πῆγε κεῖ ποῦ 'χε πέσει ὁ Παναγῆς.

Ἐσήκωσε τὰ πραγματά του, ἐκοίταξε γιὰ τὸ καπέλλο του, μὰ δὲν τὸ βροῖκε καὶ πῆρε κ' αὐτὸς τὸ τουφέκι τὸ δικό του. Τὰ πῆγε ὅλα κοντά στὸν Παναγῆ, ποῦ τὸν παρακολουθοῦσε χωρὶς νὰ μιλή, ζαλισμένος καὶ μὲ βαρὺ κεφάλι ὅπως ἦταν κ' ὕστερα πῆρε τὸ τουφέκι του ἔφυγε παραγγέλλοντας στὸ φίλο του νὰ μὴ στενοχωρᾶται, γιατί γλήγορα θά γύριζε νὰ τὸν πάρη γιὰ τὸ χειροῦργεῖο. Ὁ Παναγῆς τὸν ἄκουσε νὰ φεύγη τρέχοντας στὸν ἀνήφορο κ' ἀπόμεινε παραπονεμένος καὶ μὲ βουρκομένη καρδιά.

Ἡ ζάλη τὸν ἀπεκοίμισε σὲ λίγο βαθεῖα καὶ πέρασαν πολλές ὥρες ὥσπου νὰ ξυπνήσῃ. Ἦταν ὅλες τίς ὥρες αὐτὲς σὲ μιὰ ἀναισθησία, ποῦ τὸν ἔκανε νὰ μὴ νοιώθῃ τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ μὴν αἰσθάνεται τοὺς πόνους του. Σὰν ἐξύπνησεν, ὁ ἥλιος εἶχε γείρει πια στὴ δύση του. Ἐτρόμαξε σὰν τὸ κατάλαβε. Στὴν ἀρχὴ δὲν ἤξερε, οὔτε μποροῦσε νὰ θυμηθῇ ποῦ ἦταν ἡ Ἀνατολὴ καὶ ποῦ ἡ Δύση. Κι' ὁ Κώστας; τί γίνηκε; γιατί δὲν ἦρθε; Εἶχε περάσει τώρα καὶ τόσες ὥρες τὸ μεσημέρι. Τοῦχε πῆ πῶς θ' ἀρχότανε γλήγορα. Γιατί τὸν ἀφήκε τόσο ἀσπλαχνα; Ἐνα παράπονο φοιχτὸ τὸν ἔπιασε. Ἡ στενοχώρια του τὸν ἔκανε νὰ κλάψῃ σὰν μικρὸ παιδί μὲ παράπονο κ' ἀναφυλλητὰ. Ἐσηκώθηκε μὲ κόπο, ἐπῆρε τὸ τουφέκι του στὸ δεξί, ἐκοίταξε τὸ γυλιό του ποῦ τὸν ἄφηνε μὲ στενοχώρια, γιατί δὲν μποροῦσε πια νὰ τὸν ση-

κώη κι' ἐξεκίνησεν ἀκουμπώντας πάνω στο τουφέκι του σά ραβδί. Οί πόνοι τοῦ ποδαριοῦ του τὸν τρέλαιναν. "Ὅλο τὸ κορμί του, βασανίζοταν ἀπὸ τοὺς πειδ φοριχοὺς πόνους. Ἐπροχώρησε περῶντας μέσ' ἀπ' τὰ πτώματα κι' ἀναγυρίζοντας συχνὰ τὸ δρόμο γιὰ τὸν ἐκοφταν σωροὶ πειθαμένων. Ἀνετρίχιαζε κάθε φορὰ ποῦ τὸ πόδι του ἄγγιζε σὲ κανένα νεκρὸ καὶ προσπαθοῦσε νὰ μὴ βλέπῃ τὸ φορικιαστικὸ αὐτὸ θέαμα, ποῦ τοῦ σήκωνε τὶς τρίχες τοῦ κεφαλοῦ του.

"Ἦθελε νὰ πᾶ μονίχος στὸ χειρουργεῖο ὅπως μποροῦσε. Δὲν ἤλιξε πειδ γάρθη ὁ Κώστας. Κανένας ἄλλος δὲν φαινότανε. Σιγά-σιγά θὰ ἴφτανε 'κεῖ. Μὰ τὸ ποδάρι του ὀλοένα καὶ γινότανε πειδ βαρὺ καὶ τὸ δεξὶ του χέρι, ποῦ ἐστήριζεν ὄλο τὸ κορμί του στὸ τουφέκι, ἦταν κομμένο ἀπ' τὴν κόφραση. Ἀπὸ τὸ μπράτσο του ξεπετιόντανε αἷμα χτυπητὸ κόκκινο, ποῦ βαφεν ὀλόκληρο τὸν ἄσπρο ἐπίδεσμο καὶ ποῦ ἐσύρωνεν ἀπ' τὰ δάχτυλα τοῦ χερσοῦ του. Τὰ δάχτυλά του ἐκολλοῦσαν ἀπ' τὰ αἵματα καὶ τὰ 'νοιωθε κοῦα καὶ παγωμένα. Περιλατῶντας μὲ κόπο καὶ σέροντας μὲ δυσκολία τὸ πληγωμένο του ποδάρι, ἐστρεφε γύρω-γύρω τὰ μάτια του κοιτάζοντας μὲ φρίκη τὴν ἀπερίγραπτη εἰκόνα, ποῦ ἔσπλωνότανε στὸν κάμπο. "Ὅσο προσπαθοῦσε νὰ μὴν κοιτάξῃ, τόσο καὶ τὸ ἀπαίσιο αὐτὸ θέαμα τοῦ τραβοῦσε τὰ μάτια. Νεκροὶ τσακισμένοι κι' ἀναποδογυρισμένοι ἀπ' τὶς ὀβίδες, μὲ μεσόσπασμένα χέρια καὶ ποδάρια. Λάκκοι γεμάτοι μαῦρο πηχτὸ αἷμα εἶχαν γεμίσει στὰ χωράφια τοῦ κάμπου. Μιὰ μυροδιὰ βαρειά τοῦ πείραζε τὴν ἀναπνοή του κι' ὁ ἀέρας τοῦ κάμπου τοῦ φαινότανε σὰν νοτισμένος καὶ βαρὺς ἀπ' τὰ χυμένα αἵματα.

Ἐκοίταζε κατὰ τὸ τέλος τοῦ κάμπου. Εἶχεν ἀκόμα πολὺν δρόμο νὰ τραβήξῃ. Κανένας ζωντανὸς δὲ φαινότανε γύρω, γιὰ νὰ τὸν δῇ καὶ νὰ τὸν βοηθήσῃ. Ἡ ἀπάγνωση τοῦ μίφραινεν ὄλο ἕνα τὴ λίγη δύναμη ποῦ τ' ἀπόμεινεν ἀπ' τὴν αἰμορραγία. "Ἐνοιωθε πῶς δὲν θὰχε πειδ τὴ μπόρεση νὰ προχωρήσῃ πειδ μακρινά. Τὸ ποδάρι του ἔτρεμεν ἀδιάκοπα καὶ μ' ὄλες τὶς προσπάθειές του

δὲν μπορούσε νὰ τὸ κρατήσῃ ἴσιο. Ἐλυγιζότανε σὲ κάθε βῆμα. Ὅλο τὸ βάρος τοῦ κορμιοῦ του τὸ συγκρατοῦσε τὸ γερὸ του ποδάρι μὲ τὴ βοήθεια τοῦ δεξιοῦ του χεριοῦ π' ἀκουμποῦσε στὸ τουφεκι του.

Ὅσο ἴνοιθε πῶς θ' ἔπεφτε ἐκεῖ μέσα στοὺς πεθαμένους Τούρκους καὶ πῶς δὲ θὰ μπορούσε νὰ σηκωθῆ, ἂν δὲν τὸν ἔπαιρναν, τόσο κι' ἔνοιθε τὸ θάρος του νὰ χάνεται καὶ τὴ δύναμή του νὰ κόβεται λίγη λίγη.

Σὲ λίγο αἰστάνθηκε τὸν ἑαυτό του σὰν πεθαμένο. Ἐθάραψε μιὰ στιγμή πῶς πέθαινε. Ἡ δύναμή του τὸν εἶχε ἀφήσει τελειωτικά. Ἡ καρδιά του χτυποῦσε ἀσθενικὰ ἀργά—ἀργά τόσο, ποῦ ἴνοιθε, «νά! τώρα θὰ πέσω, δὲ βασιτῶ πειά.» Πραγματικά. Ἀυγίστηκε μαλακὰ κι' ἔπεσε μὲ τὸ δεξὶ πλάϊ πάνω σ' ἓνα σωρὸ ἀπό σκοτωμένους. Τὴ στιγμή ποῦ ἔπεσε δὲν εἶχε πειὰ τὴ δύναμη νὰ σκεφτῆ. Τὰ μάτια του ἔκλεισαν κι' ἀπόμεινε κεῖ σὰν πεθαμένος.

Ἡ νύχτα τώρα καὶ τόσες ὥρες εἶχε σκεπάσει τὸν κάμπο μὲ τοὺς χαμωστρωμένους νεκρούς. Μιὰ ἀπόλυτη νεκρική ἤσυχια, μιὰ θανατερὴ σιωπὴ βασίλευε σ' ὅλη τὴ κοιλάδα αὐτή, ποῦχε γεμίσει σπασμένα κορμιά. Ἡ νύχτα εἶχε μεγαλώσει τὴν ἀγοιὰδα τοῦ θανάτου, ποῦ εἶχε ξαπλωμένες τὶς φτεροῦγές του πάνω στὴν κοιλάδα αὐτὴ τὴ γιομάτη ἀπὸ σάρκες κι' ἀπὸ αἷματα.

Ὁ Παναγῆς ναρκωμένος ἀπ' τὴν ἐξάντληση ἦταν σὲ μιὰ ἀναισθησία, ποῦ τοῦ ἀφαιροῦσε τὴν ἀντίληψη τοῦ φοβικοῦ τόπου. Μιὰ στιγμή ἕνας πόνος δυνατὸς στὸ χέρι του τὸν ἔφερε στὴν αἴσθησή του. Κάποιος τὸν εἶχε μετακινήσει ἀπότομα καὶ τὸν ἔκαμε νὰ πονέσῃ πολὺ. Ἄνοιξε τὰ μάτια του, ἐσήκωσε τὸ κεφάλι του μὲ τρόμο, κι' ἐπάγωσε στὸ σκοτάδι μέσα καὶ στὴ μοναξιά! Θυμήθηκε ποῦ εἶχε πέσει κι' εἶδε ποῦ βρισκότανε. Ἦταν πεσμένος ἀνάσκελα πάνω στὸ σῶμα ἑνὸς Τούρκου καὶ τὸ δεξὶ χέρι του ἀγγιζεν ἓνα πρόσωπο κάποιου ἄλλου σκοτωμένου, μέσα στὸ σωρὸ.

Τὸ σκοτάδι γύρω, ἀδιαπέραστο καὶ πυκνὸ, ὡς πύσσα μαῦρο. Σιγά-σιγά τὰ μάτια του διάκριναν τὶς κορφές τῶν γύρω βουνῶν, σὲ μιὰ θαμπή κι' ἀδύνατη ἀστροφεγγιά.

Τυρανίστηκε πολὺ γιὰ τὴν μισοσηκωθῆ καὶ τὴν καθήση. Ἔτρεμεν ἀπ' τὸ κροῖο. Κάποιος ταῦχε ξεκουμπώσει τὸ ἀμπέχωνό του καὶ τὸ γλέκο του. Ἡ σκέψη του γλήγορα τοῦ θύμησε τὸ ἀπότομο τίναγμα, ποῦ τὸν ἔκαμε νὰ πονέσῃ καὶ νὰ ξυπνήσῃ. Ἐστρεψε γύρω-γύρω κι' ἐπροσπάθησε νὰ διακρίνῃ μὲς στὸ σκοτάδι. Κάτι ζητοῦσε κι' ἀνατριχίαζε στὴ σκέψη πῶς κάποιου κει θὰ τὸ συναντοῦσε. Λίγο παρὰ πέρα διάκρινε κάποιον ποῦ ἔσκυψε καὶ σηκωνότανε βιαστικός. Φανότανε μαῦρος μέσα στὸ σκοτάδι, ὡς σκιά ποῦ περνοῦσεν ἀπὸ νεκρὸ σὲ νεκρὸ, ποῦ ἔσκυβε γιὰ λίγο πάνω σὲ κἀθ' ἓνα ἀπ' τοὺς σκοτωμένους κι' ὕστερα σηκωνότανε, γιὰ νὰ ξανασκύψῃ πάλι πάνω σ' ἄλλον. Ἐψάξε μὲ τὸ δεξὶ του χέρι τὶς τσέπες του καὶ εἶδε πῶς ταῦχαν πάρει τὸ πορτοφόλι καὶ τὸ ρολοῖ του. Ἐκοίταξε τὰ δάχτυλά του καὶ τοῦ ἔλειπεν ὁ ἀρραβωνιάς του. Ἐσυρε τὰ χεῖλη του σ' ἓνα πικρὸ χαμόγελο κι' ἔγειρε πάλι νὰ πέσῃ στὸ ἴδιο μαξιλάρι του. Μὰ δὲν εἶχε φτάσει καλὰ-καλὰ τὸ μάγουλό του στὸ σῶμα τοῦ σκοτωμένου κι' ἓνας τρόμος ποῦ τοῦ παράλυσε τὰ νεῦρα τὸν ἔκαμε ν' ἀνατριχιάσῃ καὶ νὰ σηκωθοῦν οἱ τρίχες τοῦ κεφαλοῦ του ὀλόρθες.

— Παναγία μου! φώναξε δυνατὰ κι' ἡ φωνή του ὡς τὴν ἄκουσε βγαλμένην ἀσυναίσθητα σὲ τέτοια στιγμή, τὸν ἔκαμε νὰ φοβηθῆ πειὸ πολὺ καὶ νὰ παγώσῃ τὸ αἷμά του.

Ἦθελε νὰ φύγῃ ἀπ' τὴ κοιλάδα αὐτή. Ἦθελε νὰ πάῃ ὅσο μποροῦσε πειὸ μακριὰ ἀπ' τοὺς πεθαμένους, γιὰ αὐτὸς δὲν ἦταν πεθαμένος, γιὰ αὐτὸς ἀκόμα ἔνοιωθε τὴ ζωὴ νὰ παίζῃ μέσα στὶς φλέβες του καὶ τὴ σκέψη του νὰ δουλέψῃ μὲ δυναμωμένη ἔνταση.

Ἐσηκώθηκε μὲ δυσκολία σέρνοντας πάντα τὸ χτυπημένο ποδάρι του, ποῦ ἦταν πειὰ κατάψυχρο, σὲ μιὰ ἀναισθησία, ὡς νὰ ταν ξένο ἀπ' τ' ἄλλο του σῶμα. Ἐπροχώρησε κάμποσα βήματα,

ἔγειρε πάλι, ἐγονάτισε κι' ἀκούμπησε στὸ δεξί του γόνατο τὸ χέρι του, γιὰ νὰ ξεκουραστῇ καὶ ξεκίνησε σὲ λίγο, γιὰ νὰ κάμῃ ἄλλο τόσο δρόμο μὲ φοιχτούς πόνους, ποῦ τοῦ τζιμποῦσαν τὴν καρδιά κι' ἔνοιωθε τὴν ψυχὴ του νὰ βγῇ. Ὁ φόβος τοῦ ἴδινε δύναμη νὰ ξεκλονθῆ τὸ μαρτυρικὸ αὐτὸ δρόμο κι' ἡ αἴσθησις τοῦ κοντινοῦ θανάτου, ποῦ ἦταν σκορπισμένους ἄταχτα σὲ κάθε σπιθαμὴ στὴν κοιλάδα αὐτὴ μπρὸς τὰ μάτια του, τὸν ἔκανε νὰ βιάζεται νὰ βοεθῇ μιὰ ὥρα ἀρχήτερα ἔξω «ἀπ' τὸ κορδόνι τοῦ θανάτου». Μὰ περισσότερο ἀπ' ὅλα τὸν ἔκανε νὰ τρομάξῃ ἡ σιὰ ἐκείνη, ποῦ τὴν εἶχε δῆ μέσα στοὺς νεκροὺς νὰ σκύβῃ καὶ νὰ σηκώνεται κάθε λίγο. Αὐτὴ ἡ ζωὴ μέσα στὸ θάνατο τούφερνε τὴν ἀνατριχίλα σ' ὅλο τὸ κορμί του καὶ τὸν ἔκανε νὰ στρέφῃ τρομαγμένα κάθε λίγο τὸ κεφάλι του πίσω. Φοβότανε μὴν τὸν πρόφτανε. Δὲν ἤξερε ποιοὺς ἦταν, μὰ οὔτε ἤθελε νὰ μάθῃ. Αὐτὸς ἔπρεπε νὰ φύγῃ γλήγορα. Τὸν εἶχε δῆ ποῦ σὰν δαίμονας ἔγδυνε τοὺς νεκροὺς ποῦ ἦταν κατασπαρμένους στὴν κοιλάδα. Χωρὶς νὰ διακρίνῃ τὸ πρόσωπό του, τὸν ἐφαναζότανε ἄγριο μὲ γένεια, μὲ νύχια μεγάλα καὶ στραβὸν ἀπ' τὸ ἓνα μάτι. "Εἶσι σακατεμένο ποῦ θὰ τὸν ἐβρῖσκε, ἀν τὸν ἔπιανεν, ἴσως καὶ νὰ τὸν σκότωνε γιὰ νὰ μὴν τὸν μαρτυρήσῃ. "Ἐτρεμε, ἔτρεμε, σὰν μικρὸ παιδί καὶ δὲν μπορούσε νὰ κρατήσῃ τὴν καρδιά του.

Ⓞ

Ὡς τὸ πρωτὶ εἶχε τυραννιστῇ νὰ περπατήσῃ διακόσα μέτρα καὶ νὰ φτάξῃ στὴν ἄκρη τῆς κοιλάδας. Ἐκείνη τὴν στιγμὴ ξημέρωνε. "Ἄμα κατάλαβε πὼς διαφώτιζε, μιὰ ἀνέκφραστη χαρὰ αἰστάνθηκε στὴ ψυχὴ του. Τώρα παιὰ δὲ θάταν μονάχος. Θὰ γινότανε ἡμέρα. Θὰ ἔπεφτε φῶς' πολὺ φῶς. "Ἐγειρεν ἀποκαμωμένος καὶ ξεθεωμένος ἀπ' τὴν αἰμορραγία καὶ τὴν κούραση στὴν ἄκρη ἐκεῖ, μακριὰ ἀπ' τοὺς νεκροὺς—δὲν ἤθελε νὰ βρῖσκεται κοντὰ στοὺς πεθαμένους—κι' ἔλεσε σὲ μιὰ νάρκη, ποῦ ἴμοιαζε σὰν πεθαμένος κι' αὐτός. Καὶ τὸ πὼς ἔζοῦσεν ὡς ἐκείνη τὴν ὥρα ἦταν θάμα.

Πρωϊ-πρωϊ τραγουδώντας ένας λόχος μηχανικοῦ κατέβαιναν ἀπ' τὸ μονοπάτι. Εἶχαν διαταγὴ νὰ θάψουν γλήγορα τοὺς σκοτωμένους Τούρκους, γιὰ τὸν κίντυνο τῆς ἀρρώστειας σκάβοντας μεγάλους λάκκους καὶ βάζοντάς τους πενήντα-πενήντα γιὰ νὰ μὴ χάθουν καιρὸ. Ἐπέρασαν ὅλοι τους κοντὰ ἀπ' τὸν Παναγῆ κι' ἐστάθησαν λίγο παρακάτω. Ὁ ἀξιωματικὸς τοὺς χώρισε σὲ «συνεργεῖα» ἀπὸ δεκαπέντε κι' ἀφῆκε σὲ καθένα συνεργεῖο τὴν περιουσίαν του.

— Ἐδῶ σεῖς· ἐκεῖ σεῖς· παρὰ πέρα οἱ ἄλλοι. Ἐνας δεκανέας σὲ καθένα συνεργεῖο. Μπρός! στὴ δουλειὰ τώρα καὶ προκομμένα.

— Νοῦμερα ἓνα μεῖς! εἶπεν ὁ πρῶτος δεκανέας κοροϊδεύοντας τὸ πρωτεῖό του. Ἐδῶ οἱ λεβέντες! Ἐδῶ οἱ ἀσλάνηδες! γλήγορα χέρια νὰ χωματίσωμε τοὺς γουρουνομύτηδες.

Ἐκαναν μέρος σηκώνοντας κάμποσους νεκροὺς παρὰ πέρα κι' ἄρχισαν τὴ δουλειὰ.

— Τσάπ! τσοῦπ! τσάπ! τσοῦπ! οἱ σκαπάνες καὶ τὰ φτυάρια προκομμένα πετοῦσαν τὰ χώματα ἔξω γύρω-γύρω.

— Σκάσε, ρέ. Δὲν εἶναι ἀκόμη ὦρα. Στάσου νὰ πῆ πειδ μαζουὰ ὁ ἀνθυπολοχαγός, εἶπε μυστικὰ μουρμουρίζοντας ὁ δεκανέας, σὲ μερικοὺς ποῦ τοῦ ἔκαναν νοήματα, ἂν ἔπρεπε ν' ἀρχίσουν ἀπὸ τώρα «κεῖνο ποῦχαν συμφωνημένο». Οἱ στρατιῶτες τραγουδοῦσαν κι' ἐξεκαρδιζόντανε στὰ γέλοια. Κάποιος ἐκοροΐδεψε τίς φάτσες τῶν σκοτωμένων, ποῦ ἦταν γύρω ἀπ' τὸ λάκκο, ἄλλοι μπρούμυτα, ἄλλοι ἀνάσκελα, ἄλλοι δίπλα, ὁ ένας πάνω στὸν ἄλλο, κι' ἄλλοι χωρὶς ποδάρια, χωρὶς χέρια, χωρὶς κεφάλια.

— Τί τό 'μανες, ρέ, τὸ κεφάλι σου; εἶπε κάποιος «πτυαριστής» κοιτάζοντας ἓναν πεθαμένο ἐκεῖ κοντὰ πεταμένο. Τέτοιο κεφάλι τέτοιο τέλος τὸ περίμενε. Νὰ χαθῆς, νὰ χαθῆς! κι' ἤθελες νὰ περάσης καὶ τὴ γραμμὴ μας.

Κι' οἱ ἄλλοι ὅλοι ξεσποῦσαν σὲ γέλοια ξεκαρδιστὰ ὄχι τόσο γιὰ τ' ἀστεῖο τοῦ σκαπανέα, ὅσο γιὰ τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων του τοὺς θύμησεν ὅλη τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀγωνιά τους. Γλήγορα μὲς στὸ μυαλὸ

καθενός τους ἐστριφογύρισαν ὅλες οἱ μάχες, καὶ μιὰ χαρὰ ἀκράτητη τοὺς ἐπίασεν ὅλους. Ἄρχισαν καθένας νὰ λέγη λογιῆς-λογιῆς κουταμάρες, ποῦ ἔκαναν τοὺς ἄλλους νὰ γελοῦν. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς κι' οἱ πειὸ ἀπλοῖ καὶ οἱ πειὸ κουτοὶ ἔβλεπαν πῶς εἶχαμε πάρεϊ πειὰ τόσα μέρη καινούργια, ποῦ τὸ αὐτοκίνητο ἤθελε δέκα ὄρες νὰ τὰ περάσῃ κι' ὁ πεζὸς πέντε μέρες ὀλόκληρες. Αὐτὸς ὁ συλλογισμὸς τοὺς ἔκανε νά ναι ὄλο χαρὰ καὶ νὰ γελοῦν γιὰ κάθε τι, ποῦ σ' ἄλλη στιγμή δὲν θ' ἄξιζε τὸν κόπο.

— Ἄμ' κείνος 'κεῖ ποῦ ναι σὰν παραπονεμένος στὴν ἄκρη; πῶς σὰς φαίνεται; εἶπε κάποιος δείχνοντας τὸν Παναγιῆ.

— Αὐτὸς εἶναι ἀκατάδεχτος! δὲ θέλει παρῆα μ' ἄλλους, ἔκατάλαβες; εἶπε πάλι κάποιος ἄλλος κι' ὅλοι ἐστράφηκαν νὰ δοῦν τὸν Παναγιῆ, ποῦ ἦταν πεσμένος παρὰ πέρα στὴν ἄκρη, κοντὰ στὴ ριζοβουναία.

— Αὐτὸς ἔχει κι' ἐπίδεσμο στὸ κεφάλι, ρέ. Εἶναι δεμένο καὶ τὸ χέρι του. Θάταν ἀπ' τοὺς πρώτους τοὺς τραυματίες γιὰ κείνο πρόφταζαν καὶ τὸν ἔδεσαν.

— Μὰ δὲν πρόφταζε νὰ τὸ σκάσῃ ὁ κακομοίρης!

— Ἀφήστε τίς κουβέντες τώρα. Γιὰ κοιτάτε! Οἱ ἄλλοι τέλεψαν, εἶπεν ὁ δεκανέας. Προκομμένα, ρέ παιδιά, θὰ βραδιάσωμε.

Σὲ λίγο ὁ λάκκος ἦταν ἔτοιμος καὶ οἱ στρατιῶτες ἄρχισαν νὰ ρίχνουν μέσα τοὺς νεκροὺς πιάνοντας μὲ τὰ φτυῖρια τοὺς τὰ κομμένα κεφάλια καὶ ποδάρια. Βρῆκαν δυὸ τούρκικες κουβέρτες καὶ τοὺς ἔβαναν μέσα κι' ὕστερα τέσσερις-τέσσερις χροτῶντας καθ' ἕνας τοὺς ἀπ' τὴ μιὰν ἄκρη, τοὺς ἔφεραν στὸ λάκκο καὶ τοὺς πετοῦσαν μέσα. Δυὸ ἀπ' ὅλους εἶχαν ἀναλάβει τὸ «φείσιμα» τῶν νεκρῶν. Κάθε ἄψυχο σῶμα ἄφηνεν ἕνα χτύπο μαλακὸ κι' ἔπερτε βαρὺ σὰν μοῦλφι, πότε ἀνάσκειλα καὶ πότε μπρὸντα. Τὰ κορμιά μὲς στὸ λάκκο ἔφεραν καὶ μετακινούντανε μαλακὰ μόνα τους, σὰν νάχαν ζωὴ κι' ἐπροσπαθοῦσαν νὰ διορθωθοῦν ὅσο μπορούσαν πειὸ ἀναπαυτικά. Σὲ λίγο ὁ λάκκος ἦταν γεμάτος πειὰ καὶ δὲν ἔβανε κανένα περισσίον.

—Κι' αὐτὸν τί τὸν ἀφήκατε; γιὰ μαγιά; τρεχάτε, ρε φέрте τον, γιὰ νὰ ξεπαστρέψωμε τὸν τόπο, εἶπεν ὁ δεκανέας δείχνοντας τὸν Παναγῆ ποῦ τὸν εἶχαν ἀφήσει, σὰν ξεχασμένο, ἂν κι' εἶχαν ξεπαστρέψει ὅλο τὸ μέρος γύρω. Ἐτρεξαν γλήγορα κάμποσοι στρατιῶτες κρατῶντας μιὰ κουβέρτα. Τὸν ἔπιασεν ὁ ἕνας ἀπ' τὰ ποδάρια κι' ὁ ἄλλος ἀπ' τὶς μασχάλες καὶ τὸν ἔβαλαν μέσα στὴν κουβέρτα.

—Ψάξτεον, ρε Σταμάτη, εἶπε κάποιος κι' αὐτὸς ἔχωσε τὸ χέρι του μες στὶς τσέπες του ζητῶντας ὅτι λάχη.

—Δὲν ἔχει τίποτα, ρε, κι' αὐτὸν τὸν ψείρισαν σὰν καὶ τοὺς ἄλλους.

—'Αμ' τί διάβολο περιμένεις; πέρασαν προτίτερα ἀπὸ μᾶς οἱ Κρητικοὶ κι' οἱ τσοιμάδες. Κάθου περιμενε νὰ βρῆς σὰ δὲ βαρυσέαι! Καὶ κεῖνα ποῦ τοιμπήσαμε πάλι καλά. Ἄν δὲν τὰ 'κουβαν οἱ συχωρεμένοι, δὲ θὰ βροίσαμε τίποτε.

Τὸν πῆραν κουνῶντάς τον μες στὴν κουβέρτα καὶ φωνάζοντας σὰν λιμανιωτῆς—«Ἐγια μόλα! ἔγια λέσα. Ἐγια μόλα! ἔγια λέσα» καὶ γελῶντας ξεκαρδιστὰ γιὰ τ' ἀστεῖό τους τὸν πέταξαν κι' αὐτὸν μέσα στὸ λάκκο, στὴν κορφή πάνω στοὺς ἄλλους.

Στὸ πέταγμα αὐτὸ ὁ Παναγῆς ἐπόνεσεν ὡς τὴν ψυχὴν κι' ἦρθε στὰ σύγκαλά του.

Ἄνοιξε τὰ χεῖλη του καὶ μὲ βραχνὴ φωνὴ φώναζε δυνατὰ, μὰ κανεὶς δὲν τὸν ἄκουσεν. Ἐφώναζε πάλι «βοήθεια, μωρὲ παιδιά» μὰ κατάλαβε πῶς κείνο ποῦ θαρροῦσε γιὰ φωνή, δὲν ἦταν φωνή, γιὰτί δὲν ἀκουότανε ἀπὸ κανένα, ἀπὸ κείνους ποῦ ἔστεκαν γύρω ἔτοιμοι ν' ἀρχίσουν τὴ δουλειά. Μὰ ἀφάνταστη φρίκη ποῦ τὸν ἔκανε νὰ ξεραίνεται ὁ λαιμὸς του, τὸν ἔπιασε σὰν ἔνοιωσε τὸ τί θὰ γινότανε. Ἦταν μέσα σ' ἕνα λάκκο πεθαμένων Τούρκων κι' ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή θὰ τὸν σκέπαζαν μὲ τὸ χῶμα. «Ἄχ! ὁ Κώστας! ὁ ἄπιμος! μ' ἔκανε νὰ χαθῶ!» Τὸν ἀφῆκε νὰ τὸν θάψουν ζωντανό! καὶ τοῦ τόχε ζητήσῃ γιὰ χάρι νάρθη γλήγορα νὰ τὸν πάρῃ. Ἐτσι εἶν' οἱ φίλοι! Ὁ θάραψε πῶς θὰ πέθαινε πρὸ

τοῦ γυρίσει καὶ εἶπε πῶς δὲν ἄξιζε τὸν κόπο νὰ κάμῃ τόσο δρόμο. Τὴ σκληρότητα αὐτὴ μποροῦσε νὰ τὴν περιμένῃ ἀπ' ὄλους, μὰ ἀπ' τὸν Κώστα, ποῦ τράβηξαν τόσα πολλὰ μαζί, δὲν τὸ περίμενε. Προσπαθοῦσε νὰ φωνάξῃ δυνατὰ νὰ τὸν ἀκούσουν, μ' αὐτοὶ ἐμεγαλοφώναζαν καὶ δὲν ἄκουαν τί γινότανε στὸ λάκκο μέσα. Ὅλοι μιλοῦσαν δυνατὰ σὰν θυμωμένοι καὶ ἔδειχναν πῶς λίγο ἀκόμη καὶ θὰ πιανόντανε.

—Τάπαμε! ὅ,τι βροῦμε μαζί. Δὲν τὰ συμφωνήσαμε ἔτσι; Τί χαλάτε τώρα τὴ συμφωνία; Μὲ ξέρετε καλά ἐμένα. Εἶμαι κασίδης μ' ὅτι πῶ τὸ κρατῶ, φώναξε κάποιος στὸς ἄλλους ἀγριεμένος.

—Καὶ τὸ μερίδιο τοῦ κῆρ δεκανέα; γιατί τάχα; καὶ κείνος εἶναι μαζί μας, εἶπεν ἄλλος, καὶ αὐτὸς ἀγριεμένος.

—Ἄς τον, ρε Γιώργο, φώναξεν ἀπὸ μακριὰ ὁ δεκανέας. Σὰ δὲ θέλῃ; δὲν εἶναι μὲ τὴ βία. Πάρτε τα σεῖς, ἐγὼ δὲ θέλω.

—Γιατί νὰ τὸν ἀφήσω, κῆρ δεκανέα; Εἶμαστε δεκατέσσερις; δεκατέσσερα μερίδια θὰ γένουν. Ἄλλοιως ἄς πᾶν στὸ διάβολο ὅλα τους. Νὰ τὰ δώσωμε στὸν κῆρ λοχαγὸ! Σὰ δὲ τὸ λές ἐσύ, τὸ λέω ἐγώ! Θὰ φοβηθῶ τὸν Παντελῆ; τὸν ξέρω καὶ μὲ ξέρει. Δὲ θέλω μοιρασιές! Νὰ τὰ δώσωμε στὸν ἀνθυπολοχαγὸ καὶ τότε ἄς βάλῃ μιὰ μοῦτζα στὰ στραβά του μάτια.

—Νὰ σοῦ πῶ; μὴ μιλᾷς ἔτσι! τ' ἀκοῦς, ρε;

—Κεῖνο ποῦ σοῦ λέω γώ, ρε, ἀμακατζῆ, ξανάπεν ὁ ἄλλος κοιτάζοντας μ' ἀγριάδα τὸν Παντελῆ.

—Ἐχει δίκιο ὁ Νικόλας, εἶπε κάποιος ποῦ μπῆκε στὴ μέση φίλικὰ καὶ διαλλαχτικά. Δὲν πρέπει σὺ νὰ χαλάσῃς τὴν παρέα. Ὅ,τι βοήθαμε τόχομε μαζί! ἀδερφικά! Σὰ δὲ σὲ συμφέρῃ, ἄς τα ὅλα κάτω καὶ μὴν πάρῃς ἐσύ.

—Ὅρσε! ἔξυπνε, ποῦ ξεπετάχτηκες σὰ ραπανάκι. Ἄει, ρε, τράβα πὸ 'δῶ.

—Ἀσιχτίρ! μὴ μιλᾷς ἔτσι γιατί σοῦ σπάζω τὰ μεῦτρα, εἶπε ξαφρισμένος ὁ Νικόλας, ποῦ τὸν εἶχαν πιασμένο τὰ νεῦρά του καὶ

ὄλοι ἔδειξαν πῶς ἦταν μὲ τὸ μέρος του. Μόνο ὁ δεκανέας δὲν ἔδειχνε τίποτε στὸ πρόσωπό του, προσπαθώντας νὰ κρατῆ τὴν ἀξιοπρέπειά του, μὰ μέσα του ἔλεγε «ναί, μωρέ, δόστε του τοῦ κλέφτη, ποῦ θέλει νὰ μὲ βγάλῃ ἔξω ἀπ' τὸ μερδικό».

Ὁ Παντελῆς εἶδε τὰ σκοῦρα καὶ τὸ δεκανέα ποῦ κουνούσε τὸ κεφάλι του, ἐσυλλογίστηκε πῶς ἴσως ἀπ' τὸ πείσμα του νὰ τᾶχανεν ὅλα κι' ἔδεχτηκε νὰ μοιράσουν. Ἐκέφτηκε μὲ τρόπο νὰ κρύψῃ κάτι στὸ στήθος του μέσα ἢ στὴν ἀρβύλα του μὰ εἶδε πῶς τὸν κοίταζαν ὄλοι τους καὶ δὲν ἦταν καιρός. Πρωτύτερα ἔπρεπε νὰ τὸ σκεφτῆ αὐτό. «Εἶμαι βλάκας, μουλάρι» μουρμούρισε κι' ἄρχισε ν' ἀδιάζει τίς τσέπες του. Ὅλοι τὸν κοίταζαν παρακολουθώντας τον προσεχτικά. Γλήγορα μέτρησαν ὅτι λεφτὰ εἶχαν βρῆ καὶ τὰ μοίρασαν· ἀποφάσισαν ὄλοι τους νὰ φυλάξουν τὰ πράγματα—ρολόγια, δαχτυλίδια, σουγιάδες, κάμποσα λεφτὰ ποῦ δὲν ἤξεραν τὴν ἀξία τους, κι' ἄλλα πολλῶν λογιῶν πράγματα καὶ νὰ τὰ μοιράσουν ἀργότερα, γιὰ νὰ μὴν τοὺς δῆ τώρα ὁ κύριος ἀνθυπολοχαγὸς καὶ τοὺς τὰ πάρῃ. Ἐσυμφώνησαν ὄλοι τους νὰ τὰ κρατᾶ ὡς τὴν ὥρα τῆς μοιρασῆς ὁ «κύριος δεκανέας». Ἔτσι κι' ἔγινε. Ἐνα σφύριγμα δυνατὸ τοὺς ἔκοψε τὰ παζάρια καὶ μιὰ μακροσμένη φωνὴ ἀκούστηκεν ἀπὸ τὴν ἄκρη τοῦ μικροῦ κάμπου.

—Τί κάνετε, μωρέ, αὐτοῦ; Θὰ ξεφυτίσουμ' ἐδῶ;

—Γλήγορα, μωρὲ καὶ μᾶς εἶδεν ὁ κύριος ἀνθυπολοχαγός. Μᾶς φωνάζει. Πιάστε γλήγορα τὰ φτιάρια κι' ἀρχίσετε νὰ ριχνετε τὰ χῶματα, τοὺς εἶπε μὲ ταραχὴ ὁ δεκανέας τους.

Ὅλοι τους ἐσκορπίστηκαν γλήγορα. Ἐπιασαν μὲ βίαση τὰ φτιάρια τους κι' ἄρχισαν νὰ πετοῦν χῶματα μέσα στὸ λάκκο.

Τὰ πρῶτα χῶματα ἐπετάχτηκαν στὰ μοῦτρα τοῦ Παναγῆ καὶ τὸν ἔκαμαν νὰ κλείσῃ γλήγορα τὰ μάτια του, ποῦ τὰ εἶχεν μισανοίξει τώρα καὶ λίγη ὥρα. Ἡ πρώτη παλαμὰ τὸ χῶμα ποῦ δέχτηκε στὸ σῶμά του, τὸν ἔκαμε νὰ παγώσῃ ἀπὸ τὸν τρόμο καὶ τὴν ἀγωνία. Πάει! ἦταν χαμένος. Θὰ τὸν ἔθαφταν ζωντανό. Ἐ-

βαλεν όλα τὰ δυνατά του, ἐσφυγκέντρωσε στὸ λάρυγγά του ὅλη τὴ δύναμη ποῦ τ' ἀπόμεινε κι' ἐφώναξε δυνατά.

— Σταθῆτε! Βγάλτε με!

Μὰ δὲν ἄκουσε κανεὶς, γιατί ἡ φωνή του ἦταν σιγανή κι' ὁ θόρυβος ποῦ 'καναν τὰ χῶματα δὲν τὴν ἄφηνε ν' ἀκουσθῆ. Ἐπερίμενε λίγο νὰ δῆ, ἂν τὸν ἄκουσαν, μὰ τίποτε. Τὰ χῶματα ἔπεφταν παλαμιές παλαμιές πάνω του κι' ὅλοι οἱ στρατιῶτες μὲ τὰ φτυάρια τους ἔροχναν προκομμένα πάνω στοὺς νεκρούς.

— Παναγία μου! ἐμουρομούρισε μὲ μιὰ συντριβὴ κι' ἓνα πόνο, ποῦ τοῦ κέντησε τὴ ψυχὴ του κι' αἰσθάνθηκε ὅλο τὸ εἶναι του νὰ λιγαίνει καὶ νὰ χάνεται καὶ τὴ σκέψη του νὰ μουδιάζει, σὰν ἀποκαωμωμένη μὲς στὸ κεφάλι του. Ἐπέρασαν λίγες στιγμὲς στὴν κατάστασιν αὐτῆ. Τὸ χῶμα ποῦ εἶχε πέσει στὸ κορμί του ἀπ' τὴ μέση καὶ κάτω πειὸ πολὺ, τὸν βάραινε καὶ κάθε καινούργια φτυαριὰ τὴν αἰσθανότανε στὸ σῶμά του νὰ τὸν βαραίνει καὶ νὰ τὸν πιέζει πρὸς τὰ κάτω. Ἐπροσπάθησε νὰ κουνηθῆ καὶ νὰ πεταχθῆ ἔξω, μὰ μάταια, γιατί ἡ δύναμή του ἦταν λίγη πειὰ καὶ τὸ σήκωμά του ὀλοένα γινότανε δυσκολώτερο. Τὰ δάκρυά του ἔσύρναν ἀπ' τὰ μάτια του τὰ μισανοιγμένα καὶ σκεπασμένα ἀπὸ λίγο χῶμα. Ὅλοι γύρω προσπαθοῦσαν προκομμένα νὰ κάμουν τὴ δουλειά τους καὶ τὸ χῶμα πετιότανε ἀπὸ ὄχτῳ φτυάρια μ' ἓνα παράξενο ρυθμὸ καὶ μ' ἓνα πλανταχτὸ χτύπο μαλακὸ καὶ βουβό. Ὁ Παναγῆς αἰσθανότανε ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ νὰ τοῦ σιμῶνῃ ὁ θάνατος. Σὲ λίγο τὸ χῶμα θὰ τὸν ἐσκεπάζε κι' αὐτὸν, ὅπως εἶχε σκεπάσει 'κείνους ποῦ βρισκότανε στὴν ἄκρῃ τοῦ λάκκου γύρω. « Ἀχ! τὰ παιδιὰ μου! τὴ γυναῖκά μου! πᾶνε! ἀφάνεψαν προτοῦ πεθάνῃ ὁ πατέρας τους! » νὰ ἔεραν τώρα πῶς τὸν θάφτουν ζωντανὸ σ' ἓνα λάκκο καὶ πῶς δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ κουνηθῆ καὶ νὰ δείξῃ πῶς ζῆ. Τὰ 'νοιωθεν ὅλα, αἰσθανότανε τὴ ζωὴ μὲς στὸ κορμί του καὶ μὲς στὸ μυαλό του κι' ὅμως κάθε δύναμη τοῦ 'χε φύγει. Ἀνατρίχιασε σὲ μιὰ καινούργια ἀνατριχίλα, ποῦ τοῦ τάρραξεν ἀπὸ τρεμούλα ὀλόκληρο τὸ κορμί του κι' αἰσθάνθηκε τίς

φόλισσε των κοκκάλων του να πονέσουν απ' τὸ ἀπότομό του τῖναγμα. Τὸ στῆθος του ἦταν φουσκωμένο ἀπ' τὸν πόνο καὶ ἀπ' τὴν ἀγωνία. Ἀνάπνεε βιαστικά καὶ ἡ ἀναπνοή του τὸν πονοῦσε μὲς στὰ σωθικά του «Θεέ μου, βοήθησέ με!» εἶπε μέσα του καὶ ἐπροσπάθησε ἀκουμπώντας στὸ γερό του χέρι νὰ σηκωθῆ. Μετακινήθηκε λίγο. Τὸ ἴσως γιατί τὰ χῶματα ποῦχε γύρω στὸ κορμί του ἐγλήστρισαν μὲς στὸ κενὸ ποῦ ἀφήκε τὸ μετακύνημά του. Ἀναγάλιασε καὶ αἰσθάνθηκε μιὰ χαρὰ νὰ τοῦ γεμίξῃ τὴν ψυχὴ του στὴν ἐλπίδα πῶς θὰ σωνότανε. Ἔβαλε πειὸ πολλὴ δύναμη, ἐστήριξε καλὰ τὸ σῶμά του στὸ χέρι του καὶ μὲ φριχτοὺς πόνους ἐμισσοικώθηκε. Ὁλόκληρο τὸ κορμί του ξεσκιζότανε ἀπ' τοὺς πόνους τῶν πληγῶν του καὶ τὸ τράβηγμα τοῦ σπασμένου χεριοῦ του, ποῦχε μπερδέσει μὲς στὰ ποδάρια τῶν ἄλλων πεθαμένων τὸν ἔκαμε νὰ νοιώσῃ ἓνα δυνατὸ πόνο σὰ μαχαιριά ὡς τὸ μυαλό.

— Παναγία μου! ἐφώναξε δυνατὰ παιὰ, ποῦ τὸν ἄκουσαν ὅλου' τὴ δύναμη τῆς φωνῆς τὴν εἶχε βρῆ στὸ φριχτὸ καὶ ἀβάσταχτο πόνο.

— Σταθῆτε μαρὲ! φώναξε δυνατὰ ὁ δεκανέας καταγάλανος ἀπ' τὸ φόβο, καὶ ὅλοι τους παραιτῶντας τὰ φτυάρια τους μ' ὀρθάνοιχα μάτια καὶ μὲ μισανοιγμένα στόματα ἀπὸ ἀνατριχίλα, ἐκοίταξαν ἄκινετο ποῦ φώναξε «Παναγία μου!» ποῦ κείνη τὴν στιγμή μὴ γεμισμένος ἀπὸ χῶματα ἀνασηκωνότανε ἀπ' τὸν τάφο. Ἐστρεψε λίγο τὸ πρόσωπό του πρὸς τὸ μέρος ποῦ ἄκουσε τὴ φωνὴ τοῦ δεκανέα καὶ ἀνοῖξε τὰ μάτια του μὲ κόπο. Τὰ ματόκλαδά του καὶ τὰ φρύδια του ἦταν γεμάτα χῶματα καὶ οἱ τοίχες τοῦ μουστακιοῦ του ἦταν ἀνακατωμένες μὲ κοκκινόχωμα.

Ἄλλοι γύρω εἶχαν σωπάσει καὶ ἔστεκαν σὰν ἀπολιθωμένοι. Κάποιος φόβος τοὺς ἔπιασεν ὅλους. Αὐτὴ ἡ ζωὴ ποῦ ξεπρόβαλε μέσα ἀπ' τὸ λάκκο τοῦ θανάτου, τοὺς ἔκαμε ν' ἀνατριχιάσουν καὶ νὰ φοβηθοῦν. Ἦξεραν πῶς ἦταν κάποιος ζωντανὸς ριγμένος κατὰ λάθος στὸ λάκκο τῶν πεθαμένων, καὶ ἡ σκέψη πῶς θὰ τὸν ἔθαφταν ἐκεῖ μέσα ζωντανό, τοὺς ἔκαμε νὰ νοιώσουν κάποιον

συναίσθημα τρόμου, σὺν τῷ κακουργοῦσαν κείνῃ τῇ στιγμῇ. Εἶχαν καταλάβει ὅλοι τους, πῶς ὁ ζωντανὸς ἦταν Ἕλληνας στρατιώτης ἢ κανένας Χριστιανὸς τοῦ Τούρκικου στρατοῦ. Ἐφώνηξε «Παναγία μου!» τὸ εἶχαν ἀκούσει ὅλοι τους καλά.

—Βγάλτε μ' ἀπὸ δῶ! εἶπε μὲ μισοσβυσμένη φωνὴ ὁ Παναγῆς, μ' ἀνυπομονησίᾳ βλέποντάς τους νὰ στέκονται ἀκούητοι, ποῦ δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβῃ τὸ γιατί. Φοβήθηκε μὴν τύχη κ' ὅτι ἔβλεπε κ' ὅτι ἔκανε δὲν ἦταν πραγματικό, παρὰ καμιὰ ψευτοαίστησι, ὡς καὶ τὸ σῆμμά του κ' ἡ ἐλπίδα ποῦ τοῦ γεννήθηκε στὴν καρδιά του πῶς θὰ σωζότανε, ἴσως κ' αὐτὸ νᾶταν ψευτοαίστησι. Ἐνας ἔτρεξε γλήγορα ἀπὸ τὴ μιά μεριά πατώντας στὰ μισοχωμένα κορμιά, τὸν ἔπιασεν ἀπ' τὸ χέρι καὶ σιγά-σιγά μὲ προσοχή, τὸν ἀνασήκωσε.

—Μὴ φοβᾶσαι, συνάδελφε. Κουράγιε!

—Ἀχ! ἀναστέναξε βαρεῖα ὁ Παναγῆς.

—Κακόμοιρε, λίγον ἔλειψε νὰ σὲ θάψωμε ζωντανό.

Ἦταν ἀλήθεια πειά! ἐσωζότανε. Ἐγλύτωνεν ἀνέλπιστα ἀπ' τὸ θάψιμο, τῇ στιγμῇ ποῦ ἦταν τελειωτικὰ χαμένος. Τὰ δάκρυά του τώρα ἔτρεχαν ἀπ' τὰ μάτια του κ' ἐσύρωναν ὡς τὰ μουστάκια του ποῦ ἦτάν γεμάτα χόματα κ' ἐξέπλυναν γραμμὲς-γραμμὲς τὰ μάγουλά του, ὡς τὸ πηγούνι. Εἶχαν ὅλοι σιμώσει κοντά, κ' ἄλλος ἕνας βοηθοῦσε τὸν πρῶτο, γιὰ νὰ τὸν βγάλουν ἔξω ἀπ' τὸ λάκκο. Τὸν ἔσυραν μὲ δύναμη κ' ἐπόνεσε πολύ.

—Ἀχ! σιγά..... πονῶ..... εἶπε μὲ λιγομένη φωνὴ ὁ ἕνα συσπασμό, ποῦ τοῦ βαθούλωσεν ὅλες τίς γραμμὲς τοῦ προσώπου του κ' ἐφάνηκεν ὁ δυνατὸς πόνος του, ποῦ ἔκαμε μερικὸς ἀπ' τοὺς ἄλλους νὰ φωνάζουν μαζεμένοι.

—Πειὸ σιγά, ρέ! πονάει ὁ καῦμένος! Ἐσάπλωσαν μιὰ κουβέрта καὶ τὸν ἔβαλαν πάνω. Ὅλοι τους ἤθελαν νὰ κάμουν κάτι, γιὰ νὰ δείξουν πῶς τὸν συμπονεῦσαν καὶ καθέννας τους εὐρίσκε κ' ἀπὸ μιὰ λέξη παρηγορικὴ νὰ τοῦ πῆ.

Ἐκεῖνη τῇ στιγμῇ, σὰν τρελλός, ὀλόβροχος ἀπ' τὸν ἰδρωτὰ καὶ ξελαχανιασμένος ἔτρεχε στὸ μέρος ποῦ ταχτοποιοῦσαν τὸν Παναγῆ, ὁ φίλος του ὁ Κώστας. Ἐῖχε περάσει ὅλους τοὺς λάκκους κα' ἀρωτοῦσε, ἂν εἶδαν κάποιον «ἔτσι κι' ἔτσι», — τὸν περιόραρε σ' ὅλους ὅσο μποροῦσε πειὸ ζωηρὰ καὶ πειὸ χτυπητὰ, — κι' ἂν ἔτυχε καὶ τὸν ἔβαλαν σὲ κανένα λάκκο πεθαμένο ἢ σὰν πεθαμένο.

Ἦταν πειὰ ἀπείλισμένος πῶς θὰ ἔβρισκε τὸ φίλο του κι' ἔφρουγε τρέχοντας στὸν τελευταῖο λάκκο, μὲ τὴ βεβαιότητα πῶς μὴτ' ἐκεῖ θὰ τὸν ἔβρισκε.

Τοῦ ὄχοτανε τρέλλα μὲ τὴν ιδέα πῶς τὸ φίλο του τὸν ἔθαψαν ζώντανο καὶ λυτύντανε κατάκαρδα μὲ τὴν σκέψη, πῶς ἴσως πραγματικὰ νάχε πεθάνει. Μιλοῦσε δυνατὰ μονάχος του τὴν ὥρα ποῦτρεχε. Ν' ἀφήσῃ τὸν ἑαυτό του στὴν ἐλπίδα πῶς ἴσως κανεὶς νὰ τὸν πῆρε καὶ νὰ τὸν πῆγε στὸ χειρουργεῖο; Αὐτὸ τοῦ φαινότανε δύσκολο. Ἐνοιωθε μὲς στὴν καρδιά του μιὰ ἀνέκφραστη συντριβή, μὲ τὴ σκέψη, πῶς αὐτὸς ἦταν ἡ αἰτία κι' ἐχάθηκεν ὁ φίλος του. Μὰ πάλι ἂν καὶ δὲν ἤλιπιζε πῶς θὰ τὸν ἔβρισκε, ἔτρεχε σὰ σὲ τελευταῖο καταφύγιο, στὸ στερνὸ τάφο. Ἐκεῖ ποῦ ἔτρεχεν εἶδεν ἀπὸ μακρὰ ὅλους ποῦ ἔρριχναν χῶματα νὰ σταματοῦν καὶ νὰ βγάζουν κάποιον ἀπ' τὸν τάφο. Μιὰ προαίστησι τοῦ ἔκαμε τὴν καρδιά του νὰ χτυπήσῃ κι' ἔτρεχε ξελαχανιασμένος στὸ μέρος κείνο, γιατί ἦταν βέβαιος πῶς κείνος, ποῦ ἔχαν τώρα περικυκλωμένο ὅλοι τους, ἦταν ὁ Παναγῆς.

Τοὺς παραμέρισεν ἀπότομα κι' εἶδε τὸ φίλο του γεμῆνον ἐκεῖ, γεμάτο χῶματα, συντριμμένο, χωρὶς ζωὴ καὶ χωρὶς δύναμη, σὰν τσακισμένο ἀπ' τὴ συμφορὰ πειὸ πολὺ, παρὰ ἀπ' τὴν ἐξάντλησι. Σὰν τρελλός ἀπ' τὴ λύπη, ποῦ ἔκαμε τοὺς ἄλλους νὰ τοῦ κάμουν τόπο, νὰ παραμερίσουν καὶ νὰ κοιτάζουν πειὸ πολὺ αὐτὸν παρὰ τὸν Παναγῆ, ἐγονάτισε χάμω κι' ἔγειρε σιμώνοντας τὸ πρόσωπό του στὸ πρόσωπο τοῦ Παναγῆ.

— Παναγῆ! Παναγῆ! φώναξε μὲ φωνὴ γεμάτη πόνο. καὶ ὁ

δόνη. Αὐτὸς ἐκουνήθηε λίγο καὶ μὲ μᾶτια γεμῖτα δάκρυα καὶ λασπομένο χῶμα τὸν ἐκοίταξε. Ἀναστένναξε.

— Ἦρθα.

— Τώρα; ἔμουρημοῖσεν αὐτὸς βραχνά καὶ πλανταμένα μὲ τὴν ἴδια φωνή πού ἔχε στὸν τάφο τοξεμῖμενη ὁμοσ τώρα ἀπ' τὰ δάκρυα καὶ τὸ παράπονο.

— Δὲ φταίω γώ. Δὲ μ' ἄφηναν φεσ τὸ βράδυ. Τὸ ἔσκασα τὸ προῖ, μὰ ἔχασα τὸ δρόμο. Ὡσεσ γυρνῶ καὶ τώρα μόνο βροῖκα τὴ χαράδρα.

Θ

Πραγματικὰ ὁ Κώστας νύχτα ἀκόμη προτοῦ ξημεροῦσῃ ὡσ τὸ μεσημέρι γυροῦσεν ἀπὸ δῶ κ' ἐκεῖ, γιὰ νύβρη τὴ χαροῦσα. Ἐτρεβήξε μῖλια ὀλόκληρα πηγαίνοντας καὶ γυρίζοντας πᾶσι στοῖς ἴδιουσ δρόμοουσ καὶ στὰ ἴδια μονοπάτια, μὲ τὴν ἀγωνία στὴν ψυχὴ του, πῶσ δὲν θὰ τὸν πρόφτανε ζωντανό, τόσεσ ὥρεσ στὴν τρομερῇ αὐτῇ αἰμορραγία ἀπὸ τόσεσ πληγῆσ! Δὲ θὰ μπορούσε γὰ ζῆση! Δὲν ἐπίστεφε νὰ κατορθώσῃ νὰ βασταξῇ ὀλόκληρη μέρα χωρὶσ περιποίηση καὶ χωρὶσ ἐπιστημονικὸ δέσιμο τῶν πληγῶν του. Στὰ τελευταῖα πειὰ ἀποκαρμωμένος καὶ μισοποθαμένος ἀπ' τὴν κόουαση καὶ τὴν ἀμφιβολία, μὲ ὀλόξερο στόμα βροῖκε τὸν κάμπο ποῦγε πληγωθῇ ὁ Παναγῆσ. Τοῦρθε νὰ τρεῖλαθῇ τὴ στιγμῇ πού ἔδε πῶσ ἔλειπε καὶ πῶσ τοῦσ εἶχαν ὄλουσ θαμμένουσ γύρω-γύρω στὸ μέρος πού τὸν εἶχαν ἀφημένο. Ροτοῦσε παντοῦ, μὰ τίποτα δὲν μπόρεσε νὰ μάθῃ. Στὸ τέλος τὸν βροῖκε στὴν ἀκρη τῆσ κοιλάδασ γεμισμένο χῶματα καὶ συντρομμένο ἀπὸ τὴν ἀγωνία ποῦγε τραβῆξει μέσα στὸ μνημα.

Ὁ Παναγῆσ ἔξανάνοιξε τὰ μᾶτια του καὶ κοιτᾶζοντας τὸν φίλο του μὲ παράπονο, ἔμουρημοῖσε:

— Λίγο ἀκόμη καὶ μὲ ἄσφαταν ζωντανό!

— Ἀχ! ἀναστένναξε βαδειὰ ὁ Κώστας. Τί σοῦ ἔκαμα, Παναγῆ! τί σοῦ ἔκανα! Ἐγὼ τὰ φταίω ὄλα! κ' ἔχτυπησε τὸ κεφάλι του δυνατὰ μὲ τὸ δεξί του χέρι. Ὁ Παναγῆσ ἐτέντωσε τὸ γερὸ χέρι του

καί τ' ἀφῆκε πάνω στὸν ὄμο τοῦ Κώστα, σὰν νάθελε νὰ τοῦ πῆ-
 «Δὲ φταῖς ἐσύ! Ἡ μοῖρα φταίνει!» ἔκλινε δεξιὰ τὸ κεφάλι του
 κι' ἔμεινε 'κεῖ λιποθυμημένος πάλι γιὰ πολλήν ὥρα.

Τὸν σήκωσαν τέσσερις στρατιῶτες μέσα σὲ μιά κουβέρτα καὶ
 τὸν ἔφεραν στὸ χειρουργεῖο. Ἀπ' ἐκεῖ, σὰν τοῦ ἔδεσαν τὶς πληγές
 του καλά, τὸν πῆγαν στὴν Ἀθήνα. Στὴν Ἀθήνα ἦταν ἡ γυναῖκά
 του καὶ τὰ παιδιὰ του.

Ἔγινε καλὰ, μὰ 'πόμεινε κουτσός. Ὁ Κώστας δὲν τὸν εἶδε
 παρὰ μόνο σὰν τέλεπεν ὁ πόλεμος κι' ἐγύφισεν ὁ στρατός στὰ
 προῦτά του.

ΤΟ ΠΟΡΤΟΦΟΛΙ

ΧΑΡΙΣΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΗ ΕΛΛΗ-
ΝΙΔΑ ΤΗ ΓΛΥΚΕΙΑ ΜΑΝΩΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑ-
ΤΙΩΤΗ ΑΝΝΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ.

Ἡ μάχη εἶχεν ἀρχίσει ἀπ' τὸ πρωῖ. Ὁ λόχος δὲ βρισκότανε καλῶς. Ἀπὸ τὶς θέσεις τους οἱ στρατιῶτες διάκριναν καλῶς τὸ Τούρκικο τηλεβόλο. Ἐβλεπὰν τὴ λάμψη του καὶ τοὺς πυροβολητές, ποῦ βιαστικά πηγανοερχόντανε πίσω ἀπὸ τὸ «φυλαχτήρα» τοῦ τηλεβόλου. Οἱ πολεμιστὲς δὲν εἶχαν χίσει τὸ θάρρος τους, μὰ αὐτὴ ἢ γειτονια ἐνὸς κανονιοῦ! βρισκότανε μόλις χίλια τετρακόσια μέτρα μακρυνά τους καὶ σὲ τρακόσια μέτρα πειὸ ψηλά ἀπ' αὐτοὺς. Ἐ, δὲν ἦταν βέβαια πρᾶγμα τέτοιο, ποῦ ν' ἀφήση τὰ νεῦρά τους στὴ χαλαρότητα μιᾶς ἀδιαφορίας, φυσικῆς σ' ἄλλες στιγμῆς.

Τὸ χειρότερο ἦταν, πὼς εἶχαν πέσει μέσα σένα «κρίλωμα» καὶ τὰ μεταγωγικά φαινόντανε καθαρότατα, ὅταν κατέβαιναν πρὸς τὸ μέρος τους γιὰ νὰ τοὺς πᾶν κουραμένα, ἢ πυρομαχικά. Γι' αὐτὸ σκοτώθηκαν πολλὰ μουλιάρια ὡς ξεπρόβαιναν στὸ μικρὸ ὕψωματάκι καὶ τὸ χειρότερο πὼς μαζὶ μ' αὐτὰ χάθηκαν κ' οἱ ζωοτροφίες, κ' ἔτσι, ὡς τὴν ἄλλη μέρα δὲν θάχαν ψομί, ἀφ' οὗ μόλις τὸ πρωῖ εἶχαν φύγει τὰ ὑπόλοιπα γιὰ τὴ μακρυνὴ ἀπόσταση τῆς ἀποθήκης τοῦ ἐφοδιασμοῦ.

—Μὲ μιὰ τέτοια πρόστυχη ὀργάνωση σὰν ἔχης νὰ κάνης, τί περιμένεις; Τὰ βλέπω καὶ σκοτωμένα τὰ κακόμοιρα καὶ τὰ πονεὶ ἢ ψυχὴ μου! ὄχι γιὰ τὴν ἀξία τους ἐπὶ τέλους. Στὸ διάβολο! μὰ γιὰ τὶς κουραμένες ποῦ χάθηκαν, εἶπε κάποιος στρατιώτης

γονατιστὸς πίσω ἀπὸ ἓνα βραχίονι, στὸ διπλανό του σύντροφό σ' ἓνα μικρὸ διάλειμμα τῆς μάχης.

—Κάθε δουλειά, φίλε, θέλει καὶ τὸν ἄνθρωπό της, ξανάπε σὲ λίγο. Σοῦ διευθύνουν αὐτοὶ ἐδῶ! κατάλαβες; Μέρα μεσημέρι μωρὲ θὰ μᾶς φέρετε οἶον γύφες σὲ πανηγύρι τὰ μεταγωγικά; καὶ τῆ στιγμῆ ποῦ τὸ κανόνι βρίσκεται σὲ χίλια μέτρα ἀπόσταση; Νὰ στὰ μάτια σας, ἀτιμάθρωποι, παληαθρῶποι!

—Γιὰ ποιὸς λές, σὲ συνάδελφε; ἀρώτησεν ὁ ἄλλος σκουπίζοντας τὴν μύτη του μετὸ δεξιὸ μανῆκί του, γιατί δὲν εἶχε καιρὸ νὰ πολυσκοπιᾶται γιὰ τὴν ἐνόχληση αὐτῆ τοῦ συναχιοῦ του.

—Νά! γιὰ τοὺς χαζοὺς, ποῦ διευθύνουν τὰ μεταγωγικά. Χάσαμε ἄδικα τόσα μουλιάρια, ποῦ αἴριο θὰ μᾶς λείψουν. Δὲν ἄφηναν οἱ κουτοὶ νὰ βραδιάσῃ; τοὺς ζητήσαμε ποτὲ τὴν ἡμέρα γιὰ νὰ φάμε; τὸ βράδυ μᾶς φτάνει ἐμᾶς' τώρα προζόφανε!

Γκιούβ! ἀκούστηκε δίπλα τους ἓνας δυνατὸς χτύπος κι' ἓνα σύνεφο πέτρος καὶ χόματα πετάχτηκαν σὲ ὕψος πολὺ, ἀνακατεμένα μετὰ σίρκες, ποδάκια, χέρια.

—Ποιὸς ἦταν; ἀρώτησεν ἀδιάφορα τὸ σύντροφό του ποῦ βοισκότανε περὶ κοντὰ κοιτάζοντας πρὸς τὸ μέρος ποῦ ἔσκασε ἡ δβίδα.

—Δὲν ξέρω! τὸ κεφάλι του ἔσπασε καὶ δὲν μπορῶ νὰ δῶ ποιὸς εἶναι, εἶπεν ὁ ἄλλος γυροβύοντας νὰ μαντέψῃ, ποιὸς ἦταν ὁ σκοτωμένος δίπλα του. Προσπιάθησε νὰ τὸν βοῇ κοιτάζοντας μετ' ἔγτονη προσοχῆ τοὺς ἄλλους ποῦ ζοῦσαν. Ἄ! στάσου! Εἶναι ὁ γυλιὸς τοῦ Σταμάτη ἀπὸ τὴ Λευκάδα; τὸν εἶχε ξεφορτωθῆ ἀπὸ πάνω του κι' ἔτσι δὲν τὸν ἔβλεπε τὸ κανόνι.

—Ἐ σεῖς ἀπ' αὐτοῦ! φώναξε, διευθύνοντας τὴ φωνῆ του μετ' τὴν παλάμη τοῦ χειριοῦ του δεξιὰ στὴ γραμμή.

—Τί θὲς σέ;

—Ποιὸς ἦταν;

—Ὁ Σταμάτης ὁ Ἀμερικανὸς ἀπ' τὴ Λευκάδα, φώναζαν οἱ ἄλλοι.

—Δὲ στόλεγα ἴγώ, ξέρω τὸ γυλιό του!

—Πάει κι' αὐτός! Θεὸς χωρέσῃ τον! Ἦταν χουβαρντᾶς μὲ τὰ οὐλα του!

—Πλήρωνε στὸ ἔρτιο ὅλα τὰ τραταρίσματα! χὰ χὰ χὰ! καὶ ξέσπασε σ' ἓνα γέλιο ἀβίαστο καὶ πρόστυχο γιὰ μιὰ τέτοια θανατερή στιγμή.

—Σκάσε, σέ, μὴ γελᾷς ἔτσι, γιατί εἶν' ἁμαρτία, εἶπεν ὁ πρῶτος σὲ λίγη ὥρα, πραγματικά νοιώθοντας μιὰ μετάνοια ἐσωτερικὴ κι' ἓνα φόβο μὴν τύχη καὶ γελᾶσουν καὶ γι' αὐτὸν σὲ λίγο οἱ ἄλλοι. Τὸ ἴδιο θάκανε καὶ γι' αὐτὸν «τοῦτο δὸ τὸ παληόσκυλο» σκέφτηκε, κι' ἓνα μῖσος ἀόριστο διαγράφηκε μέσα στὴ ψυχὴ του, κι' ἓνας κρύος ἰδρώτας περὶβρεξε τὸ κορμί του. Πέθαν' ἓνας σύντροφός τους κι' αὐτὸς ξέσπασε σὲ γέλιο πρόστυχο. Αὐλήθηκε πολὺ γιατί παρασύρθηκε κι' αὐτὸς στὴν ἀσέβεια αὐτὴ ἀπὸ τὸν ἄκαρδο σύντροφό του, ποῦ ποιοὺς ξέρει τί ἀτιμίες νὰ ἔχει κίβει στὴ ζωὴ του ὡς τώρα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς ὅποιος χάρθηκε, χάρθηκε, καὶ δὲν χροιάζονται πολλὲς λύπες καὶ μισολόγια μέσα σ' αὐτὸ τὸ νεκροταφεῖο· μὰ πάλι δὲν ἦταν σωστὸ ἀντὶς νὰ λυπηθοῦν γιὰ ἓνα ἄτυχο σύντροφό τους νὰ ξεσπάσουν στὰ γέλια.

Ἐσήκωσε τὸ κεφάλι του, ἐσημάδεψε καλὰ τοὺς Τούρκους πυροβολητές, ἀκουμπώντας στὸ βράχο τὸ τουφέκι του, κι' ἔσυρε τὴ σκανδάλι· ἔβγαλε τὸν κάλυκα, ἐσήκωσε πάλι τὸ κεφάλι του, ἐξανασημάδεψε κι' ἐπυροβόλησε.

«Καλὸ-κακὸ πρέπει σὲ τέτοιες ὥρες νὰ φυλάγεται κανεὶς· σὲ δυὸ λεπτὰ πᾶς! γίνεσαι σαλάτα! καὶ θὰ γελᾷ ὁ χαζὸς δίπλα σου κι' ἴσως νὰ κοιτάξῃ ποῦ θὰ πεθάνῃς γιὰ νάρθη νὰ σὲ φάξῃ!» Μ' αὐτὴ τὴ σκέψη ἔστρεψε τὰ μῦτια του πίσω πρὸς τὸ μέρος ποῦ εἶχε κατακομματιασθῆ ὁ Σταμάτης. «Μωρὸ δὲν τὸ σκέφτηκα αὐτό!» Αὐτὸς πάντα εἶχε μὲ λικα ἄπάνω του ἐπλήρωνε σὰν χουβαρντόπαιδο. Ἄν θάφηνε νὰ βραδυάσῃ κάτι θὰ τσιμποῦσε! αὐτὸς εἶχεν ἔρθῃ ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ κι' αὐτὸ ἦταν μιὰ πολὺ καλὴ ἐγγύηση γιὰ τὴ δύναμή του. Ἐκοίταξε καλὰ-καλὰ μ' ἐντεταμένη

προσοχή τὸ μέρος ποῦ ἦταν ξαπλωμένος ὁ Σταμιάτης. Εἶχε γίνει σὲ δύο κομμάτια καὶ τὸ κεφάλι του εἶχε ξεχωρίσει ἀπὸ τὸ ἄλλο κομμάτι. Δὲν ἐπίστεψε πὼς θὰ τὸ μυριζότανε ἄλλος κανένας. Μὰ γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ θάχε τὸ νοῦ του! Ἦταν ἄλλως τε μιὰ δὸ οὐλεκιὰ πρώτης! Ὁ φόβος του ἦταν νὰ μὴν τύχη καὶ τὸν μετακινήσουν ἀπ' ἐκεῖ ξαφνικά. Αὐτὸ θὰ τοῦ τὰ χιλοῦσεν ὄχι.

Θάγα ἀμαρτία νὰ χιθοῦν ἄδικα! τόσα πολλα μάλιστα ποῦ ἦσαν. Καὶ καὶ τάπευνε ἄλλος δὲν τὸν ἐνοιαῖε στὸ κάτω τῆς γραφῆς, μὰ ποῦ μπροσῦσαν νὰ τὸν θάψουν χωρὶς νὰ τὸν κοιτάξουν! Δὲν θάταν ἀμαρτία; Ἡ ἀπόφασή του ἦταν νὰ μὴν τ' ἀρήσῃ με κανένα τούλο.

Ἔστρεψε τὸ κεφάλι του πάλι τὸ σήκωσε πάνω ἀπὸ τὸ πρόσωπο, ἐπιπροβόλησε, ἔβλεπεν ἄλλο γεμιστήρα καὶ ξακολούθησε προσπαθῶντας νὰ δικαιολογήσῃ κάθε του τουφεκιὰ ἔρογγε πότε-πότε τὰ μάτια του στὰ κομμάτια τοῦ Σταμιάτη κι' ἔμεγεν ἰκανοποιημένος, γιατί κανεὶς δὲν τάχε πειοῖζει ὑποψιαζότανε τὸ σύντροφό του, γιατί ἦταν «παλιόσκυλο» κι' «ἀπογο θηρίο», πὼς θάβανε στὸ νοῦ του καίτι. Ἄλλως τε τόσα καὶ πολλὴν ὥρα δὲν ἔβγανε τοιμοδιὰ ἀπὸ τὸ στόμα του! Μ' αὐτὸς τόγχε πῶχει ἀπόφασῃ. Δὲν θὰ τὸν ἄρῃε ποτέ νὰ «πετύχη στή δουλειά αὐτή», τὸ μάτι του θὰ τὸ κοιτοῦσε «γασιδα» καὶ δὲν ἦταν ἀπὸ τὰ παιδιά ποῦ τοῦξ ξέφυγαν τόσο εὐκολα σὲ «καλὲς δουλειές», ὄχι καὶ ὄχι τὸ καθῆγον καθῆγον, μὰ σ' ἄλλα δὲν ἐχοράτερε. Μιῦρα δὲν παεῖ στὸ σπαθὶ μου σὲ τέτοιες δουλειές! αὐτὸς ἤξερε πάντα του νὰ τὰ καταφέρῃ μιὰ χαρά.

Ἔοριξε μιὰ λοξὴ ματιὰ στὸ σύντροφό του καὶ τὸν εἶδε ποῦγχε γυοῖσει πίσω του πρὸς τὸ μέρος ποῦ ἦταν πεσμένος ὁ Σταμιάτης. Τί διάβολο ἤθελε; Τί γυοῖβα ἀπὸ κεί; «Ἄμ δὲν μοῦ βίνεις ἔμενανε γυσιὰ, σὲ γκαβέ!» Θὰ τοῦδειχνεν αὐτὸς πὼς δὲν ἐπαίξεν εὐκολα παιχνίδια. Πῆρε τὴν ἀπόφασή του. Τόσα στή δουλειὰ ἀργότερα ἦταν ἄλλο ζήτημα πὼς θὰ προγοροῦσε.

Φτάνει μόνο ποῦ τόβαλε στό νοῦ του κι' ἡ «δουλειά» ἦταν τελειωμένη.

Ἐσημάδεψε καί πάλι καί πυροβόλησε. Μακρούα του πρὸς τὸ ἀριστερὸ τοὺς εἶχε ρημάξει τὸ κανόνι. Οἱ σφαῖρες χαλοῦσαν κόσμο γύρω του. Δὲν πρόφτανε κανεὶς νὰ ξεμυτίσῃ κι' ἔπεφτε μὲ πέντε ἔξ λαβοματιές. Τὸ μυθραλιοβόλο «ἐγάζωνε» μὲ τὸ ἀδιάκοπο καί γογγόρο μὰ ρουθμικὸ τικ-τικ-τικ-τικ.... Οἱ ὀβίδες ἐσκοῦσαν δεξιά, ἀριστερά, χάμω, στὸν ἀέρα, κοντά, μακρούα μὲ ἓνα δαιμονισμένο θόρυβο, ποῦζανε νὰ βομβοῦν τ' αὐτιά καί νὰ τρέμῃ κίτω τὸ χῶμα. Μέσα στό λάκκο ἦταν οἱ «νοσοκόμοι τοῦ τάγματος» ποῦ προσπαθοῦσαν νὰ προφτάξουν στό ἀτέλειωτο δέσιμο τῶν πληγωμένων. Μὰ δὲν πρόφταναν οἱ δυστυχημένοι, γιατί ἦσαν λίγοι κι' ἡ δουλειά τους ἦταν πολλή.

Ἡ μάχη ἀναβε πειὸ πολὺ κι' ὅλη ἡ γραμμὴ ἦταν σὲ μιὰ ἀδιάκοπη φωτιά. Τὸ πυροβολικὸ δὲν εἶχε προφτάξει νὰ τοποθετηθῇ ἀκόμη κι' ἔτσι τὸ Τουρκικὸ ἐθέριζε στὴ γραμμὴ τους. Ἀργὰ πολὺ, ἦλθαν δυὸ Ἑλληνικὰ ὀρειβατικὰ πυροβόλα κι' ἄρχισαν κι' αὐτὰ μέσα στό γενικὸ πανδαμόνιο. Οἱ στρατιῶτες πῆραν θάρρος κι' ἀλλάζαν μὲ χαρούμενες φωνές σὲ κάθε βολή τους.

—Τώρα μόνο ξεστραβώθηκαν! Ἄμ' δὲ προκόβουμ' ἔτσι! Δὲν πέρνουν κάστρα μὲ τέτοια ἀναποδιά. Ἄπ' τὸ πρωὶ ἔχομε πιάσει τὴ θέση καί τώρα μόλις ἦλθε τὸ προκομμένο μας τὸ ὀρειβατικὸ! Δὲν τὰ παραταῖμε, λέω; Αὐτὸ εἶναι κάστρο, ὄχι ψευτιές!

—Μωρὲ δὲν σ' ἔπεσαν, Ἰσιδωρε, στό ἐπιτελεῖο γιὰ διοργανωτή, μόνο χάνεσαι στό τουφεκίδι; τοῦπε πειραχικὰ ὁ σύντροφός του, μ' ἓνα γέλιο παοάξενο, ποῦ ἄφηνε τὰ μάτια του ἀκίνητα καί τὰ μάγουλά του γεμάτα ζαρωματιές. Αὐτὸς τὸ παρεξήγησε κι' ἐπεροάχηκε. Ἐστρεψε τὰ μάτια του πρὸς τὸ μέρος του γιὰ νὰ δῇ «μὲ τί νόημα, κατάλαβε, ἐγέλασε».

«Πολὺ μοῦ μπαίνει στό ρουθοῦνι αὐτὸ τὸ παλῆρόσκυλο», σκέφτηκε θυμωμένος γιὰ τὸ ἄνοστο πείραγμα τοῦ «παστρικοῦ» συντρόφου του. Τὸν κοίταξε κατάματα, ἔκανε πῶς ἐσκεπτότανε

ἂν ἔπρεπε νὰ πῆ κείνο ποῦ τοῦθε στὸ μυαλὸ καὶ μετὰ κάμποσα λεπτὰ μὲ μισοκλεισμένα μάτια ἀπὸ τὸ θυμὸ, δῆθεν, εἶπε.

—Ρὲ Τάσο, νὰ σοῦ πῶ κάτι;

—Τί;

—Νὰ μὴ γελᾷς σὺν μιλῶ. Ἀκοῦς; Δὲ σηκώνει ἐμένα τὸ κρασί μου νερό! μάθε το, μὰ γιὰ πάντα!

—Καλά, τόμαθα! εἶπεν αὐτὸς ἀδιάφορα καὶ γέλασε πάλι μὲ τὸν ἴδιο παρᾶξενο τρόπο του κοιτάζοντα; τὸν Ἰσιδώρο μὲ τὰ μάτια του τ' ἀκούνητα, πούμοιαζαν σὺν ψεύτικα γυμνὰ ἀπ' ἐκείνα ποῦ ἔχουν ἀραδιασμένα στὶς βιτρίνες τῶν φαρμακείων.

—Ἄς τὸ διάβολο, εἶπεν ἀπὸ μέσα του ὁ Ἰσιδώρος. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς δὲν τοῦκαμε τίποτα. Μὰ ἔτσι ἔπρεπε, γιατί ἦταν ἀνάγκη νὰ κόψουν τίς σκέσεις! δὲν ἤθελε συνεταίρους στὴ δουλειά του. Μονάχος του ὅτι θάκανε, καλὰ κερμαζόμενος θυμήθηκε τὴν παρουσίαν πῶς «ὁ λύκος ἔχει παχὺ σβέροκο γιατί κάνει τίς δουλειές του πάντα μόνος» καὶ δὲν μπορούσε νὰ φανταστῆ, πῶς χωρὶς αἰτία θὰ περιμαζῶνε μεριδιούχους.

Ἔστρεψε πάλι στὴ δουλειά του. Ὁ θόρυβος ποῦ γινότανε δίπλα του δὲν ἔφτανε στ' αὐτιά του. Εἶχε συγκεντρωθῆ πάλι στὸν ἑαυτὸ του κ' ἐσκόπεβε μηχανικὰ στὸν ἔχθρο ποῦ διάκρινε καλά, γιατί ἡ ἀπόσταση ἦταν πολὺ μικρή. Κάποια προχώρηση τοῦ ἔχθρου πρὸς τὸ δεξιὸ μέρος ἔφερε ταραχὴ σ' ὅλη τὴ γραμμὴ, μὰ γρήγορα πέρασεν ἡ ἀταξία, γιατί κατώρθωσαν νὰ τὸν γυρίσουν πίσω γιὰ καλά, ἀφοῦ ἔπιασαν κάμποσους αἰχμάλωτους καὶ τοὺς ἔφεραν ἐκεῖ ποῦ ἔμεινεν ὁ λαγαρὸς μέσα στὸ λάκκο.

Ὁ Ἰσιδώρος ἔστρεψε τὸ κεφάλι του λίγο πρὸς τὸ μέρος τους. Ἐπειτα ἐκοίταξε πρὸς τὸ σῶμα τοῦ Σταμάτη καὶ ξανάρχισε τὴ δουλειά του ἤρθε πάλι στὸ νοῦ του ὁ Τάσος μὲ τὲς ὑποπιετικὲς κινήσεις του. Δὲν εἶχε καμμιά αἰτία νὰ τσακωθῆ μαζί του καὶ νὰ τὰ χαλάσουνε· μὰ ἔτσι ἔπρεπε γιατί πολὺ τὸν ὑποψιαζότανε. Ἄν μπορούσεν αὐτὸς ὁ ἀναθεματισμένος θὰ τὸν ἄφηνε μόνο μὲ τὸ «σκέδιο». Ἐκοίταξε λοξὰ λίγο κ' εἶδε τὸν Τάσο νὰ θορῆ πρὸς τὸ

μέρος τοῦ σκοτωμένου. Ἦθελε νὰ τὸν ρωτήσῃ, γιατί κοιτάζει πρὸς τὰ κεῖ, μὰ δὲν ἔβρισκε δικαιολογία ἀφοῦ δὴ ἦσαν καὶ μισοκακιο- μένοι. Ἐλεῖτα δὲν ἦθελε νὰ δώσῃ χαμιμὴ ὑποψία στὸ σύντροφό του γὰρ τὸ «σιδέδι» του. Δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ ἀνασκαλέβῃ, κ' ἔστράφηκε πάλι στη δουλειά του. Ἐβράδιαζε! ὁ ἥμιος δὴ 'χε βασιλέψει. Εἶχαν περάσει εἴκοσι τέσσαρις ὥρες ποῦ δὲν ἔφαγε τίποτε. Τὸ ἀσταναότανε πεινά! Τὴ διάβολο νὰ γάνῃ ὑπομονή.

Ἐκεῖ θὰ προσπιούσε νὰ πεθάνῃ παρὰ νὰ πῆ πὼς πεινούσε. Ὅλα κ' ὄλα! τὸ «καθῆζον» θὰ πέθανε 'κεῖ μετ' στὸ πρόζωμα ἀπ' τὴν πείνα· ἂν τούφεραν νὰ φάῃ, καὶ! ἂν ὄχι, δὲ θάβγανε μιλιά ἀπ' τὸ στόμα του. Δὲν ἤξερον ἂν ἡ ἐγκαρτέρησή του ἦταν τὸ «καθῆζον», ποῦ τοὺς κοπανοῦσαν τόσον καιρὸ στὴ θεοσοία ἢ τὸ πεινῶν του καὶ τὸ φιλότιμο μὴν τύχῃ κ' αὐτὸς πρῶτος δείξῃ πὼς ἀπορημοῦνιζε στὴ στέρηση τοῦ ποίμου.

Ἄρχιζε τώρα νὰ σιγανέβῃ ἡ μάχη. Τέτοια ὥρα πάντα ἐρχόντανε ὅλες τὶς μέρες τὰ μεταγωγικά καὶ τέτοια ὥρα ἔπρεπε καὶ τώρα ν' ἐρχόντανε κ' ὄχι τὸ μεσημέρι ποῦ τὰ ρημάζε το κανόνι. Ἐστράφηνε τὰ μάτια του πρὸς τὸ μικρὸ δρομὸ ποῦ κατηφόριζε στὴ γραμμὴ τους καὶ ποῦ ὠδηγοῦσε μόνος αὐτὸς στὴν ἀπὸ πέτρα κοιλάδα τῆς ἐφεδρείας. Στὸ στορήμιμο τοῦ κεφαλοῦ του εἶδε πάλι τὸν Τάσο νὰ κοιτάξῃ πρὸς τὸ μέρος τοῦ σκοτωμένου.

—Τὴ κοιτάξεις ρε πρὸς τὰ κεῖ, ρώτησε μὲ ἄφρο ἀγιο, ἀνοίγοντας τὰ μάτια του καὶ προχωρῶντας ἀπειλητικά στὰ γόνατα, ἔτσι ποῦ βοισκότανε μέσα στὸ πρόζωμα.

—Καὶ λόγο θὰ σοῦ δώσω; εἶπεν ὁ Τάσος πάντα μὲ τὸ ἴδιο γέλιο στὰ χεῖλη.

—Ναί, ρε.

—Τὸ λοιπόν, δὲν κοιτάζω πουθενά· ἐκκοουῶ τὸ κεφάλι μου, γιατί κόπηκεν ὁ σβέρος μὴ νὰ τὸ σηκώνω πάνω ἀπὸ τὸ βράχο, εἶπεν, ὄχι γιατί φοβήθηκε, μὰ γιατί ἦθελε συζήτηση κ' ἐγέλασε πάλι πειραχτικά κοιτάζοντας τὸν Ἰσίδωρο στὰ μάτια.

—Μὰ στὸ τέλος γιατί ρωτᾷς ἐσύ; ἐπανάλαβε γάνοντας τὸ

θυμωμένο κι' αυτός και γιατί στά σοβαρά άρχισε να τον παρασκοτίζει με τον τρόπο του.

Αυτή η ερώτηση τον στενοχώρησεν άρκετά. Τόν είχε βρῆ άπαράσκευο! Δέν την προέμενε. Δέν έπρεπε να προδοθῆ. Θάχανε τὸ «σκέδιο» σάν χάρις κι' από κουταμάρα του.

—Νά δηλαδή, ...μου φάνηκε παράξενο, εἶπε σαστισμένα κάπως κι' άσθενικά, γυρίζοντας άλλου τὰ μάτια του.

—Και γι' αυτό θυμώνεις; ρώτησεν ὁ Τάσος, στα σοβαρά πειάπειραμένος για τις παράλογες άπαιτητικότητες του Ισιδώρου. Εἶσαι κουτός! ἔτσι μου φαίνεται και πήρε θάρρος από τῆ δειλία του φίλου του. Γιατί στο τέλος είναι κουτό πράγμα να θες να σου δίδω αναφορά σάν στο λοχαγό, που στρέφω τὸ κεφάλι μου και που κοιτάζουν τὰ μάτια μου. "Άσε με μή...

—Μά!... ὄχι δὲ θύμωσα! ἔτσι, κατάλαβες από... περιέργεια!

Κι' ἔστρεψε τὸ πρόσωπό του, γιατί ὁ Τάσος τὸν κοίταζε κι' άρχισε πάλι να γελά με τὴν παράξενή του ἐπιμονή που καταντούσε πολὺ πειραχτική, μὰ θυμωμένος και για τὸν εἰαυτό του ποῦζανε κουταμάρες! Μὰ τί διάβολο να κάμῃ; Ἐκρατήθησεν ὅσο μπορούσε κι' ἔξακολούθησε πυροβολώντας πρὸς στὸν ἔχθρό, ἂν κι' οἱ ἄλλοι εἶχαν πειά πάφει σιγά-σιγά.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς λίγον ἔλειψε να τὸν τσακώσει και να προδοθῆ. Ἐπειτα στο τέλος εἶχε δίκηο να θυμώσει κι' αυτός με τις κουτές ερωτήσεις του. «Τι σε μέλλει σένα τι κάνει ὁ ἄλλος;» Και αποφάσισε να μὴ βγάλῃ λέξη ὡς που να νυχτώσῃ καλά, για να βάλῃ μπρὸς τῆ «δουλειά».

Οἱ πυροβολισμοὶ ὅσο νύχτωνε γινότανε πειὸ ἀραιοὶ και τὸ νεύριασμα τῆς μάχης ἐκάμαρε σιγά-σιγά σάν να πέθαινε μες στο σκοτάδι τῆς νύχτας. Μέσα στο λάκκο ξεπροβάλαν ὅλοι κείνοι, που ἔχον λόγους να μὴ πολυκινουῦνται ὅλη τὴν ἡμέρα και τώρα γινότανε μιὰ ἀρκετὰ μεγάλη κίνηση. Ὁ λοχαγὸς ὄρισε γρήγορα

τῆ δημοιρία τοῦ θάχε τοὺς διπλοσκοποὺς τῆ βραδείᾳ κείνῃ καὶ οἱ ἄλλοι διατάχτηκαν νὰ μὴ στήσουν ἀντίσκηνα, παρὰ ἔτσι, ὅπως βρεθῆ καθένας, νὰ πέσῃ κάπου, μὰ ὅλοι τους νύχουν τὸ νοῦ τους μὴν νύχη καὶ γίνῃ «νυχτερινὸς αἰφνιδιασμὸς» καὶ τοὺς βροῦν ἀνέτοιμους, πρῶγμα τοῦ θάφρονε συμφροῶ καὶ σ' αὐτοὺς καὶ σ' ὀλόκληρη τὴν ἄλλη γραμμῆ.

Οἱ στρατιῶτες ἐκοιμήθησαν χωρὶς συσσίτιο, γιατί δὲν ἐπρόκαμαν νὰ τοὺς φέρουν. Σὲ κάθε βροῦχο διπλα καὶ σὲ κάθε λακκάκι, στρατιῶτησαν γιὰ νὰ ζεσταθοῦν καλύτερα πυκνοὶ βυλκοὶ ἀπὸ στρατιῶτες καθιστοί, γιατί δὲν τοὺς ἔδωκαν τὴν ἄδεια νὰ πλαγιάσουν, κ' ἔχοντας τὰ τουφέκια μὲς στὰ σκέλη τους γιὰ νὰ τάχουν πρόχειρα στὴν πρώτη ἀνάγκη. Σὲ λίγη ὥρα εἶχαν ἡσυχίσει ὅλοι τοὺς καὶ μόνο τὰ κροφουιλήματα τῆς δημοιρίας, τοῦ ἦταν ἐπάνω στὸ ὕψωμα τοῦ λίκκου, ἀκούοντανε μὰ κ' αὐτὰ θαιπὰ καὶ δυσδιάκριτα. Κάπου-κάπου μακρουσιμένα μερικὰ βήματα κανεὸς στρατιῶτη ἢ μετακινήματα, ὅμοια μὲ ξύπνημα προβάτου, ἔταρασσαν τὴ σιωπῆ τοῦ εἶχε πλακώσει μὲ τὸ βάρος τῆς ὀλόκληρη τῆ μικρῆ κοιλάδα, τοῦ κρατοῦσεν ὁ λόχος τῶν προφυλακῶν.

Μέσα στὴν ἀπόλυτη αὐτὴ ἡσυχία, ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς βροῦχους κινήθηκε μιὰ σκιὰ σὰν φεῖδι, γλιστροῶντας δέχως θόρουβο μέσα στῶν ἄλλων τίς πυκνὲς κοιμισμένεσ παρέεσ. Ἐπροχώρησε πρὸς τὸ χαμηλὸ ὕψωμα, κεῖ τοῦ ἦταν ὅλη τὴν ἡμέρα ἡ πρόχειρη γραμμὴ τῆς μάχης, βαδίζοντας μὲ τὰ χέρια καὶ μὲ τὰ πόδια σὰν εὐκίνητο καὶ ἀθόρουβο τετραπόδο. Συναντοῦσε σὲ κάθε βῆμά του πτώματα προῖνᾶ ἄταφα, πρῶγμα παράξενο, γιατί συνήθιζαν πάντα νὰ θάφτουν τοὺς σκοτωμένους τῆ νύχτα. Εἶχαν ἀφήσει ὅμως σήμερα αὐτὴ τὴ συνήθεια, γιατί δὲν θύχανε φαίνεται παπᾶ νὰ τοὺς στείλουν νὰ πῆ τίς εὐχὲς καὶ γι' αὐτὸ θὰ γίνηκεν αὐτὴ ἡ παρῶληψη, σκέφτηκεν ὁ Ἰσίδωρος προχωροῶντας πρὸς τὸ ὕψωμα-

τάκι χειροπόδαρα. Ὁ φόβος του ὅμως, μὴν τύχη καὶ ἀπὸ ὦρα σὲ ὦρα φτιάξη ὁ παπαῦς τώρα ποῦ νύχτωσε καὶ δὲν ἦταν παιὰ κίν-
 τυνος νὰ τὸν σκοτώσουν στὸν ἀκάλυπτο δρόμο, ποῦ ὠδηγοῦσε
 σ' αὐτὸ τὸ λάκκο, τὸν ἔκανε νὰ βιάζεται πολὺ καὶ νὰ στρέφῃ συ-
 χνὰ τὸ κεφάλι του. Ἐφαχνε δεξιά ἑξοβὰ κι' ἐσήκωνε συχνὰ τὸ κε-
 φάλι του γιὰ νὰ προσέση νὰ διακοίνη τὸ μέρος ποῦ καθότανε
 ὅλη τὴν ἡμέρα. Εἶχε βάλει γιὰ σημάδι ἓνα βράχο μυτερό, ποῦ
 ξεροβόρηνε σὰν ἐπιτύμβια πέτρα κι' ἤλπιζε πῶς μὲ τὴ σηματοδοῦρα
 αὐτὴ εὐκόλα θὰ βρισκότανε ἐκεῖ ποῦ ζητοῦσε.

Ὅλο τὸ βράδυ προτοῦ κοιμηθοῦνε καὶ κατασταλάξουν στοὺς
 τόπους των οἱ ἄλλοι, ὁ Ἰσιδῶρος δὲν ἀφῆκεν ἀπὸ κοντὰ του τὸν
 Τάσο καὶ μάλιστα ἀναγκάστηκε μὲ μιὰ πρόχειρη αἰτία νὰ ξανα-
 δέση πάλι τὶς παληγὲς φιλίες ποῦ χαλιάρωσε «ἢ κοιτὴ του ὑποψία».
 Μιὰ στιγμή τὸν εἶχε χάσει κι' ἔγινεν «ἔξω φρενῶν» μὲ τὴν ὑπο-
 ψία, πῶς ἴσως νὰ πηγαινεν ἐκεῖ καὶ τὸν προλάβαινε. Εὐχαρι-
 στήθηκε σὰν τὸν ξαναβρῆκε καὶ ἀπ' ἐκεῖνη τὴ στιγμή τὸν παρα-
 κολούησε ὡς τὴν ὦρα ποῦ μὲ μιὰ παρῆα τὸν εἶδε νὰ στριμώχ-
 νεται κάπου καὶ νὰ σκεπάζεται μὲ τὴν κουβέрта του καὶ μὲ τὸ
 ἀντίσκηνο ἀπὸ πάνω. Προχωροῦσε προσεκτικὰ γιὰτὶ πλησίαζε
 πρὸς τὸ μέρος τῶν διπλοσκοπῶν. Διείκρινε ἀπὸ κοντὰ παιὰ τὸ
 βράχο, ποῦ εἶχε βάλει γιὰ σηματοδοῦρα. Ἡ καρδιά του ἐχτυποῦσε
 δυνατὰ καὶ σ' ὄλο του τὸ κόρμι αἰστανότανε μιὰ δυνατὴ θερμότη-
 τα. Τὸ αἷμα μὲς στὶς φλέβες του ἔτρεχε βιαστικὰ μὲ ἀκανόνι-
 στους χτύπους· τὸ ἐννοιωθε στὰ μηλίγγια του.

Ἐνα βῆμα βιαστικὸ τὸν ἔκανε νὰ πέση μπροῦμητα. Κάποιος
 περνοῦσε κοντὰ του. Θὰ πῆγαινε κάτω, ποῖος ξέρει γιὰ ποῖο σκο-
 πό. Μὴν τύχη καὶ τὸν εἶδαν; Τί ἤθελεν αὐτὸς ποῦ περνοῦσε; Τοῦ
 φάνηκε πῶς κάτι θὰ υποψιάστηκαν γιὰτὶ τοῦ κοντοσίμωνε παιὰ.
 Ἦταν ὁ..... κείνος π' ἀνάθεμά τον ὁ λοχίας, ποῦ δὲν τὸν χώνεβε,
 γιὰτὶ τοῦ φέρθηκε ἄσχημα μιὰ μέρα. Ἐκράτησε τὴν ἀναπνοή του.
 Ὁ λοχίας σίμωνε πολὺ. Δύο βήματα κοντὰ του σκόνηταψε στὸ
 πόδι τοῦ Ἰσιδῶρου κι' ἐστάθηκε μισοτρομαγμένος, ἐκοίταξε πρὸς

τά κάτω κι' έπειτα γύρω-γύρω με μιὰ ανατριχίλα κρυερή σ' όλο τόν κορμί του.

— Δέν τούς έθαψαν κι' αὐτούς τούς κακόμοιρους! εἶπε δυνατὰ μονολογώντας ἔτσι γιὰ νὰ ξεφοβηθῆ, κι' ἔσκυψε κάτω γιὰ νὰ δῆ ποιός ἦταν ὁ σκοτωμένος. Πού νὰ διακρίνῃ ὅμως, σέ τέτοιο διαβολέμενο σκοτάδι; «Όποιος κι' ἂν εἶναι, ὁ Θεός σχωρέσῃ τόν». Ἐσήκωσε τὸ κεφάλι του, κοίταξε λίγο ἀνάμῃ τὸν Ἰσίδωρο φαροῦ-πλατὺ ξαπλωμένο κάτω κι' ἐτράβηξε πρὸς τὸ λάκκο.

— Ἄς τὸ διάβολο, παλημόθροπε. Πήγα νὰ σκιάσω πέντε λεπτά κράτησα τὴν ἀναπνοή μου, σιγομουρμούρισεν ὁ Ἰσίδωρος, σφίγγοντας τὰ δόντια του μὲ κακία καὶ στρέφοντας τὰ μάτια του πρὸς τὸν κατήφορο ποῦ 'χε τραβήξει ὁ λοχίας. Ἐφοβήθηκε μὲ τὴ σκέψη πὼς ἂν τὸν καταλίβανε, αὐτός, ποῦ τοῦ κρατοῦσε τόση κακία, θὰ τοῦ χαλοῦσε «τὴν ὑπόθεση» καὶ ποιός ξέρει σέ ποιά μονοπάτια δύσκολα θὰ τὸν ἔστειλε.

Προχώρησε μὲ προσοχὴ πρὸς τὰ πάνω ἄκουε καλὰ πειὰ καὶ τὸν παραμικρότερο ψιθυρισμὸ τῶν διπλοσκοπῶν καὶ διάκρινε τὶς σκιές τους ποῦ διαγραφόντανε πάνω στὸν οὐρανὸ σὰν μαῦρα φαντάσματα πολύσχημα· αὐτὸς ἦταν χαμηλὰ καὶ οἱ σίλουεττες τῶν σκοπῶν ἔπεφταν στὸ φόντο τοῦ οὐρανοῦ, ποῦ ὅσο σκοτεινὸς κι' ἂν ἦταν εἶχε μιὰ χειμωνιάτικη ἀστροφεγγιά, ποῦ μποροῦσε κανένας μὲ μάτια γερά καὶ κάπως συνηθισμένα, σὰν τὰ δικά του, νὰ διακρίνῃ κι' ἀπὸ πολὺ μακροῦ.

Στὸ δρόμο του ἀπαντοῦσε ἀριστούς σκοτωμένους, μὰ μὲ μιὰ ματιὰ ποῦ ἔρριχνε πάνω τους ἔβλεπε πὼς δέν τοῦ χρειάζονταν στὴν «ἐπιχείρησή του». Ψωριασῆδες, ποῦ δέν εἶχαν μιὰ δεκάρα γιὰ σῦκα καὶ γιὰ ροῦμι! Τί περίμεναν ἀπ' αὐτούς; Θησαυρό; Στὴ δουλειά! Ἐκεῖ θάκανε τὴν τύχη του.

Κι' ἔξακολούθησε τὸν κουραστικὸ δρόμο του μὲ χέρια καὶ ποδιάρια προσπαθώντας, τώρα δὰ ἴσα-ἴσα νὰ μὴν κἀνῃ μηδὲ τὸν πειὸ μικρὸ θόρυβο, ἀφοῦ βρισκότανε τόσο κοντὰ στοὺς διπλοσκοπούς. Τί θάλεγε ἂν τὸν ἔβλεπαν καὶ τὸν ρωτοῦσαν, τί θέλει; Ἐδῶ

σταματοῦσε κάθε του σκέψη. Βέβαια δὲ θάχε τὴν ζουταμάρα νὰ πῆ πὼς πῆγε νὰ κίμη περίπατο, ἢ γιὰ νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὴ γραμμή, ἀφοῦ ὅλοι ποῦ ἐστειλὴν ἐκεῖ πάνω γιὰ νὰ ξαγρυπνήσουν, ἐμουρομούριζαν μὲ παρόλογο γιὰ τὴ μοῖρά τους. Ἡ θέσῃ του ἦταν πολὺ δύσκολη· αὐτὸ τὸ καταλίβετο γιὰ κείνο συγκροτοῦσε καὶ τὴν ἀναπνοὴν του ἀκόμα! διάβολοι! φόβος ἦταν αὐτός! Τί θαῖλες! αὐτὸ ἦταν δύσκολο!

Ἐσίμωσε περὶ κοντά. Δὲν εἶχε καταλάβει πὼς εἶχε φτάσει πρὸς τὸν σκοπὸν του, γιατί ὅλη του τὴν προσοχὴ τὴν ἔστρεψε πρὸς τὸ μέρος τῶν σκοπῶν. Μιὰ στιγμὴ «ἀναγνώρισε» τὸ μέρος ποῦ ζητοῦσε καὶ ποῦ τόσο τὸ εἶχε συνηθίσει ὅλη τὴν ἡμέρα καταστρώνοντας τὸ «σχεδῖο» του.

«Νά τον!» ἡ καρδιά του χτύπησε δυνατά. Ἡ ἀναπνοὴ του σταμάτησε καὶ τὰ μάτια του σὰν νὰ ἦταν μέρα μεσημέρι ἔβλεπαν καθαρότατα καὶ τὴν περὶ μικρὴ λεπτομέρεια τοῦ κομματιασμένου κορμοῦ τοῦ Σταμιᾶτη.

Ἔστρεψε τὸ πρόσωπό του σ' ὅλες τὶς μερὲς σηκώνοντας τὸ κεφάλι του ψηλά, πάνω ἀπὸ τὰ βραχίκια, ξεπροβαίνοντάς το φοβισμένα, γιὰ νὰ κοιτάξῃ μὴν τύχῃ καὶ τὸν βλέπει κανέναν. Σταματοῦσε τὴν ἀναπνοὴν του γιὰ νὰ ἀκούσῃ καλά καὶ τὸν περὶ μικροῦ κοτό.

Ἔκαμε λίγα βήματα ἀκόμα καὶ ἐβροῦθηζε δίπλα στὸ σῶμα τοῦ Σταμιᾶτη. Ἔμειν' ἀκίνητος ἀροκτείν ὦρα. Γιὰ μιὰ στιγμὴ ἐλαποψήχησεν ἀπὸ φόβο μὴν τύχῃ καὶ χάσῃ ἐπὶ δουλειᾷ μέσα ἀπὸ τὰ χέρια του». Θὰ ἦταν ἀδικο ποῦμα, ἀφοῦ εἶχε κίμει τόσο κόπο νὰ τοῦ ξεφύγῃ ἔτσι «σὰν ὄνειρο».

«Μάτι' ἀνοιχτά!» ἡ «ἐπιχείρησις» κρημότανε ἀπὸ μιὰ μεταξοτὴ κλωστή. Νά! ἔτσι θάκανε τὸ χέρι του κα' ὅλα τέλειωναν. Ἡ δουλειὰ θὰ τέλεβε μιὰ χαρά, χωρὶς κανένα βραδυτέρο φόβο. Κανέναν δὲν τὸν ἔβλεπε. Τί 'χε νὰ φοβῆθῃ; Σάμπως θὰ τὸν ἐμίλλε ἂν τὸν ἔβλεπεν ὅλος ὁ κόσμος ἀργότερα, μιὰ ποῦ θάχε στὸ χέρι

κείνο που ζητούσε, και σ' αν δέν θά τολμοῦσε κανένας πειά νά τόν ρωτήσῃ:

«Νά! εἶχα δουλειά, κύριε! τί σ' ἐνδιαφέρει τοῦ λόγου σου, ποῦ ἤμουνα;» Φτάνει νά μὴν τὸν ἐπιαναγ πάνω στὴν «πράξη», πάνω στὴν ἐχτέλεση τοῦ «σκεδίου» γιατί δὲ θάχε καμμιά δικαιολογία καὶ γιατί «στό κάτω τῆς γραφῆς» θάχανεν ἄδικα τὸν κόπο του καὶ τὴν ἀγρύπνια του.

Ἐσίμωσεν ἀκόμα, σέρονοντας τὸ κορμί του πάνω στὰ χέρια του. Τὸ δεξιό του χέρι ἀκούμπησε σ' ένα μισοστρώγγυλο προῖμα. Πατώντας σ' αὐτὸ μὲ τὸ δεξί του, ἔσυρε τὸ σῶμά του σιγὰ κι ὑπομονητικὰ πρὸς τὰ μπρὸς γιὰ νά σιμώσῃ πειὸ κοντά. Τὸ ἀκουμπηστικὸν τοῦ χερσιοῦ του σιγὰ-σιγὰ ἐβούλιαζε στό χῶμα μὲ μιὰ μαλακότητα παραξενὴ ὑποχωρῶντας στό βάρος του. Ἐνετριχίωσεν! Ἄκουσε σιγανὸ τρίξιμο σάρκας. Ἐτροβήξε τὸ χέρι του μὲ ἀνατριχήλα καὶ πετάχτηκεν ἀκούσια πρὸς τὰ πίσω ἀνάσκελα.

«Εἶναι τὸ κεφάλι!». Τὸ σῶμά του ὀλόκληρο τὸ πέρασσε κάποια τρομάρα φόβου ἀπὸ τίς τρίχες τῆς κεφαλῆς του ὡς τὰ δάκτυλα τῶν ποδιῶν του. Προσπαθοῦσε νά συγκρατηθῇ μὰ δέν μοροῦσε νά ἐπιβληθῇ στὸν ἑαυτό του. Παραξενεσβότανε γιὰ τὴ μεταβολὴ αὐτῆ ποῦ τοῦ χαλοῦσε τὴν ψυχραιμία, «ποῦ χρειάζεται πάντα σ' αὐτὲς τίς δουλειές». Δέν ἦταν δὰ καὶ κανένα φοβερὸ προῖμα. Διάβολε! ὅλη μέρα ἔβλεπε τὸ κεφάλι τοῦ σκοτωμένου καὶ τώρα σ' αν «μωρουδάκι» φοβήθηκε τὸν πεδαμένο. Σιγὰ-σιγὰ κατώρθωσε νάρθη στὸν ἑαυτό του τὰ μάτια του ὀρθάνοιχτα ἐκοίταζαν τὸ κεφάλι ποῦ τοῦ φαινότανε πῶς ἐκουνοῦσε τὰ μάτια του καὶ τὰ χεῖλη του σὲ κινήματα πόνου. Σὲ λίγο τοῦ φάνηκε πῶς τὰ μάτια τοῦ κομμένου κεφαλιοῦ ἀνοίγαν ἀπειλητικὰ κι ἄγρια σ' αν νάθελε τὸ κεφάλι νά χυθῇ πάνω του καὶ νά κολλήσῃ μὲ τίς σάρκες του στό πρόσωπό του. Τοῦ φαινότανε πῶς τοῦδειχνε τὰ δόντια του, ποῦ μερικὰ ἀπ' αὐτὰ ἦταν χουσωμένα κι ἐγνάλιζαν στό σκοτάδι. Ὑστερὰ σὲ λίγο τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ κεφαλιοῦ ἐμαλάκωσαν καὶ μέρεψαν σ' αν σ' αν ὑπνον ἤσυχο καὶ μαλακό.

Ἦθελε νὰ πλησιάσῃ γιὰ νὰ δῆ πειὸ καλὰ μὰ ὁ φόβος του δὲν τὸν ἄφηνεν. Αὐτὸ τὸ τριζύμι τῶν σαρκῶν τοῦ κεφαλοῦ στοῦ χῶμα καὶ τὰ ἀγριέματα τῶν ματιῶν τοῦ πεθαμένου τὸν ἔκαμαν νὰ χάσῃ ὅλο τὸ θάρρος του, ποῦ γι' αὐτὸ δὴ ἦταν περὶφημος στὴν «παρέα» του. Τὰ μάτια του ξακόλουθοῦσαν νὰ εἶναι καρφομένα πάνω στοῦ κεφάλι τοῦ σκοτωμένου. Ἔτσι σὰ νὰ τὰ τραβοῦσε μαγνήτης. Ἦθελε νὰ κοιτάξῃ ἄλλοῦ, μὰ δὲν μπορούσε φοβότανε νὰ στρέψῃ ἄλλοῦ τὰ μάτια του. Πέρασε πολλὴ ὥρα, κ' αὐτὸς δὲν ἤξερε πόση. Τὸ σῶμά του εἶχε πέσει μὲ τὸ ἀριστερὸ πλάι πάνω στοῦ τουφέκι τοῦ σκοτωμένου, καὶ τὸ κινητὸ οὐραῖο τοῦ ἔχε καθήσει στὰ πλευρά. Αὐτὸς ὁ πόνος τόση ὥρα ποῦ ἔμενε σὰν ἀπολιθωμένος, τὸν ἔκαμε νάλλθῃ στὸν ἑαυτὸ του καὶ νὰ βρῆ τὸ θάρρος, ποῦ τὸν εἶχεν ἀφήσει, καὶ νὰ τραβήξῃ τὰ μάτια του ἀπ' τὴ προσήλωσή τους. Χωρὶς νὰ σκεφτῆ τίποτ' ἄλλο προχώρησε βιαστικά, σέροντας πάντα τὸ κορμί του κάτω, κ' ἔφταξε δίπλα στοῦ σῶμα τοῦ Σταμάτη, ποῦ ἦταν κομμένο στὰ δύο καὶ ποῦ μόλις μὲ τὴν ἀριστερὴ κλειδώση τοῦ μηροῦ κρατιῶνταν τὰ δυὸ κομμάτια. Ἔβαλε τὸ χέρι του πάνω στοῦ στήθος τοῦ σκοτωμένου. Τὸ τραβήξε πάλι γρήγορα κ' ἀνασηκώθηκε στὰ γόνατά του γιὰ νὰ κοιτάξῃ γύρω του μὴν τύχη καὶ τὸν ἔβλεπε κανένας ἢ μὴν τύχη κ' ἐπλησίαζε κανένας περαστικός. Εἶχεν εὐκολο τὸν τρόπο νὰ κρυφτῆ. Θάκανε τὸν πεθαμένο σὰν ἐκεῖ μ' αὐτὸν τὸν «πρόστυχο» τὸ λοχία ἔσκυψε γονατιστὸς πάνω ἀπ' τὸ κομματιασμένο σῶμα γιὰ ν' ἀρχίσῃ τὴ «δουλειά». Πρῶτα πρῶτα ἔφαξε στοῦ γιλέκο του, γιατί εἶχε τὴν ἰδέα πῶς ἐκεῖ θὰ τὰ ἔχε κρύψει. Τὰ χέρια του ἐγλυστοροῦσαν γύρω ἀπὸ τὸ ματωμένο κορμί μὲ γληγοράδα, ἐρευνητικὰ καὶ ἀνυπόμονα, καὶ σὰν νάχε σι' ἄκρα τῶν δακτύλων μάτια τάχωνε παντοῦ γυρεύοντας νὰ ἀνακαλύψῃ ποῦ θὰ τάβρισκε τέλος.

Δὲν πρόφταξε καλὰ-καλὰ ν' ἀρχίσῃ κ' ἕνας διαβολεμένος θόρυβος ἀκούστηκεν ἀπὸ τοὺς διπλοσκοπούς. Μιὰ πολυθόρυβη πάλι γινότανε. Πετάχτηκε πάνω βιαστικά κ' ἄρπαξε τὸ τουφέκι

τοῦ σκοτωμένου. Προαισθάνθηκε κάποιο κίνδυνο· ταυτόχρονα ἀκούστηκαν φωνές καὶ κακὸ σ' ὅλη τὴ μικρὴ αὐτὴ γραμμὴ. Πυροβολισμοὶ μὲ τὰ σπειγμαῖα καὶ γραμμωτὰ τους φῶτα ἀκουόντανε κοντά. Νά! ἔκει σὲ δέκα μέτρα. Μιὰ ἀνησυχία μὲ μεγάλες φωνές καὶ παραγγέλματα, «πρώτη διμοιρία ἔδω», «δευτέρα ἔδω», «γρήγορα πίνω», «ξυπνάτε παιδιά», τῶν λογιῶν, ποῦ στὸ λάκκο μέσα μάζεβαν τοὺς στρατιῶτες τους, ἀκλούθηξε τοὺς πρώτους πυροβολισμοὺς.

Ὁ Ἰσίδωρος ἀτάραχος τώρα ἐσήκωσε ψηλά τὸ κορμί του τὸ ξερό, ἐσοβαρέφτηκε στὴ συναισθησι τῆς παλληκαριᾶς του καὶ στάθηκε κρατῶντας σφιχτὰ τὸ ὄπλο του. «Ἄς βάλω τὴ λόγχη καλὸ κακὸ» κι' ἔβαλε τὴ λόγχη τὴ δική του στὸ ὄπλο τοῦ Σταμάτη. Δὲν θὰ κουνούσεν ἀπ' ἔκει παρὰ σὰν θὰ τέλεβε. Θὰ προτιμοῦσε νὰ τὸν σκοτώσουν καλύτερα. Ἄκουε ἔκει νὰ χίση μιὰ τέτοια δουλειὰ μὲς ἀπ' τὰ χέρια του! Τοῦλεγαν πάντα πῶς ἔχει ἀράπικο πείσμα κι' ἦταν ἀλήθεια. Ὅλα κι' ὅλα! γιὰ τὸν ψῆλο τόκαιε τὸ πάπλωμα χωρὶς νὰ ἰδρώσῃ τ' αὐτὶ του. Ἄν ἄφηνε κι' αὐτὸς χωρὶς βοήθεια τὸ μέρος αὐτὸ καὶ τότερναν οἱ Τοῦρκοι καὶ μὰζὺ μ' αὐτὸ καὶ τοὺς σκοτωμένους, θάταν δυστυχημένος σ' ὅλη τὴ ζωὴ του νὰ σκέφτεται πῶς ἀφῆκε τὴν τύχη του νὰ τοῦ φύγῃ μὲς ἀπὸ τὰ χέρια του καὶ μάλιστα ἀπὸ δειλία.

Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν κάμει ἓναν ἄγριο αἰφνηδιασμό μὲ μεθυμένους Ἀρβανῆτες, ποῦ τοὺς πότιζαν κάθε βράδυ ρούμι καὶ τοὺς ἔστελναν στὴν Ἑλληνικὴ γραμμὴ γιὰ νὰ φέρουν τὴν ταραχὴ καὶ τὴν ἐξάντληση. Εἶχαν κατορθώσει νὰ φτάξουν ὡς τοὺς διπλοσκοποὺς χωρὶς νὰ τοὺς νοιώσουν. Μὲ ἓνα συνθηματικὸ σφύριγμα ξεχύθησαν ὅλοι καὶ ἐσκότωσαν μὲ τὰ μαχαίρια τους τοὺς πειὸ πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς. Οἱ ἄλλοι σαστισμένοι ἔτρεχαν ἔδω κι' ἔκει χωρὶς νὰ πυροβολοῦν ὡς τὴν στιγμὴ ποῦ κατώρθωσαν νάρθουν στοὺς ἑαυτοὺς των καὶ νὰ συμμαζεφτοῦν. Οἱ Τοῦρκοι ἦσαν πολλοὶ καὶ τοὺς ἔκαμαν μεγάλη θραύση. Προχώρησαν ὡς τὴ γραμμὴ

παλέβοντας σώμα με σώμα σὲ πυκνὲς μάζες, ποῦ δὲν ἤξερον ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο ἂν χτυποῦσε ἐχθρὸ ἢ φίλο.

— Πίσω! ὄλοι ἐπάνω! βροντοφώνησεν ὁ Ἰσίδωρος καὶ μὲ μιὰ λονταρίσσα δομὴ ἐκεῖ στὴν ἴδια θέσιν, ποῦ πολεμοῦσεν ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ ποῦ τώρα ἦταν τὸ σώμα τοῦ Σταμάτη, χτυποῦσε δεξὰ ζερβὰ σκοτώνοντας κάθε ἐχθρὸ ποῦ θὰ τοῦ σίμωνε.

— Θάρρος παιδιά κι' ἔρχονται κι' οἱ ἄλλοι. Μὴ φοβᾶστε δυο-τοῖα παληόσκυλλα! κι' οἱ φωνές του οἱ ἄγριες καὶ δυνατὲς ἀντιλαλοῦσαν σ' ὅλη τὴν κορυφή, κι' ἔβαναν τοὺς Τούρκους νὰ τὰ χάνουν καὶ τοὺς συντρόφους του νὰ πέρνουν θάρρος καὶ δύναμη ὡς που γάρθουν οἱ ἄλλοι. Χτυποῦσε μὲ τὸν ὑποκόπανο κρατῶν-τας ἀπὸ τὴν ἄκρην τὸ ὄπλο του ἄραξε μὲ τὰ χέρια τὸ λαμὸ τοῦ πιὸ παλληκαρᾶ Τούρκου ποῦ τοῦ σίμωνε, καὶ σὰν ἀγριεμένο θηρίο πολεμοῦσε ἐκεῖ συκρατῶντας μὲ τοὺς ἄλλους τὴ θέσιν αὐτῆ, ὡς που νὰ φτάξῃ ὁ λοιπὸς λόχος πρὶν οἱ Τούρκοι πιάσουν τὸ ὕψωμα καὶ χτυπήσουν ἀπ' τὰ ψηλά κείνους ποῦ θάρχόνταε ἀπὸ κάτω γιὰ βοήθεια. «* Ἀπιστοι! Νά!» καὶ χτυποῦσεν ὅπως πρόφτανε καλύτερα ρίχνοντας κάτω ἓναν ἓνα μὲ τὴ σειρά του. Τώρα! ἐπάνω στὴ δουλειὰ καὶ στὴν εὐτυχία του! νὰ παληόσκυλλα! «Δὲν θὰ προχωρήσετε οὔτε βῆμα ἀπ' ἐδῶ! Δὲν ἀφήνω ἐγὼ τὸ...» κι' ἐφώναζε δυνατὰ λόγια ἀσυνάρτητα γιὰ τοὺς ἄλλους, ποῦ θὰ τὸν ἄκουαν, ἂν τὰ πρόσεχαν μέσα σὲ τέτοια κοσμοχάλα-σιὰ! καὶ οἱ φωνές αὐτὲς ἀκουγόντανε ἀπὸ ὄλους κι' ἔπερναν θάρ-ρος ἀπὸ τὸν παλληκαρίσιο κι' ἄγριο θυμὸ τοῦ Ἰσίδωρου.

Προτοῦ προφτάξει καλὰ-καλὰ ὁ λόχος νὰ βγῆ πάνω, οἱ Τούρ-κοι εἶχαν φύγει ἀφήνοντας ἀναρίθμητους νεκροὺς μέσα στὰ προ-χώματα. Ὁ Ἰσίδωρος εἶχε λαβωθῆ στὸ ζερβὶ μπράτσο μὲ μιὰ μαχαιριά, μὰ ἦταν κι' ὁ δοξασιμένος νικητὴς τῆς νύχτας κείνης. Δὲν ἦταν καὶ μικρὸ πρᾶμμα, αὐτὸς, ἓνας στρατιώτης, χωρὶς βαθμὸ, νὰ κατορθώσῃ νὰ δώσῃ τέτοιο θάρρος, ποῦ ἡ θέσιν αὐτῆ μὲ τὴν τόση στρατηγικὴ τῆς ἀξία νὰ σωθῆ. Δὲν ἦταν ἀπὸ τὰ συνηθι-σμένα πρᾶγματα ποῦ μποροῦν νὰ γίνουν σὲνα πόλεμο ἄγριο. Καὶ

γι' αὐτὸ σὰν ἀστράπη διαδόθηκε σ' ὅλους, πῶς 'κεῖνος ποῦ ἐμοῦγ-
καίτε καὶ χαλοῦσε κόσμο μὲ τίς φωνές του καὶ μὲ τὴν ὀρμὴ του,
ἦταν ὁ Ἰσίδωρος «ποῦ βραδέθηκε νὰ σκοτώνη χωρὶς νὰ πιάθῃ τί-
ποια», ὅπως ἔλεγαν ὅλοι, ποῦ βρέθηκαν ἐκεῖ.

Ἄν δὲν ἐστακότανε αὐτὸς ἔτσι ποῦ στάθηκεν, ὁ λόγος θὰ
χανότανε ὅλος μέσα στὸ λάκκο, γιατί θὰ χτυπιότανε ἀπὸ πάνω
κ' ὡς τόσο θὰ πρόφταναν κ' οἱ ἄλλοι Τοῦρκοὶ νὰ πιάσουν καλὰ
τὸ ὑψωματικὸ αὐτό. Τότε πειὰ, λίγοι θὰ τοὺς γλύτωναν.

Γρήγορα τοποθέτησαν ἄλλους διπλοσκοποὺς κ' ὀλόκληρος ὁ
λόγος ἔμεινε πειὰ στὴν γραμμὴ ὡς ποῦ ξημέρωσε. Κουβέντες καὶ
μαζοὺς συζητήσεις ἀκλούθησαν ἕστερα καὶ σ' ὅλον τὰ στόματα
τὸ ὄνομα τοῦ Ἰσίδωρου λεγότανε μὲ κάποιο θαυμασμό, γιατί
μόνος αὐτὸς δὲν εἶχε κουνήσει ἀπ' τὴ θέση του καὶ δὲν πῆγε νὰ
καμηθῆ σὰν τοὺς ἄλλους, μὰ ξαγρυπνοῦσε σὰν διπλοσκοπὸς χω-
ρὶς νὰ τὸν ὑποχρεώσῃ κανένας.

Σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἱστορία αὐτὸς εἶχε τραβηχτῆ ἀπ' τὴ θέση του
κ' εἶχε ξαπλωθῆ δίπλα στὸ σῶμα τοῦ Σταμιάτη. Φοβήθηκε μὴν
τύχη καὶ τώρα ποῦ ὅλοι θὰ μείνουν ἐπάνω δυσκολευτῆ στὴ «δου-
λειά» του καὶ βοήκε τὸν καιρὸ κατάλληλο μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀνα-
κατοσοῦρα νὰ «τελέψῃ μιὰ γιὰ πάντα». Γρήγορα-γλήγορα ἔφα-
χνε τὸ ματωμένο σῶμα καὶ ἔβαζε στὴ σιτιοδόχη του καὶ στὰ στήθη
του κάθε τι ποῦ εἴρωσε σὺς τσέπες τοῦ σκοτωμένου. Πῆρεν ὅ,τι
βοήκει πάνω του· τὸ ρολοῖ του, μιὰ ταμπάκερα ποῦ φαινότανε
καλὴ, ἓνα σουγιά ἀμερικάνικο, ἓνα βιβλαράκι ποιὸς ξέροι τί ἦταν,
κάτι ἄλλα πράγματα μέσα ἀπὸ τὸ γιλέκο του, μὰ ὡς τόσο δὲν εἶχε
βοῆ κ' εἶνο ποῦ ζητοῦσε. Ἐφαξε καλὰ σ' ὅλα τὰ μέρη τῶν φο-
ρεμάτων του, μὰ τίποτε. Στὸ τέλος κάτι ἔπιασε μέσα στὴ φανέλλα
ποῦ ἦταν ὅλη ποπισμένη μὲ αἷματα. «Νά το! τὸ κρατῶ!» κ' ἓνα
εὐτυχισμένο γέλιο ἐφωνητὸ πειὰ ποῦ ἀντήχησε ἀρεκέτὰ ξεκαθα-
ριστὰ καὶ μιὰ χαρὰ ποῦ τοῦ συγκλόνησε τὴν καρδιά του ὑστάν-

θηκε τὴ στιγμὴ ποῦ κρατοῦσε τὸ πορτοφόλι τοῦ Σταμάτη. Ἦταν καταματομένο· μ' αὐτὸ δὲν τὸν πολίνοιαζε γιατί τὸ αἰσθάνθηκε μὲς τὰ χέρια του χοντροῦ καὶ μὲ χαριῶν γεμιστοῦ. Εἶχεν ἀνασκαλέψει ὄλο τὸ κομὶ τοῦ σκοτωμένου ὡς ποῦ νὰ τὸ βροῖ, γιατί τότε χοντρομένο, κάτω στὴ φαγέλλα τὸν μέσα, σὲ μιὰ κρυφὴ τσέπη, καὶ τώρα καταγινότανε νὰ τοῦ ταξτοποιήσῃ τὰ φροσμάτι τῆς ἔτσι γιὰ νὰ μὴ δώσουμε ὁ πόνο σ' αὐτὸν, σκέφτηκε βιαστικὰ καὶ ἐξαλαφιασμένα ἀφήνοντας τέλος τὸ κοιματισμένο σῶμα.

Ἐτοξεζε γογγύρα στὸ λάκκο, ἐκεῖ ποῦ εἶχεν ἀφήσῃ τὸ τουφέκι του, τὸ πήρε καὶ γύρισε πίσω στὴ γραμμὴ. Τὸ δεξιὸ του χέρι, μὲ κείνο ποῦ ἔγραψε τὸ σῶμα, ἦταν καταματομένο καὶ τὰ δάκτυλά του κολλοῦσαν στὸν φυλαχτῆρα τοῦ τουφεκιῶν, ἔτσι ποῦ τὸ κρατοῦσε. Ἐσπουδίστηκε ὅπως μπορούσε καλύτερα, φτίνοντας στὰ χέρια του, γιατί τὸ παγοῦρι του δὲν εἶχε οὔτε μιὰ στάλα νερό. Ἐτσι ποῦ κρατοῦσε μὲ τὸ ζεβὶ του τὸ τουφέκι, ὡς ποῦ νὰ καθαριστῇ, αἰσθάνθηκε τὸν πόνο τῆς λαβωματιάς του. Ὡς ἐκεῖνη τὴν ὥρα δὲν τὴν εἶχε νοιώσει. Ἀνασήκωσε τὸ μανίκι του γιὰ νὰ δῇ τὴν πληγὴν του. «Δὲν εἶναι σπουδαῖο» εἶπε μέσα του καὶ πήρε τὸν ἀνήφορο γιὰ νὰ φτάξῃ ἐκεῖ ποῦ βρισκότανε οἱ ἄλλοι. Κάθε στιγμὴ μὴ ἔφερε τὸ χέρι του πρὸς τὸ στήθος του, ἐκεῖ ποῦ ἔκουσε τὸ πορτοφόλι μὲ τὰ πολλὰ χαριῶν. Δὲν εἶχεν ἀκούσει τίποτε ἀπ' ὅ,τι εἶπαν γι' αὐτόν. Σὰν ἄλεξαν, αὐτὸς ἦταν ἐκεῖ γιὰ τὴν ἐκτέλεση, ποῦ τόσο τὸν ἐβανίνας καὶ ποῦ λίγον εἶχε νὰ τοῦ γίνῃ αἰτία νὰ χάσῃ τὴ ζωὴν του.

Θάταν πολλὰ μέσα! Τόσοι ὄγκοι! Ἐνοιῶθε κάποιο αἴσθημα ἄγνωστο ὡς τὰ τώρα σ' αὐτόν, ποῦ τόσα χρόνια μὲ ὅλες «τὴς παστρικὲς δουλειῆς του» δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ σμίξῃ ἓνα τῆληρα μὲ ἄλλο ἓνα! «Ἐκαμα τόσα τὴν τύχη μου! δόξα νάχῃ; Θέ μου!» Μὰ λίγον εἶχε νὰ τὴν πᾶθῃ στὰ καλά! Κι' ἂν δὲν τὸν σκότωναν, θὰ πέθαινε ἀπὸ τὸ κακό του νὰ χάσῃ μιὰ τέτοια δουλειά, ποῦ καὶ στὸ Παλαμῆδι ἀκόμη θὰ πήγαινε γιὰ νὰ τὴν πετύχῃ. Πόσες φορές γιὰ «φρετοδουλειῆς» δὲν ἐκιντύνει νὰ χαθῇ! Καὶ τώρα,

σὲ μιὰ τέτοια «ἔχταχτη περίσταση» τοῦ τοῦ παρουσιάστηκε μὲ μιὰ τέτοια καλωσύνη τῆς μοίρας! Δὲν ἦταν δὰ καὶ μικρὸ προῆμιμα ὀλόκληρος θησαυρὸς, τοῦ θὰ ξεσφάλιζε ὄχι μόνο σ' αὐτὸν «τὸν ἀλάνη» μὰ καὶ σ' ὅποιον κ' ἂν ἦταν, μιὰ μεγάλη εὐτυχία! Ἐσταμάτησε ξανάπιασε τὸ πορτοφόλι χώνοντας τὸ χέρι του μέσα στὸ στήθος του, τὸ βγάλει ἔξω, τὸ κοίταξε καὶ προσπάθησε νὰ διακρίνῃ τὸ χρομὶ του. Τὰ μάτια του ἔπαιζαν καὶ ἔκαιγαν ἀπὸ μιὰ εὐδαιμονία πρωτάκουστη γι' αὐτόν, τοῦ πέρασε τόσο θλιμμένα καὶ στερομημένα νειάτα καὶ τοῦ λαχταροῦσε κάθε νεανικὴ χαρὰ καὶ ἀπόλαυση, γιατί δὲν εἶχε τὰ μέσα νὰ τὴν κυνηγήσῃ. Ἦθελε ν' ἀνάψῃ τὸ κερί του γιὰ νὰ τὸ δῇ καλὰ καὶ νὰ μετρήσῃ τί 'χε μέσα, μὰ τοῦ φάνηκεν «ἐπικίνδυνο καὶ κουτό». Τόβαλε πάλι μέσα στὸ στήθος του, ἐκούμπωσε προσεχτικὰ τὰ κομπιά του καὶ ξανάρχισε τὸ δρόμο του. Ἄν τάφηκε δὰ πῆγαιναν χαμένα, ἄδικα. Ἄν πάλι τόβρισκε κανεὶς ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς προκομιμένους αὐτοὺς ἐκεῖ, θὰ τὸ σφραγίσει καλὰ καὶ προσεχτικὰ μπρὸς στοὺς ἄλλους, γιὰ νὰ τὸ ξεσφραγίσῃ πειὸ προσεχτικὰ σὰν θάβρισκε καιρὸ μόναχος. Αὐτὸς δὰ τοῦ θὰ τὸ κρατοῦσε θάγε καὶ τὴ σφραγίδα! Φτάνει νὰθεῖς καὶ θὰ τάνοιγε νὰ τὸ γεμίσει ἄχυρα ἀντὶ δολλάρια! Ποιὸς θὰ τοῦ ζητοῦσε τὸ λόγο; Κι' οἱ σκέψεις του γρήγορες ἔτρεχαν γύρω στὸ κάθε τι, τοῦ μπορούσε νὰ συμβῆ στὸ πορτοφόλι ἂν δὲν τόπαιρνε αὐτός.

—Ἰσίδωρε!—ἄκουσε νὰ τὸν καλοῦν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς φίλους του κ' ἀπὸ πολλὰ μέρη σύγχρονα. «Τί νὰ θέλουν;» Σταμάτησε, γιατί τὸν στενοχώρησε πολὺ ν' ἀκούσῃ τόνομά του χωρὶς αἰτία νὰ τὸ φωνάζουν ἐδῶ κ' ἐκεῖ ζητώντάς τον. Φοβήθηκε μὴν ἔνοιωσαν τίποτε. Δισταχτικὰ προσχώρησε κ' ἔφταξε ἐκεῖ τοῦ ἦταν κ' οἱ ἄλλοι. Εἶχε κάποιο κρυφὸ φόβο, τοῦ δὲν ἤξευρε κ' αὐτὸς πῶς νὰ τὸν ζηγήσῃ. Τὰ βήματά του προσπαθοῦσε νὰ μὴν ἀκούγονται, γιατί ὁ χτύπος τους τοῦ τάραζε τὰ νεῦρα. Σίμωσε κοντὰ πειά!

—Τί τρέχει, ρε; τί φωνάζεις, ρε Γιῶργο; ρώτησε, δῆθεν ἀδιά-

φορα, ἐνῶ μέσα του τὸν τυραννοῦσε μιὰ φοβερὴ ἀμφιβολία κί ἕνας ἀπροσδόκητος φόβος.

—Μωρ' τί γίνηκες; ἔχουμε φάει τὸν κόσμο νὰ σὲ ζητᾶμε. Μωρὲ πῶς τὰ κατάφερες;

—«Ποιά;» ρώτησε μέσα του μὲ μιὰ τρομερὴ ἀνησυχία.

—'Ο λοχαγός...

—'Ε; Τί ὁ λοχαγός; φοβήθηκεν ὁ Ἰσίδωρος καὶ βιαστικά ἔτρεξε νὰ μᾶθῃ. «Μωρὲ μήπως μὲ εἶδε κανένας;» Μὴν τύχη καὶ τὸν εἶδαν καὶ τὸ ἀνάφεραν στὸ λοχαγό; Αὐτὸ θάταν ἡ καταστροφὴ του.

—Σὲ ζητᾶ' θέλει νὰ σοῦ σφίξῃ τὸ χέρι, γιατί σὺ ἔσωσες, λέει, τὸ λόγο ἀπόψε' ἀν ἔλειπε; θὰ χανόμαστε ὅλοι. Ποιὸς θὰ πρόφταινε νὰ γλυτώσῃ!

Ἄναστέναξε βαθεῖα κί ἐλάφρωσε τὸ στήθος του ἀπὸ τὸ βάρος, ποῦ τόση ὥρα ἀσθανότανε.

—Θὰ κάμῃ, λέει, ἔχθεση γιὰ σένα αὔριο στὸ Σύνταγμα, τοῦ εἶπε συνεχίζοντας ὁ φίλος του.

Αὐτὴ ἡ πληροφορία τὸν τάραξε πολὺ. Κάτι τὸν στενοχώρησε, μὰ δὲν μποροῦσε ἀκόμη νὰ τὸ ξεκαθαρίσῃ μέσα στὸ μυαλό του, ποῦ ἦταν σκοτισμένο ἀπὸ τὶς ἀπότομες συγκινήσεις ποῦ δοκίμαζε, τώρα καὶ τόσες ὥρες. Αὐτὸ τὸ ἐνδιαφέρο τοῦ λοχαγοῦ του, τοῦ χαλοῦσε τὴν ὄρεξη. Κάτι ἤθελε νὰ πῇ μὰ δὲ βοῆκε τίποτε πρόχειρο.

Ἄκουσε πάλι μακρότερα νὰ τὸν καλῇ ἄλλος, γιατί τὸν γύρσβεν ὁ λοχαγός ἐπίμονα καὶ γρήγορα καὶ τοῦ φώναζαν νὰ πάῃ στὸ μέρος ποῦ βοισκότανε κίτω στὸ λάκκο.

—Καλά' τώρα θὰ πάω' ἦταν ἡ ἀπάντησί του. Ἐστρεψε γύρω τὰ μάτια του καὶ χωρὶς νὰ θέλῃ τὰ σταμάτησε στὸ μέρος ποῦ βοισκότανε τὸ σῶμα τοῦ Σταμάτη. Ἐκεῖ πέρα μακρὰ τοῦ φάνηκε πῶς διάκρινε τώρα τὸ κεφάλι τοῦ Σταμάτη καὶ πῶς τὰ χεῖλη του, τὰ κομματιασμένα, εἶχαν παγώσει σένα γέλοιο, ποῦ σὰν νὰ τοῦλεγε' «Βλέπεις; ὁ λοχαγός σὲ θέλει γιὰ νὰ σὲ συγχωρῇ! Πή-

γαινε γρήγορα!» Πέρασεν ώρα πολλή σ' αὐτὴ τὴ σιωπῇ, ἐν ᾧ γύρω του εἶχε σχηματισθῆ ἕνας κύκλος ἀπὸ συστρατιῶτές του, ποῦ τὸν κοίταζαν μὲ κάποιον θαυμασμό, βάζοντας καθ' ἕνας στὸ νοῦ του τὸ πῶς «ἀλήθεια ἦταν πραγματικά καλὸς στρατιώτης, μὰ ὅχι δὰ καὶ σὲ τέτοιον βαθμὸν ποῦ νὰ κρατήσῃ τόσους Τούρκους τόση ὥρα ἐκεῖ, χωρὶς νὰ τοῦ πιάσουν οὔτε μὰ σπιδαμῆ ἀπὸ τὸ μέρος του». Αὐτὸς ὁ μυστικὸς θαυμασμὸς καὶ τὰ πολλὰ ζευγάρια μάτια, ποῦ τὸν κοίταζαν μέσα στὸ ἀμφίβολο φῶς τῆς αὐγῆς, τὸν πείραζαν χωρὶς νὰ ξέρῃ κ' αὐτὸς γιατί. Μὰ γιατί τὸν κοιτάζουν ὅλοι τοὺς μ' αὐτὴ τὴν ἀδικαιολόγητη περιόρεια;

Τράβηξε κάτω πηγαίνοντας στὸ λοχαγὸ του. Στὸ πέρασμα του τοῦ φάνηκε, πῶς κάποιος κρυφομίλησε πίσω του κ' ἄκουσε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Σταμάτη. Στάθηκεν ἀπότομα χωρὶς νὰ στρέψῃ τὰ μάτια του, γὰ νὰ μὴν τύχῃ καὶ τὸν νοιώσουν πῶς κρυφαίκουσε. Τὸ σιγομιλητὸ κόπηκεν ἀπότομα, κ' αὐτὸς ξεκίνησε πάλι μὲ μιὰ ἀόριστη ταραχὴ καὶ ἀμφιβολία γιὰ τὰ λεγόμενα πίσω του. Δὲν ἐπίστεψε νὰ τὸν εἶδε κανένας. Οὔτε μπορούσε νὰ παραδεχτῆ πῶς τὸν παρακολούθησαν μέσα στὴν ἀνακατοσοῦρα αὐτὴ καὶ στὴν ταραχὴ, ποῦχε φέρεи δλόκληρο τὸ λόγον πάνω στὴ γραμμῆ. Ἐχωσε βιαστικὰ τὸ χέρι του στὸν κόρφο του κ' ἔσπρωξε πειὸ μέσα τὸ πορτοφόλι.

Σκέφτηκε νὰ γυρίσῃ καὶ νὰ μὴν πάῃ στοῦ λοχαγοῦ, μὰ δὲν μπορούσε νὰ βρῆ δικαιολογία. Ἦθελε νὰ κάμῃ τὸν ἀρρωστοῦ θὰ τὸ θεωροῦσε εὐτυχία του ν' ἀρρωστοῦσε 'κεῖνη τῇ στιγμῇ καὶ νὰ τὸν πᾶν στὸ νοσοκομεῖο. Εἶχεν, ἢ ἀλήθεια εἶναι, τὴ λαβωματιά στὸ ἀριστερὸ χέρι, μὰ τοῦ φαινότανε ντροπῆ γιὰ τόσο λίγο πρᾶγμα νὰ ζητήσῃ εἰσιτήρησι νοσοκομείου. Τί θάλεγαν 'κεῖνοι ποῦ θὰ τὸν ἔβλεπαν κεῖ κάτω, ἔτσι, γι' αὐτὴ τὴ ψευτοπληγῆ, νὰ κάμῃ τὸν τραυματία μέσα στὸ νοσοκομεῖο; Ἐφραξε πειὰ 'κεῖ ποῦ 'μενεν ὁ λοχαγὸς μὲ τοὺς ἄλλους ἀξιωματικοὺς γύρω σὲ μιὰ μεγάλη φωτιά. Στάθηκε λίγο, κ' ὕστερα μὲ ἀπόφαση ἐσίμωσε βίχοντας, γὰ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ τὸν κοιτάζουν. Μὰ αὐτοὶ ἦσαν

προσηλωμένοι στη φωτιά και δεν έδωκαν προσοχή στο βήξιμό του. Πλησίασε πειδ κοντά κάπως θυμωμένος και τρομαγμένος από κάποιο φόβο και φέροντας το όπλο στη θέση της προσοχής, είπε με καθαρή και δυνατή φωνή, προσπαθώντας να μην αφήσει την ταραχή του να φανή και να μην τύχη και τρεμουλιάζει ή φωνή του.

— Διατάξτε, κύρ Λοχαγέ!

Ο λοχαγός στράφηκε κι έκοίταζε κατάματα τόν Ίσίδωρο που τὸ πρόσωπό του φωτιζότανε από τή φλόγα τής φωτιάς.

— Α! Έλα δώ! τί έγινες; κι έσηκώθηκε πάνω πλησιάζοντας τον!

Ο Ίσίδωρος δὲ μίλησε. Τὰ είχε χαμένα· δὲν ήξερε τί νὰ πῆ και προσπαθοῦσε νὰ μαντέψη τούς λόγους, που θὰ τοῦλεγεν ὁ λοχαγός του «είναι ποτέ μορετό νὰ ξέρη τίποτε;» Από τή φωνή του λοχαγοῦ του δὲν μοροῦσε νὰ διακρίνη τίποτε. Περίμενε με αγωνία νὰ ἀκούση τί θὰ τοῦλεγεν.

— Έκαμες λαμπρά ἀπόψε τὸ καθήκόν σου. Ἄν δὲν ἔδειχνες αὐτὴ τὴ διαγωγή, ἴσως αὐτὴ τὴν ὥρα, ἂν ζούσαμε, θὰ ήμαστε ποὶς ξέρει πόσα χιλιόμετρα πίσω! Μπράβο παιδί μου!

Έβαλε τὸ χέρι του πάνω στὸν ὄμο του Ίσίδωρου και κρατώντας τὸ ἐκεῖ, ἔξακολούθησε. Με τὸ βίρος του χεριοῦ του λοχαγοῦ πάνω στὸν ὄμο του, τὸ πορτοφόλι μετακινήθηκε μέσα στὸ στήθος του. Τὸ αἰστάνθηκεν ὁ Ίσίδωρος κι ἐφοβήθηκε μὴν τύχη και τοῦ πέσει ἀπ' ἐκεῖ που ήταν, ἂν και τὸ συγκρατοῦσε τὸ λουσί τής λόγχης τόσο σφιχτά και στερεά. Τὴ μετακίνηση αὐτὴ τοῦ πορτοφολιοῦ τοῦ φάνηκε πὼς τὴν εἶχαν δῆ ὄλοι. Πὼς χίλια μάτια τὴν εἶχαν ἔξετάσει και παρακολουθήσει, προίμα που τοῦφερε μὰ τρομάρα σ' ὄλο τὸ κορμί του και που αἰστάνθηκε τὸ πρόσωπό του νὰ περιβρέχεται με ἕνα κρυερὸν ἰδρωτὶ και τὰ ποδιάρια του νὰ σιγοτρέμουν.

— Αὔριο θὰ κάμω ἐπείγουσα ἀναφορὰ στὸ Σύνταγμα νὰ σὲ προβιβάσω ἐπ' ἀνδραγαθία, γὰ νὰ παραδειγματιστοῦν και οἱ ἄλλοι. Νὰ μείνης ὅμως ήσυχος, παλληκάρι μου, γιατί αὐτὴ δὲ

θάνατο ἢ μόνη προαγωγή σου. Σοῦ δίδω τὸ λόγο μου, πῶς γρήγορα θὰ σὲ ἀνεβάσω μὲ τὶς ἑκ θέσεις μου ἐκεῖ ποῦ σοῦ ἀξίζει, ἀφοῦ εἶσαι τόσο γερός καὶ ἀφοβός στρατιώτης. Πήγαινε, παιδί μου, τώρα νὰ ἡσυχάσῃς, γιατί θὰ ζουράστηκες. Σοῦ δίδω ἄδεια νὰ ἀναπαυτῆς, ὅσο θέλεις. Καὶ κοιτάζοντας ξαφνικὰ μιὰ στιγμή τὴν πληγὴν του, ποῦ ἔτρεχεν αἷμα πηχτό τοῦ ἴτε πονετικά καὶ μὲ μεγάλο ἐνδιαφέρον. Μὰ μὰ τί εἶναι αὐτό; Εἶσαι πληγωμένος καὶ δὲν τὸ λές;

Τὸν πῆρεν ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸν σίμωσε κοντὰ στὴν φωτιά γὰρ νὰ δῆ τὴν λαβωματιά του.

— "Ἄν θέλῃς νὰ πᾶς στὸ νοσοκομεῖο, νὰ πᾶς" πρέπει νὰ τὸ κοιτάξῃς τὸ τραῦμά σου, ἄς εἶναι καὶ μικρό. Ἐλα δὴ ἕνας νοσοκόμος νὰ τοῦ δέσῃ τὸ τραῦμά του. Αὐτὰ τὰ ψευτοτραύματα πολὺς φορὲς κακοσινέβουν καὶ φέρουν συμφορὰς.

Ἐνας νοσοκόμος ἀπὸ κείνους ποῦ λίγο παραπέρα ζεσταίνονταν στὴ φωτιά, ἔτρεξε γρήγορα καὶ μὲ καθαρὸς ἐπιδέσμοις τοῦ ἔκαμεν ἕνα πρόχειρο δέσιμο τοῦ ἀριστεροῦ χεροῦ του, ποῦ κατέληγεν ὡς τὸν ἀγκῶνα. Αὐτὸς παρακολουθοῦσε ὅλη αὐτὴ τὴ κίνηση ποῦ γινότανε γι' αὐτὸν μὲ μιὰ κοιτὴ ἀδιαφορία, γνωρίζοντας σ' ὅλους τὰ μάτια του σὰν ζαλισμένος ἀπὸ κάποιο ποτό. Ὅλη ἡ θεωριότητα ποῦ ἔδειξεν ὁ λοχαγὸς του σὰν ἀνακάλυψε τὸ τραῦμά του καὶ ἡ συμπαθητικὴ κίνηση ὄλων, ποῦ δὲν ἤξεραν ποῖος νὰ τοῦ πρωτοφανῆ πρόθυμος, ὅλα αὐτὰ τὰ παρακολουθοῦσε σὰν ξένος μὲ περιέργεια νὰ δῆ, τί θὰ κάνουν παρακάτω. Ἄμα τέλειωσαν ὅλα, ὁ λοχαγὸς του τοῦπε κτυπώντας τὸν πάλι στὸν ὦμο.

— Πήγαινε τώρα, παιδί μου, ἡσύχασε σέ'να μέρος, ὡς ποῦ νὰ ξεμερώσῃ καλά.

Καὶ ὁ Ἰσίδωρος χωρὶς νὰ πῆ λέξη καὶ χωρὶς νὰ σηκώσῃ κἄν τὰ μάτια του μὲ μιὰ ἀνέκφραστη χαρὰ καὶ εὐτυχία, ἔφυγε μὴ κοιτάζοντας μήτε ποῦ πήγαινε μήτε ποῦ πατοῦσε. «Μωρὸ τιμὲς! Καὶ ποῦ νάξεραν!» Ὡ! ἂν τὸν εἶχε δῆ κανένας καὶ τόλεγε! Τί ντροπή! Μὰ τέτοιος φόβος δὲν ὑπῆρχε, γιατί ἦταν ἐξασφαλισμένος πῶς

δὲν τὸν παρακολούθησε κανένας. Ἄν τὸν εἶχαν δὴ θὰ τὸ σκορποῦσαν σ' ὄλους καὶ τώρα θὰ τόξεραν ὄλοι, ἴσως κ' ὁ λοχαγὸς του. Δὲν ἦταν ἄλλως τε προῶμιμα φυσικό, ἂν ἤξεραν τίποτε τέτοιο οἱ ἄλλοι, νὰ τρέξουν γιὰ νὰ τοῦ ἀφανίσουν τὴ δόξα του, ποῦ γι' αὐτὸ δὰ θὰ τὸν ζήλευαν ὄλοι, γὰ τὸ ποῦν σ' ὄλους, ὡς ποῦ νὰ φτάξῃ καὶ στ' αὐτιὰ τοῦ λοχαγοῦ; Ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ ζήτημα ὁ Ἰσίδωρος ἠσύχασε, γιατί ἤξερε πῶς ἦταν τεχνίτης.

—Ρὲ τὸν Ἰσίδωρο τὸν ἥρωα! ἤκουσε μιὰ φωνὴ κοντά του. Ἦταν ὁ Τάσος. Αὐτὸς γύρισε τὰ μάτια του βιαστικὰ καὶ τρομαγμένα πρὸς τὸ φίλο του. Τὸν κοίταξε καλὰ-καλὰ μέσα σιὰ μάτια, πλησιάζοντας κοντά του, γιατί ξαφνικὰ κ' ἀπροσδόκητα σὰν κάποι νὰ ὑποψιάστηκε.

—Τὰ ξέρω ὄλα· ἐγὼ παρακολούθησα κρυμμένος χωρὶς νὰ με βλέπῃς.

Ἡ ταραχὴ του λίγον ἔλειψε νὰ τὸν κίμῃ νὰ προδοθῇ μόνος του, γιατί με τὰ λόγια τοῦ Τάσου μάθαινε πῶς δὲν ἦταν δὰ καὶ τόσο μυστικὴ «ἡ ἐπιχείρησή του». Ἦθελε νὰ ρωτήσῃ καὶ νὰ τὰ μάθῃ ὄλα, γιὰ νὰ κανονίσῃ τὴ στάση του, μὰ δὲν τολμοῦσε. Προσπαθοῦσε νὰ καθησυχάσῃ τὸν ἑαυτό του με τὴ σκέψη πῶς στὸ τέλος θὰ τοῦδινε τὰ μισὰ καὶ θὰ 'φραζε τὸ στόμα του τὸ «βρομίμικο».

—Θάθελα νὰ σοῦ πῶ, φίλε μου Τάσο, εἶπεν, ἀρχίζοντας νὰ θέτῃ στὴν ἐφαρμογὴ του τὸ σχέδιο.

—Μωρ' τί νὰ πῆς; ἐγὼ νὰ 'μωνα θὰ πηδοῦσα ἀπ' τὴ χαρὰ μου. Ἀκοῦς ἐκεῖ νὰ σοῦ κáμουν ἐκθεση! Μὴν τὰ κοῦβῃς τώρα τάκουσα ὄλα, σοῦ εἶπα· σ' ἀκλούθηξα σὰν πῆγανες στοῦ λοχαγοῦ.

—Μόνον τότε μ' ἀκλούθηξες; Ἠρώτησε κοιτάζοντας τὸν κατὰματα φυσικὰ μὰ ἀνευτόμνα.

—Τί θὲς νὰ πῆς; κ' ἄρχισε νὰ γελᾷ με κεῖνο τὸ παράξενο γέλιου του, ποῦ τοῦ ἄφηνε τὰ μάτια ἀκούνητα καὶ τοῦκανε τὸ πρόσωπο ὄλο ζαρωματιές.

«Γελᾷ τὸ παληόσκυλο» σκέφτηκε καὶ προσπάτησε νὰ δια-

κοίνη μὲς στὰ μάτια του ἂν ἤξερε τίποτε ἢ ὄχι. Ἔτσι ἡ ἀρχὴ του δὲν τοῦ ἄρесе καὶ προσπαθοῦσε κἀτι νὰ ξεπαραλύσῃ. Σᾶν νὰ τοῦ φάνηκε πῶς ὁ Τάσος κἀτι ἤξερε. Μὰ ἔλα πάλι ποῦ αὐτὸς ἦταν φοβισαίωρης καὶ δὲν θὰ τόλμησε νὰ ξεμυτίσῃ τὴν ὥρα τῆς συμπλοκῆς. Μὰ πάλι αὐτὸ τὸ «ἄτιμο» γέλοιο του καὶ τὰ μεσομασι-σμένα λόγια του, τοῦ ἔδιναν νὰ νοιώσῃ πολλὰ πράγματα, ποῦ θὰ τὸν ἔκαναν πρόστιχο σ' ὅλο τὸ κόσμο ἂν τὰ μάθαιναν, τώρα μάλιστα ποῦ ὅλοι τοῦ ἔκαναν τόσες τιμές. Αὐτὸ θὰ τὸν σκότωνε. Προτιήτερα δὲν μπορούσε νὰ φαντασθῇ μιὰ τέτοια προφύλαξη καὶ στενοχωρία ὑπερβολικὴ τῆ στιγμῆ ποῦ ἐπάσχει κέσδος μὰ τῶρα; θὰ τοῦ κόστιζε σᾶν θάνατος!

— Ποιὸς σὲ πιάνει τώρα στὰ χουζούρια σου καὶ στὴν καλοπέ-
ρασή σου! Θᾶχης; ἄλλως τε καὶ τὰ μέσα.

— Σὲ ποιὰ καλοπέραση; Ποιὰ μέσα; ἀρώτησεν ὁ Ἰσίδωρος, διψῶντας νὰ τοῦ ἀρπάξῃ κἀτι ἀπὸ κεῖνα ποῦφερον ὁ Τάσος, λαχ-
ταροῦσε νὰ μάθῃ κἀτι ὠρισμένο γὰ νὰ κανονίσῃ τὴ θέσῃ του. Αὐτὸς ὁ φόβος καὶ ἡ τρομερὴ ἀμφιβολία τὸν ἔκανε ἔξω φρενῶν.

— Ἐ! ὑπαξιωματικὸς σοῦ λέει ὁ ἄλλος! Θᾶχης; ἄλλως τε τώρα μέγος στὴ διανομή τοῦ ρουμιοῦ καὶ τῶν σταφίδων, καὶ θὰ κἀνης καὶ σὲ ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι, νὰ βγάνη; δεκαπλάσια μερίδια γὰ τὰ γαλιόνια σου! χὰ! χὰ! καὶ γέλασε μὲ τὸ ξηρὸ καὶ παρόξενο γέ-
λοιο του πολλὴν ὥρα, ὡς ποῦ ὁ Ἰσίδωρος εἶχε φύγει μακρυνά, γιατί τὸν ἐπείραζε πολὺ αὐτὸ τὸ ἀδικαιολόγητο γέλοιο, καὶ γιατί δὲν μπορούσε νὰ βγάλῃ τίποτε ἀπὸ τὸν Τάσο, ποῦ πάντα ἄλλα μιλοῦσε κ' ἄλλα ἔδειχναν τὰ μάτια του πῶς αἰσθανότανε.

Ἄλλες οἱ σκηνές αὐτὲς τοῦόθανε μαζεμένες μὲς στὸ μυαλό του κ' ὅλα τὰ θερηὰ λόγια ποῦ ἤκουσε γιὰ τὸν ἡρωϊσμό του βομβοῦ-
σαν ὅλα μαζί, στὰ αὐτιά του.

«Ποῦ νᾶξεραν!» καὶ γρήγορα πάλι ἔβαλε τὸ χέρι του μέσα στὸ στήθος του, γιὰ ν' ἀγγίξῃ τὸ δερμάτινο πορτοφόλι. Ἡ δόξα αὐτῆ, ποῦ δὲν ἦταν δὰ καὶ ἀπὸ τίς συνηθισμένες γιὰ ἓνα ἄπλό στρατιώτη, ἀρχίζε νὰ τὸν ἐνοχλῇ. Τοῦ πείραζε μιὰ ἐσώτερη κ'

ευαίσθητη χορδή, κάποιο αίσθημα που ως τώρα δεν είχε νοιώσει. Δεν ήλπιζε τόσο εύκολα να δοξαστή και σε τέτοιο βαθμό, που ο λοχαγός του να του ύποσκειθη, πώς θα τον ανέβαζε πολλά σταλοπάτια στους στρατιωτικούς βαθμούς. Δεν τόλπιζε, μα ούτε έβαλε και ποτέ στο νου του να το κυνηγήσει. Δεν μπορούσε να αίστανθη ολοκληρη τη χαρά αυτή, γιατί δεν την χωρούσε ή ασυνήθιστη καρδιά του και γιατί κάτι του φώναζε πως δεν άξιζε και πως τη δόξα την πήρε χωρίς να πέση στη φωτιά θεληματικά του. Έπιασε πάλι το πορτοφόλι και το τράβηξε έξω. Είχε καθίσει πίσω από ένα βράχο και το φως της αυγής, που ήταν πειά προχωρημένη τον άφηνε να δει πως το πορτοφόλι ήταν κοκκινωπό. Το χρώμα αυτό του φάνηκε παράξενο κι ασυνήθιστο. Τόχε σκεφτή μ' όλα τα χρώματα μα ποτέ μ' αυτό που ήταν. Ήθελε να το ανοίξει μα δεν έτολμούσε. Έστρεψε τα μάτια του γύρω-γύρω με μια βραδύτητα περίεργη κι έκρίταζε πάλι το πορτοφόλι, μα τώρα με μια περιφρόνηση απροσδόκητη κι απότομη. «Αν δεν ήταν αυτό!» και το χειρότερο απ' όλα το γέλοιο του Τάσου με τα διαφορεούμενα λόγια, που τον έκαναν να υποθέση πολλά.

Στο χέρι του μέσα τόνοιωθε γεμάτο από χάρινα νομίσματα. «Δάνει δολάρια! πούδς ξέρει διακόσα, τριακόσα ίσως και χίλια!» Το κοίταζε με ακίνητα μάτια και ή αναπνοή του βαρυσιά βγαίνοντας απ' τα στήθια του άνεσήκωσε το χέρι του που τότε ακουμπήσει στο γόνατό του. «Αν με πρόφταινε ο λοχαγός! Θα με φτούσε στα μούτρα». Μα θα πής που θα το μάθαινε; Και σάμπως δεν θα το καταλάβαινε με μια ματιά; Θα φτούσε στο τέλος και θα μάθαινε,—ίσως,—όλη την ιστορία..... «Αν δεν ήταν αυτό θάνοιωθε μέσα του ολοκληρη τη χαρά, που τώρα μια την ένοιωθε βαθειά στην καρδιά του, μα και μια του ξέφευγε προς απ' τα μάτια του.

Μα τώρα τόξερεν αὐτὸ τὸ παληόσκυλλο ἀπὸ τὴν ὄρα ἄλλως τε ποὺ σκοτιώθηκεν ὁ Σταμίτης, κάτι εἶχε καταλάβει πὼς παρακολουθοῦσε, γιατί πάντα στὸ ἴδιο μέρος τὸν ἐβλεπε νάχη γυρισμένα τὰ μάτια του ἴσως νὰ τάλεγεν ὅλα πὼς δεν ἐπῆγε κεί

καὶ δὲν ἐπολέμησε σὰν λεοντάρι γιὰ τὴν τιμὴ τῆς θέσεως καὶ γιὰ τ' ὄνομα τοῦ λόχου, παρὰ γιὰ νὰ κλέψῃ ἓνα νεκρό. «Τί ντροπή! τί ντροπή!» Ἀπὸ σήμερον θάταν αὐτὸς ποῦ θὰ δακτυλοδειχτοῦσαν ὅλοι τους, γιὰτὶ θάταν ὁ καλύτερός τους καὶ γιὰτὶ αὐτὸς δὲν ἐλογώριασε τὸ θάνατο σὰν ἦταν γιὰ νὰ προσφέρῃ στὴν πατρίδα του μιὰ ὑπηρεσία. Ἡ δόξα του θὰ μαθαινότανε ἀπ' ὄλους κα' ὄλοι ποῦ δὲν θὰ τὸν γνώριζαν θὰ ζητοῦσαν νὰ τὸν δοῦν καὶ νὰ σχετιστοῦν μαζί του. «Μὰ ποῦ νάξεραν!»

Ἀναστέναζε βαθεῖα! ἐκούνησε τὸ κεφάλι δύο τρεῖς φορὲς ἀσυνήθιστα σὲ μιὰ ἀπότομη σκέψη. Δὲν μποροῦσε νὰ τὸ κάμῃ! Δὲν ἦταν εὐκόλο πράγμα νὰ πετάξῃ κανεὶς τόσο ἀσυλλόγιστα ἓνα θησαυρό—καὶ τί θησαυρό! Σκέφτηκε νὰ τὸ δώσῃ στὸ λοχαγό! μὰ φοβήθηκε τις ἐρώτησεις καὶ τις ὑποψίες! Ἦθελε νὰ τὸ πετάξῃ! μὰ ἦταν κρῖμα' τόσα χρήματα νὰ χαθοῦν! Σηκώθηκε ζαλισμένος κα' ἐπῆρε τὸ τουφέκι του στὸ δεξιό του χερὶ μὲ τ' ἄλλο κρατοῦσε τὸ πορτοφόλι κρύβοντάς το μέσα στὸ μανίκι του. Αὐτὸ τὸ ἀναθεματισμένο γέλιο! Ἦν δὲν ἦταν αὐτὸς κάτι μποροῦσε νὰ γίνῃ.

Ἐγύρισε πάλι πίσω' ὁ ἥλιος ἔβγαινε κείνη τὴν στιγμή. Πέρασε μέσα ἀπ' τὶς γραμμὲς τῶν στρατιωτῶν ποῦ ἦσαν καθισμένοι στὰ πρόχειρα προχώματα. Οἱ τουφεκιὲς ἄρχιζαν πάλι. Αὐτὸς δὲν ἔδιδε προσοχὴ στὰ σφουρήγματά τους, ποῦ ἦταν νὰ! κοντὰ στ' αὐτιά του καὶ στὰ ποδάριά του.

Ἡ σκέψη του πάλι στράφηκε πρὸς τὸν Τάσο. Κάτι ἤξερεν αὐτός. Τὰ λόγια του ἦσαν κοροϊδευτικά. Δὲ χωροῦσε καμιὰ ἀμφιβολία πειὰ. Ἦν πῆγαινε νὰ τὸ πῆ, ἦταν χαμένος. Θὰ πέθαινε ἀπ' τὴ ντροπή του. Δὲν τὸν ἔνοιαζε πειὰ ὁ θησαυρός. Ἦταν ἡ ντροπή! Στὰ μάτια του μέσα ἓνα τέτοιο σκοπὸ διάκρινε. Ὁ διάβολος δὲν τοῦ τόβγανεν ἀπ' τὸ μυαλὸ πῶς αὐτὸς τὸν εἶδε. Αὐτὸ ποῦ ἔκαμε δὲν ἦταν τίμιο. Δὲν θὰ τὸν ἔνοιαζεν ἂν δὲν ἐγινότανε ἐκεῖνο ποῦ γίνηκε κα' ἂν δὲν τούλεγε τὰ λόγια ποῦ τοῦπεν ὁ λοχαγός του μπρὸς σὲ τόσο κόσμο. Ἦν ἦταν ἀλλοιῶς τὸ πράγμα δὲν θὰ τὸν

σκοπίζε. Διάβολε! τί θά τούκαναν; Τό πολὺ-πολὺ ἂν τὸν πρόδι-
ναν καὶ δὲν πρόφταινε νὰ τὸ κρύψη, νὰ τοῦ τὸ πιάρουν! μὰ τώρα;
Τί ντροπή! Τώρα τούσφιγγαν τὸ χέρι του οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ τού-
λεγαν χίλια λόγια. "Ἄν τώξερε θάφευγε σὺν ἐσίμωναν οἱ Τοῦρ-
κοι. "Ἐτσι δὲν θά μπερδέβονταν ἡ δουλειά του σὲ τέτοιες σκο-
τοῦρες; μὰ πάλι ποῦ θάχανε τὴ δουλειά; γιατί αὐτοὶ οἱ φοβητσιώ-
ρηδες θά τόκοβαν λάσπη καὶ οἱ Τοῦρκοι θάπαιρναν τὴ θέση καὶ
θά φείριζαν καὶ τὸ Σταμάτη καὶ μὲ τὴ σκέψη αὐτὴ ἔσφιξε πάλι
τὸ πορτοφόλι, ποῦ τὸ κρατοῦσε κρύβοντάς το μέσα στὸ ξερόλι του
μανίκι.

"Ἐλα δῶ, 'Ισιδώρε. Δὲν σ' εἶδα τὴ νύκτα, γιὰ νὰ σοῦ πῶ τὸ
μπράβο, ποῦ ἀξίζεις γιὰ τὴ γενναιότητά σου. Μοῦ τὰ εἶπεν ὅλα ὁ
Λοχαγός! τοῦ εἶπε σταματωνάς των στὸ δρόμο, ὁ ἀνθυλασπι-
στής τοῦ λόχου. "Ἐνοια σου μὰ θά σ' ἔχωμε γοήγορα λοχία καὶ
ποὺς ξέρει σὲ πόσο καιρὸ καὶ πάρα πίνω. Μπράβο σου, παιδί
μου! στρατιώτες σὺν ἐσένα πρέλει νὰ δοξάζονται γιὰ νὰ γίνου-
ναι παράδειγμα στοὺς ἄλλους τοὺς πλιατσικολόγους.

"Ἡ λέξη αὐτὴ τοῦ χτύπησε κακὰ στ' αὐτιά. Ἐκοίταξε τὸν
ἀνθυλασπιστὴ κατὰ πρόσωπο προσεχτικά. Μὰ πάλι κατέβασε τὰ
μάτια του. Τὸ πορτοφόλι τὸν ἔχαιε μέσα στὸ χέρι του, ἐκεῖ ποῦ
στεκότανε σὺν χαζὸς καὶ σὺν σὲ ὄνειρο χωρὶς νὰ σηκώσῃ καλά-
καλὰ τὰ μάτια του ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ φορὰ, γιὰ νὰ δῆ τὸ πρόσωπο τοῦ
ἀξιωματικοῦ του ἔνοιωθε μιὰ ἀδιάκοπη τρομάρα, γιατί φοβότανε
μὴν τύχη καὶ τοῦ πέσῃ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ μανίκι του, ποῦ τὸ κρα-
τοῦσε κρυμμένο. Τότε δὰ ἦταν ποῦ θάταν! Τί πρόφαση θάβρισκε;
"Ἐτρεμεν ὀλόκληρος.

"Ὁ ἀνθυλασπιστὴς ἀφ' οὗ τὸν ἐχτύπησε χαϊδευτικά στὸν ὤμο,
ἔφυγεν ἀνεβαίνοντας στὴ γραμμὴ. Μ' αὐτὸς χωρὶς νὰ κινηθῆ, ἀ-
κουμπώντας στὴν ἄκρη τοῦ τουφεκιοῦ του, ἔμεινε κεῖ ἀκίνητος
πολλὴν ὥραν. «"Ἄν νὰ μπορούσα νὰ τόδινα σὲ κάποιον, μὰ νᾶμαι
βέβαιος πὼς δὲν θά τοῦ ξεφύγῃ ποτὲ λέξη; μὰ σὲ ποιὸν νὰ τό-
λεγε; "Ὅλοι τους ἀπ' τὴ ζήλεια τους γιὰ τὴ δόξα του, θά προτι-

μοῦσαν νὰ χίσουν τὸ μερίδιό τους ἀπὸ τὸ θησαυρό, γιὰ νὰ τὸν γρομίσουν ἀπ' ἐκεῖ ποῦ ἀνέβηκε. "Αὐτὸ τὸ «παληόσκυλο»... μὴ ἦταν ἀνάποδος καὶ χαζός. Τὸ κεφάλι του πονοῦσε δυνατὰ κι' ἔνοιωθε τὰ μηλίγγια του νὰ καΐνε. "Ἄκουε, πῶς σ' ὅλη τὴ γραμμὴ ἔλεγαν τὴν ἴδια ἱστορία τοῦ χθεσινοῦ αἰφνιδιασμοῦ καὶ συχνὰ πυκνὰ τὸ ὄνομά του μέσα στὴ διήγησι ἔπαιρνε κι' ἔδινε καὶ κάποτε μὲ μυθικὲς καὶ παραφουσκωμένες λεπτομέρειες. Ν' ἀκούη τέτοια λόγια καὶ νὰ ξέρη πῶς χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ καὶ χωρὶς νὰ τ' ἀξίξῃ τὸν δοξάσανε! Καὶ στὸ κάτω-κάτω πῶς ἕνα «παληόσκυλλο» κρατοῦσε στὰ χέρια του τὴν ὑπόληψή του καὶ τὴ δόξα του!

Ξεκίνησε μὲ βιαστικὸ βῆμα πρὸς τὸ μέρος τῆς χαράδρας, ἀριστέρᾳ ἀπὸ τὸ λάκκο πίσω, κάτω στὸ μικρὸ λόφο, ποῦ ἦταν σὰν ἀπότομο κατακάθισμα τῆς γῆς ἀπὸ κανένα σεισμό. Στάθηκε στὴν ἄκρη κοντὰ σ' ἕνα βράχο χωρὶς νὰ κοιτάξῃ πίσω του. Ἐξανάβαλε μπρὸς στὰ μάτια του τὸ πορτοφόλι καὶ τὸ κοιτάζε πολλὴν ὥρα χωρὶς νὰ καταλάβῃ κι' αὐτὸς πόση. Ἐκαμε πολλὲς φορὲς ἀπόπειρα νὰ τ' ἀνοιξῇ μὰ δὲν τὸ κατόρθωσε γιατί πάντα κάποια σκέψη, πῶς θὰ τὸν παράσερνε ὁ ὄρισμένα μεγάλος ἀριθμὸς δὲν τὸν ἄφηνε νὰ προχωρήσῃ. Στ' αὐτιά του βομβοῦσαν τὰ θεριὰ παινέματα τοῦ λοχαγοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἀξιωματικῶν κι' ἔνοιωθε ἀκόμη τὸ σφίξιμο τοῦ χεριοῦ του μέσα στὰ γανταφορεμένα του χέρια. «Τί τιμές!» θυμήθηκε καὶ τὴν περὶ ἀσήμαντη λέξι, ὅλα ποῦ εἶχαν πῆ γι' αὐτὸν οἱ στρατιῶτες, ποῦ τὸν εἶχαν ἀνεβάσει σὲ ἥρωα κι' ἔνοιωσε μέσα στὴν ψυχὴ του μιὰ χαρὰ καὶ μιὰ εὐτυχία ποῦ ποτὲ στὴ ζωὴ του ὡς τώρα δὲν εἶχε αἰστανθῆ! Θυμήθηκε τὸ γέλιο τοῦ «παληόσκυλλου» ποῦ τούδειχνε μὲ τὸν τρόπο του, πῶς κά τι μπορούσε νὰ ξέρῃ καὶ σὰν νὰ τούλεγε πῶς τὸν κρατοῦσε καλὰ καὶ τὸν ἄφηνε νὰ χαρῇ ὡς τὴν ὥρα ποῦ αὐτὸς θάθελε. Συλλογίστηκεν ἄρα καὶ τί μπορούσε νὰ κάνῃ μὲ τὸ πορτοφόλι αὐτὸ καὶ πῶς μπορούσε νὰ περάσῃ μιὰ ζωὴ ὅπως τὴν ἤθελε! Μὰ γλήγορα ἄλλες σκέψεις βιαστικὲς ἔπιασαν τὸ κεφάλι του καὶ τὸν ἔκαναν νὰ ζαλίζεται. «Ἴσως θὰ θελήσῃ νὰ μὲ δῇ κι' ὁ

Συνταγματάρχης» κι' ἂν τὸ μάθανε κι' ὁ Στρατηγὸς ποιὸς ξέρεϊ ἂν δὲν διάταζε νὰ τὸν πᾶν. Κι' ἐφантаζότανε τὸ Στρατηγὸ ὑψηλὸ κι' ὠραῖο μέσα στὸ τσαντιρι του καὶ γύρω-γύρω τὸ ἐπιτελεῖό του μὲ τὰ ὀλόχουσα γαλόνια! Τὸν ἔβλεπε νὰ στέκη στὴ μέση τοῦ τσαντιριοῦ καὶ νὰ τοῦ χτυπᾷ στὸν ὦμο μὲ τόσα καλά λόγια. Νὰ ἐκεῖ! ποῦ ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ θὰ στεκότανε γύρω του μὲ τις βαρεῖες γούνες καὶ τὰ ὀλόχουσα καπέλλα! Ἔλεγαν μάλιστα πῶς θὰ δίδονταν παράσημα σὲ κείνους ποῦ κάτι μεγάλο θάχαν κάμει! Ἔνας ἀπὸ κείνους θάταν κι' αὐτός. «Φαντάσου! ἐγὼ παράσημο, ποῦ ξέρω πῶς.....»

Ἐλέταζε μὲ ὀρμὴ τὸ πορτοφόλι πρὸς τὸ μέρος τοῦ κρημνοῦ, κοιτάζοντίς το σκυφτὸς ὡς τὴν ὥρα ποῦ ἔνοιωσε πῶς θάχη φτάξει κάτω στὴ χαράδρα, ἐσήκωσε τὸ κεφάλι του ψηλὰ κι' ἐπῆρε τὴν ἀναπνοή του βαθεῖα, ποῦ ὡς ἐκείνη τὴν ὄρα τὴ συγκρατοῦσε μέσα του. Ἔνοιωσε νὰ φεύγη τὸ μεγάλο βάρος, ποῦ τὸν πλάκωνε πάνω στὸ στήθος καὶ στὸ κεφάλι του καὶ σᾶν ἀπὸ κάποιο ἀόρατο καὶ θαυματουργὸ ἐλατήριω ἔλαψαν τὰ βουῖτά ποῦ τὸν ζάλιζαν.

Ἔστρεψε πάλι πίσω ἀπ' τὸν ἴδιο δρόμο, πέρασε κοντὰ ἀπὸ κεῖ ποῦ καθότανε ὁ Τάσος, κι' ἐκοίταξε πρὸς τὸ μέρος του χωρὶς ν' ἀναβῆ πολὺ· αὐτὴ τὴ φορὰ πρόσεχε μὴν τύχη καὶ ξεπροβῆ τὸ κεφάλι του ἀπ' τὴ γραμμὴ, γιατί ἦταν κίντυνος· ἔλεφτιαν πολλές σφαιρὲς χαμηλὰ στὰ προχώματα καὶ δὲν ἦταν σωστὸ νὰ ἐκτίθεται, τώρα μάλιστα στὶς μεγάλες χαρὲς του! ἐστάθηκε χαμηλὰ κι' ἔστρεψε μὲ μιὰ προκλητικότητα πρὸς τὸ μέρος τοῦ παληοῦ του συντρόφου σᾶν νὰ τοῦλεγε, «καὶ τώρα τί κατάλαβες; ἄς τὸ διάβολο παληὸσκυλλο!» κι' ἐξακολούθησε τὸ δρόμο του, ὥσπου ἔφταξε σὲ μιὰ μικρὴ γούβα γεμάτη ξερὰ φύλλα ποῦ τὰ εἶχαν μαζέψει οἱ στρατιῶτες τὴν περασμένη βραδεῖα. Ἀρῆξε τὸ τουφέκι του ἐκεῖ κοντὰ καὶ ξαπλώθηκε βάζοντας τὴν κουβέρτα του πάνω ἀπὸ τὸ σῶμά του καὶ σκεπάζοντας τὸ πρόσωπό του.

Ἔνοιωθε μέσα του μιὰν ἀνέκφραστη χαρὰ γιὰ τὴ δόξιν του κι'

ἐθαύμαζε τὸν ἑαυτό του γιὰ τὴν παλληκαριά του τὴν χθεσινοβράδυνη. Εἶναι ἀλήθεια ὅμως πῶς πραγματικὰ ἀξίζει τις τιμὲς καὶ τις δόξες ποῦ τὸν βοῦχαν. Ἐνοιῶθεν ἕνα ἀέρα νὰ τοῦ φουσιῶνῃ τὰ στήθια καὶ ἕνα ἡδονικὸ μούδιασμα ὅμοιο μὲ τὴν πειρὸ γλυκεῖα στιγμὴ τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς!

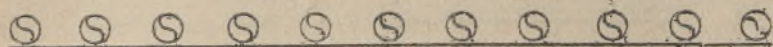
Δὲν εἶχε νοιώσει τὴν ὥρα ποῦ εἶχε περάσει ὁ ἥλιος εἶχε βγῆ ψηλά· θὰ κόντεφε μεσημέρι.

Ἐκεῖ ἦσυχος καὶ μὲ καθαρώτατη σκέψη συλλογίστηκε πολλὰ γὰ τὴ μελλούμενη δόξα, ὡς ποῦ ἀποκοιμήθηκε σὲνα βαθύτατον ὕπνο.

ΣΗΜ. Τὸ διήγημα αὐτὸ πρωτοδημοσιεύτηκε στὴν πρώτη ἐκδοση τῶν «Πολεμικῶν» τὸ 1915.

Ο ΛΟΧΑΓΟΣ

Ὁ λοχαγὸς Νικόλαος Δημητρίου Μουντρόπουλος ἦταν ἕνας ἄνθρωπος κοντός, ἀρκετὰ πολύσαρκος, μὲ παχειὰ καὶ κοντὰ χέρια καὶ μὲ ποδιάρια μεγάλωπρα δυσκίνητα, ποῦ μὲ αὐταρέσκεια ἔπεφταν μαλακὰ στὶς λάσπες, γιατί δὲν μπορούσαν νὰ ἀποχτήσουν καὶ τὴν πειὸ σχετικὴ εὐλυγιστία ποῦ χρειάζονταν γιὰ νὰ πεταχτοῦν παρα-πέρα καὶ νὰ μὴν πέσουν ἐκεῖ ποῦ δὲν ἔπρεπε.

Τὸ μουστάκι του ἦταν φαγωμένο ὅσο μπορούσε νὰ φτάξῃ ὡς τὰ δόντια του καὶ τὰ μάτια του μικρὰ μὰ εὐκίνητα ὡς ποντικῶ πηγαινοερχόντανε μέσα στὶς κόγχες τους, πάντα γρήγορα καὶ μὲ μιὰ λάμψη ποῦ φανέρονε ἔξυπνον ἄνθρωπο.

Ὁ λοχαγὸς Νικόλαος Μουντρόπουλος εἶχε, —ἐπιτυχῶς—, κατορθώσει ἑνωρὶς νὰ προμηθευτῆ ἕνα θαυμάσιο μαῦρο ἀλόγο ἀραβικὸ καὶ ἔτσι στὴν ἐκστρατεία μας βρισκότανε πάντοτε μπρὸς ἀπὸ τὸ λόχο του καβαλάρης, μὲ μιὰ μεγαλοπρέπεια ἀρκετὴ γιὰ νὰ φοβίση κάθε ἀπειθαρχο στρατιώτη, ποῦ μαῦρη του μοῖρα καὶ σιοτεινὴ, ἂν ἔκανε καὶ τὸ παραμικρὸ παραστράτημα. Ὅλα καὶ ὅλα ὁ λοχαγὸς Νικόλαος Μουντρόπουλος ἦταν πολὺ αὐστηρὸς καὶ ὅλοι τὸν ἔφερναν στοὺς ἄλλους μὲ πολὺ σεβασμὸ γιὰ παιδαγωγικὸ παράδειγμα. «Νά! ἔτσι πρέπει νὰναὶ ὁ στρατιώτης, γιὰ νὰ μπορέσῃ κανεὶς νὰ τοῦ ἐμπιστευτῆ τὸ φύλαγμα μιᾶς θέσης, καὶ ἂς εἶναι ἑκατὸ φορές πειὸ πολλοὶ οἱ ἐχθροί». Αὐτὰ ἔλεγαν ὅλοι ποῦ γνώρισαν τὸ λοχαγὸ Μουντρόπουλο, ποῦ ἦταν πραγματικὸ παλληκάρι καὶ ποῦ δὲν ἐχάριζε ποτὲ ποινὴ στοὺς στρατιῶτες, βρίζοντας κάθε πρωτὶ τὸν Ἄη-Δημήτρη—κατὰ προτίμηση—γιατί ὁ κανονισμός, ποῦ τὸν εἶχαν κάμει «στενόμυαλοι καὶ ἄπειροι» δὲν τοῦθιδε παρὰ μόνο δέκα μέρες φυλακῆς ὡς τὸ πειὸ μεγάλο ὄριο τῆς αὐτοῦ ἡρότητάς του γιὰ τὶς τιμωρίες τῶν στρατιωτῶν.—

«Τί νά σοῦ κάνουν δέκα ψωροημέρες!», ἔλεγε συχνά σάν τοῦ παρουσίαζαν κάποιο στρατιώτη στήν ἀναφορά καί γιά τὸ πειὸ παραμικρὸ σφάλμα. Αὐτὴ τὴ φράση ὡς θάκουεν ὁ ἐπιλοχίας, ἐσημείωνε δίπλα στὸ ὄνομα τοῦ στρατιώτη τὸ τυπικὸ «δεκαήμερος φυλάξις» χωρὶς νὰ περιμένῃ νεώτερη παραγγελία τοῦ λοχαγοῦ του, ἐν ᾧ στὸ μεταξύ αὐτὸς ἐκουνοῦσε τὸ κεφάλι του ἐλευνολογώντας τὴν ἀτέλεια τοῦ κανονισμοῦ, κί' ἀναστενάζοντας μὲ κάποια ἀνακούφιση στήν ἐλπίδα, πῶς ἴσως μιὰ μέρα τοῦ ἀνατεθῆ ἡ τροποποίησή του—σάν θάρτανε σὲ ἀνώτερο βαθμὸ—καί τότε θὰ ξέχρωνε γιὰ ὅλες αὐτὲς τίς λύπες ποῦ τραβῆξε στὸν περιορισμὸ αὐτὸ τῆς δικαιοδοσίας του, ποῦ «ξεγλάρωνε κάθε ἀληθινὴ πειθαρχία».

S

Εἶχαν περάσει δέκα πέντε μέρες, ποῦ ἡ ἐκστρατεία εἶχεν ἀρχίσει καί ὁ λοχαγός, πάνω στὸ ὄρατο ἄλογό του καβαλάρης, ὠδηγοῦσε τὸν λόχο του στὰ «Πέντε Πηγάδια». Ἐκεῖ εἶχαν πειὰ προχωρήσει κί' ἐπροσπαθοῦσαν νὰ διώξουν κί' ἀπ' ἐκεῖ τοὺς Τούρκους. Τὴν ἡμέραν ποῦ ἔφθανε μὲ τὸ λόχο του ὁ λοχαγὸς Νικόλαος Μουντρόπουλος, τὰ «Πέντε Πηγάδια» εἶχαν πέσει πειὰ στὰ χέρια τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, κί' ἔτσι δὲν μπόρεσε νὰ λάβῃ μέρος στίς μικρομάχες ποῦ ἔγιναν, μὰ ποῦ θὰ μπορούσε νὰ δείξῃ σ' ὄλους «τί εἶναι ὁ λοχαγὸς Νικόλαος Δημητρίου Μουντρόπουλος».

Κοῖμα! μιὰ τέτοια εὐκαιρία χάθηκεν ἄδικα καί παρίδικα. Θὰ μπορούσαν ἀπ' τὴν πρώτη στιγμή «νὰ βάλῃ στὸν πάγγο του κάθε κατεργάρη!» Μὰ τώρα ἦταν ἀναγκασμένος νὰ περιμένῃ πότε θάρχιζαν οἱ ἄλλες μάχες πρὸς τὰ Πεστὰ. Ἦταν λυπηρὸ πρᾶγμα αὐτὸ ποῦ τοῦ γίνηκε, μὰ—ἄς εἶναι—θὰ περνοῦσε κί' αὐτὸ καί θὰ ρόχτανε ἡ εὐλογημένη ὥρα, ποῦ θὰ ριχνότανε στὴ φωτιά μὲ τ'ἀλόγό του καί τότε, «ἡ δόξα ἢ θάνατος!» Τί τ'ἀθελε τὰ πολλὰ

λόγια; Αὐτὸς ἤξερε νὰ σωπαίη! Σὰν θάφτανεν ἡ ἐβλογημένη στιγμή, ἔ, τότε πειὰ θάδειχνε ποῖος ἦταν.

Ἔτσι πέρασεν ἓνας μῆνας κ' ὁ λοχαγὸς Μουντρόπουλος ἦταν ἀναγκασμένος νὰ προσμένῃ δίπλα στὴ φωτιά ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα, περιμένοντας πότε θὰ ῥχότανε ἡ διαταγὴ «τῆς προελάσεως». Ἄχ πῶς τὴν περίμενε αὐτὴ τὴ στιγμή! Μὲ πόση συγκίνηση ἐβλεπε κάθε ἀγγελιοφόρο σὰν ἔμπαινε μέσα στὴ σιγὴν τοῦ Συνταγματάρχου, ὥσπου νὰ μάθαινε τὴν ἀληθινὴ αἰτία τοῦ ἐρχομοῦ του. Καὶ μὲ πόση ἀπογοήτευση δὲν ἐτραβιότανε πάλι στὴ φωτιά του, σὰν ἐμάθαινε πῶς ὁ ἀγγελιοφόρος δὲν ἔφερε καμμιὰ εἶδηση γιὰ τὴν προέλαση. Ὡς τόσο δὲν ἄφηνεν τὸν καιρὸ του νὰ πηγαίη στὰ χαμένα. Προῦ-προῦ τοῦ ἀράδιαζαν τοὺς στρατιῶτες, ποῦ εἶχαν κάμει κάτι, ἔστω κ' ἀσήμαντο, κ' αὐτὸς πάντα, χωρὶς νὰ χάνῃ τὸν πολυτίμο καιρὸ του,—σὲ πέντε λεπτὰ μέσα τοὺς πρόφτανεν, ἂν ἦσαν καὶ πενήντα,—τοὺς ἐφόρτωνε μὲ τὸ μικρὸ δικαίωμα τοῦ τοῦδινεν ὁ κανονισμὸς, χωρὶς νὰ παραλείψῃ ποτὲ νὰ βροῖσῃ τὸν Ἄη-Δημήτρη ἐκείνου ποῦ τὸν ἐσύνταξε, ποῦ νόμιζε, «Πῶς οἱ λοχαγοὶ ἦσαν γυρολόγοι καὶ τοὺς ἔδωκε μιὰ τόση μικρὴ δικαιοδοσία γιὰ νὰ τὴν νταλαβερίζουνται», Ἐπὶ τέλους γιὰ νὰ φέρῃ τὸ ἰσοζύγιο ἔβανε δέκα μέρες φυλακὴ τόσο γιὰ τὰ μικροσφάλματα, ὅσο καὶ γιὰ τὰ μεγάλα, ποῦ εἶχαν ἀνάγκη πειὸ πολλῆς ἀγριάδας.

Ἄμα τέλειωνεν ἡ δουλειὰ του αὐτῆ, ἔκανε τὸ κολατσό του ἀπὸ τὴν πολυποίκιλη προμήθεια ποῦ εἶχε στίς ἀποσκευές του—ἦταν δὰ τόσο εὔκολο πρῶμα αὐτό, ἀφ' οὗ εἶχε τόσα μεταγωγικὰ στὴ διάθεσή του—ἔβανε τὸ χοντρό του παλτό, μιὰ κατσούλα πάνω στὸ καπέλλο του, ἔπαινε μιὰν ἀγκλίτσα στερεὰ καὶ μακρὰ καὶ ξεκινούσε γιὰ τὸ μικρὸ βουνάκι, ποῦ ἦσαν οἱ προφυλακές, γιὰ νὰ δῆ μὲ τὸ τηλεσκοπίο του—καθαρὸ πρισματικὸ τοῦ Ἀγγλικοῦ στρατοῦ,—ἐμελέτα καλὰ τίς θέσεις τοῦ ἐχθροῦ, ἀναστέναζε

κάμπορες φορές για την αδράνεια που ή μοίρα του'χε φυλάξει μπρός στον έχθρο, έκουνο'σε κάμπορες φορές τὸ κεφάλι του μουρμουρίζοντας κάτι για τὸς ἐπιτελείς, που δὲν ἔκαναν ἄλλο πρῶμα παρὰ νὰ παίξουν χαρτιά και νὰ χαδέβουν νοσοκόμες στὴ Φιλιλιάδα και γύριζε πίσω στὸ τσαντήρι του, με τὴν ἐπανάληψη μιᾶς παρομοίωσης που τοῦ ἄφρασε νὰ τὴν λήη στὸν ἑαυτό του μ' αὐταρέσκια, «πὼς αὐτὸς ἔμοιαζε με ἀετὸ και οἱ Τούρκοι με ψοφήμια», μὰ που αὐτὸν τὸν κρατοῦσαν δεμένο. Μιὰ νὰ τὸν λυοῦσαν και θάβλεπαν!

Στὸ δρόμο του ἂν ἀπαντοῦσε κανένα χωριότη τὸν σταματοῦσε και τοῦ ζητοῦσε με εὐγένεια πολλή νὰ τοῦ βρῆ ἀπὸ τὸ χωριὸ μερικὰ αὐγά, γιατί ἦταν ἄρρωστος. Ἐν ἔδειχνε δυστροπία καμμιὰ ὁ χωριότης, ὁ λοχαγὸς Νικόλαος Μουντρόπουλος δὲν παρέλειπε νὰ τοῦ ἀνατύξη με ἀγριοφωνάρες πούκαναν τὸν χωριότη νὰ τὸν πᾶνη τρομάρα, πὼς ὁ κανονισμὸς εἶχε κάποια δικαιοδοσία και γι' αὐτοῦς που δὲν ἦταν στρατιῶτες, και πὼς θὰ στενοχωριότανε πολὺ νὰ κάμη ἀρχὴ ἀπ' αὐτόν. Τὸ μόνο που εἶναι γνωστὸ ἀπ' ὄλη αὐτὴ τὴν ἱστορία, εἶναι πὼς πάντα γύριζε με ἀρεκτεὶ προμήθεια ἀγγῶν και κάποτε-κάποτε και με καμμιὰ σφαγμένη και μαδημένη κόττα, και πὼς πάντα του κρατοῦσε ἕνα πεντακοσάριο, που δὲν μπορούσε νὰ τὸ χαλάση, ἂν δὲν ἔστελνεν ἐπίτηδες στὴν Ἄρτα ἕνα στρατιότη τῆς ἐμπιστοσύνης του. «Μὰ που νὰ βρεθῆ ἕνας τέτοιος μέσα σ' αὐτὰ τὰ χαμένα κορμιά, που ἀκόμα και στὶς προφυλακές, ἅμα δὲν τῶς πήγαιναν μιὰ μέρα συσσῆτιο, ἀρχίζαν νὰ μουρμουρίζουν»; Ἐτσι ἄφρινε πάντα ἀπλήρωτες τὶς προμήθειές του και ἔδιδε τὴν ὑπόσχεση, πὼς «ἅμα κατώρθωνε νὰ βρῆ κανένα τίμιο στρατιότη» νὰ τοῦ χαλάση τὸ πεντακοσάριο, εὐτὺς θάτρειχε νὰ πληρώση τὸ χρέος του, ἐν ᾧ μέσα του ἐλογίζοιζε με μιὰ ἐσωτερικὴ εὐχαρίστηση, που προσπλαθοῦσε νὰ τὴν ἀποκρύψη ὅσο μπορούσε, πὼς ἡ μοίρα μπορεῖ νὰ τόφρανε, νὰ ψᾶγαν μιὰ ὥρα ἀρχήτερα σὲ μιὰ ἄγνωστη διεύθυνση, ἢ νὰ προχωροῦσαν στὴ «γενικὴ προέλαση», και τότε πήγαιναν τὰ βε-

ροσέδια. «Βέβαια! τώρα θὰ κοιτάζω μὴν τύχη καὶ μοῦ στενοχωρηθοῦν αὐτοὶ οἱ ἀχίριστοι χωριάτες, ποῦ ἂν ἦσαν ἄλλοι ἔπρεπε νὰ σφάζουν καὶ τὰ παιδιὰ τους ἀκόμα γιὰ νὰ τῶν οἱ ἔλευθεροῦν τὲς τους!»

Ἔτσι ὁ λοχαγὸς Νικόλαος Μουντρόπουλος ἐπέρασε τὴ ζωὴ του ἓνα μῆνα, περιμένοντας τὴν ἐβλογημένη μέρα. Πῶς διψοῦσε μιὰ ἐνέργεια, ποῦ θὰ τὸν δόξαζε καὶ θὰ τὸν ἔκανε ξακουστὸ σ' ὅλο τὸν κόσμον καὶ μὲ πόση ἡδονή, σὰν σὲ γλυκὸ ὄνειρο, ἐκλειοῦσε τὰ μάτια του γιὰ νὰ φανταστῇ τις εἰκόνες του, ποῦ θὰ φηγοῦράριζαν μέσα στὰ πολυποικίλα πολεμικὰ βιβλία. Μὲ τί εὐδαιμονία θάκουε τὴν ἄλλη μέρα—σὰν θὰ διαβάζεν ὁ κόσμος τὰ κατορθώματά του—γιὰ τὸν παινοῦν καὶ νὰ τὸν συγχαίρουνται καὶ μὲ πόση ὑπερηφάνεια θάλεγε—ἔτσι γιὰ τὰ μάτια—«μὰ δὲν ἔκαμα παρὰ τὸ καθήκον μου, σὰν στρατιώτης ποῦ ἤμουν!» καὶ ἡ μετριοφροσύνη αὐτὴ θάδινε δύναμη στὴ φαντασίᾳ ἐκείνων ποῦ θὰ διάβαζαν τις ἱστορίες γιὰ νὰ ὑποψιάζονται καὶ νὰ πιστέβουν πῶς αὐτὸς θάκαμε κ' ἄλλα μεγάλα καὶ τρομερὰ κατορθώματα, μὰ δὲν τάξεραν ἐκεῖνοι ποῦ τὰ ἔγραψαν, γιατί θὰ κλειστήκαν μέσα στὴ μετριοφροσύνη του. Κι' ἔμενεν ὄσες ὀλόκληρες ναρκωμένους μ' αὐτὲς τις γλυκὲς σκέψεις κάνοντας τὸν κοιμισμένο γιὰ νὰ μῆν τύχη καὶ τὸν ἐνοχλήσῃ κανένας.

Ⓢ

Μὰ ἡ μοῖρα τοῦχε φυλάζει κ' ἄλλη ἀπογοήτευση. Ὅταν ἐγενεῖν ἡ μάχη τῶν Πεστών ὁ λοχαγὸς Μουντρόπουλος μὲ τὸ λόχον του καταδικάστηκε νὰ φυλάξῃ μιὰ θέση πάνω σὲνα βουνὸ ποῦ ἦταν 1200 μέτρα πλεὺ ψηλὰ ἀπὸ τὴ Μπουράτσα, χωρὶς νὰ τραβήξουν μιὰ τουφεκιά. Ἄπ' ἐκεῖνο τὸ ὕψος ὁ λοχαγὸς παρακολουθοῦσε ἀμίλητος, ἔχοντας γύρω του τοὺς ἀξιωματικούς του, ὅλη τὴ μάχη ἀπὸ τὸ πρωτὶ ὡς τὸ βράδυ, ποῦ σκοτεΐνιασε κ' ἔφυγαν οἱ Τούρκοι. Ἀπὸ τὴ στενοχωρία του δὲν ἤθελε ν' ἀνοίξῃ τὸ στόμα του νὰ πῆ οὔτε νερό. Ἡ καρδιά του ἦταν βαρεῖα ἀπὸ τὴν ἀδικία

αὐτὴ τοῦ τούνανεν ἢ μοῖρά του. «Νά! χάνω τίς πειὸ πολύτιμες εὐκαιρίες» ἔλεγε στοὺς ἀξιωματικούς του, «ποῦ θὰ μοῦ ξανάφθουν πειά;» Κι' ἔμενε κεῖ ὄρες δλόκληρες ἀκίνητος ἔχοντας κολλημένα στὰ μάτια του τ' ἀγγλικά κιάλια, ποῦ ἔβλεπαν τόσο θανάσια.

Κάποτε-κάποτε ἔφρευ' ἀπ' τὴ θέση του καὶ πήγανε λίγο μακρότερα πίσω ἀπὸ βράχους. Τότε ἀπ' οὐ κοίταζε καλὰ μὴν τύχη καὶ τὸν ἔβλεπε κανένας ἀπ' τοὺς ἀξιωματικούς του, σὰν κλέφτης, βιαστικά, ἔβγανε ἀπὸ τὴν τσάντα του, ποῦ τὴν εἶχε πάντα κρημασμένη στὸν ὤμο του, δυὸ τρεῖα κομμάτια χονδρὴ σοκολάτα καὶ μὲ μιὰ μπουκιά, ποῦ τοῦ φούσκωνε τὰ μάγουλα, τὰ κατάπινε. «Τὶ νὰ σοῦ κάνει ἡ σοκολάτα! Μὰ πάλι ποῦ ἄρχισα ἀπὸ τὸ πρωὶ αὐτὴ τὴ ρότα τοῦ στενοχωρημένου καὶ δὲν κάνει τώρα νὰ τὴν χαλάσω, γιατί θὰ πῆ ὅλη χαμένη! Ἔδειξα μιὰ φορὰ πῶς ἀπὸ λάτῃ νηστέβω! τώρα δὲν μπορῶ νὰ σπάσω πίσω. Ἄς εἶναι! θὰ περάσῃ κι' αὐτὴ ἡ ἀναθεματισμένη μέρα».

Τὸ βράδυ ἔστειλε «περιπόλους» καὶ «ἀναγνωρίσεις» σ' ὅλες τίς μεριές, κι' ὅταν γύριζε μιὰ-μιὰ, ἔπαιρνε ἀναφορὰ μόνος του, ὀρθὸς μέσα στὴν ἀνταύγεια πούκαναν οἱ πελώριες φωτιές τῶν στρατιωτῶν—πρῶμιμα ποῦ τὸ εἶχεν ἐπιτρέψει τὸ στρατηγεῖο σὲ τέτοιες ὄρες—μὲ μιὰ πόζα-σοβαροῦ ἀρχηγοῦ καὶ μὲ ὕφος «περισπούδαστου διοικητοῦ», ὅπως ἔσυνήθιζε νὰ λέγῃ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του στὸ ἐπιτελεῖό του.

Αὐτὴ ἡ ἐνέργεια τὸν εὐχαριστοῦσε πολὺ, γιατί ἔπειθε τὸν ἑαυτὸ του πῶς κι' αὐτὸς—ἄς ἦταν καὶ δέκα χιλιόμετρα μακρὰ ἀπὸ τὴ μάχη—κάτι ἔκανε καὶ πῶς καὶ σ' αὐτὸν ἔεφετε ἕνα μεριδίο ἀπὸ τὴ νίκη. Τὸ κακὸ ἦτον πῶς ἀπὸ τὸ δεκάωρο αὐτὸ ἀνεβοκατέβασμα, ποῦ ξακολούθησεν ὅλη τὴν νύχτα, αὐτὰ τὰ «παληρόσκυλλα οἱ στρατιωτῆς του, ποῦ δὲν ἦσαν γιὰ τίποτε ἄλλο παρὰ γιὰ νὰ τροῶν» ἄρχιζαν νὰ μουρμουρίζουν ἀπὸ τὴν κούραση, πρῶμιμα ποῦ τὸν ἀνάγκασε νὰ τιμωρήσῃ ὅλους τοὺς ὑπαξιωματικούς, γιατί τοῦ πέσασεν ἀπὸ τὸ μυαλό, πῶς αὐτοὶ τοὺς ἔβαναν νὰ μουρμουρίζουν

καὶ νὰ φέρουν δυσκολίες στὴ ὑπηρεσία τῶν «περιπολιῶν», γιὰ αὐτοὶ πρῶτοι θέλαν τὴν ξεκούραση.

Ὅλη τὴν νύχτα ὡς που ξημέρωσε, στὸ μικρὸ αὐτὸ στρατόπεδο ἐκρατοῦσε μιὰ ἀδιάκοπη κίνηση καὶ κάθε στιγμή ὁ ἰδιαίτερος ἀγγελιοφόρος τοῦ λοχαγοῦ Μουντρόπουλου, βρίζοντας μέσα του βλους τοὺς γνωστοὺς καὶ ἀγνωστοὺς ἀγίους, ἦταν ἀπασχολημένος νὰ πηγαίη διαταγές καὶ νὰ φέρη πληροφορίες, σχεδὸν πάντα μὲ χωρὶς καμμιά σπουδαιότητα γιὰ ὅλους καὶ μόνο γιὰ τὸ λοχαγὸ «πολὺ σπουδαίας, πολὺ ἐνδιαφεροῦσας». Σ' αὐτὰ τὰ διάμεσα ἔβρισκεν εὐκαιρία ὁ λοχαγὸς νὰ ξεχρόνη τὴ νηστεία τῆς ἡμέρας τρώγοντας ἀδιάκριτα ἀπὸ τὶς πολυποίκιλες προμήθειές του, ὅτι πρωτοἀράζεε τὸ χέρι του μέσα ἀπὸ τὸ κιβώτιον ἐκστρατείας.

Εἶχε δώσει ρητὴ διαταγὴ στὸν ὑπρέτη του νὰ τὸν ξυπνᾷ κάθε φορὰ, ποῦ θὰ γύριζε κάθε μιὰ περίπολος κ' ἔτσι καὶ τὸ πρῶτ' στὶς πέντε ἐξύπνησε, γιὰ νὰ πάρη πληροφορίες ἀπὸ τὴν τελευταία περίπολο.

—Ὁ ἐχθρός, κύρ λοχαγέ, ἐγκατέλειπε τὸ μέρος ὅλο ὡς στὴ Λαγάτουρα. Ἔτσι μᾶς εἶπε μιὰ ἄλλη περίπολος ποῦ συναντήσαμε μπρὸς κ' ἔτσι φαίνεται καὶ σὲ μᾶς. Ἄλλως τε τὰ φῶτα τοῦ στρατοῦ μας ὅλο καὶ προχωροῦνε. Ὅπου ἀρήσῃν κ' ἓνα μικρὸ τμήμα, αὐτὸ γρήγορα ἀνάβει φωτιά, κ' ἔτσι ἀπ' ἐδῶ διακρίνομε πῶς ἔχουν πολὺ μπρὸς προχωρήσει.

Ὁ λοχαγὸς Μουντρόπουλος ἐκούνησε σοβαρῶς τὸ κεφάλι του, ἔξυσε λίγο τὸ πηγουνὶ του κ' ἀσυναίσθητα ἔβαλε τὸ χέρι του μέσα στὸ κιβώτιο γιὰ ν' ἀράξῃ κάτι ἀπὸ μέσα καὶ νὰ τὸ φάη. Μὰ μιὰ στιγμή αἰστάνθηκε, πῶς δὲν θὰ ἦταν ἡ πράξη του αὐτὴ ἀρμονικὴ πρὸς τὴν ἐπισημότητα τῆς στιγμῆς κ' ἔσταμάτησεν ὡς ἐκεῖ.

—Καὶ νὰ συλλογᾶται κανένας πῶς δὲν τοῦδωκαν τὸ δικαίωμα νὰ ριχτῇ στὴ φωτιὰ αὐτῆς τῆς μάχης! Ἄτιμη τύχη! εἶπε, ἀναστενάζοντας, μελοδραματικά.

Μὰ ἐσωτερικὰ ἀστανότανε μὴν ἀνέκφραστη εὐτυχία, γιατί χωρὶς νὰ κοπιῶσῃ καὶ χωρὶς νὰ κιντυνέψῃ, ἐκέρδισε τόσα χιλιόμετρα. «Ἐχεῖ ὁ Θεὸς καὶ παρὰ πέρα. Ἄς ἀνοίγουν ἄλλοι τὸ δρόμο. Θάνατ' βιάσας ποῦ δὲν τὸ παρακαλᾷ! Ποιὸς ξέρεῖ τί μπορεῖ νὰ συμβῆ! Τὰ βόλια δὲ διαλέγουν. Καλύτερα πίσω!»

—Τί νὰ γίνῃ, κῆρ Λοχαγέ; καὶ μεῖς τὸ θέλαμε νὰ οἴξωμε μὰ τουφεκιά, εἶπεν ὁ περιπολάρχης, μὰ σ' ἂν δὲν τὸ θέλησαν οἱ ἀνώτεροι, σ' ἄλλη εὐκαιρία.

—Νὰ χέ.... ἐγὼ τέτοιους ἀνώτερους, ποῦ ὑποχρεώνουν τ' ἄλληθινὰ παλληκάρια νὰ κάθονται στὰ θεωρεῖα στὴ μάχη, σ' ἂν τίς γυναῖκες στὰ θέατρα.

Ὁ ὑπαξιωματικὸς ἔφυγε· κ' αὐτὸς ἔπεσε πάλι στὶς κουβέρτες του μ' ἓνα κομμάτι κρέας βραστὸ μὲς στὸ στόμα του, ποῦ τὸ βρῆκε πειὸ πρόχειρο τὴν ὥρα κείνη στὸ κιβώτιο.

Σ

Εἶχαν περάσει μερικὲς μέρες. Ὅλοι οἱ λόχοι εἶχαν προχωρήσει κ' ἔτσι ὁ λόχος τοῦ λοχαγοῦ Μουντροπούλου εἶχε διαταχθῆ νὰ εἶναι ἐφεδρεία στὸ βουνὸ Γρόμπα, ἔτοιμος γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο.

Ὁ λοχαγὸς ἦταν τώρα γελαστὸς καὶ ὀμιλητικώτατος σ' ὅλους τοὺς ἀξιωματικὸς καὶ ὑπαξιωματικὸς καὶ χωρὶς πειὰ νὰ συγκραπείται ἔλεγε σ' αὐτοὺς τὴ χαρὰ του, τώρα ποῦ πλησίασαν στὸν ἐχθρὸ κ' εἶχαν ἐλπίδα πὼς πολὺ γλήγορα θὰ πήγαιναν στὴ γραμμὴ.

—Ἐπὶ τέλους! ἐβασανιστήκαμε, μὰ νά, δὲν θὰ περάσουν ὦρες καὶ θὰ ἴδουν ποιὸς εἶμαι. γώ, αὐτοὶ ποῦ κάνουν τὰ σκέδια, μὰ ποῦ δὲν τοὺς βαστᾷ νὰ τὰ ἐχτελέσουν! ἔλεγε μὲ χειρονομίες θεορμὲς μιλῶντας στὸ ἀκροατήριον, ποῦ ὁ βαθμὸς του τὸ συγκρατοῦσε πειθίηνιο καὶ πρόθυμο σὲ κάθε εὐκόλῃ ρητορικὴ του.

Ἄμα ἔμενε μονάχος ὁ λοχαγὸς Μουντροπούλος προσπαθοῦσε, πὼς νὰ τακτοποιῆ τίς προμήθειές του, αὐξάνοντάς τίς σημαντικὰ μὲ κείνες ποῦχαν φέρεῖ μέσα στὸ τσαντήρι γιὰ τὸ λόχο. Σταφίδες.

σοῦμι, σιγάρα κι' ἄλλα πολλά, ποῦ αὐτὸς τᾶβρισκε γιὰ τοὺς στρατιῶτες σὰν περισσὴ πολυτέλεια, καὶ ποῦ δὲν θᾶκαναν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ τοὺς κακοσυνηθίσουν. «—Ὁ στρατιώτης πρέπει νὰ ὑποφέρῃ καὶ νὰ εὐχαριστιέται μόνο μὲ τὸ ψωμί, σὰν τὸ βροίση κι' αὐτὸ»—ἐσυνήθιζε νὰ λέῃ— «κάθε ἄλλο πρᾶμμα, τὸν ἐξαχρειώνει καὶ τὸν κάνει νᾶναι ἀπειθαρχος. Αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ ξέρουν κείνοι ποῦ στέλνουν τίς συνεισφορὰς αὐτές, μὰ ἐμεῖς πρέπει νὰ τὰ προλαβαίνουμε». Μ' αὐτὴ τὴ δικαιολογία ἠσύχαζε τὴ συνείδησή του γιὰ κάθε ὑπερβολικὴ του προμήθεια ἀπ' ἐκεῖνα ποῦ στέλλαν στὸς στρατιῶτες.

Ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα ἦταν χειμωνιάτικη λακάδα ἀπὸ κείνες, ποῦ σπάνια ἐξέστειναν τὸ στρατὸ ποῦ ἦταν νύχτα μέρα στὶς παγωνιές, πάνω στὰ βουνά. Ὁ λοχαγὸς ἐβγήκεν ἔξω ἀπὸ τὸ τσαντήρι του καὶ ξαπλώθηκε πάνω σὲ μερικὲς κουβέρτες, ποῦ ἡ ὀρντινάτσα του ἔτρεξε νὰ τοῦ στρώσῃ. Δίπλα 'κεῖ ἦταν τὸ μοναχικὸ μονοπάτι ποῦ ᾠδηγοῦσε στὴν πρώτη γραμμὴ. Ἀπὸ τὸ πρῶν τὰ ξημερώματα εἶχεν ἀρχίσει μιὰ ἀδιάκοπη καὶ πεισματάρικη μάχη. Ὁ λοχαγὸς ἦταν ξαπλωμένος κ' εἶχε κατεβασμένο τὸ τηλίκιό του ὡς τὴ μύτη του, γιὰ νὰ μὴν τὸν πειράζῃ ὁ χειμωνιάτικος ἥλιος μὲ τίς καυτερὲς ἀχτίνες του. Ἐκεῖ, ποῦ ἦταν σὰν μισοναοχωμένος κι' ἐκοίταζε μὲ μάτια μισοκοιμισμένα, τοῦ φάνηκε σὰν νὰ διάκρινε μακρυνὰ στὸ μονοπάτι πολλοὺς μαζί στρατιῶτες ποῦ ὀχόντανε κρατῶντας στὰ χέρια τους κάτι, ποῦ τοὺς ἐμπόδιζε νὰ περπατοῦν ἐλεύθερα καὶ πίσω ἀραιά-ἀραιά ἄλλους μὲ λευκὰ πανιά τυλιγμένους στὰ χέρια καὶ στὸ πρόσωπο. Σὲ λίγο εἶδε πειὸ καλά πῶς ἦσαν τραυματίες ποῦ τοὺς ἔστελνε τὸ πρὸ χεῖρο χειρουργεῖο τοῦ συντάγματος στὸ πρῶτο φορητό.

Οἱ πληγωμένοι ἦσαν πολλοὶ καὶ ὄλο ἓνα κι' ἐσίμωναν πρὸς τὸ μέρος ποῦ ἦταν ξαπλωμένος ὁ λοχαγὸς Μουντρόπουλος. Αὐτὸς ξεπετάχτηκὲ πάνω τρομαγμένος σὰν ἀπὸ κακὸ ὄνειρο. Ἐτρῆψε τὰ

μάτια του, ποῦ ἦσαν θολωμένα ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ κοίταξε μὲ προσοχὴ κείνους ποῦ σίμωναν, κατεβαίνοντας προσεχτικὰ ἀπὸ τὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ.

Ἡ μεγάλη παρέα τῶν πληγωμένων, ποῦ εἶχε στὴ μέση τῆς δυὸ σώματα πάνω σὲ φορεῖα καὶ ποῦ τὰ κρατοῦσαν οἱ γενειασμένοι τραυματιοφορεῖς, ἔφθασε στὴν ἄκρη τοῦ μονοπατιοῦ κοντὰ στὸ λοχαγὸ καὶ κεῖ σταματήσε γιὰ νὰ ξεκουραστῇ ἀπὸ τὸν ἐπίπονο καὶ κουραστικὸ δρόμο τῆς.

Ὁ λοχαγὸς Μουντροπούλος μὲ μάτια ξεγουρλωμένα, ἐκοίταζε χωρὶς νὰ μιλή τούς πληγωμένους καὶ τοὺς «τραυματιοφορεῖς» ποῦ ζητοῦσαν νερὸ ἀπὸ τοὺς στρατιῶτές του καὶ ποῦ ἦσαν ὅλοι τους κοκκινισμένοι ἀπὸ αἷματα. Σὲ μερικοὺς μάλιστα τὸ αἷμα εἶχε ξεπεταχτῇ πάνω ἀπὸ τὸν ἐπίδεσμο, καὶ τὸν εἶχε κατακοκκινήσει. Τὰ μάτια τους ἦσαν βαθουλωμένα μαυροκυκκλιασμένα, σὰν νὰ ξυπνοῦσαν ἀπὸ νυχτερινὴ κραιπάλη. Μερικοὶ παρακρατοῦσαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, προσπαθώντας νὰ βοηθηθοῦν μόνοι τους, ἀφ' οὗ δὲν εἶχαν ἄλλους νὰ τοὺς βοηθήσουν.

Ὁ λοχαγὸς Μουντροπούλος ἐσίμωσε κοντὰ στὰ δυὸ φορεῖα, ποῦ οἱ «τραυματιοφορεῖς» εἶχαν ξαπλώσει χάμω στὸ χῶμα καὶ ποῦ εἶχαν σκεπασμένα μὲ κουβέρτες.

— Ποιοὶ εἶναι αὐτοί, ρέ; ρώτησε κάποιον, ποῦ μὲ σεβασμὸ γρήγορα σηκώθηκε ἀπὸ χάμω ἀφήνοντας τὴν προσώρηνή του ξεκούραση.

— Ἀξιωματικοί, κύρ Λοχαγέ. Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ ὑπολοχαγὸς Α. . . . εἶναι πληγωμένος στὸ κεφάλι· δὲ μιλάει, δὲν αἰσθάνεται. Θὰ πεθάνη. Ὁ ἄλλος εἶναι ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Β. . . . ποῦ λαβῶθηκε στὸ στήθος. Ἐνας ἀπὸ τοὺς «τραυματιοφορεῖς» ἐσήκωσε σιγά-σιγὰ τὴν κουβέρτα κ' ἀφῆκε νὰ φανῇ τὸ πρόσωπο τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ Β. . . . γλωμὸ καὶ χυμένο, μὲ κλειστὰ μάτια, σὰν νὰ ἦταν πρόσωπο πεθαμένου.

Τὸ σῶμα τοῦ λοχαγοῦ Μουντροπούλου ταράχτηκε ἀπὸ μιὰ τρομάρα ἀδιόρατη κ' ἐννοίωσε τὴν καρδιά του νὰ χτυπήσῃ μένα

παράξενο χτύπο, ποῦ ὡς τὴν ὄρα δὲν τὸν εἶχε ξανανοιώσει. «Τί φριχτὸ πρᾶμμα» συλλογίστηκε κι' ἔστρεψε τὰ μάτια του σ' ἄλλο μέρος, γιατί τοῦκαμαν κακὸ αὐτὰ τὰ δυὸ φορεῖα μὲ τὰ σκεπασμένα σώματα. Ἐγαμήλωσε τὸ κεφάλι του κι' ἐστράφηκε πηγαίνοντας πρὸς τὸ τσαντήρι του χωρὶς νὰ πῆ λέξη καὶ χωρὶς νὰ στρέψῃ πειὰ τὰ μάτια του πρὸς τοὺς πληγωμένους.

Ἦρεμα καὶ ἡσυχά χωρὶς κανένα θόρυβο προσέχοντας ποῦ πατοῦσε ἔφθασε μέσα στὴ σκηνή του, ἀκούμπησε τὰ δυὸ του χέρια κάτω κι' ἐκάθισε στὸ χῶμα' ὡς τόσο εἶχε φτάσει τρέχοντας ἢ ὀρντινάντσα του κρατῶντας τὶς κουβέρτες μὲ δικαιολογίες χίλιες δυό, γιατί δὲν εἶχε προκίμει νὰ ἀντιληφθῇ τὴν ἐπιθυμία του, πῶς θὰ γύριζε στὸ τσαντήρι του, κι' ἔτσι δὲν ἐπρόφταξε νὰ φέρῃ τὶς κουβέρτες, κι' ἀναγκάστηκε «ὁ κύρ Λοχαγὸς» νὰ καθήσῃ κάτω στὸ χῶμα.

—Καλά! εἶπε ξερὰ κι' ἀφηρημένα ὁ λοχαγὸς Μουντρόπουλος, χωρὶς νὰ προσέξῃ στὴν ἐπιθυμία τῆς ὀρντινάντσας, ποῦ καλὰ καὶ σώνει ἤθελε νὰ τὸν πείσῃ νὰ καθήσῃ ἐκεῖ ποῦ αὐτὸς εἶχε στρώσει τὶς κουβέρτες, κι' ὄχι στὸ ξερὸ χῶμα.

—Μὰ εἶναι ὑγρασία, κύρ Λοχαγέ! καθήσετε ἐδῶ.

Αὐτὸς τραβήχτηκε ἀσυναίσθητα πάνω στὶς στρωμένες κουβέρτες, κι' ἐκεῖ, μὲ χαμηλωμένο τὸ κεφάλι του, ἀπόμεινε πολλὴν ὥρα, χωρὶς κι' αὐτὸς νὰ καταλάβῃ πόση. Σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα μπρὸς στὰ μάτια του ἦταν ἡ εἰκόνα τῶν κατατσακισμένων στρατιωτῶν καὶ τῶν ἀξιωματικῶν ποῦ ἦσαν πάνω στὰ φορεῖα. «Καὶ φαντάσου! μόνο δυὸ ἀξιωματικοὶ λαβῶθηκαν κι' αὐτοὶ τόσο βάρειά!» καὶ μὲ τὴ σκέψη αὐτὴ αἰστάνθηκε ἕνα κοῦο νὰ τοῦ περνᾷ ὅλη τὴν πλάτη καὶ νὰ τοῦ μαργώνῃ τὸ αἷμα. Οἱ τρίχες του εἶχαν σηκωθῇ κι' ἕνα σιγὸ κι' ἀνεπαίσθητο τρεμούλιασμα τὸν ἔπιασε ποῦ τοῦφερε τὴν ὄρεξι νὰ σκεπαστῇ. Ἐγειρε δίπλα καὶ ἔσυρε τὴ μιὰ κουβέρτα πάνω στὴν πλάτη του.

Δὲν ἤκουε τί γινότανε γύρω του, οὔτε εἶδε τοὺς καινούργιους πληγωμένους, ποῦ εἶχαν κατεβῇ κάτω ἀπὸ τὸ μονοπάτι. Ὁ νοῦς

του παρακολουθοῦσε κείνους ποῦ εἶχαν πάνω στὰ φορεῖα καὶ στὴ περὶ μικρὴ λεπτομέρεια τὴν πιθανή—μὲ τὴ φαντασία του—τοὺς παρακολουθοῦσε ὡς τὸ νοσοκομεῖο, καὶ τοὺς ἔβλεπε πάνω στὰ χειρουργικά κρεβάτια καὶ στὸ τέλος σὰν νὰ τοὺςθοροῦσε ποῦ τοὺς ἔθαρταν κ' ἀκλουθοῦσε πλῆθος κόσμου μὲ μουσικὲς καὶ μὲ στρατιῶτες μὲ τὰ ὄπλα ὑπὸ μάλῃς.

Αὐτὲς οἱ σκέψεις τὸν εἶχαν κρατήσει σὲ μιὰ μισονάρκη καὶ δὲν εἶχε καταλάβει τοὺς δυὸ ἀξιωματικούς τοῦ λόχου του, πῶς εἶχαν μπῆ μέσα στὴ σκηνή, γιατί τοὺς εἶχε ζαλίσει ὁ ἥλιος καὶ πῶς τόση ὥρα καταγινόντανε νὰ ψῆσουν στὸ καμινέτο καρφέδες.

Ἕνα πέσιμο ἐνὸς φλυτζανιοῦ τενεκεδένιου τὸν ἔκαμε νὰ πεταχτῆ πάνω μὲ ἀγριεμένα καὶ κοκκινισμένα, σὰν μεθυσμένου, μάτια, ποῦ κοίταζαν πότε τὸν ἕνα καὶ πότε τὸν ἄλλο τους.

—Τί ἔχετε, κύριε Δοχαγέ; μᾶς φάνηκε πῶς παραμιλοῦσατε. Μήπως εἶστε ἄρρωστος;

—Ἐγώ; γιατί; Μὰ δὲν ἔχω τίποτε' εἶπε ταραγμένα καὶ μὲ κάποιον θυμὸ καὶ προσπάθησε νὰ τραβήξῃ τὰ χεῖλη του σὲ γέλιο, προᾶμμα ποῦ δύσκολα τὸ κατώρθωσε· πέταξε σιγὰ-σιγὰ τὴν κουβέρτα του, κάθισε σταυροπόδι κ' ἐτοποθέτησε χαμηλὰ στὰ μάτια του τὸ πηλίκιό του, ἔχοντας πάντα τὸ κεφάλι σκυφτό. «Θάνα πολλὴ ὥρα ποῦ ἔμεινε σ' αὐτὴ τὴ θέση. Τότε ὁ ἥλιος ἔπεφτε μέσα στὸ τσαντήρι καὶ τώρα κλίνει πρὸς τὸ πίσω μέρος.» Ἴσως δυὸ ὥρες».

Πραγματικά· πάνω ἀπὸ δυὸ ὥρες ἦταν ἀπὸ τὴ στιγμή ποῦ ἔχε σκεπαστῆ μὲ τὴν κουβέρτα ὡς τὴν ὥρα, ποῦ τὸν ξύπνησε τὸ πέσιμο τοῦ φλυτζανιοῦ.

—Τώρα μᾶς εἶπαν πῶς προχωροῦν στὰ γερά οἱ δικοὶ μας κεῖ πάνω, εἶπεν ὁ ἕνας ἀνθυπολοχαγός, κοιτάζοντας τὸ λοχαγό.

—Ναί· ἀπάντησε ξηρὰ καὶ ἀφηρημένα κ' αὐτός.

—Εἶχαν κλονιστῆ κάπως στίς ἐννέα τὸ πρωί, ἀπὸ κάποια «ἰσχυρὰ πίεση», μὰ γλιγόρα τὴν ἀλάνιασαν κ' αὐτὴν, εἶπεν ὁ ἄλλος συνεχίζοντας τὴν κουβέρτα τοῦ συναδέλφου του.

—Ναί' ξαναεἶπε μὲ τὸν ἴδιο ἀφηρημένο καὶ ξερὸ τόνο ὁ λοχαγός.

Οἱ δύο ἀνθυπολοχαγοὶ ἐκοίταξαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο καὶ σύγκαρα ἔστρεψαν τὰ μάτια τους πρὸς τὸ λοχαγὸ τους, ποῦ ἔξακολουθοῦσε νὰ κοιτάζῃ ἀδιάκοπα τώρα καὶ τόση ὥρα τὴ βῆση τοῦ στύλου τοῦ τσαντηριοῦ, μὲνα βλέμμα ἀόριστο καὶ γυάλινο. Οἱ δύο ἀξιωματικοὶ εἶδαν πῶς δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπιμένουν στὴ συνομιλία τους, ἀφ' οὗ ὁ λοχαγός τους δὲν ἐλάβαινε μέρος καὶ σώπασαν μένοντας σὲ μιὰ δύσκολη θέση, γιὰ τὸ τι νὰ κάμουν. Σὲ λίγο ὁ ἓνας σηκώθηκε κι' ἐβγήκεν ἔξω ὁ ἄλλος τὸν ἀκλούθηξεν.

—"Ἄς τὸ διάβολο! σιγομουρμούρισεν ὁ λοχαγός· ψευτοπαλληκαράδες, ποῦ κάνετε πῶς δὲν φοβάστε! κι' ἐπροσπάθησε νᾶρθῃ στὸν ἑαυτό του καὶ νὰ διώξῃ τίς μαῦρες σκέψεις του, ποῦ τὸν τυρρανοῦσαν τόσο ἐπίμονα. «Δὲν πρέπει ν' ἀφήσω νὰ μὲ πάρῃ ἀπὸ κάτω τὸ φόβος. Εἶμαι συχαμένος ἄνθρωπος! Μὰ δὲν φταίω ἐγώ· φταίει τὸ κορμί μου ποῦ δὲν ἔχει γερά νεῦρα. Τ' εἶναι αὐτὸ ποῦπαθα; Μοῦ φαίνεται πῶς δὲν εἶμαι καλά!» Ἐθύμωνε μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ προσπάθησε νὰ φέρῃ τὸ μυαλό του σὲ κάποιες εὐχάριστες σκέψεις, μ' αὐτὸ σὰν πεταλοῦδα γύρω στὸ φῶς τῆς λάμπας, ἔστρουφογύριζε στὰ δύο φορεῖα μὲ τοὺς μισοπεθαμένους ἀξιωματικούς.

Ἐκείνη τὴ στιγμή μιὰ ὀχλοβοῆ καὶ μιὰ ταραχὴ ἀκούστηκεν ἔξω. Στὴν πόρτα τοῦ τσαντηριοῦ ξεπρόβαλεν ἡ ὀρντινάντσα τοῦ λοχαγοῦ κόβοντας μὲ τὸ σῶμα του τὸ φῶς τοῦ ἔμπαινε καὶ καταταραγμένος καὶ ξελαχανιασμένος εἶνε στὸ λοχαγὸ του πῶς φωνάζουν βοήθεια ἀπὸ τὸ βοννὸ πάνω.

—Εἶναι ἓνας εὐζωνος, κύρ λοχαγέ, ποῦ ξελαρυγκίστηκε νὰ φωνάζῃ βοήθεια. Ἔλα, κύρ λοχαγέ, νὰ τὸν ἀκούσης.

—Κάθησε σὺ στὴ θέση σου καὶ δὲν εἶναι δουλειά σου. Γκρεμίσου! «Δὲν πᾶν νὰ φωνάζουν!» σκέφθηκε· μὰ ὡς τόσο ἔφταξεν ἓνας ἀνθυπολοχαγὸς σταλμένος ἀπὸ πάνω ποῦ τὸν ἔφεραν οἱ δύο ἄλλοι ἀξιωματικοὶ τοῦ λόχου στὸ τσαντηρι τοῦ λοχαγοῦ. Δὲν μπο-

ροῦσε νὰ μιλήσῃ ἀπὸ τὸ ξελαχίνιασμα. Ἦταν μουσκεμένος ἀπὸ τὸν ἰδρωῶτα καὶ οἱ λέξεις βγαίνουν μιά-μιά ἀπὸ τὸ στόμα του, ποῦ δὲν εἶχε καθόλου σάλιο κάτω ἀπὸ τὴ γλῶσσά του.

—Μᾶς..... ρήμαζαν..... κύρ Λοχαγέ. Μᾶς.. σακάτεψαν..... Μ' ἔστειλεν... ὁ... ταγματάρχης... νὰ... σὰς πῶ... πῶς πρέπει γρήγορα... νὰ τρέξετε..... ἀριστερὰ νὰ ἐπισχύσετε... με... τοὺς ἄνδρας σὰς... γιατί εἶναι... μεγίστη... ἀνάγκη.

Ὁ λοχαγὸς Μουντρόπουλος ἐκτινίησε μὰ προσπάθησε νὰ κρούσῃ τὴν ταραχὴ του. Ἦθεῖς νὰ ἐπιβίῃ στὸν ἑαυτὸ του τὸν ἐνθουσιασμὸ ἐκεῖνο' ποῦ ξεπετάται αὐθόρμητα σὲ τέτοιες περιστάσεις καὶ ποῦ τὸν ἔβλεπε στῶν ἀξιωματικῶν του τὰ μᾶτια. Ἐξώσθηκε τὸ σπαθί του χωρὶς νὰ βγάλῃ λέξη ἀπὸ τὸ στόμα του, ἔβγαλε τὸ περιστροφό του καὶ τὸ κοίταξε μὲ προσοχὴ γυρίζοντας ἀργά-ἀργά τὸν κύλινδρό του, ἐπῆρε τὴ χλαίνη του ἀπὸ κάτω καὶ ἔτοποθέτησε καλὰ στὸ κεφάλι του τὸ πηλίκιό του.

—Νὰ ἐτοιμάσωμε τὸ λόχο, κύρ Λοχαγέ; ῥώτησεν ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς, ἐν ᾧ ὁ ἄλλος κοίταξε κατὰματα τὸ διοικητή του περιμένοντας μὲ ὑπερβολικὴ προθυμίᾳ νὰ ἐχτελέσῃ τὴ διαταγὴ του.

«Οἱ προκομένοι! θέλουν νὰ σοῦ κάνουν τὰ παλληκάρια, δὴ-θαν! ποιὸς ξέρει τί φοβητσάρηδες εἶναι αὐτοὶ οἱ μυζηθρένοι!» εἶπε μέσα του καὶ μὲ περιφρόνηση ἔστρεψε τὰ μᾶτια του στοὺς ἀξιωματικούς του.

—Ναί! ἐτοιμάσετε τὸ λόχο' σὲ δυὸ λεπτὰ νὰ 'να ἕτοιμος πρὸς ἐκκίνησιν. Σεῖς, εἰς τὰς θέσεις σας.

Οἱ δυὸ ἀνθυπολοχαγοὶ ἔφυγαν καὶ ἔτσι ἔμεινεν αὐτὸς μόνος μὲ τὸν ἀπεσταλμένο τοῦ Ταγματάρχη, ποῦ κείνη τὴν ὥρα χωρὶς νὰ πάρῃ ἄδεια ἔβαζε νερὸ σὲ μιὰ καραβάνα ἀπὸ ἕνα μικρὸ βαρέλι γὰ νὰ τὸ πῆ.

Ὁ τρόπος αὐτὸς τὸν ἔκαμε νὰ θυμώσῃ. «Σοῦζοχεται, βλέπεις ἀπὸ τὴ γραμμὴ ἢ ἀφεντιὰ τοῦ καὶ θαρροεῖ πῶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μᾶς δώσῃ καὶ καμιὰ σβερλιά», καὶ μὲ ὕψος γκρινι-

άριστο και πρόστυχα σοβαροποιημένο, είπε στον ανθυπολοχαγό.

—Σεις, κύριε, θα έπανελάθετε πίσω, δεν είν' έτσι; θέλοντας να τον φέρω σε δύσκολη θέση, γιατί του φαινότανε, πώς είχε τη διάθεση να μείνη άρκετά για ν' ανασάνη.

—Δεν έπεραίμενα, κύριε λοχαγέ, την ερώτηση αυτή, ήταν η απάντησή του, εν ώ ακόμα, κρατούσε την καρδιάνα με το νερό για να την φέρω στα χείλη του. Και βέβαια θα επιστρέψω και μάλιστα εγώ θα σας οδηγήσω εκεί που είναι ανάγκη να επισχύσετε. «εκεί ποῦ διὰ τὰ ξενὸς κύριος Ταγματάρχης»· και χτύπησε τις τελευταίες λέξεις για να του δείξη, πώς αυτός ήταν σαν αντιπρόσωπος του Ταγματάρχη, κι' όφειλε να τον υπακούη ως την ώρα που θα τέλεβεν η αποστολή του. "Αμα ήπια το νερό βρήκαμε έξω σκουπίζοντας τον ιδρωτά του.

Η απάντηση του ήρθε σαν χαστούκι απροσδόκητο. Δεν ήταν τα λόγια που τον πείραζαν, όσο το ύφος αυτό το περιφρονητικό που είχε πάρει «αυτός ο ψευτοαξιωματικός».

—Κύριε λοχαγέ, είμεθα όλοι έτοιμοι! είπε πλησιάζοντας ο ένας από τους αξιωματικούς και φέροντας με σεβασμό και παιδαγωγικότητα το χέρι του στο γείσο του πληγκίου του.

—Καλά πάρετε αναφορά!

Ός τόσο είχε μείνει μόνος μέσα στο τσαντηρί του. Ακούμπησε το πηγουνί του στο δεξιό του χέρι, που το στήριζε με τον άγκωνα στο άριστερό του κι' ελοίταζε με προσηλωμένα μάτια κάτω στο χώμα. «Δε μ' αρέσει αυτή η μεγίστη ανάγκη που έχουν 'κει πάνω, μα 'ς τ' αφήσωμε στην τύχη. Έπρεπε να ρωτήσω κείνον τον..... 'μορφονιό, που μούστειλαν, μα δεν μου φαίνεται πώς θα με φωτίση και πολύ. Άλλως τε έχομε καιρό ως που να βγοῦμε ως εκεί πάνω για να μάθω ό,τι θέλω». Έκαμε το σταυρό του, παρεκάλεσε το Θεό να τον φυλάξη από κανένα δυστύχημα, ήθελε μάλιστα να γονατίση για να κάμη θερμότερη την παράκλησή του, μα ντροπότανε μὴν τύχη κι' έλθη κανένας και

τόν δῆ. Ἀναστέναζε βαθειά κουνώντας τὸ κεφάλι του καὶ ἐβγήκεν ἔξω. Ἐκείνη τὴν ὥρα περνοῦσαν καὶ ἄλλοι τραυματίες καὶ αὐτὴ ἢ σύμπτωση τὸν ἔστειλόωρε πολὺ, σὲ σημεῖο ποῦ αἰσθάνθηκε τὴν καρδιά του νὰ σφίγγεται ἀπὸ ἓνα ἀόριστο καὶ σκοτεινὸ συναίσθημα, ποῦ ὡς ἐκείνη τὴ στιγμὴ δὲν τοῦ δόθηκεν ἡ εὐκαιρία νὰ τὸ ἐξετάσῃ.

— Ἔσὸν νὰ κοιτάξῃς τὰ πράγματα ὡς πον νὰ γυρίσουμε ἢ ὡς πον νὰ σὲ εἰδοποιήσω εἶπε στὴν ὀρντινάντσα του, ποῦ κείνη τὴ στιγμὴ τοῦ αἶμωνε.

— Μὰ... δὲ θάρθω γώ; εἶπε μὲ μεγάλῃ του ἀπορία, ἔτσι σὺν μὲ μιὰ μεγάλη διαμαρτυρία γιὰ τὴν «ἐγκληματικὴ διαταγὴ» τοῦ λοχαγοῦ, ποῦ τὸν καταδίκαζε «νὰ παίξῃ τὸ ρόλο μιᾶς δούλας ποῦ φυλάσσει τὸ σπῆτι, σὺν οἱ ἄλλοι γλεντᾶνε».

— Σκασιός! δὲν δέχομαι ἀντιρροήσεις! εἶπε μὲ δυνατὴ καὶ ἀγοιμένη φωνὴ ποῦ τὴν ἀκουσεν ὅλος ὁ λόγος.

Ἡ ὀρντινάντζα ἐξάρωσε πίσω ἀπὸ τὸ τσαντήρι, μὲ σφιγμένα τὰ χεῖλη ἀπὸ θυμὸ. «Καλι! θὰ τὸ δοῦμε ποιανοῦ θὰ περάσῃ. Δὲν εἶμαι γὼ κοκκότα νὰ μὲ κλείτε μακρὰ στὴν κάμαρα, θὰ τὸ σκάσω καὶ θὰ πῶ στὴ γραμμὴ. Δὲ θέλω πεῖ νᾶμαι ὑπηρετὴς σ' ἓναν ἀναίσθητο» καὶ ἔστρεψε τὰ μάτια του γύρω ἀπὸ φόβο μὴν τύχῃ καὶ ἀκούσῃ κανεὶς τὴ σκέψη του. Ὡς τόσῳ διώρθωνε καὶ ἐτοίμαζε τὶς παλάσμες του προσέχοντας μὴν τὸν δῆ ὁ λοχαγὸς του.

Ἔρχονται! ἔρχονται! ἀκούστηκαν οἱ φωνές κείνων ποῦ πολεμοῦσαν τόσες ὥρες προοιμένοντας τὴν ἐνίσχυση τοῦ λόγου τοῦ Μουντροπούλου, ποῦ τόσο ἦταν φημισμένος γιὰ τὴν παλληκαριά του καὶ γιὰ τὴν αὐστηρότητά του.

Πίσω ἀπὸ τοὺς βράχους ὅσοι ἔπαψαν τὶς τουφεκιές σὺν νᾶταν συνεννοημένοι καὶ παρακολουθοῦσαν τὸ λόγῳ, ποῦ φωνάζοντας μὲ ἐνθουσιασμὸ εἶχε περῆσαι μπρός, ἀφήνοντας τὴ γραμμὴ ποῦ πολεμοῦσαν οἱ ἄλλοι πίσω του, καὶ προχωρῶντας μὲ μιὰ ὀρμὴ ποῦ κινούσε τὸ θαυμασμὸ σὲ κείνους ποῦ τοὺς ἐβλεπαν κοντὰ στοὺς

Τούρκους, ὡς που πιστῆζαν στὰ χέρια μὲ τὶς λόγγες καὶ τοὺς ἔκαμαν νὰ τραβήξουν πίσω, ἀφήνοντας τοὺς σκοτωμένους καὶ πληγωμένους στὰ χέρια τους.

Ὁ λοχαγὸς Μουντρούπουλος μέσα στοὺς στρατιῶτες του προχοροῦσε κ' αὐτὸς μὲ γυμνὸ σπαθὶ ἔτσι σὰ νὰ τραβῖότανε ἀπ' τὴ μοῖρα. Οἱ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπαξιωματικοὶ πῆγαναν μπρός. Σὲ μιὰ κατάλληλη θέσῃ τοὺς διατάξαν νὰ σταματήσουν καὶ νὰ κάμουν πρόχειρα προχώματα, γιατί τὸ τούρκικο πυροβόλο, ποῦ ἦταν πολὺ κοντὰ, τοὺς βρῆκε τὸ στόχο πολὺ εὐκόλα. Οἱ στρατιῶτες ἔπεσαν π ρ η ν η δ ὀ ν κ' ἄρχισαν νὰ πυροβολοῦν μὲ προσοχὴ καὶθε τούρκικη ἀκάλυπτη γραμμὴ.

Εἶχαν σκοτωθῆ πολλοὶ καὶ οἱ λαβωμένοι σὲ λίγη ὥρα ἦσαν τόσοι πολλοί, ποῦ δὲν ἐπρόφταναν νὰ τοὺς δένουν τὰ τραύματά τους οἱ λοχίες τους. Ἐνας ἀξιωματικὸς τοῦ λόχου πληγώθηκε καὶ στὰ δυὸ ποδάρια ἀπὸ σφαῖρα καὶ ὁ ἀνθυπασπιστὴς ἔχασε τὸ κεφάλι του μὲ μιὰ κανονιά. Ἄλλη κανονιά ἔκαμε μιὰ μάζα σαρκῶν τρεῖς στρατιῶτες ποῦ ἦσαν κοντὰ πεσμένοι σ' ἓνα βραχάκι πίσω, καὶ μιὰ ἄλλη εἶχε σκοτώσει ἓνα δεκανέα κ' ἓναν ἐθελοντὴ ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία.

Σὲ μιὰ ὥρα οἱ σκοτωμένοι καὶ οἱ λαβωμένοι ἔφταζαν τοὺς σαράντα, κ' ὅμως οἱ ἄλλοι τραγουδοῦσαν κ' ἔκαναν ἀστεία γιὰ τὸ βόλι ποῦ ῥχότανε γι' αὐτούς. Εἶχαν ἀκούσει κάποιον τραγοῦδι ἀπὸ ἓνα τραγουδιστὴ στὸ χάνι τῆς Φτελιᾶς, ποῦ ἔλεγε «γλυκὺς ὀποῦν' ὁ θάνατος ποῦ ῥχει' ἀπ' τὸ βόλι...» καὶ τὸ τραγουδοῦσαν ξεφωνητὰ ὅλοι τους.

Οἱ λοχίες ἔτρεχαν πάνω στὴ γραμμὴ δείχνοντας στοὺς στρατιῶτες τὸ μέρος ποῦ ἔπρεπε νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ πυροβάτοια καὶ νὰ κανονίσουν τὸ ὑπόμειτρο, γιὰ νὰ μὴ δείχνουν στὸν ἐχθρὸ τὸ ἐλάττωμα τῆς ταραχῆς καὶ τῆς ἀστοχῆς ἐνέργειας.

Ὁ τόπος ὅλος ἐτρῶνταζε ἀπὸ τὴν κοσμογαλασί, ποῦ γινότανε μὲ τὰ μυδραλλιοβόλα καὶ τὶς ὀβίδες. Ὡς τόσο ὁ λοχαγὸς Μουντρούπουλος δὲν εἶχε φανεῖ ποῦθενά. Οἱ στρατιῶτες εἶχαν

μάθη μὲν στιγμῇ, πῶς ὁ λοχαγὸς τοὺς σκοτώθηκε μαζί με τὸν ἀνθυλασπιστὴ κι' αὐτὸ τοὺς στενοχώρησε πολὺ· μερικοὶ ἤθελαν νὰ ἀστερευτοῦν «μὲ τὴ μανία» τοῦ μακαρίτη νὰ τιμωρῇ «δεκαημῆροφυλάξει», μὰ οἱ ἄλλοι τοὺς ἐμίλωναν λέγοντας «πῶς ὁ λοχαγὸς τοὺς κι' ἂν εἶχεν αὐτὸ τὸ ἐλάττωμα, ἦταν ὅμως τὸ πειὸ παλληκάρι ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς, ποῦ εἶχαν δῆ καὶ πῶς ἂν δὲν σκοτονώτανε θάκανε θαύματα, ποῦ θὰ τὸν δόξαζαν καὶ μαζί μ' αὐτὸν καὶ τὸ λόγος ὀλόκληρος». Κάποιος, φοιτητὴς ἐθελοντῆς ποῦ ὁ λοχαγὸς Μουντρόπουλος τὸν εἶχε τιμωρήσει ἐκεῖνο τὸ πρωί, γιὰτὶ εἶχεν ἀνταλλάξει τὸ παγοῦρι του μ' ἓναν ἄλλον, εἶπε δυνατὰ καὶ με ἕφος κάπως κοροϊδευτικόν.

—Γαίαν ἔχεις ἐλαφρότατην, ἀείμνηστε Νικόλαε Μουντρόπουλε· μὰ ὕστερα σὰν νὰ μετάνοιωσε γιὰ τὴν ἀσέβειά του αὐτὴ κι' ἐπρόσθεσε με ἕφος σοβαρό.

—Μωρὸ ἄς τ' ἀφήσομ' αὐτά· ὁ λοχαγὸς μας ἦταν παλληκάρι, κι' εἶναι κρῖμα, ποῦ χάθηκε στὴν πρώτη μάχη. Ἀλλοίμονό μας ἂν σὲ κάθε πρώτη μάχη κάθε λόχος χάνει τὸ λοχαγὸ του καὶ τέτοιο λοχαγόν.

Ἡ μάχη ξακολουθοῦσε μ' ὅλη τὴν ἀγριότητα τῆς πρώτης στιγμῆς κι' οἱ στρατιῶτες εἶχαν ὄρεξη νὰ ξεπεταχτοῦν πάνω ἀπὸ τὰ ψευτοπροχώματα καὶ νὰ προχωρήσουν πρὸς τὴ γραμμὴ τῶν Τούρκων, μὰ οἱ ὑπαξιωματικοὶ τοὺς με τὸν ἀνθυπολοχαγόν ποῦ ἔχεν ἀπομείνει ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους, τοὺς κρατοῦσαν στὴ θέση τοὺς λέγοντάς τους, «πῶς μιὰ τέτοια παρακοή, ὅσο κι' ἂν ἦταν παλληκαρισία, πάντα θὰ γινότανε αἰτία νὰ χάσῃ ἀπὸ τὴ φήμη, ποῦ θ' ἀποχτοῦσεν ὁ λόχος μ' αὐτὴ του τὴ πρόελαση καὶ με τὸ τόσο αἶμα ποῦ χύθηκε σήμερα».

Οἱ στρατιῶτες δὲ μίλησαν πειὰ γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό, ποῦ παραδέχθηκαν πῶς δὲν ἦταν δουλειά τους οὔτε νὰ τὸ συζητοῦν, κι' ἐξακολούθησαν κρατῶντας τὴ θέση τους ἐκεῖ, ἂν κι' ὅλη τὴν ὥρα οἱ πληγωμένοι καὶ οἱ σκοτωμένοι γινότανε καὶ πειὸ πολλοί. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες δὲν ἐδείλιασε οὔτ' ἐφαντάστηκε ποτὲ

πῶς ἦταν δυνατό ν' ἀφήσῃ τὴ θέσῃ αὐτῇ, ποῦ μὲ τόσα αἵμα τὴν πῆραν. Θὰ προτιμοῦσαν νὰ πεθάνουν ἐκεῖ ὅλοι τους.

Ἐβράδυνασε πειὰ καὶ ἡ μάχη σιγά-σιγά ἐσώπαινε μὲ τὸ κανονικό της ξεψύχισμα ποῦ αὐξάνει ὅσο γίνεται πυκνότερο τὸ σκοτάδι. Οἱ στρατιῶτες ὅλοι διατάχτηκαν νὰ μείνουν ἀγρυπνοὶ ὅλη τὴ νύχτα μὲ «ἐφ' ὀπλοῦ λόγχῃ» ὡς ποῦ νῆσθη ἐνίσχυσι τὸ πρωτὶ. Τότε δάξαν μάλιστα τὴν προέλαση αὐτή, ποῦχε κάμει ἕνας μόνο λόχος, σὲ μέρη, ποῦ χρειαζότανε ὀλόκληρο Τάγμα, καὶ ἀφευχτα θάαρχεσαν γιὰ νὰ τοὺς ἐνίσχυσουν. Ὁ ἀνθυπολοχαγὸς ἄλλως τε τοὺς εἶπε, πῶς τὴ νύχτα θὰ ρωτοῦσε τὸν Ταγματάρχῃ ποῦ βρισκόντανε ὁ λοχαγὸς του κι' αἰσθανότανε τύψη, γιατί δὲν εἶχε φροντίσει νὰ μάλιστα μήπως σκοτώθηκε. «Ἴσως νὰ πληγώθηκε τὴν ὥρα ποῦ ῥοχόμαστε κι' ἀναγκάστηκαν νὰ τὸν πᾶνε πίσω στὸ νοσοκομεῖο κι' ἔτσι δὲν τὸ νοίωσε κανεὶς ἀπὸ μᾶς» σκεπτότανε κοιτάζοντας μὲ μάτι ἀγρυπνα σ' ὅλη τὴ γραμμὴ τοῦ λόχου του, μὲ μιὰ ἐσωτερικὴ εὐχαρίστηση, ποῦ ταξιδιώθηκε νὰ διευθύνῃ ὀλόκληρο λόχο ἂν καὶ στὴ χαρά του ἐβροῖσκε ἀρκετὴ λύπη γιατί εἶχε χάσει τόσοι φίλους.

Ὡς τόσο ὁ λοχαγὸς Μουντρόπουλος εἶχε προχωρήσει κάτω σὲ μιὰ μικρὴ χαράδρα πίσω ἀπὸ τὴ γραμμὴ τοῦ λόχου του. Οἱ ὀφθαλμοὶ ποῦ ἔπεσαν κοντά του σὰν ἔφταξε στὴ γραμμὴ τὸν ἔκαμαν νὰ ζαλιστῇ καὶ νὰ αἰστανθῇ ὅλο του τὸ αἶμα νὰ φεύγῃ ἀπὸ τὰ ἄκρα του. Ἀρχισε νὰ τρέξῃ πρὸς τὰ πίσω καὶ σὲ λίγο σὰν νὰ ξαφνιαστικε γιὰ τὴ διεύθυνση ποῦχε πάρει καὶ γύρισε δεξιά. Ὁ λόχος του εἶχε προχωρήσει πολὺ μπροδὺ καὶ κανεὶς δὲν ἔστρεφε τὰ μάτια του πρὸς τὸ μέρος ποῦ αὐτὸς βρισκότανε. Τὸ πηλίκιό του εἶχε πέσει σ' ἕνα μέρος ἀκάλυπτο, ποῦ ἔπεφταν ὀφθαλμοί, κι' ἀναγκάστηκε νὰ συγκεντρώσῃ ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του γιὰ νὰ τὸ πάσῃ γυρίζοντας πίσω λίγα μέτρα, μ' ἕνα καρδιοχτύπι ποῦ τοῦ λίγωνε τὴν καρδιά. Τὰ μάτια του ἦταν στραγγυλεμένα κι' ὀρθά-

νοιχτα σ'άν μ'άτια κούκλας μ'ε μιά ξηρότητα και άκινήσια, πού τ'ά
έκανεν άπαισία.

Ποτέ στη ζωή του τ'ά ποδιάρια του δέν έκινήθηκαν τόσο γρή-
γορα. Ζητούσε κάποιο μέρος για ν'α σταματήσει, μ'α ήθελε ν'α έξα-
σφαλιστ'η άπ' τ'ις όβίδες. "Ηθελε ν'α γυρίση πίσω στο τσαντήρι
του, πίσω άπό τ'ο βουνό, κάνοντας τ'ον πληγωμένο ή τ'ον άρρωστο
μ'α φοβήθηκε για τ'α γαλόνια του. «Δεκαπτά χρόνια στο στρατό
και ν'α δ'ω ν'α μου πετούν τ'α γαλόνια άπό τ'ο κεφάλι!... Και τί
άλλο ν'α κάνω σ'ε τέτοια ήλικία πειά;» αιστανότανε τ'ον έαυτό του
συντρίμμα' έβλεπε τ'ον έαυτό του τόσο μικρό και αδύνατο μέσα
στο άγρίωμα αυτό μ'ας μάχης, πού τ'ου 'ρχόντανε ν'α κλαίη. "Ε-
βλεπε πληγωμένους τ'ους στρατιωτές του ν'α τ'ους πέρνον μακριά.
"Ηθελε ν'α πάη για ν'α δ'η άν τ'ους έδεσαν καλά τ'α τραύματά τους,
«γιατί ήταν μαγαρισμένοι και βαρεσάσηδες» οί νοσοκόμοι τ'ου λό-
χου του, πού τ'ους είχε στολίσει «μ'ε άρκετές δεκάρες στη
πλάτη για τ'η γρουσουζίκη αυτή ντεμπελιά τους» μ'α δέν είχε
τ'ο θάρρος ν'α έκτεθ'η σ'έναν τόσο μεγάλο δρόμο έπίπεδο και όλο-
φάνερο στ'ον έχθρό.

Τέλος είχε κατορθώσει ν'α βρ'η κείνο πού γύρευε. Κάτω άπό
ένα στερεοθεμελιωμένο βράχο ήταν ένας λάκκος σ'άν μ'α σπηλιά
τεχνική, πού τ'ο άνοιγμά της κοιτάζε πρ'ος τ'ο Νότο, ένφ' οί Τούρ-
κοι βρισκότανε πρ'ος τ'ο Βορρά. Έκει ήταν σ'ε ασφάλεια. Δέν
μπορούσε ν'α πάθη τίποτε και χίλιες όβίδες άν έπεφταν γύρω του.
"Ηταν καθ'ώς έλεγαν στρατιωτικά, μέρος «ά π υ ρ ό β λ η τ ο».
'Από και παρακολουθούσε μ'ε μ'ια άφηρημάδα σ'άν άποβλατω-
μένος όλα πού γινόντανε πίσω άπό τ'η γραμμή τ'ης μάχης' γιατί
άπ' τ'ο μέρος πού ξεπρόβαινε τ'ο πρόσωπό του δέν μπορούσε ν'α
δ'η ως τ'η γραμμή. Κ'άποτε-κ'άποτε αναστέναζεν άδιάκοπα, σ'άν κα-
ταδικασμένος πού έννοιωθε π'ως ήταν κλεισμένος άπό παντού και
π'ως δέν μπορούσε ν'α φύγη άπό πουθενά. Πόσο θ'άθελε ν'α τρέξη
μπρός, τ'ο δ'ιάχιστο ως τ'ο λάκκο πού έδεναν τ'ις πληγές τ'ων τραυ-
ματισμένων και ν'α κάμη κι' αυτός κάτι, μ'α π'ως θ'α τ'ο κατόρθω-

νεν ἀφοῦ ὡς ἐκεῖ ἦταν ἕνας δρόμος δλόκληρος ξεσκεπαστος στὰ «τουρκικά πυρά»; Ἐβλεπε μέσα στή γούβα αὐτὴ τὴν ἀνάβαθμὴ νὰ τρέχουν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ οἱ ἠπασιοματικοί, οἱ νοσοκόμοι κι' οἱ λαβωμένοι στρατιῶτες τοῦ βιαστικὰ καὶ πρόχειρα δένοντας τὶς πληγές τους ἔφρευγαν ἀπὸ τὴ μάχη. «Τὰ παιηοτόμαρα! βιάζονται νὰ φύγουν! φοβοῦνται! πῆραν μιὰ πληγὴ ποιὸς ξέροι σὲ ποιὸ δάκτυλο καὶ φεύγουν! Ἄς τὸ διαβόλο!

Ἦσο περνοῦσεν ἡ ὥρα ἡ μάχη δυνάστευε καὶ τὸ κανόνι εἶχε ρημιάζει τὸ λόγῳ δλόκληρο. Κάθε λίγο καὶ ἄκουεν ὀβίδες νὰ σποῦν στή γουμμὴ δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ ξεπροβιάη ἔξω ἀπὸ τὸ κοίλωμα αὐτό, μὰ τὸ καταλάβαινε ἀπὸ τὸ χτύπο ἂν ἔκανε θραύση ἢ ὄχι τὸ σκάσιμο τῆς ὀβίδας. Ἔτσι νόμιζε. Καμμιά φορὰ ἄφηνε ἀσυναίσθητα τὸ σῶμά του νὰ βγαίη ἔξω ἀπὸ τὸ κοίλωμα, μὰ σὺν ἤθειε νὰ τὸ καταλάβη, αἰστανότανε σ' ὄλο τὸ κορμί του ἕνα οἶγος, ποῦ τοῦ παραλυοῦσε τὰ νεῦρα καὶ ποῦ τοῦκανε τὸ μυαλό του νὰ κινέται! Ἐτραβιότανε βιαστικὰ μέσα σὰ χελώνα κι' ἔμεινε κινητὸς ἀρκετὴν ὥρα, ὡς πον νὰ περῶση ἡ τρομάρα του κι' ὡς πον νὰ ξεφοβηθῆ καὶ πάλι γὰ νὰ δοκιμάση σὲ λίγο τὸν ἴδιον δρόμο, σὺν ἀπὸ ἀφηρημάδα ἀφηνότανε νὰ ἐκτεθῆ.

Ἄρχιζε νὰ βραδιάζη καὶ τὸ Δεκεμβριανὸ βοῦδον ἔκανε τὸ κρού του, ὕστερα ἀπὸ τὴ λιπαράδα τῆς ἡμέρας, πειὸ τσονχτερό. Τότε ἐκατάλαβε πὼς εἶχε χάσει τὴ χλαίνη του, ποῦ θυμήθηκε καλὰ πὼς τὴν κρατοῦσε στὸ χέρι του τὸ ἀριστερὸ σὺν ἔτορχε μέσα στὸ λόγῳ του. «Τί δὴ γίνο τώρα; δὴ πεθάνω ἀπὸ τὸ κρού..... κι' αὐτὸ τὸ αἶμα πλάσμα, ὁ ὀπηρέτης μου, δὲν ἐφάνηκε πουθενά. Νὰ τὸν εἶχα δῶ καὶ θάβριζε τὸ ξύλο ποῦ θά...» μὰ σὺν νὰ τοῦ φάνηκε κείνη τὴν ὥρα πὼς ὄλα τὰ «πυρά» εἶχαν πάψει κι' ἀπὸ τὶς δυὸ μεριές. Ἦταν πειὰ νύχτα. Ἔσπασε καλὰ τ' ἀπὶ του κι' ἀφρονκάστηκε. Δὲν ἀκουότανε οὔτε ἕνας πυροβολισμός. «Τέλειωσεν ἡ μάχη! δὲν ἀκούω τίποτε πειὰ». Ἀγαστέναζε βαθεῖα κι' ἔκλεισε τὰ μάτια του χαδεύοντας τὸ κοῦτέλό του μὲ τὸ δεξί του χέρι.

Αἰστανόθηκε μὲς στὴν ψυχὴ του μιὰ χαρὰ ἀπσείρωλη, μιὰ

ήδονή σ'άν νά ξαναγεννήθηκε και σ'άν νά ξύπνησεν ἀπό κανένα τρεμερό όνειρο. Ἐπί τέλους θά μπορούσε νά βγῆ ἀπ' τή τρύπα του και νά προφτάξῃ προτοῦ τόν νοιώσουν. Μά κείνη τή στιγμή κάποιος λοχίας γυρεύοντας τὸ πειδὸ ἀπὸ κρυφο μέρος, εἰρίωσε βγάζοντας τίς παλάσμες του και τὰ λουριά του. Εἶδε τὸ λοχαγὸ καθισμένο μέσα στην τρύπα αὐτὴ κι' εἰσταμιάτησε. Ἀκίνητος τὸν κοίταζε καλά στα μάτια' κι' ὁ λοχαγὸς σαστισμένος και τρομαγμένος, γιατί τὸν πρόλαβαν, προσπιάθηκε νάβρῃ κάποιον λέξη, μὰ δὲν τὸ κατόρθωσε.

—'Α! κύρ λοχαγέ! . . . . . τοῦ 'πε με κάπως εἰρωνικό τόνο —ἔτσι τοῦ φάνηκε— ὁ ὑπαξιωματικός σιμώνοντας πρὸς τὸ βράχο.

Αὐτὸς δὲν ἐμίλησε' κοίταζε χάμω σαστισμένος. Κάτι ἐμουρμούρισε μὰ μήτε αὐτὸς κατάλαβε τὸ τί 'θελε νά πῆ. «Θὰ τὸν καλοπιάσω' εἶναι εὐγενικός νέος και ἀναπτυγμένος. Μοῦχουν πῆ πὼς εἶναι γραμματισμένος' δὲν θά με ρεζιλιέψῃ' ἄλλος τρόπος δὲν ὑπάσχει».

—Μοῦάβω, λοχία, ἐφάνηκες τέλειος στὸ καθήκόν σου, εἶπε προσπαθώντας νά κρατήσῃ τὴ φωνὴ του σ' ἓνα τόνο ἐπίσημο.

—Μπα; Σὰς εὐχαριστῶ, κύρ λοχαγέ. Κι' ἐγὼ νόμιζα ὅπως κι' οἱ ἄλλοι, πὼς ἐσκοτωθήκατε και πὼς ἐπῆραν τὸ σῶμα σας πίσω στὸ φορητὸ χειρουργεῖο.

Αὐτὴ ἡ φράση τοῦδωκε δύναμη μὲ μιὰ ταχύτατη ἐνέργεια τῆς φαντασίας του νά δημιουργήσῃ μιὰν ἱστορία, ἔτσι γιὰ νά δείξῃ πὼς πραγματικά παρ' ὀλίγο νάβῃ σκοτωμένος, μὰ ἡ καλὴ μοῖρά του τὸν γλύτωσε.

—Και νάξερεις, καὺμένε, εἶπε μὲ τόνο μαλακὸ και φιλικὸ τὸ τί τράβηξαι! ποτέ του δὲν μεταχειρίστηκε τὸ ὕφος αὐτὸ μιλώντας σὲ κατώτερό του, ἔστω και ἂν ἦταν ὁ κατώτερος αὐτὸς ἀξιωματικός, και ποῦ τὸ γνώριζεν αὐτὸ του τὸ προτέρημα ὁ λοχίας. Προχωροῦσα μπρὸς' πίσω μ' ἀκλουθοῦσαν στρατιῶτες. Τοὺς ἄκουα πίσω μου ποῦ ἔτρεχαν. Βάφνον ξεμοναχίωμα' εἶδα τοὺς Τούρκους. . . . νὰ . . . . ἐκεῖ μπρὸς στα μάτια μου' νὰ . . . . δέκα μέτρα

κοντά μου. Γυρίζω, ζητώ τους στρατιώτες, μὰ ποῦ νὰ βρεθῆ ψυχή! Τὸ εἶχαν σκάκει οἱ παληάνθρωποι κι' ἀφήσαν μόνο, ποιόν; τὸ λοχαγὸ τους! ἀκαῦς; τὸ λοχαγὸ τους! Τὸ τί τράβηξα κεῖ, δὲν μπορῶ νὰ σοῦ τὸ πῶ' ἔσειρα τὸ πιστόλι μου, θυμοῦμαι πῶς ἔρριξα κάτω τὸν πρώτο. Κεῖνη τῆ στιγμῇ ἀφήξα τῆ γλαίνη μου στὰ χέρια τους καὶ ὡς ἐκ θαύματος σώθηκα τρέχοντας, ἂν καὶ μὲ κνηγοῦσαν σαράντα-πενήντ' ἀρβανήτες.

Προσπαθοῦσε νὰ ψυχολογήσῃ τὸ πρόσωπο τοῦ λοχία, ἂν τὰ πιστεῖν' αὐτὰ ποῦ τοῦ 'πε, μὰ δὲν μπορούσε νὰ διακρίνῃ, γιατί τὸ σκοτάδι, ποῦ ἦταν πειὰ προχωρημένο τὸν ἐμπόδιζε νὰ δῆ στὸ πρόσωπο τοῦ λοχία ἕνα ζωγραφωμένα ἀδιόρατο γέλιο.

— "Ε! δόξα σ' ὁ Θεός, κύρ Λοχαγέ, ποῦ γλυτώσετε.

«Μὲ σοβαρότητα ἀρά γε τὸ 'πε ἢ μοῦ τὸ λέει γιὰ κοροϊδεῖα;» ρώτησε τὸν ἑαυτὸ του ὁ λοχαγὸς καὶ μὲς στὴν ἀμφιβολία αὐτῆ αἰστάνθηκε ἕνα μῖσος δυνατὸ νὰ τοῦ ξεσκίξῃ τὴν ψυχὴ του. «"Αχ καὶ νὰ ἦταν ἄλλη ὥρα καὶ βιέπαμε, ψευτοπαλληκαρά, τί σοῦ κατῆρρα», καὶ δίδοντας πάλι στὴ φωνή του κάποιον τόνο φιλικὸ ἐδικαιολόγησε τὸ καθησὶ των σ' αὐτῆ τῆ μεριὰ τὴν ἀπόμακρη.

— Αὐτὴ ἡ ἀναθεματισμένη δυσεντερία μ' ἀφάνισε! Ἀναγκάστηκα νάρθω δῶ ποῦναι πειὸ παράμερα. Σὲ παρακαλῶ στείλε κανένα νὰ πῆ στὸν ὑπηρέτη μου νὰ φέρῃ ἐδῶ τὸ τσαντήρι καὶ τὰ πράγματά μου. Ἐγὼ λέω νὰ τὸ στέσω πίσω ἀπ' ἐκεῖ, κι' ἔδειξε ἕνα μικρὸ ὑψωματάκι πίσω ἀπὸ τὴ γούβα τῆς πρώτης γραμμῆς.

— Ὅπου σὰς φαίνεται ἀσφαλέστερα, κύρ λοχαγέ.

«Μὲ κοροϊδεῖ! τὸ κατάλαβα' αὐτὸ τὸ ἀσφαλέστερα, τὸ εἶπε πειὸ ἀργά ἀπὸ τῆς ἄλλης λέξης. "Αχ πῶς ἤθελα νὰ τοῦ δείξω. Μὰ δὲν πρέπει νὰ παραφέρωμαι' ἔτσι εἶμαι ὑποχρεωμένος' θάρρη πάλι ἢ σειρά μου, θὰ δῆ....», κι' ἔσφιξε τὰ δόντια του μὲ μῖσος.

Ὁ λοχίας χωρὶς νὰ κατορθώσῃ κείνο ποῦ 'χε σκοπὸ πηγαίνοντας ἐκεῖ, γύρισε πίσω στὴ γραμμὴ' κείνη τὴν ὥρα ἦταν ἡσυχία,

γιατί εἶχε τελειώσει ὁ ὄρισμός τῶν φυλακίων καὶ εἶχαν διαταχθῆ οἱ ἄλλοι νὰ μείνουν μέσα στὴ γούβα ὡς που νὰ ξημερώσῃ.

Σὲ δυὸ λεπτά οἱ στρατιῶτες ἤξεραν πῶς ὁ λοχαγὸς βρέθηκε χωρὶς νᾶχη καὶ τὴν παιὸ παραμικρὴ πληγὴ. Μουρμουρητὰ καὶ σιγομιλήματα ἐτάραζαν λίγο τὴ γραμμὴ καὶ τοὺς ἄλλους ὅλους ποῦ ἦσαν φρουροί, μὰ πάλι ἠσύχασαν στὶς διαταγὰς τῆς αὐστηρῆς ποῦ τοὺς εἶδιναν οἱ ἐπαξιωματικοὶ τοὺς νὰ μὴ βγάινουν μιὰ.

Ὁ λοχίας ἀνάγγειλε τὴν εἶδηση στὸν ἀνθυπολοχαγὸ κανόντις του λόγο καὶ γὰ τὴν ἐντύπωση ποῦ τοῦκαμε καὶ κείνος ἔστειλε γρήγορα ἓνα στρατιώτη νὰ φωνάξῃ τὴν ὀρντινάντσα τοῦ κυρίου Λοχαγοῦ νὰ φέρῃ «τὰς ἀποσκευὰς» καὶ τὸ τσαντήρι. Ἐπειτα πῆγε στοῦ λοχαγοῦ μαζί με τὸν λοχία, γιατί αὐτὸς δὲν ἤξερε τὸ μέρος. Αὐτὸς εἶχε σηκωθῆ καὶ ἐρχόντανε προσέχοντας νὰ μὴ φτάξῃ ὡς τὴ γούβα, γιατί ἤθελε καλύτερα νὰ μὴν τὸν δοῦν οἱ στρατιῶτες. «Καλὸ κακὸ ἄς μὴ σιωπῶσω. Ἄς ἀφήσω νὰ περάσῃ ἡ νύχτα».

— Ἐστείλαμε γὰ τὸν ὑπηρέτη, κύριε Λοχαγέ, φώναζεν ἀπὸ μαζουὰ ὁ ἀνθυπολοχαγός.

— Ἐδῆχαριστῶ, πολὺ, εἶπεν αὐτὸς—λέξεις ποῦ ποτὲ δὲν εἶπε σὲ κατώτερο. — Εἶμαι πολὺ κουρασμένος. Νοιώθω μιὰ τρομέσῃ ἐξάντληση. Θὰ τάμαθες βέβαια πῶς λίγον ἔλειψε νὰ με πιάσουν αἰχμάλωτο. Ἐπιασαν μόνο τὴ χλαίνη μου. Ἄς δοξασθῆ καὶ αὐτή! Ἐ! τί νὰ πῆς; αὐτὰ ἔχη ὁ πόλεμος! καὶ κέρνοντας θάραρος ἀπὸ τὴ σιωπὴ τοὺς, ποῦ ἄρχισε νὰ τὴν κέρνη γὰ θάυμασμό πρὸς τὸ κατόρθωμά του, ἐξακολούθησε. Ἄχ, φίλοι μου, — ὁ τίτλος αὐτὸς ἔκαμε τοὺς δυὸ κατώτερους νὰ ἀνατιναχτοῦν ἀδύσφοτα καὶ νὰ ζητήσουν ὁ ἓνας τὰ μάτια τοῦ ἄλλου μες στὸ σκοτάδι— ἂν εἶχα πενήντα μόνο στρατιῶτες κείνη τὴν ὥρα, θάπερα μιὰ σημαία καὶ ποιοὺς ξέρει πόσα ἄλλα λάφυρα. Πάντα αὐτοὺς, ἐγὼ! πάντα αὐτοὺς.

Ὁ ἀνθυπολοχαγὸς καὶ ὁ λοχίας δὲν ἐβοήθουν τίποτε νὰ ποῦν πρόχειρο σ' αὐτὴ τὴν ἀνακοίνωση τοῦ λοχαγοῦ. Ὁ λοχαγὸς αἰστάνθηκε μιὰ ἀπερίγραπτη χαρὰ εἶχε πιστέψῃ παιὰ πῶς αὐτοί, «οἱ θεόστραβοι τὸ πίστεψαν». Δὲν ἐφρανταζότανε ποτὲ πῶς θὰ τὰ

κατάφερεν τόσο ὄμορφα. Παραδέχτηκε πῶς ἄδικα εἶχε στενοχωρηθῆ κ' ἐφούρισε μὲ τὸν ἑαυτό του γὰ τὴν ἔλλειψη αὐτῆ τῆς α ὕ τ ο π ε π ο ἰ ῖ θ η σ η ς. Σὰν αὐτὰ τὰ παιδαρέλια, ἔπρεπε νὰ τὰ συλλογιέται αὐτὸς καθόλου καὶ νὰ στενοχωριέται τόσο; «'Ας εἶναι! ἄλλη φορὰ ἄς μοῦ γίνῃ μᾶθημα. Ἐπειτα στὸ κάτω τῆς γραφῆς, εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ τοὺς δώσω καὶ τὸ λόγο;»

—'Ἐκεῖ, λέτε, νὰ στήσωμε τὸ τσαντήρι, κύριε Λοχαγέ; ἀρώτησεν ὁ λοχίας γιὰ νὰ δώσῃ κάποια διέξοδο στὴν σιωπὴ του, δείχνοντας κάποια ἄλλη θέση.

—Ναὶ ἐκεῖ· καὶ σὲ λίγη ὥρα σὰν ἀπὸ σκέψη. Μὰ ἐκεῖ μοῦ φαίνεται πῶς θὰ τὸ διακρίνουν τὸ προῖ. Δὲν πειράζει πῶς θὰ τὸ κάνουν κόσκινο οἱ σφαῖρες, γιατί οἱ σφαῖρες εἶναι γλέντι στὸ στρατιώτη, μὰ μὴν τύχη καὶ τὸ βροῖ στόχο τὸ κανόνι καὶ χάσωμε τίς πολύτιμες προμήθειες· καὶ γέλασε μένα δυνατὸ γέλιο ὕστερα ἀπὸ τὴ φράση αὐτὴ περιφρονῶντας τάχατι τίς σφαῖρες. Καλύτερα πίσω ἀπ' αὐτὸ 'κεῖ κάτω στὸ ὕψωμα' κ' ἔδειξε πάλι τὸ ἴδιο μέρος ποῦ τοῦ φαινότανε ὡς τὸ πειὸ ἄ σ φ α λ ἔ σ τ ε ρ ο καὶ τὸ πειὸ μ α ρ ο υ σ μ ἔ ν ο.

—Ὅπως διατάξετε, κύριε Λοχαγέ, εἶπεν ὁ ἀνθυπολοχαγὸς κ' ἀσυναίσθητα ἔφερε τὸ χέρι του στὸ γεῖσο, ἐν ᾧ μέσα του ἔμοιγαν «παλῆ ἀνθρώπε, δειλέ, ποῦ δὲν ντρέπεται ψεύτη!» καὶ σὰν αὐτὰ τὰ λόγια νὰ τοῦκαιγαν τὴν ψυχὴ του, ἤθελε νὰ τὰ φωνάξῃ, μὰ συλλογίστηκε τὸ τί μπορούσε νὰ συμβῆ καὶ κρατήθηκεν ὅσο μπορούσε πειὸ πολὺ, γιὰ νὰ μὴν τύχη καὶ καταλάβῃ τίς σκέψεις του ὁ λοχαγός. Αὐτὸς ὡς τόσο ἔμενεν εὐχαριστημένος, πῶς ἔξασφάλισε στὸ σκοτάδι μέσα νὰ μὴ διακρίνουν τὴν τρομάρα τοῦ κορμιοῦ του καὶ τὴν σαστιμάρα του, σὰν ἀναγκαζότανε νὰ λήθῃ λεπτομέρειες—ὡς καὶ τίς πειὸ μικρὰς—τοῦ πολεμικοῦ του ἐπεισοδίου καὶ ποῦ ἔξασφάλισε πῶς κ' οἱ δύο τους δὲν εἶχαν ἀμφιβολία καμμιά γιὰ ὅτι τοὺς εἶπε. Αὐτὴ ἡ πρώτη ἐπιτυχία,—ἡ σημαντικὴ κατὰ τὴν γνώμη του—τοῦδωκε θάρρος κ' ἄρχισε νὰ ρωτᾶ μὲ ὕφος κάπως ἀυστηρὸ—μὰ ποῦ προσπαθοῦσε νὰ τὸ συγκρατήσῃ

μέσα στο ύπηρεσιακό—άν έβαλαν φυλάκια, άν έπρόσεξαν στην τοποθέτηση τών διπλοσκοπών κι' άν οι άλλοι άνδρες αναπαύονται «γιατί δέν έπρεπε νά κουράζονται οι γενναίοι αυτοί στρατιώτες». Ύστερα ρώτησε για τόν αριθμό τών σκοτωμένων και τών πληγωμένων, μὰ δέν έμπόρεσε νά συγκρατήσει τόν έαυτό του από τόν τρόμο, σάν έμαθε πώς ήταν δέκα όκτώ σκοτωμένοι και πενήντα τρεις πληγωμένοι.

—Μὰ αυτό είναι φοβερό! τόσες απώλειες! τόση θραύση! Πρέπει νά ζητήσωμε από τόν Ταγματάρχη νά μὰς αντικαταστήση τó λόγo μας, γιατί οι άνδρες θάνα πολú κουρασμένοι και τó ήθικό τους χαλαρωμένο.

—Μπᾶ, κὺρ Λοχαγέ· οι άνδρες τραγουδοῦν και περιμένουν πότε νά ξημερώση, γιατί έλπίζουνε νά ποοχωρήσουν αυτοί πρώτοι, εἶπεν ὁ μικρὸς λοχίας κοιτάζοντας μὲ μάτια γουρλωμένα τó Λοχαγό του.

—«Παλιάνθρωπε, ψευτοπαλιγκαρᾶ» εἶπε μέσα του ὁ Λοχαγὸς «θές νά μοῦ κάμης τó παλληκάρι' ποῦ τὰ περνας αυτά; θὰ σέ διορθώσω 'γὼ μὰ περιμένε και θάρθη ή ὥρα σου!» κι' έσφιξε πάλι τὰ δόντια του κουνώντας τó κεφάλι του. Ὡς τόσο κάθησε σένα βραχάκι περιμένοντας τó τσαντήρι του, ποῦ δέν ἄργησε νά φανῆ κατεβαίνοντας από ένα μονοπάτι φωτωμένο σ' ένα μουλάρι ποῦ τó τραβοῦσεν ή θορνινάντσα του. Δέ μιλοῦσε' ήταν φουρκισμένος μὲ τήν πρόστυχη αντίρρηση ποῦφερε στά λόγια του αὐτὸς «ὁ παλιάνθρωπος». Μὰ ἔλα σου τώρα, ποῦ δέν ήταν συμφέρο νά φουρκίση!

Ὁ Λοχαγὸς στή θέα τοῦ ὑπηρετίη του, ποῦ εἶχε πειὰ πλησιάζει, αἰστάνθηκε τó αἶμά του ὅλο νάναβαίνη στό κεφάλι του. «Παληρόσκυλο ήρθες!» και έσηκώθηκε περιμένοντάς τον νά πλησιάση καλά. Ὡς έσίμωσε κοντά του 'χύθηκε πάνω του και μὲ τὰ χονδρά χέρια του σφιγμένα σέ γροθιές στερεές τοῦ κτυποῦσε στό πρόσωπο βρίζοντας πρόστυχα τή μάνα του και τοὺς πεθαμένους του.

—“Ατιμε! κερατᾶ· νὰ πάρη ὁ διάολος τοὺς πεθαμένους σου· νά, γιὰ νὰ μάθης ἄλλη φορὰ νὰ κοιτάζης τὸ καθήκόν σου.

Ὁ στρατιώτης ἔπεσε κάτω κλαίοντας δυνατὰ καὶ ζητῶντας νὰ μάθῃ γιατί τὸν χτυποῦσε. Μ' αὐτὸς οἶχτηκε πάλι πάνω του καὶ μὲ τὰ βαρεῖα ποδάρια τοῦ χτυποῦσε στὰ πλευρὰ καὶ στὸ πρόσωπο· τὰ ὑποδήματα τοῦ λοχαγοῦ ἦταν βαρεῖα κ' εἶχαν διπλᾶ πετσὰ καὶ διπλᾶ ντακούνια μὲ μπρόζες γεμάτα κ' ἔτσι κάθε χτύπημά τους ἐπλήγωνε τὸ στρατιώτη, ποῦ ἔλαφε πειὰ νὰ κλαίῃ καὶ νὰ διαμαρτύρεται. Εἶχε λιποθυμήσει. Ὁ Λοχαγὸς τραβήχτηκε πέρα κ' ἐπλησίασε πρὸς τὸ μέρος τῶν δυὸ ἄλλων. Ἀναστένανε βαθειὰ κ' αἰστάνθηκε μὴν ἀνακούφιση στὴν καρδιά του, ποῦ τὴν ἔνοιωθε μὲς στὸ στήθος του σὰν σφιγμένη. «Ἐξεθύμανα λίγο. Ἄν μποροῦσα θὰ σποῦσα στὸ ξύλο καὶ τοὺς δυὸ ψευτοπαλληκαράδες, ποῦ μοῦ κάνουν τὸν κόκκορα, μὰ... τί νὰ σοῦ κάνω;»

—Σοῦχουν μιὰ ἀναίδεια αὐτὰ τὰ παληρόσκυλλα, ποῦ δὲ περιγράφεται, εἶπε κοιτάζοντας πρὸς τὸ μέρος ποῦ στεκότανε ὁ ἀνθυπολοχαγὸς καὶ ὁ λοχίας κοντὰ-κοντὰ καὶ σιγομιλοῦσαν σ' ὅλη αὐτὴ τὴ σκηνή. Ἐμεῖς πολεμούσαμε ἐδῶ μὲ τὸ χάρο, κ' αὐτὸς νὰ σοῦ κάθεται δίπλα στὰ καζάνια. Ἐτσι θέλουν αὐτοί, ξύλο καὶ μόνον ξύλο. Ἄλλοιῶς δὲν ἀκοῦν· καὶ μιλοῦσε ἀργὰ-ἀργὰ καὶ ξελαχιασμένα ἀπὸ τὸν κόπο ποῦχε πάρει. Ὅσο μιλοῦσε τόσο κ' ἐφρούσκωνε μέσα του ὁ θυμὸς, γιατί κανεὶς ἀπὸ τοὺς δυὸ τους δὲν τοῦλεγε λέξη. Ἦθελε νὰ τοὺς τιμωρήσῃ τοῦλάχιστο μὲ φυλάκιση, μὰ γρήγορα σκέφτηκε πῶς αὐτὸ ἴσως νὰ τὸν ἐβλαψτε ἂν τὸ μάθαιναν οἱ στρατιῶτες καὶ σταμάτησε σ' αὐτὴ του τὴν ἀπόφαση.

Ὡς τόσο τὸ μουλάρι, ποῦ ἦταν φορτωμένο τὶς ἀποσκευές καὶ τὸ τσαντήρι, εἶχε τραβηχτῆ παρσίμερα κ' ἔτρωε χαρτιάρι δίπλα σὲνα ὑψωματάκι. Ὁ Λοχαγὸς ἔστρεψε ζητῶντάς το, μὰ δὲν τὸ διάκρινε.

—Πήγαινε, λοχία, εἶπε μὲ τόνο διαταχτικὸ πειὰ καὶ κἄπως φουρκισμένο στὸν ὑπαξιωματικὸ ποῦ στεκότανε ἀμίλητος μπρὸς του καὶ κοίταξε νὰ φέρης τὸ μουλάρι ἔδῳ.

Ὁ Λοχίας ἔφυγε καὶ σίμωσε στὸν στρατιώτη ποῦ ἦταν ξε-

θεωμένος απ' τὸ ξύλο πεσμένος κάτω, πλακώνοντας τὸ τουφέκι του. Τὸν εἰμίωσε καλὰ καὶ τὸν σκούνησε στὸν ὄμο. Αὐτὸς μ' ἓνα παραπονετικὸ βογγητὸ ἦλθε στὸν ἑαυτὸ του.

— Πιὲ λίγο νερὸ απ' ἐδῶ, τοῦ 'πε δίδοντας του τὸ παγοῦρί του.

Κλαίοντας μ' ἓνα δυνατό ἀναφυλλητὸ κατέβασε λίγο νερὸ.

— Εὐχαριστῶ, τοῦ 'πε μὲ σιγανὴ φωνὴ καὶ τὸν πῆραν τὰ δάκρυα, ἐν ᾧ τὸ κορμί του ἀνατιναζότανε απ' τὴν ψυχικὴ του αγωνία.

Ὁ λοχίας ἔσκυψε κονιὰ στ' αὐτί του καὶ τοῦ ψιθύρισε δυὸ λόγια. Τοῦ φάνηκε πῶς τοῦ 'πε: «μὴ φοβᾶσαι καὶ θὰ τὸν ἐκδικηθῆς γρήγορα», κ' ὕστερα τράβηξε ζητώντας τὸ μουλιάρι, ποῦ δὲν ἔβγῃσε νὰ τὸ φέρῃ κοντὰ στὸ λοχαγὸ, μισοξεφορτωμένο.

— "Ε! παλῆνάνθρωπε! εἶπεν ὁ λοχαγὸς πάλι κοιτάζοντας πρὸς τὸ μέρος ποῦ ἦταν πεσμένη ἡ ὀρντινάντσα του. Νὰ περιμένω τόσες ὥρες ἐδῶ καὶ νὰ ξεπαγιάζω ὡς που νὰ σοῦ κατεβῆ τὸ κέφι νὰ μοῦ φέρῃς τίς ἀποσκευές. Αὔριο νὰ τὸν πάρῃς στὴ γραμμὴ, κύριε ἀνθυπολοχαγέ, καὶ νὰ μοῦ φέρῃς ἓναν ἄλλον. Τώρα σὲ παρακαλῶ διατάξε μερικοὺς ἀπὸ κεῖ κάτω, νάλθουν γιὰ νὰ μοῦ στέσουν τὸ τσαντήρι. Στείλέ μου κείνον τὸ ναυτικὸ τὸ Χιώτη ποῦ ξέρεῖ απ' αὐτὲς τίς δουλειές.

Ὁ ἀνθυπολοχαγὸς μὲ κάποια δυσφορία, ποῦ τὸ σκόταδι δὲν τὴν ἀφήκε νὰ φανῆ στὰ μάτια του, πῆγε πρὸς τὸ μέρος ποῦ κοιμόντανε οἱ στρατιῶτες. Ξύπνησε μερικοὺς απ' αὐτοὺς καὶ τοὺς ἔφερε πίσω απ' τὸ διφωματάκι.

Σὲ λίγη ὥρα ἦσαν ὅλα ἔτοιμα. Ἐβαλῆν τὰ κιβώτια τῶν φυσικιῶν σειρὰ κ' ἀπὸ πάνω ἐποποθέτησαν ἑπτὰ στρατιωτικὲς κουβέρτες καὶ μιὰ μὲ πολλὰ μαλλιά ἡπειρώτικη. Ὁ Λοχαγὸς εἶπε κ' ἓνα ἔτοιμο μαξιλάρι ποῦ τὸ κουβαλοῦσε πάντα ἡ ὀρντινάντσα του μαζί του, μὰ τώρα δὲν τῶβρισκε κ' ἄρχισε πάλι νὰ νευραΐζει. Ἐστείλεν ἓνα στρατιώτη νὰ πάῃ «σ' αὐτὸ τὸ χαμένο κορμί» καὶ νὰ τοῦ πῆ νᾶρθῇ γιὰ νὰ βρῆ τὸ μαξιλάρι καὶ νὰ κἀμῃ ἓνα τσιῖ στὸν κύριον Λοχαγὸ ὅπου νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ.

Σὲ λίγη ὥρα μπῆκεν ὁ «ἑπηρετής» μέσα μὲ κατόμαντρα μάτια καὶ προσιμένο πρόσωπο. Μιὰ τακουριά τοῦ Λοχαγοῦ τοῦχε δώσει στ' αὐτί, κ' ἔτρεχαν αἵματα. Ἐκλασε σιγὰ μὲνα πλανταμένο ἀπὸ φόβο ἀναφυλλητὸ καὶ τὰ δάκρυά του ἔβρεχαν ὀλόκληρο τὸ προσιμένο πρόσωπό του.

— Εὖρε, χτήνος, τὸ μαξιλάρι.

— Θὰ χάθηκε τώρα ποῦ οἰόμουν, κὶν Λόχ γέ, εἶπεν ἡ ὀρντινάτσα μὲ κομμένη φωνὴ κλαίοντας ἀκατάπαυτα.

Ὁ Λοχαγὸς ξάπλωσε τὰ δυὸ του χέρια σὲ δυὸ τεντωμένα φάσκελλα καὶ κόλλησε τὶς παλάμες του στὸ πρόσωπο τοῦ στρατιώτη σφίγγοντας τὰ δόντια τοῦ μὲ πείσμα.

— Νά! αἴτιμε! νά! πρόστυχε!

Τὸ ἕνα δάχτυλο τοῦ λοχαγοῦ εἶχε μπῆ στὴ λαβωματιά, ποῦχε πάλαι στὸ δεξιὸ μάτι ὁ στρατιώτης καὶ τὸν ἔκαμε νὰ πονέσῃ πολὺ, ποῦ δὲ μλόρεσε νὰ συγκρατήσῃ μιὰ ἀπελπιστικὴ φωνὴ κ' ἕνα μουγκρητὸ «Ἀχ! μάννα μου καὶ μὲ στράβωσε». Ὅλοι οἱ στρατιῶτες ἐπλησίασαν μαζί μὲ τὸν ἀνθυπολοχαγὸ καὶ τὸν λοχία, ποῦ κρατοῦσε ἕνα σπασμαστέτο ἀναμένο ἀπὸ τὶς προμήθειες τοῦ λοχαγοῦ. Γίνηκε μιὰ κίνηση μὲς στὸ τσαντηρι κ' ὅλοι περικύκλωσαν τὸν στρατιώτη, γιὰ νὰ δοῦν μὲ τὸ φῶς τοῦ κεριοῦ τί 'χε πάθει. Ὁ Λοχαγὸς στὴν κίνηση αὐτὴ φοβήθηκε. «Τὸ παρσίκαμα» σκέφτηκε κ' ἀπεφάσισε νὰ μεταχειριστῇ τὴν αὐστηρότητά του, γιὰτὶ φοβήθηκε μὴν τύχη καὶ τοῦ συμβῆ τίποτε δυσάγεστο. Ἄλλως τε μερικὰ συμπαθητικὰ λόγια, ποῦ ἄκουσε νὰ λέη ὁ λοχίας κ' οἱ στρατιῶτες στὴν ὀρντινάτσα, τὸν ἔκαμαν νὰ ὑπομιαστῇ. Τὸ αἰμιά του ἐπάγωσε πάλι ἀπὸ φόβο. «Ἄσχημα τὰ κατὰφερα' δὲν εἶναι ὥρα γιὰ τέτοιες δουλειές».

— Ἐμπρὸς πηγαίνετε στὶς θέσεις σας γρήγορα, διάταξε, κ' οἱ στρατιῶτες μὲ τὸν λοχία, ποῦ ἄφηκε τὸ κερί σ' ἕνα κωφὸ τοῦ στύλου τοῦ τσαντηριοῦ, ἔφραγαν. Ἐμείνε μόνος ὁ ἀνθυπολοχαγὸς κ' ἡ ὀρντινάτσα, ποῦ ἦταν κουλουβαρισμένη στὸ βέθος τῆς σπηλῆς, κλαίοντας σιγὰ ποῦ μόλις ἀκουότανε.

Ὁ λοχαγὸς βρισκότανε σὲ πολὺ δύσκολη θέση. Εἶχε μετανοήσῃ γι' αὐτὸ ποῦ ἔκαμε· δὲν τὸν ἐννοιαῖζε οὔτε λυπήθηκε «μ' αὐτὸν τὸν παλημάνθρωπο». Μὰ ποῦ ἦταν ἐπικίντυνο μετὰ τὴν ἀπουσία του ἀπὸ τὴ μάχη.—ἦταν δὰ εὐτύχημα πῶς δὲν τὴν εἶχαν παρεξηγήσει οἱ στρατιῶτες,—καὶ ποῦ μποροῦσαν νὰ τὴν ἀνασκαλέψουν τώρα καὶ νὰ τὴν καταλάβουν ἐξ αἰτίας τοῦ ἀνίποδου θυμοῦ μου. Σκέφτηκε πῶς ἔπρεπε νὰ μείνῃ μόνος μὲ τὴν ὀρντινάντσα του «μὰ ποῦ σοῦ ἴσθε κ' αὐτὸς ὁ παλληκαρᾶς μὲ μιὰ ἀναίδεια νὰ σοῦ θροναστήῃ ἐδῶ μέσα! μὰ στάσου κ' ἐγὼ τὸν δρομῶνῶ τώρα».

—Εἶναι ταποθετημένοι καλὰ οἱ διπλοσκοποὶ; αὐτίσῃ τὸν ἀνθυπολοχαγό.

—Μάλιστα, κύρ Λοχαγέ.

—Ἐπιβλέπουνται καλὰ;

—Ἔδωκα αὐστηρῆ διαταγὴ στοὺς λοχίους νὰ μὴν κλείσθῃν μᾶτια.

Μὰ πρέπει νὰ ἴστε κ' ἐσεῖς ἐκεῖ.

Ὁ ἀνθυπολοχαγὸς ἔκ α τ ἄ λ α β ε τὸ νόημα τῶν λόγων του καὶ χωρὶς νὰ πῆ τίποτε στράφηκε γιὰ νὰ φύγῃ χαιρῶντας κανονικά. Ὁ λοχαγὸς τὸν ἐσταμάτησε μιὰ στιγμὴ γιὰ νὰ τοῦ πῆ, πῶς πρέπει νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ ἀν συμβῆ «τίποτε ἔκτακτο».

—Μάλιστα, κύρ λοχαγέ κ' ἔφυγε μουρμουρίζοντας μὲς στὰ δόντια του, ποῦ τᾶσφιγγεν ἀπὸ θυμό, «θέλει νὰ μὲ στείλῃ νὰ ξαναγουπνήσω, γιὰ ν' ἐκοιμηθῆ μὲ ὄλη του τὴν ἀσφάλεια. Ἔνοια σου καὶ θὰ λογαριαστοῦμε!»

Ⓢ

«Πρέπει νὰ τὸν μαλακώσω αὐτὸν» σκέφτηκεν ἀμὰ ἔφυγεν ὁ ἀνθυπολοχαγός· «στὸ κάτω τῆς γραφῆς δὲν ἔφταιγε κ' αὐτός. Μὰ ἔλα σου ποῦθελα νὰ ξεσπάσω γιὰ τοὺς ψευτοπαλληκαράδες αὐτούς, ποῦρθαν νὰ μοῦ πτυλήσουν ἀνδραγαθίες, γιατί δὲν ἔτυχε γὼ νάμαι κεῖ καὶ νὰ δῶ τὰ χάλια τους!»

—Ἔλα δῶ, Μανώλη (ἔτσι ἔλεγαν τὴν ὀρντινάντσα του) φησέ μου λίγο τσᾶί βάλε καὶ λίγο νερὸ παραπάνω νὰ πῆς καὶ σύ.

Ἡ ὀρντινάντσα σηκώθηκε πάνω μ' αὐτὴ ἡ μετακίνηση ἔκαμε τὴν συγκίνησή του νὰ φανερωθῇ περὶ πολὺ σ' ἓνα δυνατὸ ἀναφυλλητό, ποῦ τοῦ συγκλόνηζε τὸ στηθος ὀλόκληρο. Ἐπῆγε, ἔφαξε στὶς ἀποσκευές, πῆρε ὅλα τὰ σύνεργα τοῦ ταγιοῦ καὶ τᾶβαλε πάνω σὲ μιὰ κίτσα ἀδειανὴ τῶν φουσεκιῶν, κα' ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζῃ τὸ τσιῖ τοῦ λοχαγοῦ. Αὐτὸς τὸν παρακολοῦθοῦσε μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ του, γιατί δὲν τοῦ ῥχότανε νὰ τὸν κοιτάξῃ στὰ μάτια. Γύρευε κάτι νὰ τοῦ πῇ, ἔτσι γιὰ ν' ἀρχίσῃ ἡ κουβέντα. Ἦθελε νὰ τὸν μαλακώσῃ.

Τὸ τσιῖ ἐτοιμάστηκε γρήγορα. Ὁ ὑπηρέτης τοῦ τό' φερε σὲ μιὰ μεγάλη φλιαντζάνα ποῦ κρατοῦσαν ἐπίτηδες.

—Καὶ ποῦ εἶναι τὸ δικό σου;

—Δὲ θέλω ἄγώ, εἶπεν ἡ ὀρντινάντσα ἀναστενάζοντας βαθεῖα, ἐν ᾧ τὰ δάκρυά του ἔτρεχαν ἀκατάπαντα ἀπ' τὰ μάτια του· «αὐτὸ μοῦλίπε, σκύλλε» σκέφτηκε καὶ τραβήχτηκε στὴ σκυῖ, ποῦ ἄφηγε τὸ φῶς τοῦ κεριοῦ πίσω ἀπὸ τὸ στῦλο. Αὐτὴ ἡ μικροκουβέντα τὸν ἔκαμε νὰ ξεφωνήσῃ τὸ παραπονετικὸ του κλάμα, ποῦ 'κανε τὸ λοχαγὸ ν' ἀγριεύῃ ὅσο δυνατόνε.

—Σκάσε πειά' βαρέθηκα.

Αὐτὸς προσπάθησε νὰ πνίξῃ τὸ κλάμα του, ὅσο μπορούσε περισσότερο. Ὁ λοχαγὸς ἄρχισε πάλι νὰ τὸν λυπᾶται, ποῦ στὸ τέλος πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ τοῦ μιλήσῃ καὶ νὰ τοῦ δώσῃ «τις ἐξηγήσεις ποῦ πρόκει»· ἔπειτα δὲν ἦταν δὴ καὶ καλὸ προῖμμα νᾶχῃ ἕναν ἐχθρὸ δίπλα του, σὺν γίνεται μιὰ μάχη. «Ὁ διάβολος πολλα κατεργάζεται».

—Καῦμένε, Μανώλη, ἡμουν στὰ νεῦρά μου. Δὲν ἔφταιγες σὺ μὰ τί νὰ γίνῃ; ἔτσι, κατάλαβες, εἶναι ὁ διαβολοχαραχτήρας μου. Πάντ' ἀνάποδος... Εἶχα φουρκίσει μὲ κάποιον προστυχόκομο. Σὲ σένα βρέθηκε νὰ ξεσπάσῃ ἡ μπόρα. Τί νὰ γίνῃ; Καὶ νὰ μὴν ἦσουν καλὸ παιδί καὶ φιλότιμος στρατιώτης δὲν μ' ἔνοιαζε· μὰ

ποῦ δὲν ἔχω κανένα παρόμοιο μαζί σου· νά, αὐτὸ εἶναι ποῦ με στενοχωροῦ!

Ἐρούφηξε δυὸ ρουφιές τσάι, ἔσκουπτησε τὸ πάνω του χεῖλι με τὸ κάτω κ' ἔξακολούθησε.

— "Ἡ θαρροῦς πῶς ξέχασα τὴν προθυμία ποῦδαίξες γιὰ νᾶρθης στὴ μάχη; "Ἄμ δὲ τὴν ξέχασα. Τῶχο πάρει μάλιστα καὶ σημείωση. Αὐτὸ εἶναι ἀρκετὸ γιὰ σένα· θὰ σοῦ κάμω μιὰ ἐκθεση περὶ καλὴ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς φοβιτάρηδες τοὺς ψευτογαλονάδες, ποῦ πῆραν τὰ γαλόνια μετὰ τὰ μέσα τῶν φουστανιῶν. Θὰ δῆς τί θὰ γράψω γιὰ σένα.

"Ἡ ὀδντινάτσα χωρὶς νὰ πῆ λέξη ἐστρουφογύρισε στὴ θέση του, πάντα κλαίοντας καὶ σφίγγοντας τὰ δόντια του καὶ τοὺς γρόθους του τόσο δυνατὰ ποῦ αἰσθανότανε πειὰ τὰ νεῦρά του νὰ πονοῦνε. «Μὲ σακάτεις, σκύλλε, χωρὶς νὰ κάμω τίποτε. Θὰ μοῦ τὸ πληρώσης!»

Κεῖνη τὴ στιγμὴ πυροβολισμοὶ πολὺ κοντὰ ἀκούστηκαν μαζεμένοι. Μιὰ ἀνθρωποταραχὴ καὶ βήματα βιαστικὰ κοντὰ κεῖ, καὶ φωνῆς «στά ὄπλα, στά ὄπλα... ἔδω ὄλοι... Μὴν κινηθῆτε ἀπ' τὴ θέση σας... Μὴ φοβᾶστε παιδιά» ἀνακατέφτηκαν με τοὺς πυροβολισμοὺς.

Ὁ λοχαγὸς ἀφῆκε τὸ φλιντσάνι ἀπ' τὰ χεῖρια του νὰ πέση χάμω καὶ νὰ σπίαση με θόρυβο· ζώστηκε τὸ πιστόλι του κ' ἄρπαξε τὸ σπαθὶ του στὰ χεῖρια. Σὰν σαστισμένος πετάχτηκεν ἔξω ἀπὸ τὸ ταυτηῖρι. Κεῖνη τὴ στιγμὴ εἶδε κάποια σκιά νὰ τρέξη πρὸς τὸ μέρος του. Ἡ καρδιά του χτύπησε δυνατὰ. Ἦταν χαμένος. Πετάχτηκε μπρὸς κ' ἄρχισε νὰ τρέξη, ἀπὸ 'κεῖ ποῦ 'χαν ἔρθη τὸ μεσημέρι. Ἐβαλεν ὅλα τὰ δυνατὰ του νὰ τρέξη γρήγορα, γιὰτι ἄκουε πίσω του νὰ τὸν κυνηγοῦν. Ἡ ἱστορία τοῦ λοχαγοῦ, ποῦ σφαζαν στὸ Γρίμποβο κάποια νύκτα σένα αἰφνηδιασμὸ οἱ Τοῦοκοι, τὸν ἔκανε νὰ κάμῃ φτεροὺς στὰ ποδιάρια. "Ἄκουε καλὰ τὰ βήματα κείνου ποῦ τὸν κυνηγοῦσε. Ὅσο πῆγανε καὶ τοῦ σίμωνε περὶ. Ἦταν χαμένος. Ἐτρέχε-ἔτρέχε, μ' ὅλη τὴ δύναμή του. Πε-

τίποτεν σὲ λάκκους καὶ θηψοματάκια ἔπερτε, μὰ πάλι σηκωνότανε,
 γιὰ νὰ τρέξῃ πειὸ πολὺ κ' ὄλο μὲ περισσότερο θάρρος. Εἶχε βροῆ
 τὸ μονοπάτι ποῦ ἔχαν ἀνέβῃ τὸ πρῶτ' καὶ μ' ἀνέκφραστη χαρὰ,
 τώρα στὸν κατήφορο, ἄρχισε νὰ πηδᾷ τρέχοντας. Τώρα γνώρισε
 καλὰ τὸ δρόμο. Ἄκουε πίσω του τὰ πατήματα κείνου ποῦ τὸν κυ-
 νηγοῦσε νὰ τὸν σκοτώσῃ. «Ἄν μὲ πιάσῃ χάθηκα». Πίσω του, μα-
 κρυνὰ πειὰ, ἄκουε πυκνοὺς πυροβολισμούς. Εἶχαν πιαστῆ στα γερὰ.
 «Σωστό μακελιό, Θεέ μου!» Τὰ βήματα ποῦ τὸν ἀκλουθοῦσαν ὄλο
 ἓνα καὶ τοῦ σίμωναν. Ἄνοιγε περισσότερο τὰ σκέλη του γιὰ νὰ
 πεταῖται πειὸ κάτω σὲ κάθε πήδημα. Κ' αὐτὸ τ' ἀναθεματισμένο
 σπαθὶ ὄλο ἓνα καὶ μέρδευε στὰ ποδάρια του. Καταλάβαινε πῶς
 κείνος ποῦ ἔτρεχε πίσω του τὸν ἔφτανε πειὰ καὶ πῶς τέντωνε τὸ
 χέρι του, γιὰ νὰ τὸν πιάσῃ. Ἔτσι σὰν νὰ τῶνοιωθε πῶς τὸ ξάπλωνε
 γιὰ νὰ τὸν πιάσῃ ἀπὸ τὸ ἀμπέχονο. Ἦταν χαμένος. Θὰ κρατοῦσε
 —ποτὸς ξέροι— κανένα δυνατὸ καὶ κορτερὸ μαχαίρι στὰ χέρια
 του. Πῶς εἶχε δίκιο νὰ φοβάται γιὰ τὴ σκηνὴ τοῦ Γριμπόβου. Τὸ
 μαχαίρι τοῦχε πειὸ σιμώσει δὲν εἶχε σωτηρία. Ἐξάλιστηκε ὄλο
 χάθηκα. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἔπεσε, γιὰτὶ μέρδευε σὲνα πουρνάρι
 καὶ γκρεμίστηκε κάπου δυὸ μέτρα χαμηλά, μὰ τὸ σῶμά του ἔπεσε
 πάνω σὲ χαμόκλαδα πυκνὰ κ' ἔτσι δὲν ἔχτυπήθηκε πολὺ. «Τώρα
 χάθηκα» σκέφτηκε, καὶ τὸ αἷμά του πάγωσε μὲς τίς φλέβες του.
 Ἔτρεμε σ' ὄλο τὸ κορμί του μ' ἓνα ριγος ποῦ τοῦ μάρανε ὄλο
 του τὰ νεῦρα. Μὰ σιγά-σιγά ξεκαθάρισεν ὁ νοῦς του καὶ τὰ μάτια
 του καὶ κατάλαβε πῶς δὲν τοῦ σίμωνε κανένας κ' ἐκεῖνος ποῦ τ'
 ἀκλουθοῦσε εἶχε χάσει τὸ δρόμο του. Ἐτέντωσε καλὰ τ' αὐτιά του
 μὰ τίποτε δὲν ἄκουσε. Ἐκεῖ παρακάτω ἦταν ποῦ εἶχαν καταση-
 νόσει τὸ πρῶτ', προτοῦ τὸς φωνάζουν. Ἄκουε τίς μιλιές τῶν
 «ἡμιονηγῶν» καὶ τοὺς εἶδε ποῦ ἦσαν καθισμένοι γύρω-γύρω στὴ
 φωτιά. Πῆρε θάρρος. Ἴσως καὶ νὰ τοῦ φάνηκε πῶς τὸν κυνηγοῦ-
 σαν! Γιὰτὶ δὲν ἦταν εὐκόλο πράγμα νὰ χαθοῦν σὰν νὰ τοὺς κα-
 τάπιε τὸ χῶμα. Μὰ φοβήθηκεμὴν τύχῃ καὶ τοῦστεναν καρτέρι σὰν
 τὸν ἔχασαν ἀπ' τὰ μάτια τους, γιὰ κείνο ξμεινε κεῖ πολλὴν ὥρα

τεντώνοντας τ' αὐτιά του, γιὰ ν' ἀκούσῃ κανένα πάτημα ἢ κανένα κρουφομίλημα. Οἱ πυροβολισμοὶ ἀκούοντανε πλανταχτοὶ περὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ μεγάλη ἀπόσταση, μὰ πάντα πυκνοὶ κι' ὄλο ἓνα περὶ πολλοὶ καὶ περὶ συχνοί.

Σκέφτηκε νὰ φωνάξῃ τοὺς «ἡμιονηγὰς» νὰ τὸν πάρουν, γιὰτὶ ἔνοιωθε, πὼς δύσκολα θ' ἄφτανε κεῖ κάτω. Μὰ τοῦ φάνηκε, πὼς δὲν ταίριαζε νὰ τὸν δοῦν σὲ τέτοια κατάσταση. Πὼς ἐξήλενε τώρα τὴ θέσῃ τῶν στρατιωτῶν αὐτῶν, ποῦ γύρω ἀπ' τὴ φωτιά γελοῦσαν ξεκαρδιστὰ σὰν νὰ μὴ γινότανε κοντὰ τοὺς τίποτε ποῦ νὰ τοὺς ταράξῃ!

Ⓞ

«Καὶ τώρα τί θ' ἀπογίνω;» αὐτὴ ἡ σκέψη τὸν ἐτρόμαξε κι' ἔκαμε τὰ χαρακτηριστικὰ του νὰ σφιχτοῦν σὰν σὲ κλάμα. Ὑπόφερε πολύ. Νὰ γυρίσῃ πάνω; μὰ κεῖ ἦταν σὰν νὰ πήγαινε στὸ θάνατο. «Ὁ Θεὸς ξέρει ποιὸς θὰ γλυτώσῃ ἀπ' τὸ λόχο» θὰ τοὺς ἔσφαξαν ὅλους! Ποιὸς ξέρει τί θ' ἄχα 'πογίνει, ἂν δὲν πρόφταινα νὰ βγῶ ἔξω ἀπὸ τὸ τσαντήρι ἢ ἂν μ' ἔπαιρν' ὁ ὕπνος. Μόνο θαῦμα ἦταν ποῦ σόθηκα.... Γιὰτὶ τὸν εἶδα ποῦ ρχότανε στὴ σκιηὴ κατ' εὐθεία. Ποιὸς ξέρει ποιὸς κατάσκοπος θὰ τοὺς τό 'πε! Εἶχα ἀκόμη χρόνου. Μὰ τώρα τί θ' ἀπογίνω; Πρέπει νὰ μὴ σιμώσω 'δῶ ποῦ κάθουντ' αὐτοί. Θὰ κατέβω κάτω στὸ γιατρό. Εἶμαι ἄρρωστος, τὸ νοιώθω. Ἔχω πυρετὸ πολύ. Δὲν θὰ σιμώσω κεῖ, γιὰτὶ ὅσο κι' ἂν φοβοῦνται τὴν ἀγριάδα μου, ἡ θέσῃ μου θὰ τοὺς δώσῃ τὸ θάρρος νὰ μὲ ρωτήσουν' καὶ τότε τί θὰ τοὺς πῶ; Κεῖ κάτω θὰ καμωθῶ, πὼς δὲν ξέρω τίποτε κι' ἔτσι θὰ μίθω κι' ἐγὼ τὴν καταστροφὴ σὰν καὶ τοὺς ἄλλους. Τὰ ἄλλα ὕστερα..... βλέπουμε.»

Κι' ἐξέκίνησε, σιγὰ κατεβάνοντας ἀπ' τὸ βουνό, ὡς πού ἔφταξε στὸν κήμπο, κεῖ ποῦ βρισκόντανε μερικὰ σπίτια. Τὰ εἶχαν κίαιμε «π ρ ὀ χ ε ι ρ α χ ε ι ρ ο υ ρ γ ε ἰ α» κι' ἔμεναν οἱ γιατροὶ κ' οἱ πληγωμένοι τὴ νύχτα. Ἐφταξε μπρὸς στὸ περὶ μεγάλο ἀπ' αὐτὰ καὶ στάθηκεν ἔξω ἀπ' τὴν πόρτα, μὴ τολμῶντας νὰ χτυπήσῃ.

Μέσα ήταν φῶς κι' ἄκουε κουβέντα, ποῦ τοῦ φάνηκε, πῶς τὴν ἔκαναν οἱ γιατροί. Ἐσίμωσε τὰ μάτια του κοντὰ σὲ μιὰ χαραμάδα τῆς πόρτας κι' εἶδε γύρω στὴ φωτιά τρεῖς γιατροὺς νὰ κάθονται μὲ μιὰ εὐχαρίστηση κουβεντιζόντας γιὰ μικροπράγματα. «Νὰ τύχη! καὶ θὰ σοῦ λέν κι' αὐτοὶ αὔριο πῶς πολέμησαν! Ἄχ, μορὴ τύχη! κι' ἄς ἦταν δυὸ λεπτά μόνο στὴ γραμμὴ καὶ τοὺς βλέπαμε!»

Ἔμεινε πολλὴν ὥρα ἐκεῖ, ὥσπου ἀποφάσισε κι' ἐχτύπησε σιγά, κοιτάζοντας πάντα ἀπ' τὴν χαραμάδα. Οἱ τρεῖς γιατροὶ ἔστρεψαν τὰ μάτια τους στὴν πόρτα.

—Σπρωῖξε, εἶπεν ὁ ἕνας τους—ὁ πειὸ μεγάλος κατὰ τὴν κρίση του.—

Αὐτὸς ἔσπρωξε τὴν πόρτα καὶ χαλαρώνοντας τὰ χαρακτηριστικά του γιὰ νὰ φαίνεται ἄρρωστος καὶ μὲ τὰ μάτια σὰν κουνισμένα μπῆκε μέσα. Γι' αὐτὴν τὴν παρουσίαση εἶχε κάμει μπόλικες μπρόβες κατεβαίνοντας κάτω ἀπ' τὸ βουνό, κι' ἔτσι πραγματικὰ πέτυχε στὴν ἐμφάνισή του, ποῦ κι' οἱ τρεῖς γιατροὶ σηκώθηκαν πάνω γιὰ νὰ τοῦ κάμουν μέρος. Αὐτὸς ἔπεσε κάτω, κι' ὅπως ἔπεσε δίπλα στὴ φωτιά, ἔμεινε ἀκίνητος παίρνοντας γρήγορα τὴν ἀναπνοή του κι' ἀγκομαχῶντας μένα μικρὸ κι' ἀσθενικὸ ἀγκομαχητό.

Τὸ σπαθὶ του εἶχε πλακωθῆ κάτω ἀπὸ τὸ σῶμά του, στὸ τεχνικὸ του πέσιμο· τώρα τὸν πονοῦσεν ὁ φυλακτιῆράς του, μὰ δὲν ἤθελε νὰ κουνήσῃ, γιατί προσπαθοῦσε νὰ φανῆ ἔξαντλημένος κι' ἀδύνατος γιὰ κάθε μετακίνηση.

—Γιὰ τὸ Θεό! τί ἔχετε, κύριε λοχαγέ; τὸν ἀρότησεν ὁ ὑπίατρος ποῦ γονάτισε δίπλα του γιὰ νὰ τὸν ἐξετάσῃ.

Αὐτὸς, παίρνοντας πάντα γρήγορα τὴν ἀναπνοή του μ' ἀνοιχτὸ καὶ ξεπεσμένο στόμα καὶ μεσοκλεισμένα μάτια, προσπῆθησε μὲ δυσκολία νὰ ἐξηγηθῆ.

—Πυρετὸς... ποῦ με... καίει. Ὅλο... τὸ κορμί μου... εἶναι... σὰν... πεθαμένο. Σῶσέ... με... γιατρέ...

Ὁ ὑπίατρος τοῦβαλε τὸ θερμόμετρο προσεχτικὰ λέγοντάς του

καθησυχαστικά «πῶς δὲν εἶνε τίποτα καὶ θὰ περάσῃ». Κ' οἱ ἄλλοι γιατροὶ τοῦ ἔχαν σιμώσει τοῦβαλαν μιὰ κουβέρτα πάνω ἀπὸ λίγα θυμάρια κοντὰ στὸν τοίχο.

—Ἐδῶ θάναι καλύτερα, κύριε λοχαγέ, εἶπεν ὁ ἕνας τους, βοηθῶντάς τον νὰ πλαγιαίῃ.

—Εὐχαριστῶ, μούριμύρισεν αὐτὸς μισοποθαμένα κι' ἔροριξε τὸ κεφάλι του πρὸς τὰ πίσω.

Σὲ λίγο οἱ ἄλλοι μάθαιναν ἀπὸ τὸν ὑπίατρο πῶς τὸν ἔλεγαν Μουντρούπουλο. Ἔτσι τοῦχαν πῆ μιὰ μέρα στὴ Λαγάτουρα.

Ὅλη του τώρα ἡ προσοχὴ εἶχε στραφῆ στὸ θερμοόμετρο κι' ἡ καρδιά του χτυποῦσε δυνατὰ μὲ τὸ φόβο μὴ τύχη καὶ δὲν ἔχη πυρετό. Ἦθελε νὰ τρίψῃ μὲ τὰ δάκτυλά του τὸ θερμοόμετρο, γιὰ ν'ἀνέβῃ ὁ ἰσθμὸς, μὰ τ'ὄβλεπε πῶς ἦταν δύσκολο, ἀφ' οὗ κι' οἱ τρεῖς τους τὸν κοίταζαν μὲ τόση στοργή, ποῦ τὸν ἔκανε νὰ τοὺς βραϊζῇ—καὶ μὲ τίς πειρὸ χυδαῖες βρουσὲς ποῦξερε—μέσα του, καὶ νὰ σφιγγῇ τὰ δόντια του ἀπὸ θυμὸ κι' ἀπογοήτεψη, γιατί δὲν τοῦ διδότανε καιρὸς νὰ τελέψῃ ὅλη αὐτὴ τὴν ἐπιχείρηση ποῦ ἔχε τόσο καλὰ ἀρχίσει.

Ἄναστέναξε βαθευί, ἔξερόβηξε καὶ προσπιάησε νὰ στραφῆ πρὸς τ'ἄλλο μέρος. Ἔτσι θὰ μπορούσε νὰ βάλῃ τὸ χέρι του μὲς τὸ στῆθος του καὶ νὰ τρίψῃ τὸ μέρος τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ θερμομέτρου, γιὰ νὰ τὸν κάμῃ ν' ἀνέβῃ. Ἄλλοιως, ἐφανταζότανε, πῶς ὅλη αὐτὴ ἡ ἐπιχείρηση πῆγαινε χαμένη. «Καὶ δὲν κουνοῦν ἀπ' τὴ θέση τους οἱ παληοκουραμπιέδες!» ἔνοιωθε τὰ μάτια καὶ τῶν τριωνῶν καρφωμένα πάνω του. Ἄν μπορούσε νὰ στραφῆ στὸ μέρος τοῦ τοίχου! θὰ τοὺς ξεγελοῦσε τόσο εὐκόλα! κι' ὅμως ἡ ὥρα προνοῦσε! Ἰσως δὲν ταῦμενεγ ἀκόμα παρὰ ἕνα λεπτό γιὰ νὰ ἐνεργήσῃ. Ἔνοιωθε τὸ στόμα του νὰ ξεραίνεται καὶ τὴν καρδιά του νὰ χτυπᾷ. Τὸ πῆρε ἀπόφραση. Ἐστράφηκε σιγὰ-σιγὰ γυρίζοντας τὸ πρόσωπό του πρὸς τὸ μέρος τοῦ τοίχου. «Τώρα θὰ τὸ καταφέρω» σκέφτηκε καὶ σιγὰ, χωρὶς νὰ κουνηθῆ τ' ἄλλο του σῶμα, ἔχωσε τὸ χέρι του στὴ μασχάλη του προχωρῶντάς το σιγὰ,

ὡς που νάβρηγὸν τὸ μέρος τοῦ ὑδρογυγίου τοῦ θερμομέτρου. «Νά το»· δουλειά τώρα. "Αν τὸ 'τραβε λίγο μὲς στὰ δάχτυλά του, θία τέλειωναν. «Δὲν πρόλει ὅμως καὶ πολύ, μὴν τύχη καὶ φανῆ ὑπερβολικὸ καὶ μὲ ξαναθερμομετρήσουν».

Κεῖνη τῆ στιγμῇ, καὶ προτοῦ αὐτὸς προφτάξῃ νὰ τρίψῃ τὸ γυαλί, σηκώθηεν ὁ ὑπίατρος κα' ἔσπυρε πάνω του. Αὐτὸς βιαστικὰ τραβήξῃ τὸ χέρι του ἔξω ἀπὸ τὸ στήθος του· μόλις πρόσκαμε νὰ μὴν τὸν καταλάβῃ ὁ γιατρός. Μὰ δὲν εἶχε προφτάξῃ νὰ κάμῃ τίποτα. "Ἦταν χαμένος. Πάγωσεν ἀπ' τὴν αγωνία. «"Ας τὸ διάβολο! ὅλο ἄτυχο!»

— Δώστέ μου, παρακαλῶ, κύριε Λοχαγέ, τὸ θερμομέτρο.

"Αχ! νὰ μπορούσε ἓνα μόνο λεπτὸ νὰ τὸ κρατήσῃ μὲς στὰ χέρια του! Μὰ τώρα ἀναγκάστηκε κίνοντας πάλι τὸν ἄρρωστο τὸν ἐξασθενημένον κα' ἀδύνατον νὰ τὸ τραβήξῃ ἔξω σιγά, προσπαθώντας μὲ τὸ βιαστικὸ τρίψιμο νὰ τοῦ φέρῃ κάποιον μεταβολή.

Ὁ γιατρός πῆρε τὸ θερμομέτρο στὰ χέρια του, καὶ σιμώνοντας το κοντὰ στὸ λιχνάρι ποῦ κρεμότανε δίπλα στὴ φωτιά, τὸ κοίταζε. Ὁ λοχαγός, ποῦ αἰσθανότανε τὴν καρδιά του νὰ τρέμῃ σὰν νὰ τὸν εἶχε πιάσει κάποιον κρόον διαπεραστικόν, δὲν μπόρεσε νὰ συγκρατηθῇ κα' ἀσυναίσθητα γουρλώνοντας τὰ μάτια του εἶχε μισοσηκωθῆ ἀκουμπισμένος στὸ δεξιὸ χέρι καὶ βλέποντας μὲ μάτια ἀκούνητα τὸ πρόσωπον τοῦ ὑπιάτρου. Μὰ τὴν ἴδια στιγμῇ παραδέχτηκε πῶς τὸ κινήμα του ἦταν ἄτυχο καὶ βλαβερό, γιατί οἱ δυὸ ἄλλοι γιατροὶ παραξενεύτηκαν μὲ τὴν κίνησίν του αὐτῆ καὶ τὸν κοίταζαν κατὰματα, ποῦ τὸν ἔκαμαν νὰ τὰ χάσῃ ὡς ἐννιωθε «τὴ βλακεία» του αὐτῆ. «Τώρα πειὰ καὶ θὰ ὑποψιάστηκαν κα' αὐτοί. "Ὅσο πᾶμε καὶ χειρότερα!" Ἀτυχη τύχη!" Ἀν γνώριζα κανένα τους καὶ θάδικανα! Μ' αὐτοὶ εἶναι ὅλοι ἐφεδροὶ, οἱ παλαρθῶποι. Τί θὰ γίνῃ;»

Ὡς τόσο ὁ γιατρός παίζοντας τὸ θερμομέτρο μὲς στὰ χέρια του καὶ χτυπώντας τὴν ἄκρην τοῦ δεξιοῦ ποδαριοῦ του ρυθμικὰ κάτω στὸ χῶμα, ἔσπυρε κοιτάζοντας μ' ἓνα χαμόγελο σημαντικόν

τούς άλλους γιατρούς, ποῦ τὸν κοίταζαν κι' αὐτοὶ μὲ μιὰ ἐρωτηματικὴ περιέργεια μὲς στὰ μάτια.

—Χμ ! ἔκαμεν ὁ ὑπίατρος καὶ προχώρησε πρὸς τὸ μέρος ποῦ ἦταν πλαγιασμένος ὁ λοχαγός, ποῦ δὲ τολμοῦσε πειὰ νὰ κοιτάξῃ στὰ μάτια τοὺς γιατρούς, γιατί προαισθανότανε κάτι κακό. «Ὅτι γίνῃ ἄς γίνῃ. Στὸ διάβολο. Θὰ πεθάνω μ' αὐτὴ τὴν ἀγωνία. Δὲν θὰ μοῦ κόψουν δὰ καὶ τὸ κεφάλι!».

—Δὲν μοῦ λέτε, κύριε Λοχαγέ, τί αισθάνεστε κι' εἶστε ἄρρωστος ; τὸν ἀρώτησε χτυπώντας τον ἑλαφρὰ στὸν ὦμο ὁ ὑπίατρος, ἔτσι σὰν χὰδι περίσσι στοργικὸ, μὰ ποῦ φανέρονε στοὺς ἄλλους, ποῦ τὸν ἤξεραν, ὅλο τὸ θυμὸ ποῦ αισθανότανε κείνη τὴ στιγμή.

Αὐτὸς τάχασε. Δὲν ἐπερίμενε τόσο γρήγορα τὴν καταστροφή. «Δὲν πρόφταξα νὰ σηκώσω τὸν ὑδράργυρο !» Ἀπὸ τώρα κι' ὕστερα δὲν ἤξερε τί θ' ἀπογινότανε. Ἀφῆκε τὴν τύχη νὰ τελέψῃ ὅτι ἔχεν ἀρχίσει αὐτός. Ἦθελε νὰ πῆ κάτι, γιὰ ἀπάντηση, μὰ δὲν ἤξερε τί νὰ βρῆ, γιὰ νᾶναι σύμφωνο καὶ μὲ τὴ διάγνωση τοῦ γιατροῦ.

—Τὰ ποδάκια μου, ἀκούω νᾶναι μουνδιασμένα, εἶπε σιὸ τέλος, γιατί ἡ σιωπὴ αὐτὴ τοῦ φαινότανε πῶς δυσκόλευε τὴ θέσῃ του περισσότερο.

—Αὐτὸ εἶναι ἀπ' τὴν κούραση ἄλλο τίποτε ; ρώτησε πάλι ὁ ὑπίατρος κλειώντας τὰ μάτια του καὶ κουνώντας ἐρωτηματικὰ τὸ κεφάλι του.

—Τί ἄλλο ; ρώτησεν ὁ λοχαγός κάπως θυμωμένος.

—Ναί· τί ἄλλο ;

Ἐκεῖνος δὲν ἀπάντησε, παρὰ κατέβασε πάλι τὰ μάτια κάτω.

—Κύριε λοχαγέ, νὰ σᾶς πῶ ;

Αὐτὸς ἐτρομάξε κι' ἀνασηκώθηκε γρήγορα ξεχνώντας τὴν ὑπόκρισή του καὶ τὴν ἐκτέλεση τοῦ σχεδίου του. Ἐπερίμενε μ' ἀγωνία. Κάτι κακὸ θὰ τοῦλεγε τὸ καταλάβαινε.

—Δὲν ἔχετε τίποτε ; κι' αὐτὴ ὄλη ἡ ἱστορία δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ψευτιά, ποιὸς ξέρει γιὰ ποιὸ λόγο.

Οἱ ἄλλοι γιατροὶ ἀνασηκώθηκαν, παραξενεμένοι μ' αὐτὴ τὴν ἐξέλιξη. Ὁ ἕνας ἐχαμογέλασε κ' ἐκούνησε τὸ κεφάλι του ξύνοντάς το κάτω ἀπὸ τὸ ἀνασήκωμα τοῦ πηλικίου του. Ὁ ἄλλος σίμωσε στὸν ὑπίατρο καὶ μυστικά, μὰ ποῦ ἀκούστηκε κ' ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τὸν ρώτησε πόσο πυρετὸ εἶχε.

—Πόσο πυρετό; τριάντα ἔξη καὶ ἔξη δέκατα. Νὰ ἡ ἀρρώστεια του, ποῦ τὸν ἔκαμε ν' ἀφήσῃ τὸ λόγο του, γιὰ γάρθῃ σὲ τέτοια χάλια τσακισμένος δῶ κάτω.

Αὐτὸς ἐχαμήλωσε ἀκόμη περισσότερο τὸ κεφάλι του χωρὶς νὰ μιλά καὶ μέσα στὴ ψυχὴ του ἔνοιωσε μιὰ συντριβὴ καὶ μιὰ ταπείνωση, ποῦ τὸν ἔκανε νὰ πονῇ. Ἐνα παράπονο τοῦ φρούσκωνε τὸ στῆθος. Ἦθελε νὰ κλάψῃ, μὰ δὲν μπορούσε παρὰ νὰ κρατηθῇ μπρὸς «στοὺς σκληροὺς αὐτοὺς».

Ἔβαλε στὸ νοῦ του νὰ σηκωθῇ καὶ νὰ φύγῃ, μὰ δὲν μπορούσε ἄλλως τε αὐτὸ θάταν χειρότερο. Ἄν ἐκάθιζε, κάπως θὰ μπορούσε νὰ δικαιολογηθῇ ἀργότερα.

—Μὰ ἐγὼ εἶμαι ἀρρωστος, μουρμούρισε.

—Κύριε Λοχαγέ. Αὐτὸ ποῦ κάματε δὲν ἦταν σωστό· μορεῖτε νὰ τὸ διορθώσετε καὶ σᾶς δίδω τὸ λόγο μου, πῶς δὲν θ' ἀκουστῇ τίποτε.

Ἐσήκωσε τὰ μάτια του καὶ τὸν κοίταξε πολλὴν ὥρα.

—Πῶς; εἶπε μὲ μισοσβυσμένη φωνή.

—Νὰ γυρίσετε πίσω ἀμέσως.

Ὁ λοχαγὸς ἀναστέναξε διπλᾶ, βαθεῖα.

Ὁ ἄλλος ἀνθυπίατρος, ποῦ ἦταν κοντὰ στὴ φωτιὰ, γελοῦσε πειὰ ξεφωνητὰ σὰν ἀπογοητευμένος καὶ στενοχωρημένος, ποῦ κάμε καὶ τοὺς ἄλλους νὰ στρέψουν τὸ πρόσωπό τους σ' αὐτόν. Τὸν εἶδαν νὰ γελᾷ πικρὰ κοιτάζοντας μὲ περιφρόνηση τὸ λοχαγό, ποῦ ἦταν καθισμένος πάνω στὴν κουβέρτα, καὶ νὰ σφίγγῃ τὸ γρόθο του μὲ μιὰ γκοριμάτσα σὰν νᾶθελε νὰ πῇ: «Νὰ μπορούσα νὰ σᾶς πνίξω, τέτοιοι λοχαγοὶ ποῦ εἶστε».

Ὁ ὑπίατρος ἀδστηρὰ τοῦρριξε μιὰ ματιὰ καὶ κείνος ἀναγκά-

στηκε κουνώντας τὸ κεφάλι του στενοχωρημένα, νὰ μὴ μιλῆσῃ. «Κοίτα μωρέ, σὲ τί ἀνθρώπους ἐπιστεύουνται τὴν τιμὴ μας καὶ τὴ σωτηρία μας!» σκέφτηκε, κ' ἔπιασεν ἓνα ξύλο γιὰ νὰ ἀνασκαλέψῃ τὴ φωτιά.

—Τί θὰ κάμετε τώρα, κύριε Λοχαγέ; ρώτησε πάλι ὁ ὑπίατρος.

Αὐτὸς δὲ μίλησε φοβότανε μὴν τύχη κ' ἂν μιλοῦσε τὸν ἔπαιρναν τὰ δάκρυα, προῖμα, ποῦ θὰ τὸν ἔξευτέλιξε τέλεια «μπρός σ' αὐτοὺς τοὺς κουραμπιέδες τῆς παραστῆς».

—Μὰ δὲν μπορείτε νὰ μείνετε δῶ, ἀφ' οὗ δὲν εἶστε ἄρρωστος. Δὲν ἔχομε τὸ δικαίωμα νὰ σᾶς κρατήσωμε χωρὶς δικαιολογία. Αὐτὸ ἔπρεπε νὰ τὸ ξέρετε! κ' ἔξάρωσε τὰ φρύδια του ἀπὸ θυμὸ καὶ στενοχώρια.

—Μὰ δὲν μπορῶ τώρα, τέτοια ὦρα, νὰ γυρίσω. Εἶμαι πεθαμένος ἀπ' τὸν κόπο. Αὔριο προῦ-προῦ θὰ γυρίσω στὴ θέσῃ μου· σᾶς τὸ ὑπόσχομαι· εἶπε μὲ φωνὴ σβυσμένη, ποῦ καλὰ-καλὰ δὲν τὴν ἄκουαν οἱ ἄλλοι.

—Μοῦτρα γιὰ νὰ ἐμπιστευθῆ ἡ πατριδα μιὰ θέσῃ, ἐμούγκρισεν ἐπεμβαίνοντας ἀπὸ κεῖ ποῦ καθότανε σκυμμένος στὴ φωτιά ὁ ἓνας ἀνθυπίατρος, καὶ φουροκισμένος σηκώθηκε προχωρῶντας πρὸς τὸ λοχαγὸ, ποῦ καθότανε συντριμμένος κάτω στὴν κουβέρτα. Ντροπὴ, κύριε Λοχαγέ, ντροπὴ ν' ἀτιμᾶζης τὰ γαλόνια σου καὶ νὰ πατῆς τὸν ὄρκο σου. Τρισαλλοίμονό μας ἂν ὄλοι οἱ λοχαγοὶ τὸ σκοῦσαν ἀπ' τὴ γραμμὴ κ' ἄφηναν τὸ στρατὸ μόνον, ὅπως ἐκάμετε σεῖς!

Ὁ ὑπίατρος στενοχωρήθηκε μὲ τὴν ἀπειθαρχίαν αὐτὴ ἐπέμβαση τοῦ κατωτέρου του καὶ μάλιστα σὲνᾶ ἀνώτερό τους μπρός, ποῦ ὅσον κ' ἂν ἦταν φταίχτης, ὅμως πάντα ἀνώτερός τους ἦταν.

—Κύριε ἀνθυπίατρε, δὲν ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ φυτρώνετε ἐκεῖ ποῦ δὲν σᾶς σπέρνουν καὶ νὰ ἀνακατεύεστε σὲ ὑποθέσεις ποῦ δὲν σᾶς ἐνδιαφέρουν, ὅταν ἐγὼ εἶμαι μπρός.

—Μά, κύριε ὑπίατρε, πονεῖ ἡ ψυχὴ μου...

—Σιωπή παρακαλώ· ἡ ὑπηρεσία δὲν ξέρει αἰσθηματικότητες, στή θέση σας· καθήσετε κάτω.

Ὁ ἀνθυπίατρος σόπασε καὶ τραβήχτηκε κοντὰ στήν παραστιά, ζητώντας τὸ ξύλο ποῦ ἀνασκίλευε τὴ φωτιά, γιὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἀπασχόλησὴ του αὐτῆ, ποῦ κάπως τοῦ συγκρατοῦσε τὰ νεῦρά του.

Κάθε λέξη τοῦ κανγαῦ αὐτοῦ χτυποῦσε στήν ψυχὴ τοῦ λοχαγοῦ σὰ μαχαίρι καὶ τὸν λάβωνε βαθειά, μὰ δὲν μπορούσε νὰ μιλήσῃ. Εὐχαριστήθηκε ποῦ ὁ ὑπίατρος ἔβαλε στή θέση του αὐτὸ «τὸν πρόστυχο, ποῦ θέλε νὰ κάμῃ τὸν κάτι τις», κι' ἐπερίμενε νὰ δῆ τὰ παρακάτω.

Ὁ ὑπίατρος τοῦ 'πε πάλι μὲ ὄμορφο τρόπο, πῶς ἔπρεπε νὰ φύγῃ χωρὶς καμμιά καθυστέρηση καὶ νὰ συλλογιστῆ τίς συνέπειες ποῦ θὰ ἦσαν τόσο βαρεῖες γι' αὐτὸν αἴριο· τότε, θὰ ἦταν ἀσφαλῆ πειὰ γιὰ κάθε ἐπιδιόρθωση τοῦ κακοῦ. Ὁ λοχαγὸς σηκώθηκε, καὶ χωρὶς νὰ κοιτάξῃ πίσω του, προχώρησε πρὸς τὴν πόρτα, μὰ ἐκεῖ, σὰν νὰ μετάνοιωσε καὶ στάθηκε. «Δὲν πάω πουθενά· κι' ἂν μὲ σκοτώσουν ἀκόμη· δὲν τὸ κουνῶ. Ποῦ θὰ πάω τέτοια ὥρα;» κι' ἐστράφηκε μὲ μιὰ νευρικὴ χειρονομία καὶ μιὰ ὀδυνηρὴ γρομμάτσα σὲ μιὰ γωνιά τοῦ σπιτιοῦ. Ἐκεῖ κάθησε ἀκουμπώντας τὸ κεφάλι του στὸ γόνατό του.

Ὁ ὑπίατρος μὲ τοὺς ἄλλους γιατροὺς τὸν παρακολούθησαν, χωρὶς νὰ βγάλουν μιὰ λέξη. Τὸν εἶδαν ποῦ κάθιζε στὴ γωνιά παράμερα κι' ἐκοίταζεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Ὁ ὑπίατρος σήκωσε τοὺς ὄμους του κι' ἔσφιξε τὰ χεῖλη του μὲ θυμὸ. "Ἐλεῖτα κάθισαν γύρω στὴ φωτιά καὶ οἱ τρεῖς τοὺς χωρὶς νὰ μιλοῦν. Δὲν ἀκουότανε τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὸ χτύπο ποῦκανε τὸ χονδρὸ δαυλίοι μὲς στὴ μικρὴ φλόγα του.

Θὰ εἶχαν φτάξει μεσάνυχτα, γιὰτὶ κάποιος πετεινός, λησμονημένος στὸ ἐρημωμένο κι' ἐρειπωμένο χωριό, ἔκραζε. Ὁ λοχαγὸς ἦταν ἀκίνητος σὰν πεθαμένος στήν ἴδια θέση ποῦ πρωτοκάθησε. Δὲν ἤθελε νὰ κινεῖται γιὰ νὰ μὴν προκαλῆ τὴν προσοχὴ

τους. Ἄνευρίχιαζε στὴ σκέψη πῶς αὔριο τὸ πρωτὶ θάταν ἀναγκα-
σμένος νὰ γυρίσῃ στὴ γραμμὴ καὶ παρακαλοῦσε νὰ γίνῃ τίποτε
μεγάλο, ποῦ νὰ τὸν δικαιολογήσῃ μπρὸς στὰ μάτια τῶν ἄλλων.
Ἄχ! ἂν μπορούσε νὰ ρωστήσῃ. Τὴ μεγάλη εὐτυχία ποῦ θὰ δοκι-
μαίε. Ἔτσι θάπαιρνε καὶ μιὰ ἱκανοποίηση στὰ μάτια αὐτῶν τῶν
«πρόστυχων» καὶ θὰ μπορούσε νὰ τοὺς χτυπήσῃ στὰ μούτρα, πῶς
δὲν ἦσαν γιατροὶ παρὰ ξυλοσκίστες, ἀφ' οὗ δὲν μπόρεσαν νὰ νοι-
ώσουν τὴν ἀρρώστια του. Ἄν μπορούσε νὰ πάθῃ κάτι, ποῦ νὰ
μὴν κιντυνέσῃ, μὰ ποῦ νὰ τὸν κρατήσῃ στὸ χροβιάτι καιρὸ πολὺ!
Ἄχ! ἂν ὑποχωροῦσαν ἀπὸ κεῖ πάνω. «Ἄν τοὺς ἔπερναν φιλάγγι
οἱ Τοῦρκου!» Αὐτὸ θὰ τὸν ἔσωζε στὴν γενικὴ ἀνακατοσοῦσα. Ἦ-
θελε νὰ σκεφθῆ τί θάκαναν κεῖ πάνω μετὰ τὸ φευγὸ του, μὰ
δὲν μπορούσε χωρὶς νὰ δοκιμάσῃ μιὰ ἀνέκφραστη συγκίνηση.
Προσπαθοῦσε νὰ διώξῃ κάθε σκέψη του ποῦ πλησίαζε πρὸς τὸ
μέρος ποῦ πολεμοῦσεν ὁ λόχος του. Δὲν ἤθελε νὰ σκέφτεται τί
γινότανε κεῖ πάνω.

Ὡς τὴν ὥρα δὲν εἶχε σκεφθῆ πῶς μπορούσε γι' αὐτὴ του τὴ
διαγωγή νὰ δώσῃ λόγο κι' ἄφηνε τὸν ἑαυτὸ του νὰ πιστεύῃ, πῶς
αὐτὸς ἦταν ὁ μόνος ποῦ ἔπρεπε νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἐγκατά-
λειψη αὐτῆ τοῦ λόχου του. Τὸ ζήτημα τὸ ἔπερνε καθαρὰ ζήτημα
δικό του, ποῦ κανέναν ἄλλον δὲ θ' ἀπασχολοῦσε, οὔτε θὰ σκό-
τιζε. Μὰ τὰ λόγια τοῦ γαιτροῦ τὸν εἶχαν τρομάξει καὶ τὸ ξεσπά-
θωμα αὐτοῦ τοῦ «προστυχανεθρεμμένου ἀνθυπίατρον» τὸν ἔκαμε
νὰ φοβηθῆ, ὄχι πειὰ γιὰ τὸ βαθμὸ του, —στὸ διάβολο κι' αὐτός,—
μὰ καὶ γιὰ τὴ ζωὴ του. Εἶχε μάλιστα διαδοθῆ αὐτὲς τὶς μέρες,
πῶς θὰ ρχόντανε ὁ Ἀρχιστράτηγος κι' αὐτὸ ἦταν ποῦ τὸν στενο-
χωροῦσε πειὸ πολὺ. Ὁ Ἀρχιστράτηγος δὲν ἐχοράτευε σὲ τέτοια
ζητήματα καὶ ἦταν ἄγριος σὲ κείνους ποῦ παοάβαιναν τὸ καθῆ-
κόν τους. Ἀναστέναιε βαθεῖα, κι' αἰσθανότανε τὸ κεφάλι του νὰ
σπάσῃ ἀπὸ τὸ ἀδιάκοπο στρίμωγμα τῶν λυπηρῶν σκέψεων, ποῦ
στριφογύριζαν πάντα μαῦρες κι' ἀπελπιστικὲς. Ἄχ νὰ μπορούσε
νὰ σφίξῃ τὴν καρδιά του καὶ νὰ γύριζε πίσω μὰ νοιωθε πῶς

δὲν μπορούσε νὰ τὸ κατορθώσῃ καὶ πῶς δὲν τολμοῦσε οὔτε ἓνα βήμα νὰ πύρῃ μέσα σὲ τέτοιο σκοτάδι καὶ μπρὸς σὲ τόσο μεγάλο κίντυνο. «Τί νὰ γίνεταί κεῖ πάνω! Θεέ μου! πόσοι θὰ σκοτώθηκαν. Τί ἔχω νὰ τραβήξω αὔριο μ' αὐτὸ ποῦκαμα! Τί θὰ πῶ στὸν Ταγματάρχῃ, αὔριο ποῦ θὰ τὰ μάθῃ ὅλα! Μὰ μὲ κνηγοῦσαν τόσοι.... αὐτὸ δὲν εἶναι ἀλήθεια, γιατί μόνο ἓνας ἦταν, μὰ καὶ γι' αὐτὸν ἀκόμη δὲν εἶμαι βέβαιος, γιατί δὲν μπορούσε νὰ χαθῇ ἔτσι σὰν νὰ τὸν κατάρπει ἡ γῆς! "Αχ! γιατί νὰ βιασθῶ νὰ φύγω. "Ὡς ἐκείθιζα κάπου κεῖ νὰ περιμένω ὡς τὸ πρωὶ καὶ σὰν ἔβλεπα πῶς ἐκιντύνενα, νᾶπερνα μερικοὺς στρατιῶτες νὰ κρατήσω μιὰ θέση, ὡς πον νὰ εἰδοποιήσω στὴν ἐφεδρεία. Μὰ τώρα πᾶνε ὅλα! Μά... στὸ κάτω τῆς γραφῆς, στὸ διάβολο νὰ πᾶν ὅλοι τους! γιατί ἐγὼ ἴσως αὐτὴ τὴν ὥρα νᾶμουν σκοτωμένος!».

Καίη τὴ στιγμὴ ἀκούστηκαν πολλὰ βήματα ἔξω κ' ἡ πόρτα ἄνοιξε. Μερικοὶ στρατιῶτες ἐμεγαλοφώναζαν σηκώνοντας πάνω στὰ χέρια τους κάποιον.

Οἱ γιατροὶ σηκώθηκαν βιαστικά.

—Τί τρέχει; ρώτησεν ὁ ὑπίατρος.

—Πληγωμένοι, κύριε ὑπίατρε, εἶπε κάποιος δεκανέας, κρατῶντας τὸ χέρι του τὸ ξεροβὸ τυλιγμένο μέσα σ' ἐπιδέσμους. Ἐνας αἰφνηδιασμός τῶν τούρκων μᾶς ἔκαμε νὰ χάσωμε πολλούς. Ὡς τὴν ὥρα ἐρχόμαστε μιὰ δεκαριὰ πληγωμένοι. Κεῖνος ποῦ σηκώνουν εἶναι ὁ λοχίας μας. Ἐχει λαβωθῆ στὸ στήθος μ' ἐπικίνδυνη λαβωματιά.

Ὡς τόσο οἱ γιατροὶ μὴ δίνοντας προσοχὴ στὴ φλυαρία τοῦ δεκανέα, ἄρχισαν νὰ γδύνουν οἱ δυὸ τὸ λοχία κ' ὁ ἄλλος νὰ ἀλλάσῃ τοὺς ἐπιδέσμους τῶν ἄλλων, ὅσοι δὲν ἦσαν καλοδεμένοι καὶ ἀφηναν τὸ αἷμα νὰ τρέχῃ ἀπ' ἔξω.

Σ' ὅλη αὐτὴ τὴ σκηνὴ ὁ λοχαγὸς ζαρωμένος στὴ γωνιά του, ἔτσι ποῦ δὲν ἐφαινότανε ἀπὸ κανένα, κρυμμένος μὲς στὴς σκιὰς τῶν ἄλλων, ἐτέντωνε ταυτιά του γιὰ ν' ἀκούσῃ ὅσο μπορούσε κα-

λύτερα, γιατί διαίκρινε καλά πειά, πῶς ὅλοι ἦσαν στρατιῶτες τοῦ λόχου του.

Ἦθελε νὰ φύγη, μὰ φοβήθηκε μὴν τύχη καὶ τὸν δοῦν καὶ ποιὸς ξέρει τί θὰ γινότανε. Πῆρε τὴν ἀλόφραση νὰ μὴν κουνηθῆ ἀπ' τὴ θέση του καὶ νὰ κρυφτῆ ὅσο μποροῦσε ζαρόνοντας στὴ γωνιά. Ἐκρύωνε πολὺ γιατί δὲ φοροῦσε τίποτε καὶ γιατί αὐτοὶ εἶχαν ἀφήσει τὴν πόρτα ἀνοιχτὴ στὸ ἔμπα τους. Ἐπληγε τὴν ἀναπνοή του καὶ τοὺς ἀτέλειωτους στεναγμούς του ὅσο μποροῦσε, κ' εἶχε σκυμμένο τὸ κεφάλι του μὲς στὰ σιέλια του, γιὰ νὰ μὴν τύχη καὶ διακρίνουν τὸ πρόσωπό του.

Ὡς τόσο ἡ δουλειὰ τῶν γιατρῶν ἦταν μεσοτελειωμένη καὶ οἱ νοσοκόμοι, ποῦ εἶχαν ἔρθη στὴν ὑπηρεσία τους, πῆραν τὸ λοχία καὶ τὸν πῆγαν στὸ ἄλλο σπῆτι, κεῖ ποῦ ἔμεναν καὶ ποῦ εἶχαν κάμει ἐπίτηδες ἓνα παχὺ στρώμα ἀπὸ χόρτα γιὰ πειὸ μαλακά. Ὁ πληγωμένος ὅταν τὸν ἔπαιρναν, σὰν νὰ εἶχε κάπως ἡσυχάσει, γιατί ἀναστέναξε μ' ἀνακούφιση.

Στὸν ἀναστεναγμὸ αὐτὸ ὁ λοχαγὸς τοῦ φάνηκε πῶς γνώρισε τὸ μικρὸ λοχία, ποῦ τοῦχε μπῆ στὸ ρουθοῦνι ἀπὸ ἄνωρίς. Τὸν λυπήθηκε πολὺ. «Τὸν καῦμένο! Νὰ δώση ὁ Θεὸς νὰ μὴν ἔχη βαρεῖα πληγωθῆ. Κακομοῖρα μάννα του!»

—Κι' ἀπὸ ποιὸ λόχο εἶστε; ρώτησεν ὁ εὐκολοερέθιστος ἀνθυπίατρος. Ἐλάτε δῶ κοντὰ στὸ λυχνάρι νὰ σᾶς γράψω τὰ ὀνόματά σας.

—Εἴμαστε ἀπὸ τὸ λόχο τοῦ Μουντρούπουλου, πετάχτηκε πάλι ὁ δεκανέας πέρνοντας, ἴσως, θάρρος κ' ἀπὸ τὴν ὑπεροχὴ του κατὰ βαθμὸ μέσα στοὺς ἄλλους πληγωμένους.

—Μπᾶ; ἔκαμεν ὁ ἀνθυπίατρος καὶ ξέσπασε σ' ἓνα γέλιο, — ποῦ ἔκαμε τοὺς πληγωμένους στρατιῶτες νὰ παραξενευτοῦν ὅλοι — καὶ στρέφοντας τὸ πρόσωπό του στὴ γωνιά ποῦ ἦταν κουλουβαριασμένος ὁ λοχαγὸς τοῦ φώναξε δυνατὰ—Κύρ λοχαγέ, σεῖς τοὺς ἀφήκατε, μ' αὐτοὶ ἦρθαν καὶ σᾶς βοῆξαν! χὰ χὰ! Νά, παιδιά, τὸ λοχαγὸ σας! εἶπε κ' ἔδειξε μὲ τὸ δάχτυλό του πρὸς τὴ γωνιά.

Οἱ στρατιῶτες γύρισαν τὰ μάτια τους καὶ κοίταζαν σιγομουρμουρίζοντας μ' ἀμφιβολία στήν πληροφορία ποῦ τοὺς ἔδωκεν ὁ γιατρός· ὁ ὑπίατρος κ' ὁ ἄλλος γιατρός δὲ δυσαρεστήθηκαν αὐτὴ τὴ φορὰ μὲ τὴ νευρικότητα τοῦ συναδέλφου των, μάλιστα κ' αὐτοὶ τὸ θέλαν, γὰρ νὰ δοῦν τί θ' ἀπόκρινεν ὁ δειλός, ποῦ ἀφῆκε τὴ θέση του στὸν πρῶτο τουφεκοβολισμό.

Αὐτὸς ζαρωμένος ὅπως ἦταν ἄρχισε νὰ τρέμη καὶ νὰ μοιρολογιέται μέσα του γιὰ τὸν ἔξευτελισμὸ ποῦ πάθαινε. «Νὰ μπορούσα νὰ φύγω!» Ἄς γύριζα καὶ τώρα στὴ γραμμὴ, φτάνει ποῦ ἄκουσα, πῶς δὲν τοὺς κατὰστρεψαν οἱ Τούρκοι. Ἄχ! γιατί νὰ βιαστώ! αὐριο ἴσως νὰ μᾶς ἀντικαταστοῦσαν κ' ἔτσι δὲν θὰ πάθαινε τίποτε».

Οἱ στρατιῶτες ἔκαμαν ἓνα κύκλο γύρω ἀπὸ τὸ λοχαγὸ τους, ποῦ δὲν μπορούσαν νὰ τὸν διακρίνουν ἔτσι σκυμμένος ποῦ ἦταν.

—Ἄντε ρέ, εἶπε κάποιος, εἶναι ψέμματα· ὁ λοχαγὸς μας ἦταν στὸ τσαντήρι του, σὰν λαβωθήκαμε ἡμεῖς.

—Μὴ σοῦ φαίνεται παράξενο, φίλε, γιατί ἄκουσα τὸν ἀνθυπολοχαγὸ νὰ τρέξη καὶ νὰ βροῖξη, γιατί, λέει, ὁ λοχαγὸς τῶχε σκάσει στὴν πρώτη τουφεκιά καὶ τὴν ὥρα ποῦ αὐτὸς πήγαινε νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ, ἔτσι ποῦ εἶχε παραγγεῖλει αὐτὸς ὁ ἴδιος.

—Καὶ βέβαια ἔτσι θάνα, εἶπε κ' ὁ δεκανέας μὲ τὸ τουπέ του, γιατί ὁ λοχαγὸς ὅλη τὴν ἡμέρα ποῦ πολεμούσαμε μεῖς, αὐτὸς τῶχε στρίψει καὶ δὲν ἐφάνηκε.

Καὶ μιλοῦσαν ἐκεῖ γύρω του μὰ κανένας δὲν τολμούσε νὰ τοῦ σιωπῶσῃ καὶ νὰ τοῦ πῆ κατὰμουτρα τίποτε. Τὰ δάκρυα εἶχαν ἔλθῃ στὰ μάτια του πια καὶ δὲν μπορούσε νὰ σταματήσῃ τὴν καρδιά του, ποῦ χτυποῦσεν ἀδιάκοπα μ' ἓνα χτύπο, ποῦ τὸν αἰσθανόνανε ἔξω ἀπὸ τὸ ἀμπέχονό του.

—Θὰ κοιμᾶται, ρέ, εἶπε πάλι ὁ δεκανέας.

—Ἄς τὸν ἀφήσωμε, ἐπρότειν' ἓνας ἄλλος, γιατί θά'χῃ σπάσει ἡ χολή του τοῦ δυστυχομένου.

—Φτοῦ νὰ χαθῆς! εἶπεν ἓνας ἄλλος κ' ἐφυγαν ὅλοι συζητῶντας ἀκόμα, καὶ σίμωσαν στὸ λιχγάρι, ποῦ στεκότανε ὁ ἀνθυπία-

τρος μὲ τὸ σημειωματάριον στὸ χέρι χαμογελῶντας σ' ὅλη αὐτὴ τὴ σκηνή.

—Καὶ νὰ συλλογιστῇ κανένας, κύρ ἀνθυπίατρος, εἶπεν ὁ φλύαρος δεκανέας, πῶς ἀπ' τοὺς τρεῖς ἄλλους ἀξιωματικούς μας δὲν ἔμεινε κανένας. Ὁ ἕνας τὸ προῖ σκωτώθηκε καὶ μαζί του λαβώθηκε κι' ὁ ἄλλος. Ὁ τρίτος εἶναι τώρα λαβωμένος μὰ δὲν τὸ κουνᾶ, λέει, κι' ἂν ξεφυγήσῃ ἐκεῖ, προτοῦ πᾶνε ἄλλοι νὰ τὸν ἀντικαταστήσουν! Καὶ μεῖς, οἱ κακόμοιροι, ποῦ νὰ τὰ ξέρωμε αὐτά, σὰν ἐβλέπαμε τὸν ἀνθυπολοχαγὸ μας ἀπελπισμένο νὰ πολεμᾶ περικυμένους ἀπὸ αἵματα;

Ὁ χοχαγὸς δὲν ἐβάσταξε πειὰ· σηκώθηκε καὶ βιαστικὰ ἔφυγεν ἔξω. Ὅλοι ἔστρεψαν τὰ μάτια τους.

—Τό'σκασε κι' ἀπ' ἐδῶ, εἶπεν ὁ ἀνθυπίατρος, κι' ὅλοι γέλασαν σὲ γέλοια ξεφωνητὰ μὰ ποῦ εἶχαν μέσα τους καὶ κατὶ τὸ λυπημένο καὶ πικρό.

Ⓢ

Εἶχε ξημερώσει πειὰ κι' ὁ λοχαγὸς Μουντρούπουλος μέσα στὴ βροχή, ποῦ τώρα καὶ μιὰ ὥρα ἔπεφτεν ἀδιάκοπη καὶ δυνατὴ, εἶχε χωστεῖ κάτω ἀπὸ ἕνα βράχο, βρεγμένος ὡς τὰ κόκκοια. Ἐκλαίε ἀκατάπαφτα καὶ τὰ δάκρυά του ἔσμιγαν μὲ τὰ νερά, ποῦ σίρωναν ἀπὸ τὸ πηλήκιο στὸ πρόσωπό του. «Ἄτιμη τύχη!» ξεφωνοῦσε δυνατὰ, φωνάζοντας μὲ μιὰ φωνὴ τρεμουλιαστὴ γεμάτη παράπονο. Ἡ φωνὴ του ἔφτανεν ὡς στ' αὐτιά του κι' αὐτὴ τὸν συγκινοῦσε πειὸ πολὺ. Πολλὲς ὥρες ἦταν ποῦ εἶχε ξεκινήσει γυρίζοντας στὴ θέση του, μὰ ἔχασε τὸ δρόμο μὲς στὸ σκοτάδι κι' ἀναγκάστηκε νὰ περάσῃ δυὸ τρεῖς φορὲς ἀπ' τὸ ἴδιο μονοπάτι. Εἶχε πέσει μέσα σὲ μιὰ γούβα κι' ἦταν καταλασπομένος κι' ὀλόβρεχος. Ἡ βροχή, ποῦ εἶχεν ἀρχίσει νὰ πέφτῃ ἀπ' τὴν ὥραν ποῦφυγεν ἀπὸ κάτω, τὸν ἔκαμε νὰ γλυστᾶ στὸν ἀνήφορο καὶ νὰ ὑποφέρῃ ἀπὸ τὸ κρύο, ποῦ τοῦσιζε τὸ δέριμα, καὶ τοῦζανε πειὸ τυραννικὸ τὸ ἀνέβασμά του στὸ βουνό.

Ὅλο του τὸ σῶμα ἦταν παγωμένο. Τότε θυμῆθηκε πάλι τὸ

παλτό του, ποῦ τῶχε χάσει και τὸ ἀδιάβροχό του, ποῦ με τὴ βιάση του νὰ φύγη τὸ ἔξασε μέσα στὴ σκηνή του.

Αἰσθανότανε ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή νὰ χάνη τὴ δύναμή του και νὰ τὸν πιάνη ἓνα ριγος, ποῦ τὸν κρατοῦσε πολλὴν ὥρα· τὰ γόνατά του λυγοῦσαν και δὲν μπορούσε νὰ τὰ διενθύνη ἐκεῖ ποῦ ἤθελε. Βιαζότανε νὰ βγῆ πάλι πάνω κεῖ ποῦ ἦταν ὁ λόχος του. Μὰ ξημέρωνε κι' ἀκόμα δὲν εἶχε φτιάξει, "Αν μπορούσε νὰ φωνάξῃ κανένα νὰ τοῦ βοηθήσῃ! Μὰ ποιὸς νὰ βρεθῆ σὲ τέτοιους τόπους ποῦχε ξεπέσει; Ἐφοβότανε μὴν τύχη και στὸ τέλος χάσῃ και τὴ διεύθυνση π' ἀκλουθοῦσε και πέση στους Τούρκους. Μὰ ὡς πρὸς αὐτὸ εἶχε τὸ νοῦ και σὲ κάθε βῆμα πρόσεχε μὴν τύχη κι' ἀκούσῃ κανένα ὑποπτο θόρυβο. Ἄμα ἔφεξεν, εἶδε πῶς βρισκότανε κοντὰ στὸ μονοπάτι, ποῦ ἔχαν περάσῃ χτὲς τὸ μεσημέρι σὰν τοὺς κάλεσαν γιὰ ἐνίσχυση. Πῆρε καινούργιο θάρος κι' ἄρχισε ν' ἀνεβαίῃ χειροπόδαρα, γιατί τὰ ποδάριά του εἶχαν πεῖα ἀποκάμει, και τὸ λίγο χῶμα στὸ μονοπάτι ἦταν γλυστερό. Σ' ὄλο τὸ δρόμο του ἐκλαίε δυνατὰ και φώναζε χωρὶς κι' αὐτὸς νὰ ξέρη γιατί. Προσπαθοῦσε νὰ περιορίσῃ τίς φωνές του μὰ δὲν τὸ κατώρθωνε. Ἡ κακοτυχία του τὸν συγκινοῦσε τόσο, ποῦ ἤθελε νὰ φωνάξῃ μ' ὄλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του τὴν ἀπελπισία, ποῦ τὸν εἶχε πιάσει. «Ἄχ! γιατί νὰ τὸ κάμω!» Ἄς κρυβότανε σὲνα μέρος ποῦ νὰ χῆ ἄσφάλεια κεῖ κοντὰ, γιὰ νὰ βλέπῃ σὰν θάταν ζόρικα τὰ προάμματα, κι' ἄμα θὰ τέλειαν, ἄς ἐγύριζε πάλι μὲς στὴ σκηνή του, σὰν θὰ ἔταν ἐξασφαλισμένος, πῶς δὲν εἶχε τίποτα νὰ φοβηθῆ ὅπως εἶχε κάμει και τὸ προῖ.

Μὰ δὲν ἦταν μόνο τὰ βιάσαν' αὐτὰ, ποῦ τὸ ἔκαναν νὰ χάνη τὸ μυαλό του ἀπ' τὴν ἀπελπισία. Τώρα ποῦ θὰ πύγαινε πάνω, τί θὰ τοῦλεγαν; Θὰ ξανάκουε πάλι τὰ λόγια τοῦ ἀνθυπιάτρου και τῶν πληγωμένων, σὰν κείνα ποῦ ἄκουσε τὰ μεσάνυχτα; Αὐτὸ θὰ τὸν θανάτωνε. Δὲν θὰ τὸ βαστοῦσε. Θὰ ἔταν τόσο δυνατὸ χτύ-

πημα γι' αὐτὸν ποῦ θὰ τὸν πέθαινε. Προχωροῦσε πρὸς τὰ πῖνα ὅσπου ἔφταξε στὴν κορφή. Ἀναστέναξε βαθεῖα. Ἦθελε νὰ καθίση λίγο γιὰ νὰ ξεκουραστῇ, μὰ ἦταν ὀλόβρεχος καὶ τὰ ρουχὰ του κολλοῦσαν πάνω του κι' ὁ ἀέρας τοῦ ψύχαινε καὶ τοῦ πάγωνε τὸ σῶμα. Φοβότανε μὴν τύχη καὶ ξεπαγιάση καὶ μείνη κάπου κει καὶ πεθάνη χωρὶς νὰ τὸν δῇ κανένας ἔβανε τὰ δυνατά του, γιὰ νὰ φτάξῃ στὴ σζηνὴ προτοῦ ξημερώση. Γιατὶ σὰν γινότανε μέρα, ποὺς ξέρει ἂν τὸν ἔβλεπαν ἀπὸ μακρὰ οἱ Τούρκοι καὶ τὸν σκοτόωναν. «Νὰ τέτοια ὄρα ἔπρεπε νάμα κει ἄργησα μὰ καὶ τὸ πῆρα ἀπόφαση νὰ ξανάρθω», εἶπε μὲ τὸ νοῦ του προσπαθώντας νὰ σκουλίση τὰ νερὰ ποῦ ἔχαν ἀνακατευτῆ μὲ τὰ δάκρυά του. Τὰ μάτια του ἔκαιγαν καὶ τὰ βλέφαρά του ἦσαν τόσο σκληρά, ποῦ τοῦ φαινότανε πῶς ἔσκιζαν τοὺς βολβούς τῶν ματιῶν του στὸ ἀνοιγόκλειμά τους.

Κρίταξε σ' ὅλες τὶς μεριές μὴν τύχη καὶ τὸν ἔβλεπε κανένας καὶ προσπάθησε ν' ἀκούῃ ἂν ἤρχονταν πληγωμένοι γιὰ νὰ παραμερίση καὶ νὰ μὴ τὸν δοῦν. Κανένας χτύπος καὶ καμμιὰ μιλιὰ δὲν ἔφταξεν ὡς ταυτιά του. «Ἄς προχωρήσω τώρα» κι' ἄρχισε νὰ κατεβαίνει προσεχτικὰ κοιτάζοντας δῶθε κειθε. Ἡ βροχὴ ἔλεπτε μὲ τὴν ἴδια τῆς ὀρμῆ καὶ μιὰ ἀλαφρὴ καταχνιὰ πλάκωνε τὰ μικρὰ λοφάκια, ποῦσαν σκορπισμένα κει κάτω στὸν κάμπο. Ἐτρεμεν ὄλο τὸ κορμί του ἀπ' τὸ κρύο καὶ τὸ σαγῶνί του χτυποῦσε τόσο δυνατά, ποῦ τοῦ πονοῦσαν πειὰ τὰ δόντια. Εἶχε σηκωμένους τοὺς ὄμους του κι' ἐτραβοῦσε μὲς στὰ μανίκια τὰ χέρια του, γιὰ νὰ ζεσταίνονται. Μὰ ἦταν ὀλόβρεχος καὶ τὸ ἀγγιγμα τῶν χεριῶν του στὰ μανίκια τὸν ἔκανε νὰ κρυώνει πειὸ πολὺ. Τὸ κεφάλι του προσπαθοῦσε νὰ τὸ συγκρατῇ ὅσο μποροῦσε πειὸ βαθεῖα μὲς στοὺς ὄμους του· τὰ νερὰ ποῦ ἔπλεαν τὰ ποδιάρια του μέσα στὰ ὑποδήματά του ξελειότανε σὲ κάθε βῆμά του ἀπὸ δυὸ μικρὲς χαρμάδες τῶν παπουτσιῶν του, μέναν ἦχο ἰδιότροπο· αὐτὸ τὸν ἔξαντοῦσε περισσότερο. Ἦταν ξεπαγιασμένος κι' ἔνοιωθε τὰ χέρια

του καὶ τὰ δάχτυλα τῶν ποδαριῶν του σὰν ξένα, ξύλινα, ποῦ δὲν μπορούσε νὰ τὰ διενθύνῃ.

Προχωροῦσε σιμῶνοντας πειὰ στὴ θέση του, ἐκεῖ ποῦ ἦταν ἡ γούβα μὲ τὸ τσαντήρι του. Μιὰ στιγμή τοῦ φάνηκε πῶς ἄκουσε μιλίες κοντά του. Τραβήχτηκε δίπλα καὶ κόλλησε σένα βράχο πίσω, κρατῶντας τὴν ἀναπνοή του, ποῦ θαρροῦσε πῶς θὰ τὸν προόδιε. Ἐπερίμενε πολλὴν ὥρα γὰ νὰ περάσουν, μὰ ἀπείπιστηζε περιμένοντας, καὶ ἐβγήκε, σιγὰ προχωρῶντας, ἀπὸ τὸν κρυψώνα του. Δὲν ἦταν κανένας. Τοῦ φάνηκε. Ἐκλασε πάλι ζαρόνοντας τὸ πρόσωπό του σὲ ἀκανόνιστες ζαρωματιές, ποῦ τὸν παραμόρφωναν.

Ἐφταξεν ὡς τὴν ἄκρη, ποῦ ἀπ' ἐκεῖ φαινότανε ὁ λόφος του καθισμένος μέσα στὰ πρόχειρα προχώματά του. Δὲν ἀκουότανε οὔτε μιὰ τουφεκιά. Σ' ὅλη τὴ γραμμὴ ἦτανε μιὰ ἡσυχία ἀπόλυτη καὶ μόνο ἡ χοντρή καὶ ἀδιάκοπη βροχὴ ἔκανε θόρυβο, παρασέροντας πέτρες καὶ χόματα πάνω ἀπ' τοὺς λόφους.

Ἐπρόσεξε πρὸς τὴ σκηνή του, μὰ δὲν εἶδε κανένα ἀπ' ἔξω. «Ἄν τρέξω ἀπ' ἐδῶ βιαστικά καὶ κατηφορήσω, δὲν θὰ μὲ δῆ κανείς». Ἐσκούπησε πάλι τὸ πρόσωπό του μὲ τὸ μανῆζι του μὰ αὐτὸ «τὸ ἄτιμο» ἦταν σὰν σφουγκίρι. Χωρὶς νὰ πολυσεφετῆ πειὰ, τραβήξε τρέχοντας ὅσο μπορούσε μὲ τ' ἀποκαμωμένα καὶ παγωμένα ποδιάρια του πρὸς τὴ σκηνή. Ἄμα κούφτηκε πίσω ἀπ' τὸ μικρὸ λόφο ποῦ βρισκότανε τὸ τσαντήρι του καὶ ποῦ δὲν μπορούσε νὰ τὸν δῆ πειὰ κανένας ἀπὸ τὴ γραμμὴ, ἀναστέναις βαθειά. «Ἄχ Θεέ μου! ἐτελείωσε!»

Ⓢ

Ἐπροχώρησε βιαστικά πρὸς τὸ τσαντήρι του καὶ μπήκε μέσα. Πάνω στὰ κασόνια ποῦ ἦταν χθὲς βράδυ πλαγιασμένοι, εἶχαν τώρα ξαπλώσει τὸν ἀνιθυπολογαγὸ καὶ προσπαθοῦσαν δυὸ στρατιῶτες καὶ ὁ Ταγματάρχης, ποῦχεν ἔρθῃ τὸ πρωτὶ ἐνίσχυση μ' ἓνα λόχο, νὰ τοῦ σταματήσουν τὸ αἷμα ἀπὸ τὴν καροτίδα.

Εἶδε τὸν Ταγματάρχη του ποῦ τόσο τὸν σεβότανε καὶ τὸν ἐχτιμοῦσε σὰν καλὸ ἀξιωματικό. Ἦταν ἡλικιωμένος μὲ μισόψαρα

μαλλὰ καὶ μὲ φρόδια σμιχτὰ καὶ πάντα κατεβασμένα πάνω ἀπ' τὰ μάτια του. Ἔλεγε λίγες κουβέντες μὰ πάντα καρπερές. Τούλειπεν ἡ ἀγριὰδα ἐκεῖνη ποῦ χαραχτήριζε τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ παλαιοῦ καιροῦ. Εἶχε μιὰ γλυκύτητα στὴν προστασία του γιὰ κάθε κατώτερό του κ' ἓνα λογικὸ καὶ πολὺ ἀξιοπρεπῆ σεβασμὸ μπροστά στοὺς ἀνώτερούς του. Ἦταν ψηλὸς καὶ γερὴ κράση. Ὅταν μιλοῦσε φαινότανε πῶς μιλοῦσε ἀπ' τὸν κανονισμό, προσέχοντας νὰ μὴ φαίνεται, ποτέ, τὸ ἀτομὸ του σ' ὅποια διαταγὴ κ' ἂν ἔδιδε.

Στὴν περίστασι αὐτὴ ὁ Ταγματάρχης ἔκανε ὅλα τὰ δυνατὰ του μὲ πόνο ψυχῆς γιὰ νὰ σώσῃ τὸν «ὄραϊο καὶ γενναῖο» ἀνθυπολοχαγὸ ποῦ ἦταν γειομένος ἐκεῖ ἐτοιμοθάνατος. Πόσο ἠθέλε γὰ συντελέσῃ στὴ σωτηρία του! Μ' εὐχαρίστηση σκέφτηκε, πῶς κἀπιθάδινε νὰ σώσῃ αὐτὸ τὸ νέο, ποῦ ξεψυχοῦσεν ἐκεῖ χωρὶς ἐλπίδα. Αὐτὸς ἦταν γέρος, μὰ κείνος ἦταν νέος κ' ἔπρεπε νὰ ζήσῃ! Νὰ μπορούσε!

Ὁ λοχαγὸς ὡς τοὺς εἶδε τάχασε. Αὐτοὶ δὲν τὸν προσέξαν σὰν μπῆκε. Στάθηκε παρῶμερα. Δὲν τόλμησε νὰ ρωτήσῃ καὶ νὰ πῆ τίποτε. Ἔμεινε κεῖ κἀμπωση ὄρα, ποῦ τοῦ φάνηκε χρόνος. Ἦθελε νὰ γυρίσῃ κάπου κεῖ τὸ σῶμά του καὶ νὰ καθήσῃ, μὰ τὸν συγκροτοῦσε κάποιος φόβος. Ἐρριξε τὰ μάτια του στὴν κουβέρτα ποῦταν παρέκει. «Θᾶναι τοῦ **Μανώλη**. Νὰ πλαγιάσω κεῖ» μὰ τότε μόνο ἔνοιωσε καλὰ τὴ θέσῃ του. Ἦταν ὁ Ταγματάρχης του ἐκεῖ μπρὸς του! ἦταν σκυμμένος ἐκεῖ, νά. «Τί θὰ μοῦ πῆ τώρα! Θεέ μου χάθηκα! Καὶ ποῦ νὰ πῶ, πῶς εἶμουνα; ὦχ! δὲν μποροῦ πειά. Στὸ διάβολο ὅτι κ' ἂν γίνῃ!» καὶ τὸ μέτωπό του ἐξάρωσε σ' ἓνα ὀδυνηρὸ συσπασμὸ.

Κεῖνη τὴ στιγμὴ ὁ Ταγματάρχης σήκωσε τὰ μάτια του κ' ἀντίκρισε τὸ πρόσωπο τοῦ λοχαγοῦ. Χαμογέλασε λίγο. Ἐκράτησε μερικὰ λεπτὰ τὰ μάτια του καρφωμένα στὰ μάτια τοῦ λοχαγοῦ, ποῦ ἔπρεσαν δεξιὰ κ' ἀριστερὰ σὰν ἀναποφάσιστα ποῦ νὰ σταματήσουν καὶ πάλι κοίταξε τὸ πρόσωπο τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ.

— Πάει πειά. Δὲν μπορούμε νὰ τοῦ κάμουμε τίποτε. Ἀφῆστέ

τον μὴν τὸν τυραννοῦμε ἄδικα! Δὲ βλέπετε, ποῦ ξεψυχᾷ; Κοῖμα στὸ παλληκίρι! κ' ἔσηκώθηκε πάνω, ἀνοιξε τὴν ταμπακέρα του, ἔβγαλεν ἓνα σιγάρο κ' ἔσκυψε γιὰ νὰ πιύσῃ ἓνα κάρβουνο ἀπ' τὴ φωτιά, ποῦ ἔχαν κοντὰ στὸ στῦλο ἀναμμένη.

— Πέθανε, κύριε Ταγματάρχα, εἶπεν ὁ ἓνας στρατιώτης μὲ λύπη, τὴ στιγμὴ ποῦ ὁ ἄλλος κλειοῦσε τὰ μάτια τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ.

Ὁ Ταγματάρχης ἀσυναίσθητα ἔφερε τὸ χέρι του στὸ πηλήκιό του χαιρετοῦντας τυπικὰ τὸ νεκρό. Τὸ πρόσωπό του σοβαρέθηκε πειὸ πολὺ καὶ τὰ ποδάκια του ἔσμιζαν σὲ σημεῖο προσοχῆς.

— Τί νὰ γίνῃ, παιδί μου! εἶπε σὲ λίγο. Ποιὸς ξέρει μετὰ πόση ὥρα καὶ μεῖς! Αὐτὸς εἶνε ὁ πόλεμος! καὶ πῆρε τὸ ξύλο ποῦ ἦταν ἀναμμένο στὴν ἄκρη κ' ἀναψε τὸ σιγάρο του.

Ὁ λοχαγὸς ὡς τόσο στεκότανε κεῖ ἀκίνητος, κοιτάζοντας τὸ ξαλλωμένο σῶμα τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ. Ἡ σκέψη του στριφογύριζε σὲ κάθε κίνηση τοῦ Ταγματάρχη, ποῦ τὸν παρακολοθοῦσε μὲ τὴν ἄκρη τῶν ματιῶν του, χωρὶς νὰ τολμᾷ νὰ τὰ στρέψῃ πάνω του. Ὁ Ταγματάρχης ἐκάθισε σὲ μιὰ πέτρα δίπλα στὴ φωτιά. «Δὲν μοῦ 'πε τίποτε' γιατί ἀρά γε; Μήπως δὲν ἔμαθε τίποτε; μήπως δὲ μ' ἀναζήτησε; Γιατί, πῶς μπορεῖ νὰ ξέσῃ καὶ νὰ μὴ μοῦ πῆ οὔτε μιὰ λέξη; Ἄχ καὶ νὰ 'ταν ἔτσι! μὰ τί θὰ τοῦλεγα; Ποῦ εἴμουνα τόσες ὥρες; Μὰ μήπως ἦλθε τώρα; Τότε πρέπει νὰ τοῦ δώσω ἀναφορά. Νὰ μποροῦσα νὰ ξέρω!»

Κεῖνὴ τὴ στιγμὴ μπῆκε μέσα ὁ Μανώλης. Ἐσάκωσε τὸ χέρι του πάνω καὶ κοιτάζοντας τὸν Ταγματάρχη, εἶπε ἐξελανιασμένα.

— Ἐπῆγα, κύριε Ταγματάρχα. Μοῦβαν πῶς πῆγε τὴ νύχτα μὰ ἔφυγε, λέει, τὰ μεσάνυχτα, γιατί...

— Καλά, παιδί μου, καλά, εἶπεν ὁ Ταγματάρχης καὶ πετοῦντας τὸ ἀναμμένο ξύλο στὴ φωτιά, ἔσχιζε μιὰ λοξὴ ματιὰ στὸ λοχαγό, ποῦ κεῖνὴ τὴ στιγμὴ τὸν κοίταξε μ' ἀγωνία στὰ μάτια. Αἰσθάνθηκε σ' ὄλο τὸ κορμί του ἓνα μούδιασμα καὶ τραβήχτηκε πίσω στὴν κουβέρτα τοῦ Μανώλη. Σιγὰ-σιγὰ καὶ κουρασμένα, δλόβρε-

χος, ὅπως ἦταν, ἔβαλε πρῶτα τὰ χέρια του κάτω καὶ ἔπεσε στὴν κουβέρτα πάνω χωρὶς νὰ πῆ λέξη. Ὁ Μανώλης στὸ μετακίνημα αὐτὸ ἔστρεψε τὸ πρόσωπό του. Εἶδε τὸ λοχαγὸ του κι' ἀνοίξε τὰ μάτια του ὀλοστρόγγυλα. Ὑστερα τίσθησαν ἐρωτηματικά καὶ τρομαγμένα στὸν Ταγματάρχην του καὶ περιμένε νὰ δῆ. Μὰ τίποτε δὲν εἶδε. Παραξενεύτηκε γι' αὐτὸ μὰ δὲν εἶπε λέξη.

Ὡς τόσο οἱ δυὸ ἄλλοι στρατιῶτες εἶχαν σκεπάσει τὸ σῶμα τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ μὲ μιὰ κουβέρτα καὶ στάθηκαν παρόμοια. Ὁ Ταγματάρχης ἐφούμασε τὸ σιγῶρο του προσέχοντας στὸν καλὸ του, ποῦ ἀνέβαινε σιγὰ στὴν κορφή τοῦ τσαντηριοῦ καὶ οἴχνοτας τὴ σιγήν μέσα στὰ κάθουνα, σὰν νὰ προσέχε μὴ τύχη καὶ λερώση τὸ χῶμα τῆς σκηνῆς, ποῦ ὡς τόσο ἦταν γεμάτο λάσπες μωλακὲς φερόμενες ἀπὸ τὰ παδάρια ὀλωνῶν.

— Πηγαίνετε, σεῖς παιδιά, στὴ θέση σας. Δὲν σᾶς χρειάζομαι πειά.

Αὐτοὶ ἔφυγαν' κι' ἐκεῖνος καθισμένος κοντὰ στὴ φωτιὰ γύρισε στὸ λοχαγό.

Τὸν εἶδε πῶς ἦταν μπρούμητα πεσμένος πάνω στὶς κουβέρτες καὶ πῶς ἔτρεμε κι' ἀνασηκωνότανε τὸ κορμί του ἀπὸ ἓνα δυνατὸ ρίγος. Ἐβόγγουσε ἀρρωστικάκι καὶ ἄρχισε νὰ παραμιλά.

— Χάνομαι, ἐμουρημούρισε ὁ λοχαγὸς σὰν μέσα στὸν ὕπνο του.

Ὁ Μανώλης στράφηκε κοιτάζοντας τὸν Ταγματάρχη.

— Πιάσε ἀπ' ἐκεῖ τίς δυὸ κουβέρτες καὶ σκέπασέ τον, εἶπεν ἐκεῖνος σιγὰ-σιγὰ χωρὶς νὰ φανερώσῃ τίποτε στὸ πρόσωπό του.

— Μάλιστα, εἶπε πέρνοντας τίς κουβέρτες ἀπὸ πέρι καὶ σκεπάζοντάς τον.

Ἔπειτα σταύρωσε στὸ στήθος του τὰ χέρια, μένοντας πάντα πίσω ἀπ' τὸ στῆλο καὶ περιμένε.

— Ἐβράχηκες πολὺ. Ἔλα, σίμωσε νὰ ζεσταθῆς, τοῦ ἔπεν ὁ Ταγματάρχης δείχνοντάς του μὲ τὸ χέρι του, ποῦ ἔπρεπε νὰ καθήσῃ. Αὐτὸς ἐσίμωσε κοντά, ἐγονάτισε κι' ἐξάπλωσε τὰ χέρια του πάνω ἀπ' τὰ κάθουνα, μὴ θέλοντας νὰ καθίσῃ μπρὸς τὸν Ταγ-

ματάρχη. Μὰ κείνος τὸ κατέλαβε καὶ τοῦτε νὰ καθήσῃ καλὰ καὶ νὰ μὴ κουράζεται πειὸ πολὺ ἔτσι.

Σ

Ὁ λοχαγὸς μόλις ἔπρεσε στὴν κουβέρτα ἔνοιωσεν ἓνα φοβερὸ ρίγος νὰ τοῦ συγκλονίξῃ τὸ κορμί του. Σὲ λίγο ποῦ τὸν σκέπασαν ἑκατάλαβε πῶς πυρετὸς δυνατὸς ἔπιανε τὸ κορμί του ὀλόκληρο, καὶ τὰ ποδάρια του ἄρχισαν νὰ παγώνουν. Ἔκαμε νὰ χαρῇ γι' αὐτὸ τὸν πυρετό, μὰ πάλι ὁ φόβος μὴν τύχῃ καὶ πῆρε καιμιά περιπνευμονία τοῦ σταμάτησε τὴ χαρὰ του. Κάθε του σκέψη σὲ λίγο σκοτίσθηκε καὶ μιὰ ζάλη τοῦπιασε τὸ κεφάλι του, ποῦ τοῦ φαινότανε πῶς ὁ κόσμος ὅλος στριφογύριζε γύρω του. Ἐπέρασαν ὥρες πολλῆς σ' αὐτὴ τὴν κατάστασι.

Ἔνοιωσε μιὰ στιγμὴ νὰ τὸν παίρνουν καὶ νὰ τὸν βιάζουν πάνω στὰ κασόνια, ποῦ τώρα καὶ λίγη ὥρα ἦταν τὸ σῶμα τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ. Ἀνατρίχιασε μ' αὐτὴ τὴν ἰδέα κ' ἀνοιξε τὰ μάτια του. Εἶδε τὸ Μανώλη καὶ τὸν Ταγματάρχη, τὸν ἴδιο, νὰ τὸν σκεπάζῃ μὲ πολλῆς κουβέρτες. Ἄκουσεν ὕστερα τοὺς δυό τους νὰ κουβεντιάζουν καὶ κατέλαβε ἀπ' τὴν κουβέντα τους, πῶς ἔθαψαν τὸν ἀνθυπολοχαγό, ποῦ ἔχε πάρει τὴν νύχτα μιὰ πληγὴ στὸ πόδι, μὰ ποῦ δὲν ἔφυγε κ' ἔτσι πῆρε κ' ἄλλη μιὰ στὸ λαμὸ ἴδια στὴν καροτίδα κ' ἀπέθανε.

— Ἔτσι εἶναι τὰ παλληκάρια, κύριε Ταγματάρχα, ὄχι σὰν αὐτὸ τὸν φοβιτσιάρη, εἶπε ὁ Μανώλης δείχνοντας τὸ λοχαγό του.

Ὁ Ταγματάρχης ἐσήκωσε τὸ κεφάλι του, γούρλωσε τὰ μάτια του ἄγρια καὶ αὐστηρὰ καὶ τὸν κοίταξε.

— Πήγαινε ἀμέσως ἔξω καὶ κἀθήσε. Ἄν σὲ χρειαστῶ θὰ σὲ φωνάξω! Ἐμπρός!

Ἐβρεχε πολὺ ἀκόμη, μὰ ἡ διαταγὴ τοῦ Ταγματάρχου δὲν ἠθέλε ἀντιλογίεσθαι. Αὐτὸς βγήκεν ἔξω κ' ὁ Ταγματάρχης πάντα καπνίζοντας σιγάρα ποῦ τᾶστρωθε μὲ ὑπομονή, ἔμεινεν ἀκίνητος στὴ θέσῃ του δίπλα στὴ φωτιά. Σὲ λίγο ὁ ἄρρωστος ποῦ τᾶχεν ἀκούσει ὅλα καὶ ποῦ εὐχαριστήθηκε γιὰ τὸ μάθημα ποῦδωκεν ὁ Ταγ-

ματιάσχη σ' αυτό τον «βρομιάση» ξήτησε με μισοσβυσμένη φωνή, λίγο νερό.

Ο Ταγματάρχης έστρεψε τα μάτια του πρὸς τὸ μέρος του, σηκώθηκε μόνος, ἀφῆκε τὸ σιγῆρο ποῦ ἐκάπνιζε, ἔπιασε μιὰ καρβάνι καὶ ἀπ' οὐ τῆ γέμισε ἀπὸ ἓνα μικρὸ βιαζὲλ, τοῦ τὴν ἔφερε κοντά.

—Σηκώσου λίγο, δυστυχισμένε! τοῦ ἔπε μὲ σιγανημένη φωνή.

Αὐτὸς σηκώθηκε, ἀκούμπησε στὸν ἀγκῶνα του καὶ ἔπληρε τὴν καρβάνι. Ἐπειτα δίδοντας τὴν πίσω μὲ τὸ τορπιλιάρικο χέρι τοῦ ποῦ ἔκαγεν ἀπὸ πυρετό, ἐφιθύνισε σιγά-σιγά «εὐχαριστῶ».

Ο Ταγματάρχης πῆρε τὴν καρβάνι καὶ τὴν τοποθετοῦσε στὴν πρώτη τῆς θέσῃ μὰ κείνη τῆ στιγμῇ ἄκουσε πίσω του τὸ λοχαγὸ νὰ κλαίη σὰν παιδί. Ἐστράφηκε καὶ τὸν κοίταξε ποῦ εἶχε χωσμένο τὸ πρόσωπό του μέσα στὰ χέρια του. Ἐσίμωσε, τὸν ἔσκαπασε τουφερά, ἐκούνησε τὸ κεφάλι του, ἔπληρε τὸ σιγῆρο του ἀπὸ κεὶ ποῦ τόχεν ἀφῆσει καὶ ὕστερα σταυροπόδι ἐκάθησε πάλι στὴ θέσῃ του μ' ἓνα μικρὸν ἀναστεναγμὸ.

Ⓢ

Σὲ λίγο ὁ λοχαγὸς μέσα σ' ἓνα φορεῖο τοποθετημένος ἄκουσε τὸν Ταγματάρχη νὰ φωνάζη ἀπὸ μακρυνὰ σὲ κείνους, πονεὶ τὸ κρατοῦσαν.

—Προσέχετε τὴν τὸν πολυκουνῆτε καὶ σᾶς γλυτοποίη στον κατήφορο εἶναι βαρὺς καὶ πρέπει νᾶχτε τὸ νοῦ σας, ὅς που νᾶ κατεβῆτε γάτο στὸ νοσοκομεῖο. Δυστυχισμένε!..

—Μάλιστα, κύριε Ταγματάρχα, εἶπε κάποιος ἀπ' ὄλους τοὺς καὶ ἔφυγαν, πηγαίνοντας τὸ λοχαγὸ τους βαρῆς ἄρρωστο στὸ νοσοκομεῖο.

Ἄπ' ἐκεῖ τὸν πῆγαν πάλι σ' ἄλλο, ὅσπου μαροῦτήκε ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς μῆνες.

Τὸ διήγημα αὐτὸ τυπώθηκε στὴν πρώτη ἐκδόση τῶν «Πολεμικῶν» τὸ 1915.

